HASONSZENVI

UTITÁRS

RÖGTÖN TÁMADT BETEGSÉGEK

ELHÁRITÁSÁRA.

NEMORVOSOKNAK

IRTA

Dr ARGENTI DÖME.

PEST, 1863.

NYOMATOTT KOZMA VAZULNÁL.

(Hal-piacz és aldunasor sarkán 9. szám.)

BEVEZETÉS.

Hasonszenvi gyógyelvünk: **„hasonlót hasonlóval."** Hogy e szerint szerencsésen gyógyíthassunk, tudnunk kell, mikép ugyanegy betegség ellen több az orvosság; mert ugyanegy betegség, p. o. váltóláz, különféle symptómákkal mutatkozik. Figyelemmel olvassuk tehát által mindazon orvosságokat, melyek bizonyos betegség ellen javasoltatnak, és ezek közől **válaszszuk azon szert, mely, leirt kórjeleire és egyéb körülményekre nézve, leghasonlóbb a gyógyitandó betegséghez.**

A gyógyszereknek ilymódon történendő választása mellett figyelmeznünk kell még e következendőkre:

1.) Beteges körülményekben a **lélek állapotára** vonatkozólag, vagy **lelki szenvedésekben**, vagy **szellemi okokból** eredő kóresetekben ezekre figyeljünk:

Öröm után fejlődött kóresetekben: ***cofea.***

Bú, bánat után: ***ignatia***, ***platina***, ***pulsat.***, ***ac. phosph.***, ***staphys.***

Harag után: ***aconit***, ***chamom.***, ***nux v***, ***bryonia***, ***colocynthis***, ***platina***, ***sepia***, ***staphys.***

Ijedés után: ***bellad.***, ***opium***, ***ignatia***, ***platina***; forróság: ***aconit.***

Elkeseredés után: ***colocynt.***, ***staphys.***

Szerencsétlen szerelem után: *lachesis*, *ac. phosphor.*, *ignatia*, *staphys.*
Szerelemféltéstől: *ac. phosp.*, *lachesis*, *hyosciamus.*
Az állati ösztön erélyes legyőzéséből eredő bajokban: *conium*, *bellad.*, *nux v.*, *calcarea*, *graphit.*, *lycopod.*, *hyosc.*, *lachesis*, *phosphor*, *ignatia.*
Gond és aggodalomtól: *graphit.*, *ignatia*, *ac. phosph.*, *staphys.*
Félelem után: *pulsat.*, *bellad.*, *opium.*
Félelem a kisértettől: *arsenic*, *carbo v*, *ignatia*, *pulsat.*, *ranunculus*, *sulphur*; a betegségtől: *calcarea*; a magánytól: *lycopod.*; a haláltól: *agnus*, *arsenic*, *bryonia*, *calcarea*, *ac. nitri*, *cocculus*, *graphit*, *platina*, *pulsat.*, *rhus*; a szerencsétlenségtől: *calcarea*, *graphites*; a mérgezéstől vagy elárulástól: *bellad.*, *hyosciam.*, *rhus*; a jövendőtől: *anacard.*, *bryonia*, *ginseng*, *digitalis*, *staphys.*; a tébolyodástól: *alumina*, *calcarea*, *mercur.*
Félelmesség, belszorongás (Angst): *arsenic*, *bellad.*, *phosph.*, *pulsat.*, *veratrum*; éjjel: *caustic*; alkonyatkor: *calcarea*; égi háboru alkalmával: *phosphor*, *natrum m.*
Epedés (Gram): *ac. phosph.*, *graphit.*, *ignatia*, *lycopod.*, *staphys.*
Honvágy (Heimweh): *aurum*, *capsicum*, *carbo v.*, *ac. phos.*, *silica.*
Életunottság: *arsenic*, *antimon.*, *aurum*, *carbo v.*, *phosphor*, *sepia*, *silica*, *staphys.*
Öngyilkolási eszmékkel való foglalkozás: *alumina*, *antimon.*, *arsenic.*, *aurum*, *nux v.*, *pulsatilla*, *rhus*, *secale*, *spigelia.*
Ábrándozások a philosophiai téren: *sulphur.*
Vallásos lelki szenvedések: *arsenic*, *veratrum*, *aurum*, *lycopod.*, *pulsat.*, *sulphur*, *selenium*, *lachesis.*
Irtózástól eredő bajokban: *calcarea*, *phosphor.*

Elmeerőltetéstől: *calcarea, nux v., lachesis- bellad., sulphur, colchicum.*

Megfeszítéstől irás alatt vagy után: *bryonia, cannabis, natrum m., sabina, silica.*

2.) A beteg **szervezete** (constitutiója), **egyénisége** irányt adand a gyógyszerek választásában, ha ezek kórjelileg is illenek.

Heves (sanguin.) temperamentumnak fő orvosságai: a *nux v., arnica, aconit.*

Cholericus egyéneknél a: *bryonia, lachesis, nux v.*

Melancholikusoknál az *arsen, lycopod., graphit.*

Phlegmaticusoknál a *berberis, capsicum, jod, pulsat., senega.*

Szelid egyéneknél illendő esetben: a *bellad., lycopod., crocus, silica, pulsat.* kitünőleg működnek sat.

Nőknek leginkább: *pulsatilla, sepia, belladonna, platina.*

Férfiaknak caeteris paribus: a *nux vom., phosphor.*

Rásztkóros (hypochondricus) férfiaknak hasznosak leginkább: *china, conium, gratiola, nux v., phosphor, staphys., sulphur, veratrum.*

Méhkóros nőknek (hysterische Frauen): *arsenic, asa, aurum, bryonia, cocculus, ignatia, natrum m., pulsat., platina, sepia, stramon., sulphur, valeriana, viola od.* sat.

Görvélyes (scrophulös), rühes és a többi hibás vér-vegy (dyscrasie) ellen, keressük ott az orvosságokat, hol ezen kórok leirva léteznek.

Nyulánk egyéneknek: *nux. v., phosphor.* Kövéreknek: *antim., calcarea, senega.*

Öregeknek: *aurum, baryta, conium, opium*; gyengeségben: *china, baryta.*

Gyermekeknek kivált az *aconit, bellad., calcarea, chamom., ignatia, ipecac., lycopod., nux.*

Vérszegénység (Anaemie, Blutarmuth) esetében: *ac. phosphor., china, crotalus, ferrum.*

Vérbőségtől (Hyperaemie, Vollblütigkeit) eredő bántalmakban: *aconit*, *bellad.*, *calcarea*, *hepar*, *mercur*, *senega.*
Vérpezsgés (Blutwallung) ellen: *aconit*, *arnica*, *bellad.*, *calcarea*, *lycopod.*, *mercur*, *phosphor*, *sepia*, *kali carb.*
Idegesség (Nervosität): *chamom.*, *china*, *cofea*, *ignatia*, *nux v.*, *mercur*, *pulsat.*, *platina*, *rhus.*
Ideg-gyengeség: *baryta*, *calcarea*, *china*, *conium*, *phosphor*, *ac. phosph.*, *ignatia*, *silica*, *platina.*
Ideges fájdalmak (Nervöse Schm.): (*aconit*, kiállhatatlan fájdalmakban), *china*, *platina* sat.

3. A test különféle **helyzetére** növekedő vagy enyhülő, — nemkülönben a test szenvedő részeiben: **érintés, nyomás, mozgás** által, vagy **nyugalomban** érezhető nagyobb vagy kisebb fájdalmakra nézve, — úgy a bántalmak változó vagy állandó **székhelyére**, — végre **külsérelmekre** (Verletzungen) nézve is, — jellegző körülmények, szintén bizonyos szerekre utalnak, ha ezek különben is kórjelileg, egyénileg indikálva vannak.

Egyik részről a másikra ugró fájdalmak: *pulsatilla.*
Egyoldali fájd.: *ac. sulphur.*, *cantharis*, *mezer.*, *pulsat.*, *cocculus*;
— a test baloldalán: *aconit*, *asa*, *agaricus*, *china*, *indigo*, *thuja*, *lachesis*, *mercur*, *ac. nitri*, *spigelia*, *sulphur;*
— jobb oldalán: *bellad.*, *causticum*, *hepar s.*, *ignatia*, *moschus*, *ginseng*, *rhus*, *crotalus*, *sanguinaria*, *zincum.*
Az ágybanfekvéskor roszabb: *arsen.*, *calcarea*, *graphit.*, *ignatia*, *lycopod.*, *nux*, *pulsat.*, *rhus*, *sepia*, *silica*;
— jobb: *bryonia*, *veratrum.*
Hanyatfekvéskor roszabb: *phosphor*; — jobb: *ign.*, *pulsat.*
Oldalt roszabb: *arsen.*, *graph.*, *pulsat.*, *silica*; — jobb: *phosph.*
A fekvésnek jobbra vagy balra változtatása által érez-

hető nagyobb fájd.: *pulsat.*; — érezhető enyhülés: *ignatia.*
Jobb oldalon lehetetlen: *bryonia*; — bal oldalon lehetlen: *lycopod.*
Az ágyból felkeléskor roszabbulás: *carbo v.*, *graph.*, *guajac.*, *ignatia*, *veratrum*; — javulás: *aurum.*
Fekvő helyzetből felegyenesedéskor roszabbulás: *bellad.*, *sulphur*, *natrum m.*; — enyhülés: *pulsat.*
Ülés alatt roszabb: *aconit.*, *arsen.*, *calc.*, *cina*, *china*, *euphrasia*, *natrum c.*, *platina*, *pulsat.*, *sulphur*, *zincum*; — jobb: *ac. phosphor.*, *nux v.*, *petrol.*, *staphys.*, *veratrum.*
Ülésből felkeléskor roszabbulás: *caust.*, *conium*, *natrum m.*, *pulsat.*, *sulphur*, *tart.*; — enyhülés: *veratrum.*
Ülésből felkelés u t á n roszabbulás: *alum.*, *carbo v.*, *rhus*, *gratiola*; — enyhülés: *pulsat.*
Állásban roszabb: *ac. phos.*, *bryon.*, *cocculus*, *sulphur*; — jobb: *arsen.*, *calcarea.*
Járás alkalmával roszabb: *arnica*, *bellad.*, *calcarea*, *carbo v.*, *china*, *nux v.*, *sulphur*, *veratrum*; — jobb: *arsen.*, *dulcam.*, *graphit.*, *platina*, *pulsat.*, *rhus*, *sepia.*
Járás a szabadban roszabb: *calcarea*, *carbo v.*, *conium.*, *ipec.*, *ledum*, *nux v.*, *sulphur*, *veratrum*; — jobb: *graphit.*, *opium*, *sepia.*
Szaladástól származott bajokban: *arnica*, *silica.*
(Nehezen járás a gyermekeknél: *calcarea*, *silica*, *sulphur.*)
Elfáradás (Ermühdung) után: *arnica.*
Magasb helyen vagy lépcsőkön fölfelé menve roszabb: *aconit*, *aurum*, *bryonia*, *calcarea*, *carbo v.*, *nux v.*, *platina*, *plumbum*, *rhus*, *stannum*, *sulphur*, *thuja.*
Hajolástól eredő bajokban: *aconit*, *bellad.*, *calcarea*, *lycopod.*, *natrum m.*, *pulsat.*, *rhus*, *sulphur.*
Mozgás á l t a l növekedő fájdalmak: *aconit*, *bellad.*, *bry-*

onia, *china*, *calcarea*, *mezer.*, *graphit.*, *mercur*, *phosphor*, *silica*, *spigelia*, *staphys.*

— enyhülés: *asa*, *cyclamen*, *dulcam.*, *lycopod.*, *pulsat.*, *rhodod.*, *rhus*, *senega*, *sepia*, *sulphur*, *natrum c.*

Mozgás u t á n roszabbulás: *phosphor*, *pulsat.*, *stannum.*

Megfeszített testi munkásság után: *arnica*, *ruta*, *ac. sulphur.*, *rhus.*

Nevetés alatt mutatkozó bántalmak: *arsen.*, *bellad.*, *carbo v.*, *stannum.*

Tüsszentés által előidézett vagy nagyobb fájdalom: *arnica*, *capsicum.*

Orrfuvásra növekedő fájd.: *arnica.*

Nyomás által növekedő fájd.: *bellad.*, *bryonia*, *calcarea*, *nux v.*, *mercur*, *mezer.*, *silica*, *zincum*; — enyhülés: *phosphor*, *pulsat.*, *stannum*, *natrum c.*

Szorosb ruha el nem türhető: *bryonia*, *conium*, *nux vom.*

Érintés által növekedő fájd.: *aconit*, *arsen.*, *bryonia*, *colchicum*, *euphorb.*, *hepar*, *ignatia*, *lycopod.*, *nux vom.*, *ranunc.*, *sepia*, *spigelia*, *sulphur*, *staphys.*

Nyugalomban roszabb: *aurum*, *dulcam.*, *lycopod.*, *opium*, *platina*, *ac. phosphor.*, *pulsat.*, *rhus*, *sepia*, *silica*, *sulphur*, *magnesia cb.*, *zincum*; — jobb: *aconit*, *bryonia*, *colocynt.*, *ipecac.*, *mercur*, *nux. veratrum.*

Kocsizástól roszabb: *carbo c.*, *cocculus*, *glonoin*, *graphit.*, *petrol.*, *phosphor*, *sepia*, *silica*; — jobb: *ac. nitri.*

Lovaglástól rosszabbulás: *arsen.*, *natrum m.*, *sepia.*

Sebes járás, táncz utáni fölhevülés lecsillapitására jó egypár csepp erős bort, vagy rhumot önteni czukorra és bevenni; még jobb az *aconit*, ez után az *arnica.*

Erőművi sérelmek (mechanische Verletzungen): esés, ütés, nyomás, ficzamodás, törés sat. után: *arnica*, *conium*, *hepar*, *rhus*, *ac. sulph. symphytum*, *ruta*;

— emelés után: *calcarea*, *carbo v.*, *rhus*;

— megrántás (Verstauhung) után: *arnica*, *bryonia*, *rhus*.

4.) Az **időviszonyokra**, zárt vagy szabad légre különböző, melegségi fokra változó, **meghüléstől** eredő betegségekben figyelembe veendők e gyógyszerek:

Tavaszkor fellépő bántalmakban: *aurum*, *carbo v.*, *crotalus*, *natrum m.*, *veratrum*, *rhus*.

Nyáron: *carbo v.*, *natrum m.*, *lycopod*.

Őszkor: *aurum*, *colchicum*, *mercur*, *veratrum*, *rhus*.

Télen, leginkább: *petrol.*, *sulphur*.

Időváltozáskor: *ac. nitri*, *calcarea*, *graphit.*, *mercur*, *rhus*, *phosphor*, *rhodod.*, *silica*, *sulphur*, *veratrum*, *manganum*.

Szeles időben: *aurum*, *carbo v.*, *conium*, *graphit.*, *phosphor*, *platina*, *lycopodium*.

Nedves időben: *calcarea*, *carbo v.*, *lycopodium*, *rhus*, *sepia*, *veratrum*.

Nagyobb világosságtól eredő bántalmakban: *colchicum*, *lycopod.*, *stramon.*, *mercur*.

Holdváltozáskor: *calcarea*, *graphit.*, *lycopod.*, *sulphur*, *silica*; különösen holdfogytával: *mezer.*; holdujulással: *alum.*, *sabadilla*, *silica*, — hold-töltével: ugyan e szerek és a *cyclamen*, *spongia*; — hold-nőttével: a *thuja*, vagy az előbbi szerek.

Égiháború alkalmával: *caust.*, *silica*, *phosphor*, *rhododendr*.

Időszakonkint megjelenő bántalmak (periodische Beschwerden): *arsen.*, *aurum*, *bellad.*, *cantharis*, *carbo v.*, *ignatia*, *lycop.*, *nux v.*, *rhod.*, *sepia*, *silica*, *sulph.*, *valeriana*.

Jellegzett bántalmak (typische Beschwerden): *china*, *arsen.*, *ipec.*, *lycopod.*, *spigelia*, *veratrum*.

A meleg, meleg borogatás eltűrhetlen: *pulsat*.

— enyhülést okoz: *arsen.*, *chamom.*, *lycopod.*, *rhus*, *sepia*, *sulphur*.

Az ágy-meleg roszabbulást idéz elő: *caustic.*, *graphit.*, *sabina*, *thuja*, *veratrum*, *ledum*, *mercur*, *pulsat.*, *rhus.*
— enyhülést: *baryta*, *lycopodium.*
A hideg jótékony: *pulsat.*, *thuja.*
Hideg után roszabbulás: *agaricus*, *calcarea*, *mercur*, *nux mosch.*, *phosphor*, *sepia*, *sulphur* sat.
Szabadban roszabb: *bryonia*, *calc.*, *caust.*, *cocculus*, *conium*, *ignatia*, *lycopod.*, *mercur*, *nux*, *petrol.*, *rhus*, *sulphur*, *veratrum*, sat.
— jobb: *asa*, *aurum*, *crocus*, *graphit.*, *opium*, *pulsat.*, *rhodod.*, sat.
Hideg légtől roszabb: *bryonia*, *calcarea*, *camphora*, *carbo v.*, *nux m.*, *phosphor*, *rhus*, *sabadilla*, *sepia*, *veratrum*;
— jobb: *antimon.*
Meghüléstől támadt bajokban: *aconit*, *bellad.*, *chamom.*, *dulcam.*, *lycopod.*, *nux v.*, *ac. nitri*, *pulsat.*, *sulphur* sat.
— léghuzamban: *bellad.*, *calcarea*, *caustic.*, *china*, *sepia*, *sulphur.*
— hideg viz által külsőleg, belsőleg igen hideg viz-ivás által: *arsen.*, *pulsat.*;
— hideg ital után: *calc.*, *graphit.*, *nux v.*, *spigelia*, *natrum carb.*, *staph.*, *thuja*; hirtelen ivás után: *silica.*
Meghülés hideg vizben: *calcarea*, *rhus*; láb-átázás-, lábátnedvesitéstől: *silica.*

5.) Igen figyeljünk még a beteg **dispositiójára**, nem különben a testben talán már rég jelenlevő **hibás vérvegyre**, dyscrasiára, azaz: figyeljünk arra, valljon nincs-e a betegség szoros összeköttetésben a testnek scrophulosus, bujasenyves, rühes, sömörös, köszvényes, aranyeres állapotával, mely a testben már rég lappang? mert a testben szunyadozó ezen betegségek figyelembe vételével lehet csak gyógyitanunk jó sikerrel különféle mind acutus, mind kronikus betegségeket, — és ezeknek jóslata (prognosisa) is, a testnek különben egészsé-

ges, vagy már ezelőtt alattomban beteges állapotától függ leginkább.

6.) Kérdezzük meg azt is, valljon betegsége előtt nem élt-e a beteg heroicus orvosságokkal, *mercurral* nagy adagban? (**Mercurialis szerek** ellen jók az: *ac. nitri thuja*, *hepar s.*, *china*, *staphysagria*, *aurum*). Valljon nem szenved-e a beteg **vér-** vagy **mag vesztés** következtében és ekkor: *anacard.*, *nux vom.*, *conium*, *natrum*, *china*, *calcarea*, *ac. phosph.*, *phosphor*, *staphis.*, *lycop.*, *sepia*, *sulphur* indikált szerek; vérvesztés után főleg a *china*.

7.) Elkerülhetlenül szükséges, hogy gyógyitás alkalmával a kevésbbé lényeges symptómákat jól különböztessük meg az essentiális symptómáktól, főleg ezekre forditván figyelmünket. Igy, typhusban ne sokat törődjünk a több napi szorulással és e miatt ne változtassuk a typhus ellen indikált szereket a végre, hogy széke legyen a betegnek; mert az organismus ilyetén rendetlen állapotában, ha a rendetlenség fő symptómáit eltávolítjuk, az ezekkel szoros összeköttetésben levő és igy kevésbbé lényeges symptómák is el fognak enyészni. Megtörténhetik azonban, hogy a veszélyből már kiragadott beteg rendes állapota a még hátramaradt akadályok miatt egészen vissza nem akar térni; hogy ekkor már e hátramaradt kór legyőzésére más szerek adandók, — magában értetődik.

Mindezen és orvosi szempontból elkerűlhetlenül szükséges egyéb körülményekre és e **körülmények összhangzására** figyelvén, — a még kezdő nyavalyának veszedelmes kifejlődését gyakran gátolandjuk; gyógyítandunk további utasitásom szerint több kifejlődött betegséget is; a szövevényesb bajokban pedig nem ártandunk legalább annyira hasonszenvi szereinkkel addig, mig orvoshoz jutandunk, mint az ugynevezett házi or-

vosságokkal, milyenek a különféle labdacsok (pilulák), porok, theák sat.

A jól eltalált szernek jele: a beköszöntő javulás, vagy változás, p. izzadás *), melynek következtében a c u t u s betegségekben rövid idő alatt javulást is érez a beteg, mire a c h r o n i c u s nyavalyákban csak hoszszabb idő lefolytával számíthat. Ilyetén javulást vagy változást tapasztalván, ne változtassuk az orvosságot, hanem folytassuk azt és legyőzendjük a betegséget. — Végre, hasonszenvi gyógyszereink használata alkalmával, m e l ő z z ü n k m i n d e n m á s k ü l s ő v a g y b e l s ő s z e r e k e t, nehogy ezek által a beadott gyógyszer működése gátoltassék.

A gyógyszerek beadási módja.

Én csak higított — diluált — szerekkel gyógyítok, ezekkel megnedvesített kis golyókat, néha cseppeket használván; és a gyorsabb lefolyásu, néhány napig tartó — acutus — bajokban közönségesen 3—5 golyócs-

*) Az előidézendő izzadás kedveért nem szükséges takarókkal terhelni a beteget; takaródzék ő csak úgy, mint közönségesen szokta magát betakarni, és a jól adott gyógyszer izzadásba hozza. De az izzadásban levő, egész gyógyitás alatt, különösen orvos engedelme előtt föl ne keljen ágyából kivált acutus betegségekben, inget se változtasson; mert legnagyobb ovatosság mellett is néha meghülvén, igy előbbi nyavalyájába visszaesvén, ennek halálos kimenetétől méltán tarthat, daczára az ismét bekövetkező izzadásnak: mivel ha az első betegség által ellankadt életerő, ezen megujitott törekvése alatt egészen kimerül, — ekkor nem segithet már többé az orvos! Ezt minden okos ember átlátván, legyen szófogadó és ne tegye ki magát a legnagyobb, többnyire legyőzhetlen veszélynek.

kát (vagy egy-két cseppet) teszek pohárba, rá öntök tiz evőkanálnyi vizet, addig várok, mig e golyócskák elolvadnak, azután jól fölkeverem az igy készitett gyógyszert, kanalankint adom be, minden 1—2 órában egy evőkanállal; — rendkivüli nagy fájdalmakban, milyenek a fogfájás, gyomorgörcsök, vagy rögtön veszedelemmel fenyegető betegségekben, milyenek a guta, nőknél néha a méhvérfolyás sat. $^1/_4$—$^1/_2$ órában; de javulást tapasztalván, mindig ritkábban. Ha alszik a beteg, álmából sohase ébreszszük föl rendes beadás miatt. Elfogyván az említett módon csinált orvosság, abból ugyanazon mód szerint készítek ismét és folytatom az orvosság beadását, ha sikerét tapasztaltam; különben tiszta poharat és tiszta kanalat vevén, a körülményekhez képest változtatom gyógyszeremet, veszedelem esetében előbb is mintsem egészen elfogyna. De ha bizonyos szerből, p. o. *aconit*-ból csak egyszer-kétszer akarok beadni, ez után pedig más gyógyszert, — vagy ha az orvosság bevétele ritkábban (p. o. napjában kétszer; a chronicus nyavalyákban csak minden másod, negyed, nyolczad nap) szükséges, — ekkor 3 golyócskát egy-két evőkanálnyi vizben felolvasztván, vagy ha jobban tetszik, szárazon, egyszerre adom be betegemnek. Chronicus azaz hónapokra terjedő bajokban több hétig ugyanegy orvosság mellett maradok és csak ekkor változtatom szeremet azon esetre, ha épen semmi sikerét sem tapasztaltam. Acutus betegségekben, ezeknek igen sebes, vagy lassúbb lefolyása szerint: egy-két óra, vagy egy-két nap mulva változtatom az orvosságot azon esetre, ha sem izzadást, sem némi csekély javulást nem okozott. Midőn két szert felváltva akarunk használni, ekkor legyen mind az egyik, mind a másik szernek külön pohara és kanala.

Ezen utasitásom után, mielőtt még a már kifejlő-

dött betegségek h. gyógyitásának leirásához kezdenék, a h. diaetáról teszek emlitést.

Tiltatnak általunk: a fűszeres, illatos, csipős és savanyu eledelek, igy az erős eczet, bors, paprika, erős torma, sáfrán; tiltatnak minden hagyma- és fokhagymanemüek nyers állapotukban; tovabbá a bor, ásvány-vizek, kávé, thea, és a nehéz emésztésü füstölt, igen sós és kövér húsok, hová tartoznak a lúd-, kácsa- és sertéshus is (természetesen csak addig, mig a beteg föl nem gyógyul).

Betegeknél a diaeta szigoru parancsa a változhatlan természetnek. Czélirányos életrend nélkül nem lehet gyógyítani. Acutus betegségek lefolyása alatt, kevés kivétellel, alig kiván a beteg valamit; de ne is erőltessük őt semmire, mindaddig várakozván, mig önmagától valamit nem ohajt és ekkor elég őt eleinte csak gyenge levessel megkinálni, kivált veszélyes betegségbőli szerencsés kivergődése után; később is, növekedő javulásával csirkebecsinálttal, compottal megelégedhetik a reconvalescens ismét azon időig, mig rendes állapotához mindinkább közeledvén, erejét és igy különösen gyomrának tehetségét lassankint visszanyervén, ez rendes munkálatát, az emésztést alkalmatlanság érzete nélkül végezheti; de még ilyenkor is csak a gyengébb huseledelek, gyenge tésztanemüek, a rizs és efélék ajánlhatók, a reconvalescens valódi étvágyához mérvén a mennyiséget, — figyelvén, hogy a gyomor meg ne terheltessék. — Chronicus bajokban, hol néha rendes étvágygyal bir a beteg, figyelmezzünk mindig a betegség természetére, és ehez képest rendezzük a diaetát. Igy, ha bővérüség alapja bizonyos betegségnek, inkább növényi, — ellenkező esetben inkább állati eledellel tápláljuk betegeinket; annak mennyiségét mindenki bölcs belátására, józan itéletére bizván. Gyomorbajokban

csak könnyen emészthető és tápláló eledel felel meg a czélnak és ekkép átalában a beteg egyéni körülményei határozzák meg a czélszerű életrendet.

Az egyéni szokásra különben is mindenkor gondosan figyeljünk. Az évek során folytonosan gyakorolt, bár obiectiv csakugyan ártalmas, de subiectiv már megszokott életmódon ne tegyünk, kivált rögtön, változtatást; mert ez inkább kárára, mint hasznára válik az embernek. Egyéni szokása, a betegség természete szerint rendelek minden betegemnek is diaetát: soknak individualis szokása erejénél, betegségének természeténél fogva megengedvén azt, mit másnak szigoruan tiltok. Tulajdon tapasztalásaim után mondhatom, miszerint parányi szereink hatását sem gátolja több esetben a már rég megszokott, egyébiránt átalában véve tilos étel s ital: csak kisebb mennyiségben, mérsékelt minőségben használtassék. Igy a vizes bort, gyengébb kávét és theát, nem igen eczetes ételt többször megengedem: miután a hom. orvosságok minőségüknél fogva egyenesen és igy erőteljesen hatván a betegre, észleleteim szerint erejöket leginkább oly gyógyerejü ételek s italok által vesztik, melyekhez előbb nem volt szokva a beteg, vagy melyek orvosi szempontból átalában tilosak, mint például a sertéshús, erős fűszerek, tiszta bor és eczet, erős kávé, vagy melyek épen antidotumai a bevett gyógyszereknek, mint *aconit*, *arnica*, *bellad.*, *nux v.*, *phosphor*-nak a tiszta bor, — *bellad.*, *rhus*, *carbo v.*, *chamomilla*, *ignatia*, *opium*, *nux*, *pulsatilla*, *phosphor*, *veratrum*-nak az erős kávé sat. Sőt régi szokás erejénél fogva a most említett antidotumokat sem tiltom el mindenkor: kivévén azon eseteket, midőn a gyógyítandó betegségek symptómáihoz ezen antidotumok hasonlók, azaz, midőn ezen antidotumok, például a thea, kávé a gyógyítandó betegségek-

nek indikált orvosságai közé tartoznak. De — jól értsük egymást! — itt a régi, megrögzött, elévült (praescribált), mindennapi szokást értem, mind az acutus, mind a hosszadalmasb chronicus esetekben föltételesen méltánylandót; mert a czélszerű, némelykor a legszorosabb diaeta, kivétel nélkül mindenkinél csakugyan mellőzhetlen föltétel arra nézve, hogy az orvosság akadály nélkül fejthesse ki gyógyerejét.

GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ

KIVÁLT

HEVENY BETEGSÉGEK.

I.

FEJBETEGSÉGEK.

Agygyuladás.

Az agygyuladás fázással kezdődik, mely után forróság következik, nagy szomjjal, állandó, kopogó, nyomó fejfájással összekötve, azonfölül a beteg nem szenvedi a világosságot. Nagyobbodván a forróság, a beteg arcza megpirosodik, szemei vörösek és szinte kidülledtek, könyezők s érzékenyek; a beteg tekintete komor, vad; hallása oly érzékeny, hogy csekélyebb zörej is nyugtalanitja, sem éjjel sem nappal nem alszik; susog, fecseg, néha legnagyobb dühöngéssel félrebeszél, el akar szaladni, fogait csikorgatja, káromkodik és más efféle illetlen cselekedeteket visz véghez;. — máskor ismét énekel, tréfál, nevet; — forrósága nagy, valamint a száj szárazsága is, de azért néha csekély a szomj, máskor egészen hiányzik; gyakran pedig legnagyobb szomja mellett sem nyelheti le az italt, sőt irtózik a viztől (viziszony); — az érverés a halánték- és nyak-üterekben igen látható; légzése nem épen nehéz, hanem gyakori fohászok által félbeszakasztatik: közönségesen ingert érez a hányásra, sőt valóban hány a beteg; széke rekedt, vizelete vörös. — Ily körülményekben minden

érvágás, nadályozás, hideg- vagy jeges vizzeli borogatás sat. nélkül hathatós eleinte az

Aconitum, melyből minden órában adhatunk egy-két golyócskát egy ujjnyi vizben: egy-két bevételre bő izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után 3 órára jó a

Belladonna. Ez főszer az agygyuladásban, főkép ha kül forróság, nemkülönben nagy meghűtés után támadt; ha a most említett kórjelek közt jelen van az is, hogy legnagyobb szomja mellett alig nyelheti le az italt, sőt irtózik a beteg a viztől.

Bryonia, ha inkább haragos, rosz kedélyü a beteg.

Nux vomica, főkép elmeerőltetés, szeszes italok, lelki indulatok, különösen harag után előjött agygyuladásban, ha ez szorulással is összekötve van.

Néha az agygyuladásban mély álomba van merülve a beteg, mintha csak guta ütötte volna, vagy pedig fél-álmában morogva félrebeszél; szemeit szüntelen egy pontra függeszti, mintha figyelmét valami különösen elfoglalná; testét nem annyira, hanem inkább kezeit mozgatja minduntalan; szemei a világosság iránt érzéketlenek; légzése hörgő; hallása tompa; ürülései akarat ellen jelennek meg; néha zöldes anyagot hány ki; nyelése nehéz, s a szájba vett ital orrán foly vissza.

Ezen kórjelekkel megegyez az *opium*, főleg ha szeszes italok okozák a bajt, vagy ha a nap sugárainak hatása hozá elő az agygyuladást; ha a beteg mély álomba merül, vagy fél-álmában morogva félrebeszél; szemei szüntelen egy pontra vannak függesztve, légzése hörgő; a beteg nyugodtan fekszik, csak kezeit mozgatja, és szinte merevedett.

De miután e tompasággal járó agygyuladást sokszor a dühöngéssel járó váltja fel (és viszont), ily esetben válaszszunk az előbb említett szerekből egyet, mely a jelen agygyuladás kórjeleihez leghasonlóbb.

Ezen szerekből, *aconitum* bevétele után, egy külön pohárban készítsük el a *belladonnát*, vagy más illő szert; *3—5 golyót olvasztván fel tiz evőkanálnyi vizben, melyből minden 2 órában adhatunk egy kanállal; bő izzadást tapasztalván, ritkábban.*

Ha az agygyuladás i d e g l á z z a l jár, nézzük az ideglázat; ha r o t h a s z t ó l á z z a l, akkor ismét ezt.

A kütegek (Ausschläge) hirtelen elnyomatása után is következik olykor agygyuladás; ily esetben hasznosak:

Pulsatilla külső fülgyuladás rögtön eltünte után előjött agygyuladásban.

Belladonna gyermekeknél elnyomott skarlát, köleshimlő után.

Rhus orbáncz (Sz. Antal-tüze — Rothlauf) eltüntével támadt agygyuladásban. De ezen gyógyszerek beadása előtt is ajánlom az *aconitumot*, ugy használandót, mint előbb említém, valamint ezen gyógyszerek is úgy veendők, amint előbb irám le a bevételi módot.

Az agyrázódásról.

Az agyrázódás, agymozzanás kül erőszak hatása után azonnal szédülést, tompaságot, lelki tehetségek elenyésztét, vagy azonnali halált okoz.

Hatalmas szer az agyrázódásnál az *arnica*, melyből *öt golyót tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, eleinte adhatunk minden* $^1/_4$ *órában egy kanállal; javulást érezvén, minden* 1. *3. 5. órában.* Hasznos itt a *cicuta virosa*, ha az *arnica* tán nem lenne elegendő, — szintén úgy veendő.

Az a g y g y u l a d á s n a k elkerülése végett, mely az agymozzanás után gyakorta későn is mutatkozik, a betegre jól kell vigyázni, és neki nyugalomban szükséges maradni, az ételben és italban pontosan tartván meg

a megtartandókat. Mindemellett kifejlődvén a gyuladás, gyógyítsuk azon szerekkel, melyeket ott előhoztam. Közbenvetőleg itt a gutaütés, hüdés, ájulás, nyavalyatörésről szólandok.

Gutaütés.

(Apoplexie).

A guta különféle kórjelekkel jár, melyek következtében: 1) véres, 2) savós, takony- vagy hideg, 3) ideges gutaütést különböztetünk meg.

1) Véres gutaütésre (Blutschlag) hajlandó az erős, izmos, bővérü, kövér, nagy fejü, rövid vastag nyaku, tágas vállu test. Meglepő beköszöntésétől méltán tarthatunk: ha a beteg arcza hirtelen vörös, duzzadt; kidülledt szemei vörösek; fülei zugnak; tagjai nehezek, hidegek, holott feje forró; a halánték- s nyaküterek verése szinte látható; a légzés hörgő, hortyogó; — mert sulyosbulván ezen előjelei a gutának, néha azonnal, vagy egypár órára a beteg rögtön elveszti eszméletét, beszédében akadozik, ajkai reszketnek, szive erősen dobog és majd ide, majd fejéhez, majd hasához kapkodván, összerogyik. Ily szomorú körülményekben először is távolíttassanak el a szabad vérforgást gátló akadályok: azért mindenek előtt szükséges a szorító ruhaneműeknek azonnali feloldása; fektettessék a beteg feje lószőrrel töltött vánkosokra jó magasan; dörzsöltessék száraz ruhával csak addig, mig a bevett h. gyógyszerre nem izzad; a szoba tizenhárom foknál melegebb ne legyen; a körüllevők száma minél kisebb, annál jobb. Ezek után, minden érvágás nélkül, h. gyógyszereink bámulatos gyorsasággal segítendenek ott, hol még élet van, hol segíteni lehet. Hatalmas e tekintetben a

Belladonna, nélkülözhetlen, veszedelem perczeiben többnyire valóságos gutahárító; ha ez néhány bevétel után várakozásunknak meg nem felelne, hasznos az

Arnica, esés, ütés, nyomás utáni gutaütésben, azonnal (mint főszer ily esetben) használandó.

Opium, kiváltkép idősbeknél, ha a beteg mély, kábult álomba merül, melyből csak igen nehezen lehet őt fölébreszteni és ekkor eszméletlenül tekintgetvén maga körül, a tett kérdésekre nem képes felelni; ha arcza duzzadt, vörös; feje nehéz; érverése erős, lassu; légzése hörgő; szeszes italokkal visszaélőknek gutaütés alkalmával jó szolgálatot tesz különösen, — de azért hasonló kórjelek mellett másoknak is.

Ipecacuanha, ha **gyomorterhelés** után böfögést, ökrendést, émelygést érez a beteg és hányásra kényszeríttetik a gutaütés félelme közt. Ez nem használván, hasonló esetben ajánlható a

Nux vom., főleg szeszes italok szenvedélyes barátainak; vagy

Pulsatilla, ha zsiros, igen hűtő eledelek vagy italok rontották meg a gyomrot, és innét a guta kórjelei, különösen az erős szivdobogás, midőn az érverés majd egészen el van nyomva.

China, ha a h. orvos távollétében megtétetett már az érvágás, mire azonban a gutakórjelek vagy el nem maradtak, vagy ha ezek eltüntek is, nagy erőtlenséget s egyéb rendetlenséget érez a beteg.

Ezen gyógyszerekből guta esetében három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, ebből adjunk be eleinte minden öt perczben egy evőkanállal; bő izzadást, kevés javulást tapasztalván, minden ¼—½—1 órában; sokkal jobban érezvén magát a beteg, minden három órában; mindaddig, mig előbbi egészségét tökéletesen vissza nem nyerte.

Sokszor ezen gyógyszerek szerencsésen győzik le a guta után maradni szokott **utóbajokat** is ; — különösen ezeknek gyökeres kiirtására hasznosak: a *belladonna*, *nux vom.*, *china* sat. napjában háromszor, vagy kétszer három golyócskát két evőkanálnyi vizben adva; de ezeken kivül makacsabb esetekben nem lehet nem ajánlanom: a *lachesist* — ha a testnek bal részét; a *barytát* — ha a testnek jobb felét, vagy a beteg nyelvét érte a gutaütés. Ez utóbbi főleg idősbeknél hatalmas, különösen midőn a beteg kábult, szüntelen morog, nevetséges mozdulatokat csinál. Midőn szólani nem bir a gutaütött, ekkor kisértsük meg a *phosphort*, *barytát*.

De ezen gyógyszerek használata mellett szükséges bizonyos életrendet tartani. A véres gutára hajlandók soványabb, inkább növényi eledelekkel éljenek, kerüljék a fűszereket, szeszes italokat, kávét, dohányzást, szük ruhákat, lelki indulatokat; ebéd vagy vacsora után azonnal le ne feküdjenek ; meleg szobában ne tartózkodjanak ; végre egy nap se mulaszszák el az egészségre szükséges testmozgást.

2) A **savós**, takony- vagy hideg **gutaütésre** (seröser Schlag, Schleimschlag) hajlandók kiváltképen a hideg mérsékményü, gyakran összegyült takony-okozta nyavalyákban szenvedő senyves egyének. Jelei: a lankadtság, szédelgés, homályos látás, halavány hideg bőr; duzzadt vizkóros arcz; az egész testnek csekély állati melege; gyönge, lassu érverés. Ez elleni orvosságok:

Belladonna; ez nem használván, — *mercur viv.* vagy *digitalis*; ugy veendők, mint a véres gutánál említettem.

3) Az **ideges gutára** (Nervenschlag) hajlandók: a gyönge, sovány, halavány, érzékeny, ideges nyavalyákban (görcsökben, rángásokban, nehézkórban) szenvedő egyének; gond, bú, szomor által elgyöngült

emberek. Itt többnyire minden előjelek nélkül az arcz összeesett, halavány; az orr meghegyesedik; a szemhéjak majd be vannak zárva, majd görcsösen összehúzva; az egész test hideg, az érverés gyönge, félbenhagyó; a légzés nem hörgő. Eféle guta ellen használnak:

Belladonna, vagy ezután, ha szükséges: *arnica.*

Hyosciamus, midőn a beteg kábult állapotához görcsök, rángások csatlakoznak.

Ignatia, bús vagy hirtelen változó, most vig és már ismét szomoru kedélyü egyének gyógyszere; bú, gond, szerencsétlen szerelem-szülte ideges gutaütésben ajánlható.

Cofea, igen érzékeny, sirásra hajlandó személyeknek hasznos; midőn a többi kórjelek közt szembetünő túlérzékenység s ingerültség jellemzi a gutát.

A gyógyszerek bevétele ugy történik, mint a véres gutánál ajánlottam.

Hüdés vagy bénulás.

(Lähmung).

Midőn a test bizonyos részében, kivált az izmokban az érzés vagy mozgás, vagy mindakettő elgyengül vagy elenyészik, — ezen beteges állapotot bénulásnak (paresis), hüdésnek (paralysis) nevezzük. Minden ember hajlandó a hüdésre, de legfőkép az öreg-, ritkábban a közép-, legritkában pedig a gyermek-kor. Néha hirtelen lép föl, mint symptómája a gutaütésnek, de eredetikép is jelenkezik és ekkor lassankint fejlődik, ezen megelőző symptómákkal: szenvedő részében fájdalmat és oly érzést tapasztal a beteg, mintha ott hangyák mászkálnának; a szenvedő rész reszket és érzéketlen lesz; — később hidegebb, mint a test

többi része, mozdíthatlan, halavány, elsoványodik és megdagad; az érverés is gyenge és alig érezhető, vagy csupán a bénult részben vagy az egész testben.

Sokszor a testnek egyik oldala bénult és ilyenkor az arczra is elterjedvén a baj, főkép gutaütés után, az arczizmok meglágyulnak, a száj a bénult oldalra huzódik, szintén ezen oldalon a szem is kisebbnek látszik, a rágás és nyelés egyszersmind nehéz; — máskor egyik oldalának keze, a másiknak lába szenved hüdésben; — megbénulhatnak azonfölül a test külső részei, mint: a lábak, kezek; szintén annak belső életművei (organumai), igy: a nyelv, légcső, tüdők, sziv sat. A megtámadt részektől függ kisebb nagyobb veszedelme a hüdésnek.

Gyógyitás alkalmával jól figyeljünk mindenkor az alkalmi okokra és ezek után válaszszuk a szereket, melyek e következendők:

Aconit, ha agy- vagy gerincz-gyuladás esetében támadt a hüdés; ez után:

Belladonna; nemkülönben ha a gutaütés symptómája, a midőn hasznos a *lachesis*, ha a testnek bal-részét, — *baryta*, kivált idősbeknél, ha a test jobbfelét, vagy a nyelvet érte a gutaütés.

Nux vom., szeszes italokkal való visszaélés után (ekkor a *carbo v.* is helyén leend), vagy ha sok ülés, elmeerőltetés, meghülés, gyomorterhelés következtében fejlődött a hüdés, melylyel székszorulás van összekötve.

Ac. phosphor., *ignatia*, *platina*, *staphysagria* lelkiindulatok után. Az eddig mondottakból nem leend nehéz e szerekből az illendőt választani; igy könnyü leend azon szereket is alkalmazni, melyeket az idegrendszert gyengitő okok: bőséges hószám, vérfolyások, magömlések után támadt bajokban többször előhoztam.

Az *arnica* és *ac. sulphur.* erejét ismerjük szintén kül erőszak-okozta betegségekben; valamint könnyen fölkereshetjük azon orvosságokat, melyek elyomatott köszvény, süly (scorbut), kütegek, bujasenyv, gastricus bajok, begyógyult régi fekélyek, elyomatott izzadások eseteiben már többször ajánltattak, — melyekkel e nyavalya is gyógyitandó. — Itt azonban még megemlítem, hogy a:

Phosphor, *tartarus em.* tüdő-, a *secale*, *arsenic.* vizelethólyag-, a *plumbum* gerincz-hüdésben megkisérlendők; noha, főleg a nyavalyák lefolyása alatt fejlődő tüdő-hüdésben, melynek jelei: nehéz légzés, mellszorongás, hörgés a legroszabb kimenettől méltán tarthatunk.

Acutus esetekben gyakrabban, chronicusokban ritkábban adandók a választandó gyógyszerek.

Ájulás.

Az ájulás gyökeres gyógyitására szükséges az ok kinyomozása és elhárítása. Mindenek előtt oldoztassanak fel a szoros ruhák, adassék a betegnek vizirányos helyzet, bocsáttasék a szobába tiszta lég, locsoltassék a beteg arcza hideg vizzel; dörzsöltessék keze és talpa kefével; ha a beteg nem nyelhet, tartassék orra alá az illő h. gyógyszer; ha eszmélete fenmaradván, nyelni tud, hasznosak az:

Aconitum, ha nyilvános vértorlásból származik az ájulás és a véres gutához közelít; ha ez nem használna, jó ily esetben a *belladonna.*

Ipecac., ha a bélhuzam tisztátalanságától ered az ájulás, mely után hányás, hasmenés következik; ha vér- vagy seblátás után, undor következtében jött elő az ájulás; — ha e szer nem használ-

na, jó a *nux vom.*, kivált ha elme-erőltetés, vagy szeszes italok okozák a bajt.

Ignatia, méhkóros (hysterische) egyéneknek hasznos, ha az ájulás ideges kórjelekkel mutatkozik, jelesen: eszmélet hiányával, haskorgásokkal, szelek megindulásával föl- s lefelé; sokszor görcsökkel, rángatózásokkal; a beteg nem lát, nem hall, nem mozdul, mig végre fél, vagy egy óra mulva mély légzés után magához tér; sokszor pedig hosszabb időig, napokig tart eféle ájulás és a tetszhalálhoz közelit. Ha e gyógyszer nem használna, jó a *cocculus.*

Belladonna, ha a szívnek organicus hibája, a tüdőknek, májnak dugulásai sat. okozzák az ájulást, némi enyhülést hozhat elő; ily esetben azonban tanácskozzunk h. orvossal.

Ijedés után jó az *opium*; félelem után a *pulsat.*; öröm után a *cofea*; sok véreresztés, gyakori hasmenésokozta elgyengülés utáni ájulásban jó a *china*; nagy fájdalmak miatti ájulásban az *aconit.*, vagy *veratrum*; ez utóbbi különösen, ha a beteg homlokát hideg verejték fedi.

Az illető szerből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, beadhatunk minden öt perczben egy kanállal; némi javulást tapasztalván, minden $^1/_4$ — $^1/_2$ — 1 — 3 órában.

Meg kell még említenem, miszerint néha váltóláz gyanánt mutatkozik bizonyos időszakban az ájulás, — midőn máskor ismét különféle nyavalyák kórjele; — ezek szerint gyógyitandó.

Nyavalyatörés vagy nehéznyavalya.

Sokszor e betegség más forró (acutus) nyavalyáknak p. o kütegeknek lefolyása alatt kórjelkép fordul

elő; vagy mulékony okok, p. o. lelkiindulatok után jelenik meg és ennélfogva rövid időig szok tartani. De az idült (chronicus) nyavalyatörés a testben mélyen gyökerezett, nem mulékony okokból származik, és hónapokig, évekig eltart.

R o h a m alatt figyeljünk arra, hogy testét, különösen nyelvét meg ne sértse a beteg; e végre kendő tétessék fogai közé; ruhái feloldoztassanak; testének alkalmas helyzet (fölemelt fejjel és mellel) adassék; a hüvelykujj erőszakos kifeszítése jóvá nem hagyható, mert az által nagyobb mérvben bágyasztatik el a beteg, mint ha magára hagyatik; roham végével nyugalom engedtessék a betegnek és ezután orvosoltassék. — Az o k o k fölfedezése és lehető elháritása után gyökeres gyógyitást remélhetünk, a betegség okaihoz és kórjeleihez alkalmazott gyógyszereinktől. Az okok ezek lehetnek: szenvedélyek, az anyák lelki szenvedései, sok tanulás, a nemi ösztön elnyomatása, a test elgyengülése, vér és más nedvek vesztése által; aranyér, köszvény, rüh elyomatása, fekélynek begyógyulása, agy-rázódás, fej-sebek, geliszták, bizonyos gyógyszerek.

Ignatia hasznos, ha i j e d é s után következett e kór; ha könnyen visszatér minden nagyobb felindulásra; igen érzékeny, változó, most víg, majd komor kedélyü egyéneknek; nemkülönben az idősbeknek is, kik a n e m i ö s z t ö n n e k rögtön ellenszegülvén, a már megszokott közösüléstől erőszakosan tartózkodván, ennek következtében estek nehézkórba; nemkülönben, ha e nemi ösztönnek gyakori fölingerlése és ki nem elégítése okozza a bajt, vagy ha ez szerencsétlen s z e r e l e m szüleménye.

Opium, szintén i j e d é s után jó, ha a rohamot hosszu, mély kábitó álom követi, mely alatt hortyog a be-

teg, arcza duzzadt; néha rángásokat venni észre sötétvörös arczán. Ezen kórjelek mellett jó még a szeszes italok, kábító szerek-okozta nyavalyatörésben is.

Belladonna, hathatós főleg erős, vérmes, jól táplált, vértorlódásra hajlandó egyéneknél; ha álmaikból hirtelen felriadnak félelem és lárma közt, meredt szemekkel. Ezen kórjelek jelenlétében visszaverődött izzadás utáni nehéznyavalyában is figyelmet érdemel, kivált ha a beteg feje forró, arcza piros, kidülledt szemei vörösek, nyelése igen nehéz.

Lachesis, ha a rohamot szédülés, gondolathiány, különös érzet, lábhidegség, szivdobogás, böfögés, felpuffadás előzik meg; ezek után a száj és torok takonynyal telik meg; a beteg késztetést érez a vizelésre, vagy akarata ellen is vizel és igen mélyen alszik. Ezen kórjelek kiséretében szintén hatalmas, ha visszaütődött izzadás, az idegrendszernek szerfölötti elgyengülése, vagy csalódott szerelem, szerelemféltés kinjai idézték elő a szerencsétlenséget.

Nux vom., ha elmeerőltetés, p. o. sok tanulás vagy harag, vagy szeszes italok-, kábító szerekkeli visszaélés okozák a betegséget; a beteg igen ingerlékeny, rosz kedvü, szorulásban szenved. Ezen kórjelek mellett jó sikerrel használandó, ha az elnyomatott izzadás oka e nyavalyának.

China, ha a testnek, különösen az idegrendszernek önfertőztetés, gyakori közösülés, sok vérereztés általi elgyengülése alapja a nehéznyavalyának. Ily esetben hasznos a *phosphor* is.

Arnica, ha agyrázódás, esés, ütés után támadt fejsebek következtében fejlődött ki a nehézkór. Ilyenkor a *rhus*, vagy *sulphur* is alkalmazható.

Cuprum, ha a rohamok bizonyos időre (hónaponkint) térnek vissza; ha mindenkor az ujjak rángá-

sával kezdődnek, mely után nyálfolyás és vizelés közt tör ki a nyavalya.

Sulphur, ha roham előtt oly érzése van a betegnek, mintha izmain át alulról fölfelé egér futna; ha némely betegségnek: köszvénynek, rühnek, sömörnek hirtelen elnyomatása, vagy régi fekélyeknek begyógyulása, havi-tisztulásnak elmaradása, az aranyérnek rögtön megszünése sat. után lép föl a betegség. Ily okok után a nyavalyának kórjeleihez képest használhatjuk a *lachesis* vagy *calcarea* szerekĕt is.

Calcarea c., ha éjjel jönnek a rohamok ujjongatás és lárma közt. Tekintetbe véve e kórjelt, a nyavalyának okaihoz képest több esetben hatalmas, főleg *sulphur* után. E két gyógyszert idült nehézkórban különösen ajánlom, és a *causticumot* is, mig acutus esetben ismét az *artemisia vulgarist* is megemlítem; mely a serdülő, rendetlen havi-tisztulásban szenvedő, hysteriának alávetett nőknek hasznos. A *hyosciamus*, *stramonium* szintén hatalmas szerek görcsös betegségekben; legujabban ajánltatik a *rana bufo*.

Ha geliszták okozzák e betegséget, ezek ellen adjunk gyógyszert. A csecsemők rángásait, görcseit a gyermekbetegségek közt feltaláljuk, ha egypár lapot fordítandunk. Ha az anyák lelki szenvedései a terhesség alatt szolgálnának ok gyanánt, ehez és a kórjelekhez képest intézzük gyógyitásunkat.

A nemrégi nehézkórban adjunk be roham után három golyócskát két evőkanálnyi vizben felolvasztva, és igy egy két nap reggel estve; ha már idült a baj, adjunk be mindig roham után, különben pedig minden 5—7-ik nap; egész gyógyitás alatt pontosan tartván meg a diaetát akkor is, midőn be nem vesz a beteg.

Fejfájás.

A fejfájás különféle okokból származván, ezekhez és a kórjelekhez (symptómákhoz) képest különfélék a gyógyszerek.

Vértolulás okozta fejfájásnál, ha a fej forró, szédül, és ugy fáj mintha tele volna, vagy mintha szét akarna repedni, kivált köhögésnél; ha az arcz piros, a szemek fénylők, a halánték- és nyaküterek verése igen érezhető: igen hathatós szer az

Aconitum; — körülményekhez képest ugy veendő, mint alább említeni fogom. — Ez után, ha meg nem szünnék egészen a fejfájás, jó a *ferrum*, kivált az aranyeresek chronicus vértolulásában.

Belladonna, ha a fájdalmat fejében mélyen érzi a beteg; ha arcza sápadt, beesett; a beteg álmos, de álma kábító, álmában morog és eszén kivül félrebeszél. Ugy szintén: ha a fejfájás vagy **szédülés** reggel, vagy evés után mutatkozik; a beteg fáradt, tagjai elzsibbadnak; kábult, nehezen beszél, szája elgörbül, szemei elhomályosodnak, fülei zugnak.

Nux vomica hasznos mindazon fejfájásokban, melyek elme-erőltetés, kávé, szeszes italok, éjszakázás után jőnek; ha a beteg sápadt, szemei vörösek és a világosságot nem szenvedik; ha a fej nehéz, **szédül,** főkép hajlás, mozgás, gondolkodás után; ha köhögvén a beteg, minden köhentésre nagyobb fájdalmat érez; ha gyomra émelyeg és hányásra ingereltetik.

Thea utáni fejfájást gyógyítja az *ignatia* vagy *china*; ser után jó a *rhus*; szintén **szédülés** ellen is, ha ez lefekvés- és fölkeléskor mutatkozik.

Dohányfüst, vagy dohányzás-okozta fejfájás ellen jó a *pulsatilla*, *antimonium*.

Chamomilla ajánlható, ha a fejfájás és szédülés epehányással és hasmenéssel van összekötve. Ha ez nem használna, czélszerü a

Veratrum, főkép ha néha hideg futja át a beteg testét.

Ha léghuzamtól van a fejfájás, és a fej inkább külsőkép fáj: *nux vomica*; ha belsőkép érezhető a fájdalom: *belladonna.*

Opium ijedés után; *ignatia* szomor, elfojtott harag után; *chamomilla* harag után; *nux vomica* mérgelődés után hathatósan működnek.

Dulcamara, ha minden meghűtés után megújul a fejfájás; *rhus*, ha nagyobb emelés okozza a bajt; *arnica*, esés, ütés után; szintén az innét következő agymozzanás (Gehirn-Erschütterung) ellen is hasznos. *China*, ha nagyobb gyengülés következtében todul a vér a fej felé; *mercurius vivus*, ha a szenvedő könnyen és sokat izzad, a nélkül hogy erre javulna.

Ha derült nyári időben a nap hosszabb ideig löveli forró sugarait födetlen fejünkre, néha iszonyu fejfájást kapunk, melyet **napszurásnak** — Sonnenstich — nevezünk; ez ellen hathatós a *belladonna* vagy *camphora.* E szereken kivül dr. Fox leghatalmasbnak állitja a *glonoint.*

Ezen szerekből 5 *golyócskát* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, ha nagy a fájdalom, vegyen be a beteg minden* $^1/_2$ *órában; javulást érezvén, azonnal ritkábban, egy evőkanállal.*

Rohamon kivül chronicus esetben, pár napi szünettel veendő a kiszemelt orvosság.

Vértorlódást és fejfájást okoz nem ritkán a **szorulás**; ekkor segitendnek a következő gyógyszerek:

Nux vomica, ha a fej nehéz, az agy érzékeny és a fájdalom minden mozgásnál nagyobb; ha szemeit szi-

vesen behunyva tartja a beteg, de aludni nem tud; ha fölkel vagy lefekszik, egyiránt szenved; a halántékokban nyomást érez; roszabbul van, ha mélyen gondolkodik, szintugy reggel, vagy evés, különösen kávéivás utan, mitől betegségében majdnem undorodik. Szintén jó a *crotalus*.

Bryonia, ha a beteg ugy érzi fejét, mintha mind a két részről erősen össze lenne szoritva, hajolásnál pedig, mintha homlokán minden ki akarna tolulni; ha szemei szinte égnek, fájdalomban könyeznek; ha az orrvérfolyás mitsem könnyebbit a betegen.

Opium, ha a beteg fejét oly érzés fogja el, mintha fejéből valami kifelé nyomulna; ha szemei nyugtalanul járnak ide s tova; ha szomj, savanyu böfögés, ökrődés, sőt hányás is kinosan gyötrik a szenvedőt; ha *szédül*.

Veratrum, ha a fájdalmak a fej egyik oldalát ostromolják, néha oly érzéssel, mintha az agy össze lenne zúzva; vagy ha nyomást, kopogást érez fejében a beteg, gyomra is émelyeg, és gyakran hányásra kénysze-rittetik.

Ha nem nagy a fejfájás, elég minden 3—5 órában bevenni egy golyócskát egy ujjnyi vizben, söt csak reggel és estve, ezen szorulás-okozta fejfájásban.

Ha a **gyomor** nem emésztheti meg az eledeleket, gyakran érzünk fejfájdalmat, és ilyenkor helyben hagyom többek szokását, kik azonnal orvosságot nem akarván használni, ily esetben fekete kávét isznak; de ha erre gyomrunk nem javulna és fejfájásunk nem enyhülne, azonfölül a tisztátalan nyelv, rosz szájíz, étvágytalanság mellett böfögés, ökrendés, hányás kinozná a beteget, ekkor keressük föl a gyomorbetegség elleni szereket; ezeket czélszerüleg használván, a fejfájás meg fog szünni; miután a fejfájás ily esetben

csak egyik kórjele a gyomorbajnak, melyet megszüntetvén, a fejfájásnak természetesen el kell mulnia.

Sokszor az **idegektől** (von der Nerven) származik a fejfájás; ekkor az arcz sápadt, a fej nem meleg; a fájdalmak gyakran a fejnek csak egyik részét foglalják el, sokszor megujulnak, és ugy érzi a beteg, mintha fejét fúrnák, vagy mintha szeget szúrtak volna fejébe; a fájás kisebb nyomás által is növekszik, és midőn nagy mértékben jön, émelygést, hányást okoz, mire enyhül a fájdālom; enyhül néha nyugodt állapotban, sötét szobában. Ilynemü fejfájás ellen ezek a gyógyszerek:

Cofea, ha a fejfájdalom a fejnek egyik oldalát foglalja el, ha a fej igen érzékeny minden zörej- vagy zenére, ha a fájdalom, harag, gondolkodás, meghűtés után könnyen visszatér és gyakran elviselhetlennek látszik, és a beteget nagy szorongások közt sirásra, jajgatásra készteti; ha a szabad levegőt kerüli a beteg; megszokott kedves kávéját nem ohajtja; ha vizelete vizenyős. Ha ezen gyógyszerre nem javulna a beteg, ezután hasznos a

China, főleg érzékeny, sápadt egyéneknél, ha csekély tapintás által is külsőleg fájdalmat érez a beteg, ha ez enyhül nyugodt állapotban.

Ignatia, ha a sápadt beteg leginkább orra fölött érez fájdalmat, vagy ha feje ugy fáj, mintha azon keresztül egy szeget vertek volna; ha szemei homályosak, a beteg kerüli a világosságot, helyét változtatván javul, de ismét visszatér a fájdalom reggel fölkeléskor, evés után, estve lefekvéskor; a szenvedőt egészen leveri, ki magába vonulva, szótlan tűri fájdalmát.

Platina, ha a beteg ugy érzi a fájdalmat, mintha belülről valami lotyogna a homlok táján; ha füle, szeme, szája és arczának egyik oldala körül hideget érez, sze-

mei előtt pedig mintha rezegne valami; ha minden tárgyat kisebbnek lát.

Pulsatilla, szelid, csöndes egyéneknél, ha a fejfájás enyhül nyomás vagy szoros kötés által, enyhül a szabad levegőben; ha *szédül*, midőn fölfelé néz vagy lehajul a beteg; ha a fájdalom a fejnek csak egyik oldalát bántja; ha a fej nehéz, szédül; a sápadt beteg nem szereti a világosságot, étvágya nincs, nem is szomjazik, némelykor hány. Hasonló esetben jó a *sepia*.

Chamomilla, meghűtés vagy sok kávé-ivás után jönni szokott fejfájás ellen igen jó szer; ha a halántékokban szúrást, a fejben kopogást érez a beteg; különösen ha az arcz egyik fele piros, a másik sápadt; ajánlható türelmetlen szenvedőknek és gyermekeknek.

Belladonna, ha a fej minden testmozgásra, szemforgatásra, legkisebb zörejre, minden léptekre igen érzékenyen fáj; ha a homlok táját oly érzés fogja el, mintha ott valami lotyogást, csapkodást érezne a beteg; ha a világosságot nem szenvedi, ha fejfájása kivált estve lefekvéskor nagyobbodik, és ilyenkor nem ritkán eszméletlenül szenved a beteg.

Veratrum, ha a fájdalmak majd őrültségig kinozzák a beteget; ha a beteg hajához nem nyulhat fájdalom nélkül; fájdalma fölkeléskor vagy lefekvéskor legnagyobb, a beteget egészen megfosztja erejétől; ha a beteg szédül, hasmenésben is szenved, szomjazik, fázik, izzad, izzadsága különösen hideg.

Arsenicum, a leggonoszabb fejfájásnál, ha az iszonyu kinok egészen elgyengítik a szenvedőt, ki is a fájdalmak terhe alatt részvétlen, közönyös minden iránt.

Minél kinzóbb a fejfájás, annál gyakrabban lehet bevenni, és igy öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felol-

vasztván, eleinte beadhatunk minden $^1/_4$ órában; javulást érezvén, ritkábban, tehát minden $^1/_2$ 1—2 órában egy kanállal.

Csúzos (rheumaticus) fejfájdalmak ellen, melyek meghűtéstől támadván, leginkább szaggatással járnak és helyöket változtatván, majd itt, majd ott ostromolják a fejet: ha a fej tapintás vagy mozgás által külsőkép is fáj; a fájdalmak néha nyakig, fülig, halántékig terjednek, éjfél előtt leginkább kinozzák a beteget; itt-ott kis **daganatok** is támadnak; — legtöbbször használ a

Chamomilla, ha erre sem nem izzad, sem nem javul egypár óra alatt a szenvedő, használ a

Pulsatilla, ha a fájdalmak estve felé nagyobbodnak, különösen ha ezek a fejnek csak egyik oldalát bántják, és innét a fülig terjednek.

Nux vomica, ha a fájdalmak inkább reggel mutatkoznak és mozgás által, valamint szabad levegőben is növekszenek.

Bryonia, ha jelesen érintés vagy mozgás által nagyobbodnak a fájdalmak.

Sulphur, a csúzfájdalmakban nemkülönben hasznos.

A **köszvényes** fejfájás majd hasonló a csúz-fájdalmakhoz, azzal a különbséggel, hogy itt a fájdalmak élénkebbek és közönségesen csak hányás után szoktak enyhülni. Itt hasznos az

Ignatia, ha a fájás leginkább az orr fölött érezhető; vagy ha a szaggatást, szúrást, fúrást mélyen érzi a beteg; ha a fájdalom hajolás vagy fekvés alkalmával enyhül.

Colocynthis, legroszabb esetben hasznos, ha a fejszaggatást émelygés, hányás követi; ha ez a fejnek egyik oldalát vagy előrészét foglalja el, és néha naponkint 5 órakor délután köszönt be; ekkor hasznos az

asarum is, főleg ha a fej bal felét támadja meg a fájdalom.

A csúz-fájdalomnál előbb emlitett körülmények közt adhatunk e köszvényes fájások ellen is *pulsatillát*, *nux v.*, ajánlom még a *bryoniát*; — *5 golgócskát 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván, eleinte minden órában; izzadást, javulást tapasztalván, minden három órában, egy kanállal.*

Vannak fejfájások, melyek hónapok- sőt esztendőkig is eltartanak, és időszakonkint bizonyos napokban vagy órákban, vagy az esztendőnek bizonyos részeiben lépnek föl; ezek gyökeres kiirtása kedveért *csak akkor vegyen be a szenvedő minden* $^1/_4$ *órában, midőn a nagy fájdalom köszönt be; különben szabad napjaiban hetenkint csak kétszer, s pedig reggel este 3 golyócskát kevés vizben egyszerre.* — Ilyetén periodicus fejfájás: **fejgörcs** — **Migraine** — közönségesen fúrás-érzéssel lép föl, a fej bizonyos korlátolt részét: a homlokot, vagy a szem fölötti, halánték melletti tájat foglalja el, a szemüregig terjed, enyhül néha nyomás által, máskor ismét az által növekszik, mig végre bekövetkező hányás után könnyebbülést érez a beteg, elalszik és másnap relativ jól érzi magát. Roham alatt a beteg igen érzékeny a világosság, zörej, sőt beszéd iránt is, és csak egyforma testi lelki nyugalmat keres. A fej bal oldala gyakrabban szok szenvedni, mint jobb oldala.

A fejfájás ellen leirt orvosságok közől roham alatt leginkább ajánlom a: *cofeát*, vagy *aconitot* gyakrabban veendőket.

Különben, gyökeres orvoslást remélhetünk körülmények szerint a: *nux vom.*-, *bellad.*-, *veratrumtól*; nőknél a *platina*, *pulsat*, *sepiá*-tól.

Helyén leend az *arnica*, midőn már a roham előtt álmatlanság mutatkozik, a fájdalom széke a homlok.

Digitalis, midőn a szem fölött dühöng az éles fájdalom.

Rhododendron, nedves időben fellépő görcsös fejfájásban.

Másokat ismét egészen kielégített a *calcarea cb.* jótékony hatása és e szert magam is igen ajánlom; a *glonoin* és *apisra* szintén figyelmeztetem olvasóimat ugy ujabb időkben a *pauliniára*.

- *Roham alatt beadhatunk minden* $^1/_2$—1—2 *órában; rohamon kivül minden 4-ik nap, tehát két napi szünettel: reggel, este három golyót.*

Arcz-orbáncz.

Az arczorbáncz lapos, meleg, fényes s vörös daganatocska; közönségesen csekély, viszkető, kevéssé égető vagy szuró fájdalommal, melyhez fejfájás, kivált a homlok körül, a nyelvnek szárazsága, nagy szomj, néha undor, hányás, nagy nyugtalanság, láz járulnak. *Az orbáncz ellen, a láz lecsillapitására szolgáland az* aconitum (*egy-két golyót egy ujjnyi vizben felolvasztván, egyszerre kell bevenni*); *három óra lefolyta mulva leghathatósb a* belladonna (*melyből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, kanalonkint beadhatunk minden két órában egy kanállal*).

Ritkán kell itt más gyógyszert használni; a *pulsatilla* néha csak akkor segít, ha az orbáncz egyik helyről a másikra szökik, vagy ha fülgyuladással van összekötve; de ily esetben is hasznos a *belladonna*, noha az *apis* jó hatása is elvitázhatlan.

Némelykor az orbáncz fölületén különféle nagyságu hólyagocskák emelkednek föl, hasonlók azokhoz, melyeket a hólyaghuzók eszközölnek; ezek éles, sárgás nedvet foglalván magukban, viszketést, égetést okoznak; hamar felfakadnak és lassankint varral fö-

detnek be, melynek leesése után az egészséges bőr mutatja magát.

Ezen hólyagos orbáncz ellen leghathatósb ismét a *rhus* (ugy veendő mint a *belladonna*).

Szükség esetében ezen betegségről többet olvashatunk az orbáncznál.

Az **arczon** és **ajkakon** (Lippen) előforduló bántalmakban, átalában figyelemre méltók ezen gyógyszerek:

Arcz-daganatban: *arnica*, *bellad.*, *bryon.*, *carbo v.*, *chamom.*, *graph.*. *lycop.*, *rhus*, *sulph.*;
— ha fényes, kemény és meleg, eleinte *aconit*, azután *arnica*;
— ha vörös: *arnica*, *bellad.*, *bryon.*, *mercur*, *rhus*;
— oly érzésnél mintha az arcz dagadt lenne: *pulsat.*

Ajk-daganat (Lippen-geschwulst): *bellad.*, *bryonia*, *mercur*, *sulphur*.

Felső ajk-daganat: *calcarea*, *lycopod.*, — alsó: *alumina*, *puls.*

Ajk-küteg: *arsenic*, *bryonia*, *calcarea*, *causticum*, *lycopod.*, *sepia silica*, *thuja*; a száj körül: *calcarea*, *graphit.*, *rhus*; a száj-szegleteken: *bellad.*, *causticum*, *lycopod.*

Feketés ajk: *arsen*, *china*, *veratrum*.

Fölrepedezés: *arsenic*, *bryonia*, *calcarea*, *crocus*, *graphit.*, *ignatia*, *mercur*, *pulsat.*, *sulphur*, *veratrum*.

Ajk-kisebesedés: *canth.*, *caust.*, *graph.*, *lycopod.*; a szegletekben: *antim.*, *lycop.*, *caust.*;
— ajk-keményedés; *cyclamen*, *bellad.*, *silica*.

Az ajkak elhalása (Absterben): *calcarea*; elzsibbadása: *cyclamen*; remegése: *opium*, *stram.*, *sulphur*.

Ficzamodási érzés: *conium*; égetés: *bryon.*, *mercur*, *spigelia*, *sulphur*, *mezereum*.

Ajk-görcs: *ambra*, *causticum*, *ranunculus*.
A gyógyszerek bevételi módját nézzük a 12. lapon.

Szembetegségek.

Munkám bővebb kiadásában a szembetegségek le vannak irva. E kis munkámban, mellőzve a szem egyes részeinek különféle bántalmait, oda törekszem, miszerint csak átalános utasitást adjak kivált a szemgyuladások gyógyitásában. Hogy megértsenek t. olvasóim, kérem, keressék fel e munkámban a „gyuladásokról átalában" irt czikkemet és ezt figyelemmel olvassák át, hogy tudják, mi átalában a gyuladás és ennek kimeneteiről legyen fogalmuk. Ily módon a szemre vonatkozó utasitásomat könnyen megértendik és ezt a z o n n a l a betegség kezdetén követve, szükség esetében biztosabban gyógyitandnak h. szereinkkel, mint a kuruzsolók által ajánlott szemvizekkel. Legczélszerűbb' gyógykezelés mellett is néha bekövetkező utóbajok miatt tanácskozzunk orvossal, vagy üssük fel bővebb munkámat.

Hasonszenvi szemgyógyitás alkalmával, száraz meleg borogatáson kivül (hol ez indikálva van), vagy hideg vizbe mártott és kifacsart tiszta vászon-rongyok alkalmazását kivéve, (hol ismét ez szükségeltetik), vagy a fekélyekben tiszta tépeten kivül, — minden egyéb külszer használata mellőzendő. Egyes esetekben a külszer, vagy a műtétel elkerülhetlen levén, ezt ügyes szemorvosra bizzuk: e műtétel után is azonnal hasonszenvi szereket használandók, melyek hamarább és biztosabban vezetendnek czélhoz, mint másnemű orvosságok. Szemgyuladásokban elkerülhetlenül szükséges, hogy sötétes szobában tartózkodjék a beteg.

Gyulasztó szemhéj-gyuladás. (Blepharitis phlegmonosa.) E gyuladás a szemhéjak egész területén elterjed. Vörösséggel és daganattal kezdődik, melyek lassankint az egész szemhéjat elfoglalják. A szenvedő rész anynyira meleg, hogy a melegséget nemcsak a beteg, hanem az orvos tapintó ujja is érezheti. A szemhéjat kegyetlen szúró és égető fájdalom lepi meg, mely a szemhéj legkisebb mozdulatára, vagy kivált tapintásra növekszik. A nyák és könyek eleinte nagyobb mérvben választatnak el, de rövid idő mulva egészen elnyomatnak. E kórjelekhez gyulasztó láz is csatlakozik.

Ha a gyuladás eloszlik (mint gyógyszereink segedelmével közönségesen szok történni), akkor lassankint annak minden elősorolt symptómája is elenyészik; de ha genyedésbe megyen át, akkor ez lökő fájással, a daganat nagyobbodásával, a vörösség nagyobb tömöttségével, gyakran visszatérő borzadással nyilatkozik; a daganat egy része csúcsos lesz, annak teteje megsárgul és tapintás által érezhető benne a hullámzás.

Az ekként képződött tályog (Abscess) önkényt vagy műtétel által megnyilván, a geny kifoly és a genyedés még néhány napig eltart, végre ügyes ápolás mellett a fekély beheged. De ha a genyedés rendellenes, ekkor különféle utóbajok származhatnak. E gyuladás csak ritka esetekben megyen át üszökbe (Brand), a midőn a fájdalmak rögtön elmulnak,, a szemhéj némely részein feketés kék szín mutatkozik. — Okai e gyuladásnak a meghülés, vagy külsértés.

A gyógyitást illetőleg, mindenek előtt a méh- vagy darázs-fulánk fogócskával mellőztessék el, — a sértő eszközök vagy ezek részei illendő módon távolittassanak el, midőn ilyetén külsértés következtében fejlődött a gyuladás. Ez megtörténvén adjunk azonnal *aconitot*, ezután pedig *arnicát*, méh-csipés után: *apist*. — Ha pe-

dig meghülés okozá e gyuladást, ekkor is adjunk azonnal:

Aconitumot. Három golyót öt evökanálnyi vizben felolvasztván, ebből eleinte minden órában egy kanállal, bő izzadást tapasztalván, minden 2 órában. Elfogyasztván egészen ezen orvosságot, adjunk:

Belladonnát ha a szemhéj világos vörös, dagadt; a beteg kegyetlen szúró, égető fájdalmat érez, mely a szemhéj legkisebb mozdulatára, vagy leginkább tapintásra növekszik.

Hepar sulph. (száraz meleg borogatás mellett), midőn lökő fájdalmat érez a beteg; a daganat csúcsos kezd lenni; tapintás által érezhető benne a hullámzás (fluctuatio); ha a tályog megnyilt és geny foly ki belőle.

Sulphur, vagy *silica*, ha a genyedés hosszabb ideig tartana. — *Arsenicum*, *secale*, *carbo an.* üszök ellen.

5 *golyót* 10 *evökanálnyi vizben felolvasztván*, *gyuladásban adjunk be minden órában* 1 *kanállal; genyedésben minden* 2—3 *órában.*

Gyulasztó szemárpa ellen ezek a gyógyszerek:

Bryonia heves természetü egyéneknél hasznos akkor, midőn e gyuladás kezdődik. Szintén hasznos a *digitalis.*

Pulsatilla hasonlókép a gyuladás kezdetén, kivált szelideknél.

Hepar sulph. genyedésben használandó.

Staphysagria vagy *conium* könnyen visszatérő, keményedésbe átmenő szemárpában (chalazion); görvélyes egyéneknél ugyanezen esetben hasznos a *calcarea.*

Thuja makacs keményedés ellen jótékony; a görvélyeseknél pedig ily esetben méginkább hathatós az *aurum*, *lycopodium*, *graphites*, *silica.*

Eleinte a gyuladásban beadhatunk minden 2 órában 1 kanállal; genyedésben minden 2—3 órában; keményedésben minden 3—5 órában (5 golyót 10 evőkanálnyi vizben olvasztván fel).

Gyulasztó szem-gyuladás (Ophthalmitis phlegm.). Ha a szem minden részét ugyanegy időben támadja meg a gyuladás, a szemnek ezen állapotát gyul. szemgyuladásnak nevezzük *) Ezen igen sulyos nyavalya iszonyu szúró és nyomó fájással kezdődik, mely mindinkább növekedvén az egész fejre terjed. A látás már a nyavalya kezdetén csökken, később igen hamar egészen elenyészik; a világosságot nem tűrheti a beteg és villámérzelme által gyötörtetik. Végre a szem területe annyira megnő, hogy a szemgödörben többé meg nem férvén, abból mintegy húsos gyurma kidudorodik, az alsó szemhéj kifordul, a felső pedig meggyulad. E symptómákat mindenkor erős láz kiséri, melyekhez néha az agy-gyuladás kórjelei is járulnak.

Ha e gyuladás kifejlése alkalmas szerek által azonnal nem gátoltatik, ritkán oszlik el, hanem itt-ott üszökbe (gangraena), legtöbbször genyedésbe megyen át. Az üszköt a fájdalmak rögtön lecsillapodása, vagy eltünése, a daganat némely részein mutatkozó petyhüdtség és sötétkék szin által lehet megismerni. A genyedés beállásakor: a beteg ismét borzadást, nyugtalanságot és kegyetlen hasogató fájdalmat érez; a vörösség és daganat nagyobbodnak, nem sokára több

---

*) Itt figyelmeztetnem kell t. olvasóimat, miképp a szem egyes részei gyuladásainál sem nevezendem meg specifice a gyuladás által megtámadt részeket, hanem azok miatt, kik az anatomiát vagy physikát nem tanulmányozták, mindenütt csak egyszerüen a: *szemhéj* és *szemgyuladás* átalános nevezetet használandom; mindenki által felfogható symptómák szerint ajánlván orvosságokat. — Bővebb munkámban a szembajok rendszeresen tárgyaltatnak.

sárgás pontok, mint mindannyi tályog csúcsai mutatkoznak. Végre a legkeservesb fájás közt a szemteke megpukkan, és a szemből nagy mennyiségű geny özönlik ki. Ha a beteg különben erős, egészséges testalkatu, ekkor a jó indulatu genyedés, a szemteke nagyobb s kisebb részét megemésztvén, megszünik; de ha rosz indulatu, ekkor az organismus erejét kimeritvén, az egész szemtekét elpusztítja.

Minden gyuladás alkalmával igen helyesen teszi a beteg, ha azonnal lefekszik; de ezen szem-gyuladásban igen szükséges, hogy mindjárt lefeküdjék; mert ekkép gyógyszereink segedelmével nem sokára izzadásba jövend, mely után reméleni lehet, mikép e gyuladás szerencsésen eloszlik. E czélra szolgáland az

Aconit, melyből 5 *golyót* 5 *evök. vizben felolvasztván, adjunk be minden órában* 1 *kanállal.* Elfogyván ezen adag, adjunk:

Belladonnát, vagy ha erre nem javulna a beteg, *apis*-t az előbb említett mód szerint elkészitve, szintén *minden órában, javulást érezvén a beteg, minden két órában.* Külerőszak után *arnicá*-t.

Mercur vagy *hepar s.* akkor adandó, midőn el nem oszolván a gyuladás (mi leginkább oly esetben történik, midőn gyógyszereink azonnal nem használtattak), genyedés áll be.

Silica, ha a *mercurra* pár nap alatt javulást nem látnánk.

Az *arsenicum,* vagy *carbo veg.* vagy *secale*, midőn el nem oszolván a gyuladás, üszökbe megyen át.

Ezen utóbbi két esetben, úgy készitvén el a gyógyszereket, mint első alkalommal, *minden* 2—3 *órában adjunk be* 1 *evőkanállal.*

A szem egyes részeinek **gyulasztó gyuladásaiban** is eleinte mindig *aconit* adandó minden órában; ez után

belladon. kivül ajánlom az *arnicát*, ha külerőszak által támadt a gyuladás; *calcareát*, ha a szembe esett idegen testek okozák a gyuladást; *euphrasiát*, bő könnyezés esetében; *mercur. corros.* vagy *arsenic.* szivárvány-gyuladásban, mely a szem belső részeit elfoglaló heves fájdalommal kezdődik; e mellett a szivárványhártya mozgása gátolva van; természetes szinét elveszti.

Genyedésben átalában a *hepar s.*, *mercur viv.*, *silica*; — nyirkiizzadásban a *sulphur* és *mercur sol.* használnak.

A gyulasztó szemgyuladások után, most a különnemü szemgyuladások: hurutos, orbánczos, czúzos, köszvényes, küteges, görvélyes, bujasenyves, sülyös szemgyuladásokról teszek röviden emlitést.

A **hurutos szemgyuladás** a megletteknél egyptomi szemgyuladásnak, a kisdedeknél, ujszülöttek szemgyuladásának neveztetik. Legtöbbször pedig a szemhéj van kitéve e gyuladásnak.

Szemhéj-mirigy-gyuladás. E gyuladás a szemhéj-szél kellemetlen viszketésével, vörösségével, dagadásával kezdődik. A daganat és vörösség a szemhéj külső szinén annak szélein túl nem terjed, de belső fölületén a szemhéj is megdagad, megvörösül és ezért, a szemhéjak mozgása alatt feszülést, nehézséget érez a szenvedő. A takony-elválasztás elnyomatik, e helyett a könyek nagyobb mennyiségben választatnak el és csipős minőségöknél fogva a szemben égetést, az arczon pedig ezen kivül kipörsögést is okoznak. Nem sokára azonban a könyek kiválasztása felakad és a szemben oly érzés támad, mintha abba föveny hullott volna. Enyhülvén a gyuladás, a szemhéjak viszketésének megszünése mellett, a nyák-elválasztás geny-alakban ismét visszatér és pedig nagyobb mennyiségben, mint egész-

séges állapotban; éjjel megkeményedvén és a szemszőrökre ragadván, a szemhéjakat összeragasztja; néha a szemhéj-széleken pörsenések támadnak, melyek felfakadván, a szemhéj-széleken fekélyedést okoznak. Ezen felevődött helyek fájdalmasak, azért ily esetben a beteg összehúzza, vagy csukva tartja szemhéjait.

Itt mindenek előtt arról gondoskodjunk, hogy a beteget környező lég tiszta és egyaránt meleg legyen.

Az *aconit* azonnal veendő (5 golyót 5 evők. vizben felolvasztván, minden órában egy kanállal). Ezt elfogyasztvan:

Chamomilla vagy *digitalis*, ha nem nagyon könyeznek a szemek; az utóbbi ha a könyek csipősek.

Bellad. vagy *apis* ha a szemhéj belső felületén a köt-hártya is megvörösül, megdagad; a szemhéj mozgása alatt feszülést érez a beteg; feje felé tolul a vér; szemeiben szárazságot érez. Kivált „Grippe" uralgása alatt.

Nux v., kivált ha náthával van összekötve e gyuladás, különös figyelemre méltó.

Apis vagy *pulsatilla* genyes nyák elválasztásában.

Euphrasia ha a nyavalyának további lefolyása alatt a nagyobb mérvben elválasztott könyek csipősek, a szemben égetést okoznak, az arcz külbőrét pedig feleszik; ha a szemszéleken fekélyedés támad; ez utóbbi esetben, ha ezen szer nem használna, a *sulphur* kiegitőleg működend.

Arsenic, ha már e fekélyedés és genyedés tovább tart, és már a pilla-porczok megemésztésétől lehet tartani. Szintén makacs eféle gyuladásban (mint néha „Grippe" uralgása alatt történik) ha heves égető fájdalmak mellett a köthártya is részesült e gyuladásban.

5 *golyót* 10 *evökanálnyi vizben felolvasztván*, *adjunk be a beteg körülményei szerint minden* 1—3 *órában egy kanállal.*

Egyptomi szemgyuladás. Oly érzéssel kezdődik, mintha föveny esett volna a szembe; a szemhéjak belső hártyája megvörösül, megdagad; a szemteke fehér részének vérrel telt edényei duzzadtak; a szem-közép, gömbdomboru része üveghez hasonló fényességet mutat. A szemen némi savós nedv elválasztása mutatkozik, bő köny-ár, nagy fényiszony mellett. Kedvező körülményekben a gyuladás ezen fokán néha e nyavalya eloszlik; de ha tovább halad, akkor az emlitett kórjelek súlyosbulnak; a szemhéj belsőhártyája tetemesen megdagad és vörös bársonyhoz hasonló; a szemhéjak mozgása meggátoltatik, külső fölületök dagadt, kékes; a szem fehér része is tömöttebb vörösséget öltvén, dagadozni kezd, kegyetlen, főleg éjjel dühöngő fájdalmak kiséretében. Az elválasztott savós nedv közt fehéres pelyhek mutatkoznak; később e nedv sürűbb, fehérebb, takonyhoz hasonló alakot ölt. A nyavalyának további kifejlése alatt láz-kórjelek észlelhetők. A szemhéjak belsőhártyája keményebb és bibircses daganatot képez; a szem fehér része tetemesen megdagad. A kegyetlen fájdalom a fejre is elterjed, elűzi az álmat. A kifolyó takony sárga színt ölt és valóságos genyhez hasonló. Egy idő mulva az életműves részeket többé kevesbbé megemésztő genyedés megszünik; visszatér az előbbi savós nedv elválasztása és sokáig tartó fényiszony. A gyuladásnak minden symptómája eltünvén, különféle hibák maradnak vissza.

E nyavalya többnyire hat sőt több hétig eltart. Vérmeseknél a gyuladás hevesebb és néha az agyra is elterjed. Átalánosan szomorú itt a jóslat; mert el nem oszolván e gyuladás, a bekövetkező genyedés által könnyen utóbajok származnak. De azért meg ne ijedjünk; mert ha a beteg e baj előtt jó egészséggel birt, a járvány geniusa jó indulatu, az orvoslás jókor és czél-

irányosan intéztetett, méltán remélhetünk szerencsés kimenetelt. — Ezen veszélyteljes és gyakran járványos betegségben nem csak a betegek gyógyitására ügyeljünk, hanem az egészségesek megóvásáról is gondoskodjunk, figyelmeztetvén a beteg körül létező egyéneket, hogy kerüljék különösen a meghülésre szolgáló alkalmat, kivált a lég melegségi fokának hirtelen változtatását; szeszes italokkal ne éljenek, mindenek fölött pedig a legnagyobb tisztaságra gondosan ügyeljenek. E nyavalyának uralgása alatt, az egészségeseket válaszszuk el nem csak a betegektől, hanem azoktól is, kik a ragályról gyanusak, hogy a nyavalya ragály által tovább ne terjedhessen, legalább huszonnégy napig.

Aconit után, azonnal:

Apis adandó és szerencsés esetben ez egyedül legyőzendi a bajt. Ha az *apis* több nap alatt nem használna, ekkor az *euphrasia*, vagy *mercur solub.* adandók. Szemcsés kinövésben is használhatjuk e három szert, de ha meg nem felelnének várakozásunknak, ekkor az *arsenic* választandó, vagy *rhus*, *cannabis*, *belladonna*.

A *thuja*, *staphysagria* tetemesb bujálkodás ellen hasznosak. Makacs esetekben a szemcsés kinövés vagy tetemes bujálkodás ellen külsőleg használhatjuk a *pokolkövet*, (*argentum nitricum*) vagy e helyett a *sabina essentiáját*.

Angol hom. folyóiratok a diluált *argentum nitricumot* (dil. 6-a) ajánlják, e szerből egy szemert (gran) egy latnyi destillált vizben felosztva, melyből egykét cseppet kell naponkint kétszer csepegtetni a szembe.

A *calcarea*, *sulphur* genyedésben adandók. A gyuladás egyéb következményei ellen szolgálandó szereket keressük fel bővebb munkámban.

5 *golyót* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden*

2 órában adjunk be egy kanállal, javulás esetében minden 3—5 órában.

Az ujszülöttek szemgyuladása (Ophtalmia neonatorum) az egyiptomi szemgyuladással ugyanegy nyavalya; symptómái a csecsemő test nagyobb gyöngédsége által csak módositva vannak. Azért valamint a jóslat, úgy a gyógyitás is, az egyiptomi szemgyuladáséval egészen megegyez.

Az orbánczos szemhéj-lob azaz gyuladás. Világos vörös és mintegy átlátszó daganattal veszi kezdetét, mely a szemhéj-széleken kezdődvén, innét tovább, sokszor az egész félarczra terjed. A vörösséggel azonnal feszülő, tapintásra növekedő fájás van öszszekötve; a szemhéjakat nem képes mozgatni a beteg; a nyák és könyek elválasztása nagyobb. Az orbánczos szemhéj-lob, ha el nem oszlik, mindenkor kiizzadásba megy át: a szemhéjak külszinén t. i. enyvforma nyirk izzad ki, mely a lég hatása által kiszárad, azután a felbőrrel együtt korpaalakban lehámlik. Ha pedig e nyirk-kiizzadás a felbőr alatt történik, akkor ez átlátszó hólyagokká emelkedik, melyek rövid idő mulva felfakadnak és ez esetben h ó l y a g o s o r b á n c z n a k neveztetik.

Aconit és *belladonna*, vagy *apis* gyuladás időszakában; *arnica* ha külsértések által támad.

Rhus hólyagos orbánczban.

Hepar sulph. midőn a gyuladás megszünt, de a fájdalom még el nem enyészett, a hólyagok felfakadtak.

Graphites vagy *sulphur* egészen meg nem szünt, és hátramaradt baj ellen használandó. — *Lycop.*, *china*, *helleb.*, *arsen.* szemhéj vizeny, ez utóbbi üszök esetében is.

5 *golyót* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk eleinte minden* 1—3 *órában, később* 3—5 *órában*, 1 *kanállal.*

Orbánczos szemgyuladás. A szem vörös és hólyagos daganatával jelentkezik. E hólyagok néha annyira meg-

nőnek, hogy a szemhéjak résén is kiállanak. Itt a szúró és feszitő fájdalom, a fényiszony, a köny-ár enyhébb mérvben jelennek meg.

Száraz meleg borogatás használata mellett ezek az orvosságok:

Aconit sulyosb gyuladás és lázas állapotban vérmes egyéneknek, — ezután *belladonna* vagy *apis* legtöbb esetben hásználandnak. Hólyagos daganat ellen a *rhus* szintén sajátlagos szer.

Hepar sulph. ha az elhanyagolt gyuladás genyedésbe megy át.

Graphites, arsenic stb. az elhanyagolt betegség egyéb következményei ellen megkisérendők.

5 *golyót* 10 *evők. vizben felolvasztván, eleinte minden* 2 *órában, később minden* 3—5 *órában adjunk be egy kanállal.*

Csúzos (rheumaticus) szem-lob. E gyuladás nagy fényiszonynyal és bő könyezéssel kezdődik; a szemet és a szemív feletti részt hasogató, kivált éjjel visszatérő fájdalom ostromolja. Enyhülvén a gyuladás, a fájdalmak is lecsendesülnek, végre eloszolván a gyuladás, eltünnek a többi kórjelekkel együtt; de ha a gyuladás el nem oszlott, apró, savóval telt hólyagok képződnek, ezek felfakadván, fekélyekké válnak, melyek savós anyagot választanak el. Enyhülvén a betegség, e fekélyek behegednek. E gyuladás kisérője sokszor a csúzos láz.

Czélirányos gyógyitására, száraz meleg párnácskák alkalmazása mellett, e szerek szolgálandnak:

Aconit gyulasztó láz jelenlétében minden órában adandó.

Belladonna ha vértolulása van a betegnek.

Bryonia ha nyomó, összezuzó fájdalmat érez szemében a beteg, mely minden mozgásra növekszik.

4*

Rhus ha mozgás által enyhülést érez a szenvedő, apró hólyagocskák jelenlétében.

Pulsatilla ha e csúzos szemgyuladás, a test más részének csúzos állapotával van összekötve.

Clematis, ha a gyuladás bő könyezéssel jár; a beteg heves fájdalmat, vagy szemében égetést érez; a gyuladás a testben szunnyadozó csúztól származik és a szivárványhártyára is elterjed.

Spigelia. Ez ugyan inkább köszvényes szemgyuladásban használandó, de heves fájdalmakban itt is helyén leend.

Calcarea és *sulphur* fekélyek ellen adandók.

5 *golyót* 10 *evőkan. vizben felolvasztván, adjunk be minden* 1—3 *órában* 1 *kanállal. A felváltva veendő két orvosságot két külön pohárban készitvén el.*

Köszvényes szem-tak-ár. A szemhéjak belső része itt vörös és dagadt; de sokkal nagyobb daganat szok támadni a szemhéjak külső szinén, melyen sokszor csipős savóval telt hólyagokat lehet látni. A szemet kegyetlen, lassankint növekedő és az egész fejre terjedő fájdalom fogja el. A fényiszony nagy, a könyezés bő és ezt rövid idő alatt genyforma nyák elválasztása követi.

Itt csakugyan szigoruan lássunk azonnal a gyógyításhoz; mert ellenkező esetben méltán tarthatunk a legszomorubb kimeneteltől, miután genyedés következtében a szem annyira megromlik, hogy rendes idomát is elveszti. Ha elnyomatott köszvény okozá e bajt, ekkor vegyük elő az ez esetben ajánlott gyógyszerek közől a *pulsatillát*: mindenkor előre *aconitumot* adván. *Aconit* után hasznos a:

Pulsatilla akkor is, midőn meghülés után támadt ezen betegség főleg szelid egyéneknél. Vörösség, daganat, fényiszony, bő könyezés mellett kivált izgékonyaknál hasznos a *bellad.*

Euphrasia, ha az említett szerek nem használnak, csipős, savós nedv elválasztása idejében.

Mercur sol. geny-forma elválasztásban használandó, az egész fejre terjedő fájdalom mellett; igy a *staphysagria* is.

Spigelia vagy *arsenic.* növekedő kegyetlen fájdalmakban.

5 *golyót* 10 *evök. vizben felolvasztván, heves fájdalmakban minden órában* 1 *kanállal veendö*; *különben minden* 2—3 *órában.*

Köszvényes szivárvány-lob (Iritis arthritica). A szem és szemgödör táján hasogató fájdalommal kezdődik. Ezen, leginkább éjjel sanyargató fájás mindinkább növekedvén a fej-tetőre és állkapocsra terjed; itt bő könyezés mellett, nagy a fény-iszony. A szem mozgásai alatt a szem-szegletekben fehéres hab (spuma arthritica) gyül össze.

Nagy veszélynek van kitéve a lát-tehetség ezen betegség lefolyása alatt, kivált pöffedt egyéneknél, ha a kiizzadt nyirk az egész látát kitölti. Kedvezőbb kimenetelre lehet számot tartani az érzékenyebb és gyengébb külsejü betegeknél még akkor is, midőn a gyuladás el nem oszlott, főleg ha a látában a kiizzadt nyirk kisebb mennyiségben találtatik, mert ez többnyire elég hamar tökéletesen felszivatik.

Aconit hasznos a baj kezdetén (5 golyót 10 evőkan. vizben felolvasztván minden órában 1 kanállal veendő). Ez után:

Sulphur szintén úgy veendő, mint az *aconit*, de csak minden 2 órában 1 kanállal; *sulphur* után, vagy *mercur sol.*, vagy *sepia.*

Belladonna vagy *bryonia* nyomó fájdalom, fény-iszony, bő könyezés, igen heves, rohamonkint kinzó fájdalom mellett főleg izgékony egyéneknél használandó; valamint a:

Nux vom. kivált azoknál, kik szeszes italokkal viszszaéltek. R e g g e l dühöngő fájdalmakban; midőn az éji fájdalmakban különösen jellemző orvosság, főleg egyoldali fájdalmakban a *pulsatilla*.

Spigelia. A fő-szerek egyike, midőn a szúró, fúró, vájó, heves fájdalmak a szemet környező csontokat is ostromolják; fájdalmak közt meleg könyek gördülnek le a szemből.

Colocynthis, midőn szuró, hasogató, égető fájdalmat érez a beteg, mely vagy egyedül csak a szemet kinozza, vagy a homlokra is elterjed: bő könyezés, fényiszony mellett. Rest (torpid) egyéneknek hasznos a: *rhus*.

Colchicum valamint ilyetén gyuladásban, ugy egyéb köszvényes szembajban a főszerekhez tartozik.

A mennyire a physicai lehetőség engedi: Utóbajokban megkisérthetjük a *silicát*, *calcareát*, *aurumot*, de kétséges sikerrel; a *sulphur* vagy *merc. sol.* nyirkkiizzadásban használandók; *beadván minden* 3—5 *órában.*

Nagy fájdalmakban 5 golyót 10 ovökan. vizben felolvasztván, adjunk be minden órában 1 kanállal, enyhülést látván, minden 2—3 órában.

Himlős szemhéj-gyuladás. (Blepharitis variolosa) kezdetén a szemhéj-szélek megdagadnak, vörösek, ezek mellett más kórjelek is mutatkoznak: viszketés, fényiszony, könyár. A vörösség és daganat rövid idő alatt a szemhéjak egész külszinét elfoglalja, azok mozgását gátolja, feszitő fájdalom mellett, végre a szemhéjak külszinén himlős küteg képződik, mely lassankint kiszárad és lehull. De mielőtt ez történnék, a már emlitett symptómákon kivül sokszor nagy fényiszony, bő könyár beköszöntésével oly fájást érez a beteg, mintha szemébe föveny esett volna.

Midőn a himlők genyedésbe mennek át, száraz me-

leg alkalmazása mellett, a beteg szemnek tisztán tartása szükséges. Különben ezek az orvosságok:

Acon. (minden óráb. veendő) a baj kezdetén. Ezután:

Belladonna, midőn a vörösség és daganat az egész szemhéjat elfoglalja.

Hepar sulphur. genyedésben; szintén a *sulph*, vagy *Mercur viv.* — Az *euphrasia*, *silica*, *pulsatilla*, *senega* tak-árban.

5 golyót 10 *evők. vizben felolvasztván, minden* 2—3 *órában* 1 *kanállal adjunk be.*

Himlős szemgyuladás. Itt a szemvörösséggel, szúró fájdalom, fényiszony, könyár van összekötve; nem sokára azon valóságos himlők ütnek ki.

Ha lázzal jár e gyuladás, eleinte adjunk *aconit.*

Belladonna, *aconit* után adandó; ha pedig a szivárványhártyára terjed: *mercur.*

Hepar sulph. vagy *mercur viv.* genyedésben, — szemtak-árban: *euphrasia*, *silica*, *pulsat.*, *senega.*

Baryta, *clematis*, *lycopod.*, *rhus*, *thuja*, *arsenic.* az utóbajok ellen.

5 *golyót* 10 *evők. vizben felolvasztván, adjunk be eleinte minden* 2 *óráb.* 1 *kan. Utóbajokban minden* 3—5*órában.*

Kanyarós és vörhenyes szemgyuladás. A kanyaró és vörheny lefolyása alatt fordulnak elő.

Aconit adandó a gyuladás kezdetén; ez után *pulsat.*

Belladonna bő könyezés, fény-iszony, fájdalom mellett.

Bryonia kis hólyagocskák fejlődésében.

Euphrasia, *silica*, fekélyek ellen.

5 *golyót* 10 *evők. vizben felolvasztván, adjunk be minden* 2—3 *órában* 1 *kanállal.*

Görvélyes szemgyuladás előkészitő okát a görvély teszi. A görvélyes szemgyuladásban átalánosan hasznosak az *aconit*, fellépő nagyobb gyuladásban néhányszor

veendő; különben a: *bellad*, *calcarea*, *causticum*, *aurum*, *pulsat.*, *nux vom.*, *euphrasia*, *rhus*, *sulphur*, *hepar sulphuris*, *calc.*, *silicea*, *ac. nitri*, *sepia*, *arsenic.* sat. néha felváltva veendők úgy, hogy a *belladonnát calcareával*, — néha *hepar s. calcareával*, a körülmények szerint választandókat adjuk betegeinknek; hasznosak átalában azért, mivel egyszersmind specificus gyógyszerek a görvély-kór ellen.

A görvélyes szemhéj-mirigy-gyuladás. Kezdődik a szemhéj-szélek viszketésével, daganatával, vörösségével. Fényiszony mellett, a szemben oly érzelem jelentkezik, mintha a szemekbe idegen test esett volna. Eleinte bő könyezés van jelen, később mind a köny- mind a takony elválasztás elnyomatik, de az elválasztások nem sokára ismét visszatérnek.

Átalában minden görvélyes szemgyuladásban oly szereket szükséges használni, melyek a testben szunynyadozó görvélykórra átalában hatnak. A gyógyitás igen hosszadalmas és makacs; gyakran visszatér; a gyökeres gyógyitás leginkább az organismus kifejlődésével remélhető: különösen férfiaknál a serdülés, nőknél a hószám vagy első terhesség időszakában. Gyógyitás alkalmával figyeljünk a beteg testalkatára: az izgékony és gyengébb egyéneknél más, a pöffedt és lágy testalkatuaknál más szereket használván. A szabad levegőt és fényt kerüljék a betegek.

Az *aconit* (minden órában veendő) azonnal kezdetben hasznos; ezután izgékony egyéneknél, kivált ha szemhéj-görcsben is szenvednek: *belladonna.*

Staphysagria eleinte nyák-elválasztás, később szemszárazság jelenlétében; szintén görcsös állapotban is használandó.

Graphites kezdő szemkéreg fejlődésében, vagy *jod.*

Lycopodium főleg bő könyezés mellett de egyébiránt is ajánlható, valamint az előbb emlitett szerek.

5 *golyót* 10 *evőkan. vizben felolvasztván minden* 2—3 *órában egy kanállal, javulás esetében ritkábban.*

Görvélyes szemgyuladás ellen átalában hasznosak:

Aconit szokott mód szerint minden órában veendő azonnal kezdetben. Ezután *apis*, vagy *belladonna.*

Pulsatilla bővebb takony-elválasztás esetében; a midőn igénybe vehető az: *euphrasia* is.

Euphrasia tetemes fény-iszony, csípős könyek elválasztása jelenlétében különösen hasznos.

Calcarea, *silica*, *ac. nitri* a nyavalyának hosszas lefolyása alatt fejlődött fekélyek, heg jegyek, homály alkalmával használandók. A kezdő fekélyedés ellen a: *hepar sulphuris.*

Rhus midőn apró, lassankint felfakadó pörsenések támadnak; főleg petyhüdt, torpid egyéneknél használható.

Mercur sol. vagy *corrosiv* izgékony egyéneknél alkalmazandó, hasonló pörsök, fekélyek támadásakor.

Arsenic azon esetben, ha ezen emlitett orvosságok nem használnának.

5 *golyót* 10 *evőkan. vizben felolvasztván, adjunk ebből minden* 2—3 *órában* 1 *kanállal.*

A bujasenyves szemgyuladás szem-tak-ár, (takonyár) várvány-lob alakban fordul elő.

A bujasenyves tak-ár részint helybeli fertőzés, részint a bujasenyves tak-árnak elnyomatása által hozathatik elő ezen betegségben szenvedő egyéneknél. Daganattal, vörösséggel kezdődik. A szemhéjak lassankint annyira megdagadnak, hogy egymástól alig huzathatnak szét; az alsó szemhéj néha ki is fordul; fény-iszony és bő könyezés mellett kegyetlen fájdalmat érez

a szenvedő; nem sokára a szemhéjak hártyája genyforma taknyot választ el; rövid idő mulva genyedés áll be.

E gyuladás a szem veszélyére és anyagi pusztitására igen hajlandó. Azonban a baj kezdetén czélszerű orvoslás mellett sokszor szerencsésen kigyógyul a beteg; később legczélirányosb gyógyitás mellett sem lehet elháritani többé a veszedelmet.

Mindjárt kezdetben hatalmas az *aconitum*, de mivel csak ritkán hivatik az orvos e gyuladás kezdetén, azért ezen szer után adjunk *cannabis*-t.

Pulsatillát meghülés vagy az előbb emlitett okok által elnyomatott tak-ár következtében fejlődött ilyetén gyuladásban.

Mercur sol. vagy *corrosiv.* főszer takonyelválasztásban.

Ac. nitri e baj későbbi stádiumában megkisérthető, nemkülönben a *sulphur*, *thuja*.

E szerekből 5 *golyót* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, gyuladás alkalmával beadhatunk minden órában egy kanállal, a későbbi stádiumban minden* 2—3 *órában.*

A bujasenyves szivárvány-lob. Elsőrendü (primär) ilyetén gyuladás által azok lepetnek meg, kik tökéletesen kifejlett buja-kórban sinlődnek; másodrendü (secundär) gyuladás által azok, kik buja-kórban még csak kis mérvben szenvednek, vagy a lábbadozók (reconvalescensek). A beteg heves fájdalmakban szenved, melyek leginkább estvétől viradtig kinozzák a szemgödörcsontokat; hasonló rohamok alatt a látába (pupilla) nyirk izzad ki. Tovább huzódván a betegség, a látába annyi nyirk izzad ki, hogy az egészen bezárul, és igy a láttehetséget tökéletesen megsemmisíti. A szivárványhártya mellső szinén néha apró, vöröses-barna kinövések képződnek, melyek nagyitó üvegekkel vizsgáltatva,

egészen hasonlók a függölyökhöz (Condylomata). Végre ha a betegség elhanyagoltatik, szalonnás fekélyek támadnak, a szemgödör-csontokon pedig gumók (tophi) fejlődnek.

Ha azonnal kezdetben czélszerüen gyógyittatik a beteg, szerencsésen megszabadulhat bajától; de ha már a nyirk-kiizzadást gátolni nem lehet és igy a láta nyilása sokszor egészen nyirkkal tömetik ki, ekkor az elpusztított láttehetséget csak ritkán és akkor is tökéletlenül lehet helyreállítani.

Gyógyitás alkalmával a szemet a lég és világosság ártalmas behatása ellen kellőleg oltalmazván, — e szerek vezetendnek czélhoz:

Aconit azonnal, mielőtt kifejlődött e betegség: minden órában veendő (5 golyót 5 evőkan. vizben felolvasztván).

Belladonna midőn a tülk- és köt-hártya vörös, a szivárvány-hártya is szenved, a beteg heves fájdalmakat érez.

Mercur sol. vagy *corrosiv.* A most emlitett körülményekben, ha már a látába nyirk izzad ki.

Mercur praec. ruber. Midőn a szivárvány-hártyán apró vöröses-barna kinövések támadnak: ezen esetben a *thuja* szintén szerencsés körülményekben használhat. A tülk-hártya szalonnás fekélyei ellen: *baryta*.

Acid. nitri hasznos különösen azoknak, kik már *mercurt* nagy adagban használtak.

Sulphur, *ac. nitri*, *calcarea*, *aurum* csont-gumók ellen.

Arsenic., *spigelia* főleg nagy csont-fájdalmakban.

Euphrasia, *graphit.*, *pulsat.* a nyavalyának hosszabb lefolyása alatt szintén figyelembe veendők, ha a jelenlevő körülmények ezen szereket kivánják.

5 *golyót* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden* 1—2—3 *órában* 1 *kanállal.*

Rühes szemgyuladás a szemhéjak egyenes fertőzése, vagy elnyomatott rüh után támad. A szemhéj-szélek égetésével kezdődik, és ehez viszketés, vörösség járul. Nem sokára a szemhéjak széle mellett apró pörsenések támadnak, melyek felfakadván, fekélyecskéket képeznek.

Azonnal a baj kezdetén lássunk a gyógyitáshoz, mert a rühes gyuladás nagyobb fokra emelkedvén, némely gyógyithatlan hibákat hágy maga után.

Sulphur itt sajátságos gyógyerőt fejt ki; de ezen kivül hasznos a:

Causticum. Szintén ajánlható a: *sepia.* Makacs esetekben a *psorin.*

5 *golyót* 10 *evőkan. vizben felolvasztván, minden* 2—3 *órában* 1 *kanállal adjunk be.*

A sülyös szemgyuladás. E gyuladás szerencsésen eloszlik, ha azonnal orvosoltatott. De ha az átalános sülyös betegség és a sülyös szemlob nagyobb fokban fejlődött ki, — miután e szem-bántalom csak ugy enyhül, ha az átalános betegség alábbhágy, a süly orvoslása hosszabb időt igényelvén, méltán lehet attól tartani, hogy a kitágult vér-edények által igen nyomatván az idegrecze, a lát-tehetség visszapótolhatlanul elenyészik.

Száraz meleg borogatás mellett oly orvosságok lehetnek hasznosak e betegségben, melyek a betegben szunyadozó dyscrasiára különös, sajátságos erővel birnak.

Ilyenek: az *ac. phosph., ac. sulphur., rhus, staphys., arsenicum*; de ezeken kivül különös figyelemre méltók a *calcarea, crotalus, nux vom., carbo veg.* véres könyezésben.

E gyógyszerekből 5 *golyót* 10 *evők. vizben felolvasztván, ebből adjunk be minden* 2—3 *órában egy kanállal.*

Különféle szembántalmak.

egyes symptómák, egyes körülményekre nézve.

Ha csipős szerek: só, paprika, mész, burnót, vagy dohánypor szálltak a szembe, nem szabad a szemet kimosni, mivel a viz csak jobban felolvasztja ezen anyagokat, és nagyobb gyuladást okoz: hanem iparkodnunk kell ezeket mandola-olajba mártott ecsettel kivenni. Ezután külső borogatáskép a *causticum* 3-dik dilutiójából egypár csepp néhány kanál vizben fölkeverve, legczélszerübben veszi el a tüzességet, csillapítja az égetést.

Ha pedig föveny, por esnék a szembe, ezt el lehet távolítani, ha a szemszögletet ujjal nyomogatjuk; az ez által származott könyár kimossa ezen idegen anyagokat. Az orvosságok közől jók a: *sulphur*, *calcarea*, *aconit*. De ha a szembe esett test nagyobb, p. o. rovar (Insect), ezt tejbe mártott kis ecsettel minden esetre ki kell venni; ezután, ha még gyuladás maradna vissza, ezt az *aconit* vagy *arnica*, belsőleg véve, minden külszer nélkül legyőzendik.

A szembe esett vasrészecskéket kihuzza a mágnes. Belgiumban minden nagyobb gépgyár el van látva mindenkor mágnessel; melynek jó sikere tapasztaltatott ilyetén sérelmek gyakran előforduló eseteiben.

Ha valamely rovar csipné meg a szemhéjakat és ez után daganat támadna, — szintén külszer nélkül jó az *arnica*, vagy ha ez nem használna, gyógyit a *belladonna*, *apis*.

Ha forró viz, olaj stb. által lőn megégetve a szem, ekkor borszeszt nem szabad használni külső borogatás gyanánt, hanem legjobb a gyapot (Watte), belsőleg az *aconitum*. Genyedés esetében alkalmazzuk azon szereket, melyeket a „sebek“nél előhozok.

A most emlitett esetekben öt golyót tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, ebböl adjunk be minden 1—3 órában egy kanállal.

Erőművi sérelmek (mechanische Verletzungen) után: *arnica*, *ac. sulphur.*, *conium*, *ruta.*

A szemeknek megeröltetése után fájdalom: *ruta;* megeröltetéskor fájdalom: *baryta*, *carbo v.*, *mercur*, *ruta*, *staphys.*, *ac. sulphur.*

Duzzadt erek a szemgolyón (Adern-Strotzen): *bellad.*, *spigelia.*

Szemvörösség: *aconit*, *bellad.*, *spigelia.*

A szem fehér hártyájának sárgás szine: *arsen.*, *bellad.*, *cantharis*, *conium*, *crotalus*, *jod*, *plumbum*, *sepia*, *veratrum.*

Vérfoltok a szemgolyón: *bellad.*, *nux vom.*,

Szem-daganat: *aconit*, *apis*, *croton*, *baryta*, *bryonia*, *rhus*, *stramon.*; oly érzés mellett, mintha dagadt lenne a szem: *crocus*, *paris.*

Szempillák fekélyei ellen: *sulphur*, *mercur*, *spigelia;* a szempillák szélein: *euphrasia*, *mercur*, *sulph.*

A szempillák összeragadása: *alumina*, *baryta*, *bryonia*, *ignatia*, *lycopod.*, *phosphor*, *pulsat.*, *staphys.*; reggel: *calcarea*, *chelidon.*, *nux v.*, *psorin;* este: *alumina*, *bryonia*, *carbo v.* *crocus*, *euphrasia*, *lycopod.*, *rhus*, *sepia*, *silica*, *stannum*, *sulphur.*

Csipás szem (Augenbutter): *antimon.*, *graphit.*, *nux vom.*, *staphys.*, *silica*, *sulphur.*

Nyák-folyás a szemekből (Schleimabsonderung): *euphras.*, *antimon.*, *graphit.*, *staphys.*, *pulsat.*, *senega.*

Genyedésben: *bryonia*, *calcarea*, *hepar*, *silica*, *sulphur*; sipolyokban (Fisteln): *silica*, *sulphur.*

Keményedésben: *baryta*, *calc. conium*, *jod*, *silica*, *sulph.* kemény csomók ellen: *staphys.*, *sulphur*, *thuja.*

Fenében: *arsenic, carbo, secale, sabina, china.*
Könyezés este: *mercur, sepia;* reggel: *calcarea, sepia;*
— olvasáskor: *crocus, gratiola, ac. sulphuric.*, irás után: *ruta, ferrum;*
— a szabadban: *phellandr., phosphor, pulsat., sepia, silica;* hideg légben: *pulsat.*
Könyhullajtás: *euphrasia. mercur, pulsat., rhus, paris, spigelia.*
Ha a szem olyan, mint sirás után: *crocus.*
Köny-sipoly (Tränenfistel): *calcarea, ac. nitri, petrol.. pulsat., silica.*
Szemvérzés: *bellad., carbo v. crotalus, chamom., nux vom.;* vér-kiizzadás (Blutausschwitzung): *calcarea, nux vom.;* vér-ömleny (Blutunterlaufung): *chamom., nux vom.*, — a szempillákban: *arnica.*
Szem-szárazság: *berberis, crocus, manganum, nux v., phellandr., pulsat., rhodod., staphys., senega, spigelia, sulphur, zincum;* szárazság érzelme: *asarum; nux v., silica, baryta.*
Kettős (dupla) látás: *agaricus, ammonium, bellad., cicuta, cyclamen, conium, euphrasia, hyosciam., jod, natrum m., ac. nitri, petrol., pulsat., secale, stramon., veratrum.*
Félig-látás (Halbsichtigkeit); *calcarea, lycopod., ac. muriat., natrum mur., spigelea.*
Ha a tárgyak nagyobbaknak látszanak: *hyosciam., laurocerasus;*
— kisebbeknek: *platina, stramon.*
Színek látása sötétben: *strontiana;* a szobában: *conium;* olvasáskor: *crocus;*
— kék szin: *strontiana;* sárga: *cantharis, digitalis;* zöld: *digitalis, sepia, strontiana;* többféle: *cicuta, digit., stramon.;* színezett gyürűk: *strontiana; vil-*

lám-látás: (Blitz v. d. Augen); *crocus*, *spigelia*, *staphys.*

Fényes tünemények (helle Erscheinungen): tüzvörös fénylátás: *aurum*, *bellad.*, *bryonia*, *cannabis*, *pulsat. viola od.*, *zincum ;*

— szikralátás: *aurum*, *baryta*, *bellad.*, *causticum*, *dulcam.*, *digit.*, *jod*, *lycopod.*, *mercur*, *psorin*, *silica*, *staphys.*, *veratrum ;*

— csillámlás, szemszikrázás: *alumina*, *causticum*, *graphit*, *l e d u m*, *l y c o p o d.*, *petrol.*, *platina*, *senega*, *staphys.*, *tart. em.*, *veratrum ;*

— tüzes karikák: *pulsat.;* fényes foltok: *senega ;* fényes csíkok (Streifen): *ammonium*, *natrum mur.*, *sepia ;* csillagok: *castoreum*, *bellad.*, *ac. nitri.*

A tüz-világ elviselhetlen: *m e r c u r.*

Sötét, fekete tárgyak a szem előtt, ugymint: foltok: *agaricus*, *ammonium*, *anacard.*, *baryta*, *cocculus*, *kali carb.*, *phosphor*, *secale*, *sepia*, *silica ;*

— legyek: *agaricus*, *mercur*; szúnyogok: *lachesis*, *silica*; csíkok: *ac. phosphoric.;*

— hálók: *anacard.*, *baryta*, *c a u s t i c. ;* pontok: *ammonium*, *conium*, *china*, *m e r c u r*, *a c. n i t r i*, *natrum m.*, *ruta*, *sepia*, *thuja ;*

— felhők: *castoreum, sabina*, *conium*. *digitalis.*

Homályos látás (Trübsichtigkeit) mint fátyolon át: *calcarea*, *caustic.*, *c r o c u s*, *p e t r o l.*, *natrum m.*, *secale*, *s e p i a*, *s u l p h u r*, *thuja*;

— mint ködös időben: *alumina*, *ammonium*, *bellad.*, *c a l c a r e a*, *c y c l a m e n*, *caustic.*, *e v o n y m u s*, *mercur*, *phelandr.*, *ac. phosphor.*, *p l u m b u m*, *r u t a*, *secale, sulphur ;*

— mintha árnyékban léteznének a tárgyak: *senega ;*

— ha a gyertyavilágnak udvara van: *anac.*, *baryta*, *bellad.*

Homályos látás erős nézésnél: *calcarea*, *phellandr.*
— irás alkalmával: *rhodod.*, *sepia;* olvasáskor: *baryta*, *calcarea*, *crocus*, *rhodod.*, *sepia*; olvasás után: *ruta*; gyertya-világnál: *crocus*, *hepar*;
— reggel: *capsicum*, *pulsat.*, *chelidonium;* délutáni álom után: *pulsat.*; este: *crocus*, *hepar*, *pulsat.*
Olvasáskor összefolyó betűk: *bryonia*, *graphit*, *lycopod.*, *natrum m.*, *senega*, *silica*, *stramon.;* a betűk mozgása: *calcarea*, *cina*, *conium*, *hyosc.*, *mercur.*
Lengés (Sckwanken) a szem előtt: *cicuta.*
Nap-vakság (Tagesblindheit), midőn a beteg csak este különbözteti meg jól a tárgyakat: *phosphor*, *silica*, *conium*, *sulphur.*
Éji vakság, midőn a beteg csak fénylő napvilágnál lát jól: *bellad.*, *hyosciam.*, *mercur*, *pulsat.*, *stramon.*, *veratr.*
Hirtelen, de rövid időig tartó vakság: *phosphor*, *mercur*, *silica.*
Nehéz felnyitása a szempilláknak reggel: *ac. nitri*, *ambra*, *ginseng;* — éjjel: *cocculus*, *sepia.*
Összeesése a szempilláknak: *graphit*, *phellandr.*, *viola tr.*
Feszessége a szempilláknak (Steifigkeit): *rhus*, *spigelia*
Görcsösen felnyitott szempillák: *angustura*, *arnica*, *bellad.*, *conium*, *laurocerasus.*
Görcsös összehuzatása a szempilláknak: *euphrasia*, *viola tr.*
Szem-rángás (Convulsionen): *bellad.*, *cantharis*, *cuprum*, *ignatia*, *hyosciam.*, *spigelia.*
Pislogás (Blintzeln): *crocus*, *euphrasia.*
Remegés: *opium*, *sulph.;* a szempillák remegése: *carbo v.*, *jod*, *opium*, *platina.*
Lüktetés érzelme (Pulsiren): *asarum. bellad.. berberis.*
Teliség érzete: — *nux moschata.*

Hemzsegés — (Kriebeln) a szemben: *spigelia;* a szem körül: *arnica.;* a szemgödörben *crocus;* a szemszögletekben: *platina*; a szempillákban: *china*, *senega.*
Viszketeg: *agaricus*, *phellandr.*, *sulphur.*
Oly érzés, mintha viz boritaná el a szemet: *staphys.*; — mintha föveny (Sand) esett volna a szembe: *alumina*, *bryonia*, *capsicum*, *caust.*, *china*, *graphit.*, *mercur*, *phosphor*, *psorin*, *silica*, *strontiana*, *sulph.*, *thuja.*
Szem-törülgetésre kényszerítő érzelem: *alumina*, *crocus*, *plumbum*, *pulsatilla*; törülgetés után javulás: *cina*, *capsicum;* roszabbulás: *senega.*
Összezúzatás érzelme: *coccul.*, *hep.*, *tart. em.*, *verat.*
Forróság: — *bellad.*, *carbo v.*, *graphit.*, *manganum*, *phosphor*, *sabina*, *silica*, *spigelia*, *veratrum.*
Hidegség: — *alumina*, *ammonium*, *berberis*, *calcarea*, *conium*, *lycopod.*, *platina.*
Fájdalom a szemgödörben: *bellad.*, *spigelia*;

Szemfájás (Ophthalmodynia). Ezen ideges szemfájást jól különböztessük meg azon gyuladós szemfájástól, mely legtöbb szemgyuladás symptómája szok lenni. Az ideges szemfájás fúró, összeszerító; néha hirtelen lép fel, de többször: fény-iszony, könyezés, gyakori szem-hunyorgatás előzik meg a betegséget; roham alatt a láta öszszeszorul, a látás csökken, a szem, sőt többnyire az egész arcz is felduzzad. A fájdalmas roham nem tart mindig egyenlő időig; néha a fájás enyhül, vagy egészen elenyészik, de ismét visszatér sokszor legnagyobb hevességgel és ekkor hányás és más kórjelek is jelentkeznek. Itt a jóslat többnyire szomoru, mert ha gyakran visszatér e szemfájás, a lát-tehetséget veszedelmezteti. Okai lehetnek: a szenvedélyek, a szemek erőltetése, nagy fény. Itt ezek a gyógyszerek:

Cicuta, ideges felingerültség után, kivált nőknél használandó.

Belladonna, *stramonium* nagy fény okozta szem-fájásban.

Crocus, midőn gyakori szem-hunyorgatás, könyezés előzik meg e bajt.

Ruta, szem-erőltetés után fejlődött szem-fájásban.

Spigelia, midőn rohamonkint heves fájdalma van a betegnek.

Zincum, midőn este lefekvéskor különösen kinzó a fájdalom.

Veratrum, *arsenicum*, midőn a kiállhatlan fájdalom hányással, nagy nyugtalansággal lép fel.

5 golyót 10 *evök. vizben felolvasztván, roham alatt adjunk be minden* $^1/_4$ *órában* 1 *kanállal, javulást látván, minden* $^1/_2$—1 *órában*; *rohamon kivül minden* 3 *órában.*

Fül-betegségek.

Mindenféle olaj, gőz és más külszer, gyógyszereink használata mellett, megvetendők.

A **külső fül** néha megdagad, vörös, meleg, fáj; a fájdalmak oly nagyok, hogy alig nyulhatni a fülhez; a szaggatás, szúrás, égetés, fúrás majd kiállhatlanok; s pedig gyakran annyira, hogy a beteg félrebeszél, szinte bőszült: Itt jó a *pulsatilla.*

Chamomilla, ha meghűtés következtében néha szaggatást, máskor egyes, de oly éles szúrást érez a beteg, mintha ez késsel történnék; ha fülzsir hiánya miatt a belfül száraz.

Mercurius v., ha izzad a beteg, a nélkül, hogy szaggató, nyomó fájdalma enyhülne és kivülről égetést, belülről hideget érez a szenvedő.

Pulsatilla, szelid, csendes, sirásra hajlandó egyéneknél, ha a fájdalmak fültől félarczig terjednek; ha a fül dagadt, a fájás szaggató.

Nux vomica, heves és haragos egyéneknél.

Arnica, igen érzékenyeknél, ha a baj minden alkalommal visszatér és a fül minden zörejre igen érzékeny.

China, ha kivülről szaggatást, belülről szúrást vagy csengést tapasztal a beteg.

Belladonna, ha a szaggatás egészen a nyeldeklőig hat; a fül zúg, búg, cseng; a fej és szem is részesül a fájdalomban, mely minden mozgás által növekszik.

Dulcamara, ha ilyetén fájdalmak inkább nyugodt állapotban jönnek elő, kivált éjjel, néha gyomorémelygéssel.

Sulphur, hasonlókép hathatós.

A **belső fülgyuladás** e következő jelekből ismertetik: az egyik, vagy mind a két fülnek belsejében mélyen helyezett állandó, égető, metsző és nem engedő fájdalom van jelen, mely csak a külső zörejre, nem pedig a külső fülnek nyomattatására nagyobbodik; ha a nyavalya a külső fülre ki nem terjed, külsőleg a gyuladásnak semmi jelei nem vétetnek észre; a hallás igen éles és érzékeny, azért szüntelen csengést érez a beteg; vagy igen tompa, és ekkor a rágás, nyelés meg van akadályoztatva; a beteg fül oldalán levő szem is vörös és könyez; a nyavalyának nagyobb fokán fejfájás, álmatlanság, félrebeszélés, vagyis az agygyuladásnak jelei fejlődnek ki. Egyébiránt a gyuladás fokához képest ide járulnak: az arcz vörössége és felduzzadása, az egész test melegsége, láz. — A belső fülgyuladás, az ezzel járó sulyos fájdalom és annak a közel levő részekre történhető kiterjedése miatt veszedelmes nyavalya, de szerencsésen gyógyitható, különösen ezen következő szerekkel:

Pulsatilla, a legnagyobb fájdalmakban, midőn a beteg félrebeszél, nyugtalan, — igen hathatós.

Belladonna, ha az agy is szenved, és a beteg nagy

fejfájást, álmatlanságot stb. érez. (Nézzük az agygyuladást.)

Ezen szerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden 1—3 órában egy kanállal.

A **fülfolyás** mindenkor megérdemli figyelmünket, mert az elnyomatott folyás a legveszedelmesebb következményeket vonhatja maga után; — az idült pedig igen nehezen gyógyitható. — A tisztátalan fület tisztaság kedveért moshatjuk ugyan langyos vizzel, de bármi más külszer hasznalatát meg nem engedi a hasonszenv.

Ha a fülfolyás gyuladás után maradt és a fül még vörös, meleg, fáj: adjunk *pulsatillát*, vagy ha ezt már használtuk: *sulphurt*.

Skárlát után *belladonna*, vagy ha ez nem elegendő, *mercurius v.*, és ezután ismét *belladonna*; jó itt még a *hepar sulph.*

Ha a fülfolyás himlő után jön, néha vérrel vegyülve; a fül kivülről fekélyes, a folyás büdös: *mercurius v.* vagy *carbo v.* Ha már ez előtt higanynyal élt a beteg, előbb *hepar sulphuris* vagy *pulsatilla*, és azután az emlitett gyógyszer adandó. Nemkülönben, ha genyfolyást veszünk észre, hathatós a *mercurius v.*, de ha nyolcz nap alatt nem használ, *sulphur* vagy *calcarea c.*

A makacs fülfolyásnál hasznos a *silica*, minden másod—harmad nap adandó, sőt javulást érezvén, ritkábban (este három golyócskát egy ujjnyi vizben felolvasztván, egyszerre).

Fül-vérfolyás ellen: *bryonia*, *graphites*, *mercur*, *petroleum*, *rhus* adandók.

Elmaradván hirtelen a fülfolyás, ha a nyakmirigyek megdagadnak és megkeményednek: *pulsatilla*;

egypár nap mulva, ha az nem használna, ***mercurius v.*** vagy ***belladonna.***

Ha az eltünt fülfolyás következtében fejfájást érez a beteg, mely lázzal van összekötve; ha a szemek is vörösek, a fül zúg és minden mozgás nagyobb fájdalmat okoz: a ***belladonna*** minden veszedelmet, mely innét szokott következni, elháritand.

Ha a **fülzúgás** fájdalommal és folyással, fejfájással és vértolulással van összekötve, ekkor használandanak azon gyógyszerek, melyeket a most emlitett bajoknál előbb elősoroltam.

Ha a fülzúgás önálló és meghűtés következtében nem rég támadt, ha reggel nagyobb: ***nux vomica;*** ha délután vagy este: ***pulsatilla;*** ha éjjel: ***dulcamara.***

Kik minden enyhülés nélkül sokat izzadnak, ***mercurius v.;*** kik nehezen jönnek izzadásba, ***chamomilla.***

Az idült fülzúgás ellen jó a ***sulphur***, vagy a ***causticum***; ez utóbbi föleg azoknak hasznos, kik szaggatásban gyakran szenvednek, különösen ha a betegnek minden lépte, minden szava kellemetlen viszhangot okoz.

A **nehézhallás**, ha nem régi, könnyen gyógyitható, az idült gyakran igen makacs. Ha a fülduguláș okoz nehézhallást, ily esetben vigyázva tisztitassék ki a fül és minden baj elmarad. Ha a hallásra szükséges fülzsir hiánya miatt a fül száraz és innét a nehézhallás, ***chamom.*** vagy ***carbo v.***

A nehézhallás leggyakrabban más betegségektől függ és csak ezekkel gyógyitható. Ha fülfájással van összekötve, ez elleni szerek hasznosak leendenek, főkép a ***mercurius v.***, ***sulphur***, ***pulsatilla*** és ***calcarea c.***

Skárlát után: ***belladonna*** vagy ***hepar sulph.*** működnek.

Vereshimlő után ***pulsatilla*** jó sikerrel használtatik.

Himlő után *mercurius v.* vagy *sulphur* segitendenek.

Elmázolt fekélyek, szintugy kütegek rögtön eltünte után a *sulphur* szembetünő hatása el nem marad.

Váltóláz után *arnica*, *ac. phosph.* választandók.

Májbaj, láz után ha a fül cseng, szintén ha sok higany bevétele után következik a nehézhallás, *chinát* adjunk.

Idegláz, vagy más ideges kór után *phosphor*, *veratrum*, *arnica* leendenek az illendő gyógyszerek.

Ha a nehézhallás aranyértől van, *nux vom.*, jótékony.

Az idült nehézhallás ellen ezen szereken kivül vannak még más orvosságok, ilyenek: a *graphites*, *silica*, ez utóbbi különösen, midőn holdváltozáskor nehezbül a hallás, stb. de ennek gyógyitására hosszabb idő kivántatik.

A nem régi fülbetegségben öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden 2—3 órában adjunk be egy kanállal, — az idült nehézhallásban minden 3—5 nap 3 golyócskát egyszerre.

Fültőmirigy-gyuladás.

A fültő és áll alatt létező mirigyeket nem ritkán gyuladás lepi meg, mely a gyuladásnak külsőleg látható közönséges jeleiből, a v ö r ö s s é g b ő l, m e l e g s é g b ő l, d a g a n a t b ó l és f á j d a l o m b ó l ismertetik meg; nem ritkán a mandolák is feldagadván, a nyelés, rágás és szájtátás is meggátoltatik.

Igen gyakran hurutos jelekkel kezdődik ezen betegség; a beteg borzadást, lankadtságot érez és fájást a vég tagokban; azután pedig az egyik vagy másik, vagy mindakét fültőmirigyben daganat jelenik meg, mely tompa fájdalommal és az állkapocsnak mozgékonytalanságával van összekötve, a rágást, nyelést, be-

szélést nagyobb vagy kisebb mérvben megakadályozza. A láz némelykor oly csekély, hogy a beteg ágyon kivül is lehet, sokszor pedig fontos. Nem ritkán járványosan uralkodik ezen nyavalya és gyógyszereink használata mellett majd mindenkor eloszlik; főkép ha még jókor kezdjük a gyógyitást, genyedés- vagy keményedéssel ritkán végződik. Hatalmas gyógyszerek a:

Mercurius sol., melyet azonnal használván, a daganat eloszlik; de később is a gyuladás nagyobb fokán vagy már a genyedés kezdetén igen hasznos; ha elegendő nem lenne, hathatósak a:

Belladonna és *rhus* még akkor is, ha ideges (nervosus) jelenségek jönnek elő.

A gyuladás nagyobb lázzal levén összekötve, kitünő eleinte az *aconitum*, minden órában egy-két golyócska egy ujjnyi vizben; egy-két bevételre bő izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után adjunk *mercurt*, *bellad.*, vagy *rhust.* Az egyik vagy másik szer beadására szintén izzadván a beteg, ne változtassuk minden ok nélkül szereinket.

Genyedés ellen jó a *mercurius v.* és *hepar sulphuris*; melyek közől az elsőt a tán beköszöntő keményedés ellen is jó sikerrel adandjuk.

Ha ezen gyuladás torokgyuladással járna, ekkor gyógyitsuk a torokgyuladásnál ajánlott szerekkel; — ha ideglázzal lenne összekötve, nézzük az ideglázat, de itt (mint mondám) jót teend a *bellad*, vagy *rhus*.

Ezen gyuladás eloszlatására 5 *golyót tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden* 2 *órában egy kanállal*, — genyedés, keményedés *esetében elég minden* 3 *órában beadni, söt javulást tapasztalván, ritkábban.*

Áll-görcs.

Az idősbek állgörcse gyakran különféle ideges nya-

valyák symptómája; sokszor azonban önálló betegség, melynek kezdete: kellemetlen érzés a száj-, vagy viszketés az alsó áll szöglete körül, néha görcsös nevetés. Kifejlődvén az állgörcs, az alsó áll oly erősen huzódik a felsőhöz, hogy azokat egymástól elválasztani lehetetlen; a légzés azonban, és az érverés, valamint a test egyéb működései szabályosak. Okai lehetnek: az előbb emlitett ideges nyavalyákon kivül, esés, ütés-, nyomás-okozta fej-sebek; lelki indulatok; meghülés. A szerek ezek:

Camphora mindenek előtt ajánlható; mely után hasznosak:

Arnica esés, ütés, nyomás után; *chamomilla*, *nux vom.*, meghűlés, harag után; *ignatia* leverő indulatok után; *opium*, midőn kábult szenderedésben fekszik a beteg; a *belladonná*-nak görcs elleni hatását átalában ismerjük. ***Mig a beteg nem nyelhet, addig a diluált camphorát, ha ez nem használna, körülmények szerint az emlitett diluált folyószereket tartsuk a beteg orra alá hosszabb ideig; ha pedig már bevehet, ekkor 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván, ebből adjunk be eleinte minden 5 perczben 1 kanállal; javulást látván, ritkábban, — vagy száraz golyócskát tegyünk a beteg ajkai közé.***

A csecsemők áll-görcse születésök utáni 3—6 napra szok mutatkozni. A kisded eleinte zöldes epét, vagy lenyelt tejet hány ki; vizelete halovány szinü; a csecshez hevesen kap, de nem szophatik; szemei elhomályosodnak, könyeznek; légzése szorongó; arcza beesett; alsó álla erősen huzódván a felsőhöz, azokat egymástól nem lehet elválasztani; az ajkak is egymáshoz vannak szoritva, sokszor pedig nyitva tartja száját a beteg mozdithatlanul; hasa puffadt, széke rekedt; — mind ezekhez rángások járulván, a kisded élete veszélyben forog. — Okai lehetnek: a köldökzsinórnak ügyetlen

lekötése, innét következő gyuladása és fekélyedése; a midőn az *aconit*, ez után az *arnica*, fekélyedésben a *hepar sulph.* használnak, előbb a *camphorát* szagoltatván, mely után a felhozott okokhoz képest az előbbi orvosságok használandók, azon esetet ide számitva, ha leverő indulatok következtében az anyatej okozá e betegséget, a midőn az *ignatia*, — vagy ha gyomorterheltetés, vagy visszatartott gyermeksár miatt fejlődött ki az áll-görcs, a midőn ismét a *nux vom*, vagy *opium* használandók. Emellett a szobának tiszta jó levegőjéről is gondoskodjunk.

Az **alsó áll** (Unterkiefer) bántalmai közől e következő egyes symptómákra nézve jelelek ki orvosságokat:

Az alsó áll alatt létező mirigyek daganata, ha gyulasztó: *belladonna*; sápadt daganat: *arsen.*, *baryta*, *bellad.*, *calcarea*, *cocculus*, *graphites*, *lycopod.*, *spongia*, *silica*, *staphys.*, *sulphur*: kemény: *arnica*, *cocculus*, *graphit.*, *mercur*, *silica*.

Az áll-kapocs könnyü ficzamlása: *staphys.*, *petroleum*.

Elzsibbadás: *platina*, *capsicum*, *mezereum*.

Rángás (Zucken): *chamom*, *ipecac.*, *thuja*.

A gyógyszerek bevételi módját kimondottam már átalában a 12 lapon.

Orr-betegségek.

Orr-daganat. Ha az orr esés vagy ütés után, vagy más oknál fogva dagad föl, oly fájdalommal, milyent ütés után érezhetni: *arnica*.

Ha az orr **gyuladt**, azaz fáj, fényes, vörös, dagadt, meleg, az orrból folyó nedv éles, csipős annyira, hogy

az orrszárnyakat sebesekké teszi, jó eleinte a *mercur v.*; ha erre egészen nem gyógyulna, *hepar sulph.* vagy *belladonna.*

Cantharid. hasznos az orrgyuladásban égető fájdalom érzete mellett.

Ha az orrhegy vörös: *rhus*; jó a *sulphur* is, mely utóbbi szer az orrgyuladásban is hathatós.

A *bryonia* szintén maga helyén leend minden fájdalmas orrdaganatnál.

Orrvérzés. Némely betegségek lefolyta alatt az orrvérzés könnyebbülést okoz; ily vérzést hideg vizzel vagy bármi más szerrel elnyomni káros. Ha ütés után következik az orrvérzés, vagy csiklandozás az orrban előzi meg ezen orrvérzést; ha az forró, a vér piros: férfiaknak jó az *arnica*; nőknek *pulsatilla.*

Ha fölhevült állapotban kapunk orrvérzést: *aconitum;* ha rövid idő alatt nem segit, *bryonia* megfelelend várakozásunknak; hasznos e szer különösen azon nőknek, kiknél a rendes havitisztulás kimaradt.

Rhus, hajolás vagy nagy erőltetés, például emelés után, ha főkép éjjel jön; reggeli orrvérzés ellen pedig *nux vom.; carbo v.* gyakori tartós orrvérzés ellen, kivált éjjel, arczsápadtság mellett; *graphit.* arczpirossággal összekötött orrvérzésben; *crocus*, ha a folyó vér fekete, nyulós és ájulással jár; *cofea*, ha orrvérzés alkalmával a fej nehéz; *bellad.* nagy véromlás alatt használandó, valamint a *china.*

Orrdaganat ellen öt golyócskát tiz evökan. vizben felolvasztván, beadhatunk minden három órában egy evökan. az orrvérzésnél *minden öt perczben, ha szünni kezd, minden* $^1/_4$ $^1/_2$ órában.

Náthától rövid idő alatt megszabadulhat a beteg, ezen szereket használván:

Nux vomica, ha a beteg igen érzékeny a külső hi-

deg iránt, szüntelen a meleget keresi és ez neki jól esik; ha többszöri borzadás, csekélyebb láz lepi meg; forrósága csekélynek látszik ugyan, de a beteg oly nagy hőségről panaszolkodik, mintha valami égetné testét; keveset iszik, az orr takonyhártyája dagadt, és e miatt az orrlyukak szűkebbek, a beteg kénytelen feltátott szájjal aludni, légzeni is csak igy képes; a szaglás és izlés hiányzik, a beteg nyugtalan, feje fáj, kábult.

Chamomilla, ha egyik oldala az arcznak piros, a másik halovány.

Mercur v. ha a náthát gyakori prüsszentés előzi meg, a fej fáj, különösen a homlok táján, a beteg sokat izzad könnyebbülés nélkül; lázt érez, tagjaiban itt ott fájdalmat, szomjat; a meleg rá nézve alkalmatlan; az orrból híg, éles, sós izü nedv foly ki, mely által annak alsó része megvörösödik, megdagad, viszketést okozván, vagy ha a folyó takony tulajdon és büdös szagu. Ha 12 óra alatt nem enyhit, egy adag ***hepar sulphuris*** (egy-két golyócska egy ujjnyi vizben egyszerre veendő) és ezután ismét ***mercur*** adandó.

Arsenicum, ha a folyó takony csipős, kivülről belülről szinte égeti az orrot; az éj álmatlan, a beteg gyenge.

Pulsatilla, ha a beteg szaglását, étvágyát elveszti és a folyó takony sűrü, sárgás-zöldes, büdös.

Euphrasia, ha nátha mellett a szem is fáj és könyez.

Ha a **nátha visszaütődött** és nagy fejfájást okoz: ***aconitum***, — ezután ***pulsatilla***; ha a mellre vette magát, ***bryonia*** segitendnek. Ajánlom a ***sulphurt***, ha tán ezen szerekre nem javulna a beteg, és a ***phosphort***, főkép szűk-mellü egyéneknek.

Nátha ellen öt golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, minden 2 órában adjunk egy kanállal; bö izzadást tapasztalván, minden 3—5 órában.

Szájfájás.

Ezen átalános nevezet alatt a nemorvosi közönség azon fekélyeket érti, melyek részint a foghúson, részint a szájnak belső részein szoknak támadni, nagy fájdalmat, rothadt szagot és bő nyálfolyást okozók; a foghús egyszersmind poshadt, megdagad és könnyen vérzik. Legtöbb esetben fő orvosság itt a

Merc. v., ha ez néhány nap alatt nem működnék, jó az

Ac. nitric., kivált ha ezen fekélyek nagyobb adagban használt *mercur.* után támadtak.

Ac. muriat., főleg ha a nyelvet foglalták el ezen fekélyek; a fájdalom nagy, a nyelv mozgatása nehéz.

Carbo v., ha a foghús könnyen vérzik, a beteg szája kellemetlen szagu. Az *arsenic* szintén figyelmet érdemel.

Három golyócskát tiz evökan. vizben felolvasztván, minden külszer használata nélkül, adjunk be minden három órában egy kanállal.

Száj-bajokban e következő orvosságokra utalom olvasóimat: egyes symptómák, egyes körülményekre nézve.

Szájbőr-lehámlás: *sulphur*, *ranunculus.*

Forró ital vagy étel után történt száj-égetés ellen: *causticum*-ból (ennek 3-ik dil) három cseppet keverjünk 3 evőkanálnyi vizben, ezt tartván szánkban egy ideig.

Kinövés a száj-padlaton vagy az arcz belső falain: *staphis.*

Nyelcsap (Zäpfchen) daganat: *bellad.*, *mercur*, *nux*, *senega*, *silica*, *sulphur.*

Sebhedt szájpadlat (Wundheit): *ac. nitri*, *ac. phosphor.*, *pulsat.*, *mezereum.*

Száj-hólyagok: *baryta*, *calcarea*, *chamom.*, *mezereum*, *natrum m.*, *rhodod.*, *spigelia*, *staphys.*, *sulphur*; — csipők: *natrum m.*, *rhodod.*; — égetők: *ammonium mur.*, *argent.*, *bryonia*, *argilla*, *mezereum*, *capsicum*, *natrum m.*, *spigelia.*

Apró hólyagocskák: *arsen.*, *mercur*, *sulphur*, *thuja.*

Fekélyek: *agnus*, *jod*, *mercur*, *ac. nitri*, *ac. phosphor.*, *petroleum*, — csipők: *natrum m.*, *caustic.*, *mercur*, *ac. phosphor* — viszketők: *china*; — szúrók: *ac. nitri.*

Büdös fekélyek: *arsenic.*, *carbo v.*, *lycopod.*, *mercur*, *silica.*

Vadhus: *graphit.*, *petroleum*, *sepia*, *silica.*

Bujasenyves fekélyek: *mercur*, — mercurialis szerek után: *ac. nitri*, *aurum*, *carbo v.*, *silica.*

Száj-rothadás (Mundfäule stomacace) ellen: *mercur sol.*, vagy *nux vom.*, *ac. nitri*, *sulphur*, *staphys.* — Ha pedig mercurialis szerek után támadt: *ac nitri*, *carbo v.*, *hepar* vagy *sulphur* sat.

Vizrák (Wasserkrebs, noma) Ennek nevezzük a szájüregben támadt fehéres, vöröses, vagy azonnal feketés csomócskát vagy hólyagocskát, mely roszul táplált, rosz légben élő 2—10 éves gyermekeket hirtelen lep meg. E mellett az arcz, ajkak, szempillák megdagadnak; a kül-bőr sápadt mint a viasz és fényes mint a zsirtól; a fül- és nyakmirigyek megdagadnak. Fölfakadván rövid idő alatt a hólyagcsa büdös evet ürít ki; közönségesen a pofa közepén támadván, fölemészti a puha

részeket, megtámadja a fogakat, csontokat és néhány nap alatt az eleinte sápadt arcz, ajkak, szempillák, puha, rothadt gyurmává (Masse) változnak. Első napokban nincs lázza a betegnek; később légzése szorongó; ütérverése sebes, kicsi, hasmenés stb. mellett. Javulás jelei: a büdös szag eltünése, az ev (Jauche) helyett jóindulatu geny-szivárgás a fekélyből, a fekély fölületén a kezdő granulatio. Itt a *sulphur*, *calcarea*, *silica*, vagy a *kreosot*, *carbo veg.* czélhoz vezetendnek.

Süly.

Ezen nyavalya szokatlan bágyadtsággal, lankadtsággal, levertséggel, roszkedvüséggel kezdődik. A betegek legkisebb mozgásra is elfáradnak. Ezután elenyészik az étvágy és csak zöldségeket, savanyús ételeket kiván a beteg; arcza halovány, sárga szinű és duzzadt; bőre száraz, viszkető s előbbutóbb különféle nagyságu vörös, barna szinű és fekete szélekkel körülvett foltok jelennek meg a lábszárakon, a honnét tovább is elterjednek; a foghús duzzadt, eleinte viszkető, azután lágy mint a szivacs (spongia), ólom szinű, rosz büzű mocsokkal fedve, a legcsekélyebb megilletésre vérzik; a beteg lehelete kellemetlen szagu, szájíze poshadt, légzése szorongó, látása gyenge. A nyavalya növekedtével növekszik a beteg bágyadtsága; arcza összeesik és szinére nagyon megváltozik; a foghús daganata és rothadt indulata nő; a foghús önkényt vérzik, a fogak megfeketülnek, feketekké válnak a végtagokon levő foltok is, melyek a többi testre jobban jobban elterjednek, és valódi patécs vagy kedvezőbb esetben Werlhoff-féle küteget képeznek; ezen fekete foltok később igen rosz indulatu fekélyekké változnak, legcsekélyebb nyomásra megfenésednek; a beteg vért köp és okád,

egyszersmind vizelet, székletétel által is vér ürül ki. — Továbbá kifejlik a rothasztó láz, a beteg nagy forróságot és nagy szomjat érez, igen nyugtalan és félrebeszél; a gyengitő vérfolyások eltartanak; a foghús, sőt az egész szájüreg fölülete poshadt; a fogak kihullanak, a fekete foltok felfakadnak és csunya fekélyekké válnak; a gyengeség oly nagygyá lesz, hogy a beteg legcsekélyebb mozgások alatt is elájul. Ezen betegségnek kezdetén, néha később is hatalmas gyógyszer minden külszerek használata nélkül a

Mercurius v. De ha épen e szerreli visszaélés okozá a betegséget, ekkor e helyett használ a

Carbo veg., vagy akkor is, ha igen sós eledelek, u. m. besózott vagy füstölt húsnak vagy halnak bővebb evése okozá a sülyt.

Nux vomica, ha testi mozgások hiánya szolgál okul ezen nyavalyára olyanoknál, kik szobai zárt életet viselnek.

Acidum nitri, nagyobb mennyiségben bevett higany-okozta süly ellen különösen, de egyébiránt is hasznos; ha barna szinű foltok jelennek meg a testen; ha ezek rosz indulatu fekélyekké válnak, ha a beteg lehelete büdös, rothadt szagu; szájfekélyei igen csunyák és a beteg igen gyenge.

Acidum muriaticum, hasonló körülményekben, ha igen gyenge és félrebeszél a beteg és a rothasztó láznak minden jelei mutatkoznak.

Arsenicum, szintén a betegség nagyobb fokán, ha egyszersmind gyengitő vérfolyások jelennek meg, ha a beteg nagy forróságot és szomjat érez; igen nyugtalan és félrebeszél, ha oly gyenge, hogy legcsekélyebb mozgások alatt elájul. Ily esetben ajánlom a ***kreoso***-tot, vagy a ***crotalust is.***

Ezen szerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben

felolvasztván, eleinte minden 2, később minden 3 órában adjunk egy kanállal.

Nyelv-gyuladás.

Ezen gyuladást megismerhetni a gyuladás közönséges jeleiből, milyenek: a daganat, vörösség, melegség, fájdalom és a megakadályozott munkálat. A daganat némelykor oly fontos, hogy a nyelv alig fér a szájüregbe, mely miatt a nyelés és beszélés megakadályoztatik. A többi beteges jelenségekhez tartoznak: a nagy szomj, nyugtalanság, álmatlanság, fejfájás, az arcz vörössége, a szemek könyezése, étvágytalanság, végre a gyuladás fokához képest nagyobb kisebb láz. Ha a beteg nagy forróságot, szomjat érezne, a láz lecsillapítására jó eleinte az

Aconitum, melyből minden órában adhatunk három golyócskát; egy-két bevételre bő izzadást tapasztalván, az utolsó bevételtől három órát számitván, adjunk:

Mercur v., mi igen hatalmas szer ezen bajban, melyet azonnal is adhatunk, ha a láz nem fontos, a beteg forrósága nem fölötte nagy; ezen gyógyszerre a fájdalom, vörösség, daganat kisebbülni és egészen is el fognak mulni. Sőt ha későn jön a beteg segélyért, ha a gyuladás genyedésbe megy által (mi nem ritkán történik), vagy ha a nyelvnek részszerinti megkeményedése következnék, — ekkor szintén a *mercur* megfelelend várakozásunknak.

Arnica, ha a nyelv-gyuladás annak megharapása, vagy akármi módon történt megsebesitése által jön elő.

Belladonna, ha egyedül a *mercur.* nem lenne elég ezzel felváltva, hasznos.

Arsenicum, veszedelmes esetekben, ha a gyuladás kimenete fenével (Brand) fenyegetne.

Ezen szerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben

felolvasztván, adjunk minden órában egy kanállal; javulást érezvén, minden három órában.

A **nyelven** előforduló különféle bántalmakban ezen specificus szerek adhatnak irányt a választásban:

Nyelv-béka (Fröschlein) a nyelv alatt: *calcarea*, *mercur*, *thuja*. Bőrhámlás: *ranunculus*.

Nyelv-daganat: *arsenic*., *bellad*., *helleborus*, *mercur*, *crotalus*, — egyoldali: *silica*.

Fölrepedezett nyelv: *bellad*., *arsenic*., *chamom*., *nux*, *spigelia*, *veratrum*.

Csomócskák a nyelven: *manganum*, *staphys*. Kemény nyelv: *mercur*.

Hólyagok: *ammonium m*., *argent*., *bryonia*, *calcarea*, *graphites*, *natrum m*., *sepia*, — csipők: *natrum m*., *rhodod*., — szúrók: *chamom*., *spongia*, — seb gyanánt fájok: *argilla*, *sulphur*, — égetők: *mezereum*, *ammonium*, *argent*., *capsicum*, *bryonia*, *natrum m*., *spigelia*.

Apró hólyagcsák: *agaricus*, *borax*, *jod*, *mercur*, *arsen*.

Sebhedt nyelv (Wundheit d. Z.): *agaricus*, *carbo v*., *digit*., *sepia*, *silica*.

Fekélyek: *agaricus*, *china*, *graphites*, *natrum m*., *silica*,— a nyelvféken (Bändchen): *agaricus*.

Fog-fájás.

Majd minden fogfájást néhány jelenség kitünőleg jellemez, ezekre figyeljünk leginkább és keressünk oly gyógyszert, mely néhány főjelenségnek különösen megfelel.

Chamomilla segít, ha a fájás egész fogsorban legtöbbször csak az egyik oldalon dühöng és innét a halántékig, fülig terjed; ha meghűtés vagy léghuzam okozá a fogfájast és az arcz is dagadt, ha a fájdalom-rohamok a beteget majd haragossá, majd siránkozóvá teszik; az ágy melege által nagyobbodnak, valamint evés ivás után.

Nux vomica segít, ha fáj a fog és úgy tetszik, mintha inogna, vagy mintha hosszabb lenne; ha csak egy szu-ette fog fáj oly érzéssel mintha fúrnák, vagy ha szaggatást, szúrást több fogban érez a beteg, fájdalmat érezvén az állkapocsban is, mely a halántékig, fülig terjed; ha reggel néha már az ágyban jön a fájás; rágás, evés mozgás alkalmával nagyobb; különösen ha hideg ital vagy lég éri az odvas fogat; meleg által enyhül.

Pulsatilla, főleg tavaszi időben előforduló fogfájásban egyoldali fül- s fejszaggatással, ha a fájás a szemig terjed; nagyobbodik meleg után, meleg szobában, ágyban; nagyobb ülés mint járás idején, nagyobb piszkálás által; enyhül szabad levegőben, vagy rágás, nyomás által; leginkább este jön néha forrósággal, de szomj nélkül; ritkán reggel.

Spongia m., ha fogfájás alatt bel-szorongást, nyugtalanságot érez a beteg; ha a mirigyek meg vannak dagadva és keményék; ha nyálfolyása van; szúró, viszkető fájdalmat érez fogaiban; a foghus szintén dagadt; rágás alatt nagyobb a fájdalom; ha fej felé tolul a vér.

Bryonia különösen működik, ha az egészséges fogak jobban fájnak mint a romlottak; ha a szaggatás, szúrás fülig terjed, ha ugy tetszik a betegnek, mintha fogai hosszabbak lennének, evés alkalmával

pedig mintha minden harapásra kiesnének a fogak; ha a fájás enyhül, midőn beteg oldalára fekszik a szenvedő, nagyobbodik, ha egészséges részén akar nyugodni; nagyobbodik a lég beszivásánál, nemkülönben meleg, vagy dohányzás által; enyhül szabad levegőben, ha a fájdalom majd az egyik majd a másik fogba jön, és a fejben itt-ott szaggatást és egyéb fájdalmat érezhetni.

Belladonna, ha nyugtalanul jár s kel, helyét nem találja a beteg; ha dagadt arcz mellett a fogakban s foghusban finom szúrást, forróságot, égetést érez a beteg, nyálfolyással; ha a szenvedő szemei is szinte égnek, torka száraz, szomjazik; ha a fájás enyhül nyomás által, vagy ha addig piszkálja fogát a beteg, mig vérzeni kezd; ha nagyobbodik harapás, étel, meleg ital által és szabad levegőben; ha a fájdalmak leginkább éjszakán jönnek, néha ebéd után.

China, ha a fogfájás szakonkint jön, néha mintha elzsibbadnának a fogak, máskor mintha vájnák, erősen nyomnák azokat; vagy tompa fájást érez a szenvedő; légvonalban könnyen visszatér a fájdalom.

Aconitum, ha a fogfájás vértolulással, arczpirossággal van összekötve. Édességek után következő fogfájásban: *natrum*.

Cofea, ha a szenvedő remegés, sirás, szorongás közt oly nagy fájdalmat érez, hogy ezt leirni nem képes; a fájdalom főleg akkor növekszik, midőn a beteg valamibe harap.

Hyosciamus, igen érzékeny, ingerlékeny, gyenge egyéneknél, kik görcsökben gyakran szenvednek; ha nemcsak a fogban, hanem az arczban, állkapocsban, foghusban is iszonyu szúrást érez a beteg; ha a fog inog, rágásnál mintha ki akarna esni; vagy ha a fájdalom homlokig terjed, egyes fogakban majd itt majd ott

érezhető és futó forrósággal, vértolulással van összekötve, hives levegőben kivált reggel felé támad.

Ignatia, gyöngéd, érzékeny, most víg, majd ismét siránkozó, búsongó egyéneknél, ha a zápfogak ugy fájnak, mintha összezuzták volna; a metsző fogak, mintha vájnák, a többi fogakban pedig sebfájdalmat érez a szenvedő; ha a fájdalmak nagyobbodnak kávé, thea, dohányzás, olvasás után, szintén ebéd után, lefekvéskor.

Calcarea c., ha vértolulással jár a fogfájás; ha a szu-ette fogakban nyomást, rángatást, fúrást, kopogást vagy sebfájdalmat érez a szenvedő; ha a foghus is dagadt, érzékeny, könnyen vérzik, ha meghűlés vagy légvonal okozta a fogfájást és ez hidegre, hideg vagy meleg italra sőt neszre is növekszik. Kövér egyének szere.

Antimonium, szu-ette fogak fájdalma ellen igen hathatós; ha a különféle fájások este, vagy étel, hideg ital után nagyobbak, szabad levegőben enyhülnek.

Rhus, szomoru kedélyü egyéneknél, ha a fogfájás oly érzéssel mutatkozik, mintha a fogak hosszabbak lennének; vagy ha oly fájdalmat érez a szenvedő, milyent foghuzás után érezhetni, ha a foghus is dagadt, benne égetést, viszketést, zsibongást, vagy oly fájdalmat érezni, mintha fekélyes lenne; ha nagyobb szabad levegőben; meleg által enyhül, közönségesen egyoldali, meghülés vagy harag után támad; néha hasmenéssel van összekötve.

Arsenicum, ha a fogak inognak, néha azon érzéssel, mintha hosszabbak lennének; ha a foghusban égetést, szaggatást érezhetni; ha a fájdalom dühössé teszi a szenvedőt; növekszik érintés által; vagy ha a beteg fájdalmas oldalára fekszik, nemkülönben hideg által; enyhül melegített ruhák alkalmazása által, vagy meleg kályha mellett.

Mercur sol., ha több fogban, főleg mégis a megromlottakban szaggatást érez a beteg, vagy szúrást, mely fülig terjed; ha az arcz feldagad, fáj kivált éjjel; ha a fájdalom nagyobb evés, ivás után, legyen az hideg vagy meleg; nagyobb hideg és főleg nedves levegőben; enyhül meleg, dörzsölés, vagy dohányzás által; ha izzad a beteg, de könnyebbülés nélkül, sőt tagjaiban is fájdalmat érez; ha a fogfájás többnyire egyoldali, arczdaganattal, nyálfolyással összekötve.

Különösen működik a *mercurius sol.* akkor is, ha minden fogfájás nélkül csak a **foghus dagadt, fekélyes, vérzik** vagy geny szivárog belőle; szembetűnőleg hathatós több **szájbaj**, ezek közől a gyakran előlorduló és a nyelven is támadni szokott **hólyagocskák** ellen. *Mercuron* kivül, fogfájás nélküli foghus-daganat, fekély, vérzés ellen nemkülönben hathatósak a következő gyógyszerek is, melyek egyszersmind fogfájás ellen hasznosak:

Hepar sulph., ha a *mercur* várakozásunknak egészen meg nem felel. **Foghus-kinövés** ellen a *sulphur*, *staphysagria*, *thuja*.

Sulphur, ha a beteg szúrást, szaggatást, rángatást érez fogaiban, néha az állkapocsban is és a fülben; vagy ha a fájás tompa; ha léghuzam vagy meghülés után támad; hideg vizzel öblítvén ki a szájat, nagyobbodik, meleg által enyhül.

Carbo veg., hasznos azoknak, kik sok higanynyal éltek; ha a foghus vérzik, a fogtól elvált; a fogak inognak, ha csak nyelvvel érintetnek is; jobban fájnak szintén evés után, kivált a metsző fogak.

Staphysagria, ha kivált a fogak gyökeit ostomolja a fájás, néha fülig terjed, ha nagyobb szabad levegőben, hideg ital és étel után, nagyobb éjjel; ha a foghus is vérzik, dagadt, sápadt, fehér, fekélyes.

Havitisztulás előtt, alatt és után való fogfájásban e szerekből válaszszuk az illendőt: *calcarea*, *chamomilla*, *carbo v.*, *sepia*, *pulsatilla*; terhes állapotban: *pulsatilla*, *sepia*, *carbo*, *ignatia*, *hyosciamus*.

Ha fogfájás után megmarad az a r c z d a g a n a t, ez ellen jó a *chamomilla*; vagy ha a daganat vörös: *mercurius v.*; ha inkább kemény: *arnica*; ha már fel akar fakadni: *hepar sulph.*; — ez higany után is hasznos. — Foghuzás után ajánlható az *arnica*.

Fog-férgek (denticolae) ellen, melyek fölfedezését a mostani microscopiumoknak köszönhetni, legjobb: diluált borszeszszel mosogatni a fogakat.

Ezen gyógyszerek, körülmények szerint illőleg alkalmazva, néha s z a g o l á s által is több esetben használandanak.

Ha igen kinzó a fogfájás, három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, beadhatunk minden öt perczben vagy $^1/_4$ órában egy kanállal; javulást érezvén ritkábban; foghus-daganat ellen, elmaradván a fogfájás, elég minden 2—3 órában bevenni; valamint a foghús-vérzés, szájhólyagocskák ellen is.

II.

TOROK ÉS MELLBETEGSÉGEK.

A hurut.

Különféle helyére nézve különféle nevet kap: igy náthának neveztetik, ha az orrban foglal helyet; rekedtségnek, ha a gégét lepi meg; tulajdonképeni hurutnak, ha a gőgsíp (légcső — Luftröhre) takonyhártyája szenved. — Minden hurut két időszakon megy keresztül. — Az egyik a gyulasztó állapotnak időszaka; erre mutatnak: a beteg résznek nagyobb érzékenysége, itteni csekély viszkető fájdalom, vörösség, és a takony elválasztásának elnyomatása. A másik pedig a megválásnak időszaka, midőn tudniillik az említett helybeli jelenségek kisebbednek, a takony-elválasztás lassankint visszatér.

A **náthá**ról már szólottam a 75. lap.

A rekedtséget h. uton hamar s könnyen gyógyithatni ezen szerekkel:

Chamomilla, ha gőgben levők ellemetlen inger köhögésre készteti a beteget; ha torkában szárazságot, égetést vagy nyulós taknyot érez a beteg; ha indulatos, haragos, beszélni nincs kedve, este felé lázadoz, főleg gyermekeknél.

Nux vomica, ha a rekedt beteg mélyen, szárazon

köhög; ha torkában szárazságot, fájdalmat érez; hol hidegről, hol melegről panaszkodik; ingerlékeny, veszekedő, makacs.

Lachesis, ha a rekedtség oly nagy, hogy egy tiszta hangot sem adhat a beteg. Ha a hang tisztátlan: *graphites* használandó chronicus esetben.

Pulsatilla, ha a beteg több nap óta rekedt, torkában szúrást vagy oly fájdalmat érez, mintha sebes volna; ha nyelése fájdalmas, köhög és sok sárga, zöldes, rosz szagu turhát köp ki; melle fáj; gyakran érez hideget szomj nélkül; hol erre, hol ismét amarra jön kivánsága.

Mercurius v., hathatós a rekedtség ellen, ha könynyen izzad a beteg, a nélkül hogy erre könnyebbülne; ha minden esekély meghülés után rekedt.

Carbo veg., hosszadalmas rekedtség ellen, mely reggel, este, vagy sok beszéd után növekszik. Megkisérthetjük e szert azoknál is, kik az éneklésben bizonyos hangot nem képesek kiadni ugy, mint azelőtt; és ha tán nem használna, az elvesztett hangot visszaadhatja az *argentum*.

A **tulajdonképeni hurutot** hamar lehet orvosolni azon orvosságokkal, melyeket részint a náthánál, részint most a rekedtségnél előhoztam, ha a hurut rekedtséggel, náthával van összekötve; de egyébiránt is hasznosak az ott előhozott gyógyszerek.

A hurut gyakran minden láz nélkül, vagy csekély lázzal összekötve fordulhat elő; de néha nyilvános lázzal jár — **hurutláz** — Katarrhalfieber, — a beteg nagy forróságot, nagy szomjat érez; fájdalmas köhögése pedig a többi kórjellel növekszik. Ilyenkor tehát **Grippe** vagyis **Influenza** uralgása alatt jó az *aconitum*, minden órában három golyócskát egy ujjnyi vizben; egy-két bevételre bő izzadásba jövén a beteg, az

utolsó bevétel után három órára válaszszunk ismét azon szerekből egyet, melyeket a náthánál, rekedtségnél kijelöltem. *Öt golyócskát tiz evőkan. vizben felolvasztván, ebből minden két órában egy kanállal.*

Influenza (Grippe) ellen, ha az emlitett orvosságok nem használnak, ajánlhatom a

Spigeliát, ha arcz-fájdalma van a betegnek.

Senega, ha torkában csiklandozást, égést érez a beteg; szünet nélkül ingereltetik a köhögésre, mely miatt nem is fekhetik.

Sabadilla, ha a beteg igen roszul néz ki, feje kábult és kendőre minduntalan szüksége van.

A hurutláz ellen különösen ajánlom a *nux vomicát*; nemkülönben akkor is, ha a hurut láz nélkül van.

Ha ideges vagy rothasztó lázzal jár a hurut, nézzük ezen betegségeket és gyógyitsuk a körülményekhez illő, maga helyén leirt gyógyszerekkel.

Köhögés.

A *nux vomica* hasznos a köhögés ellen, ha a gőgben és szájpadlaton érezhető csiklandozás erőlteti a beteget köhögésre; ha a köhögés száraz és fájdalmat okoz a fejben, oly érzéssel, mintha a fej szét akarna repedni, szintén fájdalmat okoz a hasban is, oly érzéssel, mintha összezúzatott volna; ha reggel korán fölveri a szenvedőt; ha csak nagynehezen köphet ki valamit a beteg; melle fáj, mintha valami nyomná; szája száraz, szomjazik; olvasás, gondolkodás, mozgás után köhögése nagyobb.

Chamomilla, kivált téli időben meghülés-okozta köhögés ellen; ha a gőgben levő alkalmatlan csiklandozás ingerli a beteget köhögésre; ha a köhögés száraz; éjszakán át, több beszéd által nagyobb; ha reggel felé

keserü taknyot köp ki a szenvedő. F ő l e g g y e r m e k e k n é l jó.

Calcarea carb. különösen működik k ö v é r g y e r m e k e k n é l; hasznos átalában, ha a köhögés száraz, vagy ha barnás, zöldes sárgás turhát sokszor ökrendés közt köp ki a beteg; ha melle hörög, este felé forróságot, később hideget és szomjuságot érez a beteg.

Ipecacuanha, ha a görcsköhögés annyira erőlteti a beteget, hogy arcza elpirosodik, elkékül, szinte fulladoz a szenvedő; ha köhögése száraz, csak ritkán köp ki valamit; ha az erős köhögés fájdalmat okoz a hasban is, kivált köldök körül, és vizelésre készteti kivált a gyermeket.

Belladonna, a g ö r c s k ö h ö g é s b e n; midőn alig juthat a beteg légzéshez és a köhögés egész testét megrázkódtatja; ha a köhögésre szünet nélküli ingert érez a légcsőben, semmit sem köphet ki a szenvedő, és kevés pökje is véres; ha mellében köhögés alatt szúrást érez, néha a hasban, vagy oly fájdalmat a hasban, mintha benne valami szétszakadt volna; különösen evés után köhög.

Hyosciamus, ha a száraz köhögés nagyobb, midőn fekszik a beteg, kisebb, midőn fönnül; ha a légcsőben létező inger köhögteti a beteget, melyben légzés alatt hörgést hallhatni; ha a hasizmokban is sebfájdalmat érez és majd mindenkor csak éjjel köhög a beteg.

Ignatia, ha éjjel nappal egyaránt köhög a beteg, néha oly érzéssel, mintha valami összeszorítaná torkát. Búsongóknak ajánlható.

Pulsatilla, ha a beteg hol szárazon köhög, hol ismét kivált reggel felé sok sárgás, sós, néha vérrel vegyült turhát köp ki, a mi őt ökrődésre, hányásra, vizeletre készteti.

Veratrum, ha a beteg ugy érzi mintha gyomrából

köhögne; a köhögés mély, tompa, üres hangot ad és fájdalmat okoz mind a mellben mind a hasban.

Bryonia, ha valaki meleg szobába jutván azonnal jobban köhög; ha a köhögés száraz, vagy a kevés pök véres, ha minden kehrohamra fájdalmasan szenved a fej is.

Sepia, ha sok sós izü taknyot köp ki a köhögő.

Staphysagria, ha a köhögés genyhez hasonló sárgás köpéssel jár, melyben néha vércsíkok (Blutstreife) látszanak.

Mercurius v., ha szárazon köhög a beteg, néha oly erőltetéssel, mintha melle és feje szétrepedne; ha alvás előtt, vagy éjszakán át ingereltetik köhögésre; ha gyermekeknél náthával, rekedtséggel, ökrődéssel, hasmenéssel van összekötve.

Phosphorus, főleg gyenge, szűkmellü, mellbetegségekre hajlandó egyéneknek, ha a gőgben alkalmatlan csiklandozás ingerli a beteget köhögésre; ha a köhögés száraz, ital után nő; vagy ha köhögése által genyes, néha vérrel vegyes turhát köp ki a beteg, igen hasznos.

Hepar sulphuris, ha a köhögés száraz, rekedt és a beteg sokszor szorongás és fojtogatás érzései közt sirásra fakad; ha az ágyban fekvéskor többet köhög és köhögése mély, fuladozó.

Sulphur, ha a beteg éjjel szárazon köhög, nappal sárgás, zöldes, büdös turhát, vagy vérrel vegyült genyt köp ki; ha minden köhögésre mellében egyes szúrást érez; ha melle hörög, feje forró, kezei hidegek.

Köhögés ellen öt golyócskát tiz evőkan. vizben felolvasztván, beadhatunk minden 2—3 órában egy kanállal; javulást tapasztalván, ritkábban.

Vérhányás és vérköhögés.

Ily körülmények közt tiltsunk meg minden beszélést, testmozgást, meleg ételt s italt, minden lelki indulatot, milyen p. o a harag, öröm; mert könnyen viszszatér a köhögés, mely nem ritkán minden nyilvános ok nélkül lepi meg a szenvedőt.

Ha csak kevés vért köp ki a beteg és őt inkább csak a köhögés kínozza: válaszszunk azon gyógyszerekből egyet, melyeket a köhögésnél említettem, midőn a köhögés vérköpéssel van összekötve.

Ha a vérhányást és vérköpést esés, nyomás, ütés okozza, *arnica*; ha a vérköpéshez láz is járul, ***aconitum***. Igen hathatós az *aconit.* nem csak a vérköpésnél, hanem akkor is, midőn csekély hákogás által nagy menynyiségben hány vért a beteg; ha ez előtt mellét ugy érzé, mintha tele volna; ha mellében égető fájdalmat érez, szorongással, szívdobogással, nyugtalansággal, főleg fekvő állapotban. A legnagyobb veszély első perczeiben szembetünő ezen szernek hatása, melyből ***három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván — veszedelem idején beadván minden ¼ órában egy kanállal***, gyakran azonnal az első bevétel után jobban érzi magát a beteg; szorongása, szivdobogása, nyugtalansága szünik; — ***ilyenkor ritkábban adhatunk be, minden ½, 1—3 órában.*** Visszatérvén talán néhány óra mulva a vérhányás, folytassuk ezen gyógyszer beadását ismét gyakrabban mindaddig, mig javulást nem tapasztalunk, és legtöbb esetben legyőzendjük ezen veszedelemmel fenyegető bajt. — ***5—6 óra mulva, ha a beteg még vérízt érez szájában, ha még keveset köhécsel, jó az ipecacuanha, minden 2—3 órában, az elöbb említett mód szerint készitve veendö.***

Arsenicum, ha ***aconit*** és ***ipecacuanha*** után javulást

nem érezvén a beteg, forrósága növekszik és szinte égetővé lesz a nagy melegség; nemkülönben ha a szivdobogás, szorongás és nyugtalanság nagyobbodnak és ezek miatt nem képes a beteg elaludni.

Pulsatilla, különösen szelid egyéneknél, ha a mell alsó részében érezhető a fájdalom, ha a kiürített vér fekete és megalszik; ha a nőknél rendetlen tisztulás következtében jön a vérköpés.

Phosphorus, kivált szükmellüeknek, oly körülmények közt hasznos, mint a *pulsatilla*.

Nux vomica, heves egyéneknek és azoknak, kik szeszes italokhoz szoktak, ajánlható, valamint aranyérben szenvedőknek is, ha ettől származott a vérköpés.

Arnica nemcsak a fenemlített esetben hasznos, hanem hasznos egyszersmind a szűkmellü betegnél, ha mellében szúrást, égetést érez, forróság- és szivdobogással; ha minden erőltetés nélkül üríttetik ki a vér; ha a vér fekete és megalszik, vagy habos, közben megaludt vérdarabokkal vegyülve; ha némelykor a mellcsont alatt csiklandozást érez, a köhögésnél fejében is szúrást tapasztal és igen bágyadt a beteg.

Az idült vérköhögés gyógyítását bizzuk orvosra; ezen szereken kivül ajánlható itt a *carbo veg.*, ha a beteg nemcsak vérköhögése alatt, hanem még azután is égetést érez mellében; ha az időváltozásokat előre is igen érzi; ha betegsége előtt nagy adagban bevett higanynyal gyógyíttatott.

Elmaradván a vérköpés, gyengeség ellen igen jó a *china*, napjában négyszer egyaránt felosztva egy-két golyócska egy ujjnyi vizben veendő; később napjában kétszer — egyszer. — A beteg derült szép napokban sétáljon szabad levegőben; egyék gyakrabban, de egyszerre sokat soha; több tejes, tésztás eledellel éljen, hússal kevesebb mennyiségben.

Görcs-fulladozás. (Asthma sp.)

Görcs-fulladozás alatt bizonyos időig tartó és időszakonkint visszatérő görcsös mellszorulást értünk, melynél a légzés igen megnehezedik, rövid, süvöltő, sőt pillanatokra meg is akadályoztatik, mell-összeszorításnak, vagy megfulásnak érzését tapasztalván a beteg. Leggyakrabban fordul elő a magasabb életkoruaknál és a kisdedeknél.

Az **idősbek** sokszor hosszu életet érnek e nyavalya mellett, mely csak a hozzájáruló és belőle kifejlő nyavalyák által szokott halált okozni; roham alatt halállal ritka esetben végződik, fuladás vagy guta által.

Kórjelei ezek: alvás közben hirtelen szorongás, mellszorulás, nehéz légzés lepi meg a beteget, mire oly érzéssel ébred föl, mintha melle összefüzetnék; erre ágyában sebesen felül, lábait lelógatja, mellét hátrahajtott fejjel erőszakosan ügyekszik kitágítni; továbbá levetvén takaróját fölkel ágyából, ablakait felnyitja és igy kapkod fris lég után; légzése nehéz, süvöltő, hörgő; arcza halavány és duzzadt; vég tagjai hidegek; ezekhez járul rövid, száraz, kevés kiköpéssel összekötött köhögés, melyre bővebben kiürített takony után fél vagy egész óra mulva javulást érez a beteg. Roham végével elbágyad a szenvedő, mellszorulása pedig és nehéz légzése eltart a következő napon is.

Különösen hathatós itt az *arsenicum*; vagy ha ez bizonyos idő alatt nem használna, az *ac. nitric.* hatalmas, az *ammonium carb.* szintén figyelemre méltó; — ***napjában háromszor három golyócska veendö kevés vizben; — roham alatt pedig öt golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden*** $^1/_4$ ***órában egy kanállal, mig nem könnyebbül a szenvedö.***

Aconit vértolulás, — ***cocculus***, ***carbo v.*** szelek,

bryonia, *nux*, *pulsat.* máj-, alhas-bántalmak, — *sulphur* aranyér-okozta mellgörcsben hasznosak

A **kisdedek** mellgörcséről a gyermekek betegségeinél szólandok.

Torokgyuladás.

Ha a torok belsőleg nagyon vörös és dagadt, ha a beteg fájdalmas szúrást, égetést érez a nyelésnél, harácsolásnál vagy beszédnél is; ha torka száraz, néha takonynyal fedve, nyelve tisztátlan; ha szünet nélküli fájdalmas nyelésre ingereltetik a beteg; ha némelykor görcs fogja el a torkát, mely miatt alig nyelhet, sőt néha ivás alkalmával orrán jön ki az ital; ha nyelésen kivül is szaggatás kinozza a beteget. mely az állkapocsig, halántékokig terjed; ha torkában fekélyek támadnak; ha külsőkép is dagadtak a mirigyek, — ha egyszersmind láza van a betegnek nagy forrósággal, szomjusággal; arcza duzzadt, vörös; szemei fényesek: minden külszer, nadályozás, érvágás nélkül, hatalmas az:

Aconitum (egy-két golyócska egy ujjnyi vizben egyszerre veendő; ha erre nem izzadna a beteg, egy óra mulva ismét adhatunk egy adagot). Ennek bevétele után hatalmasak a

Belladonna és *mercurius v.*, felváltva minden órában veendők. — (E végre két külön poharat külön kanalakkal ellátván, az egyik gyógyszerből három golyócskát olvaszszunk fel az egyik, — szintén három golyócskát a másik szerből a másik pohárban, tiz evőkanálnyi vizben; és igy adjunk egyszer az egyik, máskor a másik orvosságból egy kanállal.) Betegünk egy-két bevétel után izzadásba jövén, némi javulást érezend és ekkor e két szert minden 2 órában adjuk felváltva; 2—3 nap alatt legveszedelmesebb esetben is

(gondos ápolás mellett, hogy izzadván, ujra meg ne hűtse magát) minden előszámlált kórjeltől legtöbbször egészen megszabaduland.

Pulsatilla, ha a toroknak csak egyik, jobb vagy baloldala gyuladt; ha a belső részek inkább sötét-vörösek; ha este felé majd hideg, majd ismét forróság futja át a beteg testét; ha torkában égetéshez, sebfájdalomhoz, karmoláshoz hasonló érzés támad; ha a puszta nyelés is fájdalmas, sőt fájdalmasabb az ital és étel nyelésénél, szúrást, nyomást okozván; ha a nyeldeklő dagadtnak tetszik, noha csekély az itteni daganat; ha külsőleg is szaggatást, fülében pedig szúrást érez a beteg; ha este növekszik a baj, ide járulván a láz és ezzel összekötött szomj; éjjel nyugtalan a beteg, éjfél után alszik ugyan, de álma félelmes álmak által gyakran félbeszakasztatik.

Ignatia, ha nyelésen kivül érez szúrást a beteg, nyelés alatt pedig oly érzés fogja el torkát, mintha csomót nyelt volna le. Ha nyelés alatt érez szúrást a beteg, ugy ezen szer nem használand, hanem nyelésen kivül érezvén szúrást, igen hathatós; nemkülönben, ha nyelésen kivül oly érzés támad torkában, mintha ott egy czövek léteznék, vagy mintha egy égető daganaton keresztül nyelne a beteg.

Nux vomica, ha nyelés alatt szúrást érez a beteg, vagy nyomást a torkában, mint valami daganattól, mely érzés nem az étel s ital, hanem inkább a nyál nyelése alatt támad; nyelésen kivül pedig, mintha czöveket érezne torkában a beteg.

Elmulván minden fájdalma a betegnek, a torokban támadt fekélyek ellen jó a *mercur. viv*; *hepar sulphuris* makacsabb esetben, de ebből csak egy adag (három golyócska egyszerre veendő), három óra lefolytával

visszatérvén a *mercurra*. Keményedés ellen jók a: *baryta*, *jod*.

Ha a torok-gyuladás **fenével** (Brand) fenyeget (angina gangrenosa), melyet a gyuladt résznek nagy fájdalmából és fekete szinre hajló vörösségből meg lehet ismerni; azonfölül a daganat fontosságából, az azon megjelenő hamuszinű és feketés foltokból, melyek varakká válnak, alattok pedig büdös leheletet okozó fekélyek vannak elrejtve, — az *arsenic*, *carbo v.*, *silica*, *china* hasznosak; minden órában, az előbb említett mód szerint veendők.

Ha a torokfájás nagyobb gyuladás nélkül gyakran visszatér és makacs; ha a torok dagadt és e miatt a nyelés nehéz, adjunk *sulphurt*, és pedig *három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben olvasztván fel, adjunk minden 3 órában egy kanállal*. Igy veendők a *pulsat.*, *ignatia*, *nux vom.*, midőn ezeknek egyedüli használata van indicálva a torokgyuladásban, de minden 1—2 órában.

Itt még emlitést teszek a **bőrkés anginárol** (angina diphtheritica), mely Kaliforniában uralog, Hollandiában is veszélyesen lépett fel, nálunk szintén mutatkozik és 7 nap alatt nem csak a gyermekeknek, hanem az idősbeknek is halált okozhat. Symptómái röviden, ezek: eleinte igen érzékeny nyakszirt- és hátsó fej-fájdalom; nehéz nyelés; az egész szájüreg vastag, piszkos álhártyával (pseudomembrana) van bevonva; a nyelv vastag takonynyal van fedve; büdös nyálfolyás; rosz büzü lehelet; erős láz félrebeszéléssel, gyorsan fejlődő gyengeség sat.

A gyógyszerek ezek: *apis* vagy *phosphor*; ha ezek nem használnának dr. Aegidia *helleborust*, vagy *sanguinăriát*, vagy *cantharist* ajánlja. Dr. Jäger e szereken kivül az *arsenic.*, *bellad.*, *rhus*, *mercur*, *jod*, *kali bichr.* szerekre figyelmezteti az orvosokat (Pop. h. Z. No. 11.

1861). 5. *golyót* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden órában mindaddig, mig javulást nem érez a beteg*; *ekkor, minden* 2 *órában*. Bő izzadást tapasztalván bizonyos orvosság után, ezt ne változtassuk és szerencsésen legyőzendjük e veszélyteljes kórt.

Tüdőgyuladás.

A tüdőgyuladás szintén borzadozással kezdődik, ezt követi a láz, mely reggel felé sem tágít; a beteg bőre szünet nélkül forró s száraz, lehelete meleg, légzése sebes, de szúró fájdalmak által még sem gátoltatik annyira, mint az oldalnyilalásnál; a beteg köhög, köhögése eleinte száraz, nem oly gyakori, de annál fájdalmasabb és néha fejfájást okoz; a mell közepét fájdalmas nyomás foglalja el; a beteg arcza azonnal a betegség kezdetétől sötétvörös, szemei fényesek; nem oldalvást, hanem hanyat fekszik a szenvedő, nem mozdul, nem beszél; gyakran szomjazik; nyaküterei duzzadtak és pedig inkább bal, mint jobb oldalon; forrósága nagy. — Nadályozás, érvágás nélkül hathatós itt az:

Aconitum — (három golyócskát két evőkanálnyi vizben); ennek bevétele után néhány óra alatt izzad a beteg, izzadás után pedig némi könnyebbülést érez; ekkor lecsillapulván a vér, a betegségnek gyökeres kiirtására adjunk ezen szerekből:

Bryonia, ha a láz már gyengébb, a köhögés nem anynyira száraz; ha vérrel vegyült nyálkát köp ki a beteg; ha mélyebben vehet légzetet; fájdalmas szúrást vagy nyomást érez ugyan, de kisebb mértékben.

Cannabis, ha a mell alsó részében érez a beteg szúrást, vagy bal felében; ha erős szivdobogással, csuklással van összekötve.

De különösen ajánlom *aconitum* után a *phospho-*

rust, — ezen oly hathatós szert, melyet *aconitum* után advân, általa számtalanszor győzők le a veszedelmet.

A visszamaradt köhögés ellen, főkép ha a pök genyes, vagy ha ismét rosszabbulás állana be, a mely májasodásra (hepatisatio) vagy izzadmányra (Exsudat) mutatna, *sulphur* adandó: minden 2 órában, ugy, mint alább emliteni fogom.

Némelykor a tüdőgyuladásnál említett kórjelek mellett a beteg igen nyugtalan, álmatlan, vagy álma gyakori ébredezés által félbeszakasztatik; eszén kivül nemcsak álmában, hanem ébrente is mindent összevissza beszél. Ily esetben jó a *belladonna*, különösen ha a beteg arcza duzzadt, piros, szemei vörösek, villogók; ha egyszersmind szorulásban szenved.

Phosphorus nemkülönben megfelelend várakozásunknak a betegnek ilynemü helyzetében is: főkép akkor, midőn a beteg hasmenésben szenved.

Néha ismét a tüdőgyuladás lassan fejlődik ki, holott többnyire hirtelen történik ezen kifejlődése; a beteg több napig húzza betegségét, a nélkül hogy igazán tudná, mi baja; étvágya nincs, feje fáj, álma hiányzik. Ezen előzmények után kezdődik a borzongás, ezután forróság (miről azonban a nyugodt beteg nem panaszkodik), nehéz légzéssel, mellnyomással, később nyúlós kiköpéssel, mely csak ritkán véres. A beteg ugyan nyugodtan fekszik, mindazáltal bágyadt szemei, száraz és fekete nyelve, orrának szárazsága, tapadékony izzadsága, szóval egész tekintete eléggé nyilvánítják veszedelmes helyzetét; főkép ha légzése rendetlen, melle hörög, tudta nélkül maga alá vizel, sőt nagyobb szükségét is ágyban végzi, gyengesége mindinkább növekszik. Ily helyzetében a beteg mintsem panaszkodik, sőt azt állítja, hogy jobban érzi magát; ha kérdezdetik, néha helyesen is felel, de többnyire magában morog.

Itt a *phosphorus* ismét helyén leend, mely után, ha izzadásba jön a beteg, jó reményben lehetünk sorsa iránt: de itt folytonos és átalános bő izzadást értek; azért ha a beteg izzadsága tapadékony, ezt ne tekintsük a beadott szer működésének és ilyenkor adjunk más gyógyszert, vagy küldjünk h. orvos után; — ennek távollétében kisértsük meg ezen szereket:

Opium, ha a beteg félig nyitott szemmel kábultan fekszik, és hortyogó szendergéséből nagynehezen ébreszthető. Vagy

Arsenicum, ha az említett körülmények közt igen gyenge, bágyadt a beteg.

Egyébiránt a betegnek ilyetén ideges helyzetében nézzük az ideglázt is, vagy ha rothasztóláz fejlődnék ki, ekkor ezt.

Tüdőgyuladásban először adjunk *aconitumot*, — és pedig minden órában 3 golyócskát egyszerre, míg jól nem izzad a beteg; ekkor — három óra mulva az elősorolt szerekből *öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk minden 2 órában egy kanállal; nagy izzadást, javulást tapasztalván, mindenkor ritkábban;* — és gondos ápolás mellett meg fogunk győződni arról, hogy a tüdőgyuladás legnagyobb fokán sem szükséges az érvágás, és hogy e nélkül elvünk szerint hamarább és biztosabban gyógyulandnak meg betegeink. *)

Oldalnyilalás. (Mellhártyagyuladás).

Az oldalnyilalás borzadozással kezdődik, ezt követi a láz, forrósággal és szomjjal; a beteg szárazon köhög, néha véres nyálkát köp ki; köhögése igen fájdalmas,

*) Érvágás következtében fejlődött tüdőbajokban hasznosak a: *china*, *ac. phosphoricum*, *sulphur*.

lehelete forró, az ütér verése érezhetőbb mint az egészségeseknél; mélyebb légzésre szúró fájdalmakat érez, melyek főleg köhögés, mozgás, prüsszentés alatt nagyobbodnak; ezen szúrásokat többnyire a mellnek egyik vagy másik oldalán érzi a beteg és csak egyik oldalára fekhetik fájdalom nélkül.

Ily körülményekben jó az *aconitum;* felolvasztván ebből egy-két golyócskát egy evőkanálnyi vizben, vegyen be a beteg eleinte minden órában mindaddig, mig nem izzad. Izzadás után némi könnyebbülést érzend a beteg, és ekkor folytassuk az adott gyógyszer beadását, mely több esetben egyedül elég a betegség kiirtására; — de ha 12 óra alatt észrevehető javulást nem érezne, vegyen be a beteg:

***Bryoniát** (öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden három órában egy kanállal).* Erre legtöbb esetben a szúró fájdalmak, az oldalnyilalás többi kórjelei lassankint szünni fognak és a beteg minden érvágás, nadályozás (pióczázás) és más külszerek alkalmazása nélkül sokkal rövidebb idő alatt, minden utóbaj félelme nélkül szerencsésen meggyógyuland. Elmulván egészen a veszedelmesb kórjelek, a még hátramaradt kisebb jelenségek ellen adhatunk *sulphurt*, minden 3 órában a tudvalevő mód szerint — vizben.

Ha az orvosságok bevétele után izzad a beteg, mitse rettegjünk a veszedelemtől, mert gondos ápolás mellett sokkal hamarább és (mint már mondám) biztosabban esik azon túl a szenvedő.

Ha az oldalnyilalást képező kórjelekre jól figyelmeztünk, nem lesz nehéz ezen betegséget más mellbajtól megkülönböztetni. Leggyakrabban cserélhetjük fel az oldalnyilalást csúz- (rheumaticus) fájdalommal, de e két nyavalya közti különbséget is könnyü azonnal

megismerni ; — mert a csúzfájdalmak helyöket változtatják és majd itt majd ott mutatkoznak, azonfölül ilyetén fájdalmak külső érintés által növekszenek; azért, ha ujjunkkal két oldalborda közé nyulván, e részt egy kisse dörzsöljük, a fájás azonnal nagyobb; ha pedig a csúzfájdalmak inkább a mell alatt érezhetők, ezek szintén nyomás által nagyobbodnak. — De a légzésre nézve is különbözik az oldalnyilalás a csúzfájdalmaktól; mert itt könnyen szíja be a léget és nehezebben leheli ki a beteg, holott az oldalnyilalásnál épen ellenkezőleg áll a dolog. — Gyógyításra nézve, ha a csúzfájdalom a mell alatt mutatkozik, igen jó a

Pulsatilla; ha pedig a bordák részét foglalja el, majd mindig ajánlható az *arnica*, vagy a *bryonia*, minden 3 órában egy-két golyócska egy ujjnyi vizben egyszerre veendő. — Ha ideg- vagy rothasztó lázzal jár az oldalnyilalás — nézzük ezen kórokat.

Szivdobogás.

A szivdobogás némelykor csekélyebb, máskor nagyobb mértékben van jelen s látni, sőt hallani is lehet azt. Legmagasabb fokán megakadályozza a vérkeringést; és nehéz légzést, sőt ájulást okoz, közönségesen pedig nyugtalanságot, szorongásokat szül.

A test és lélek erősebb mozgalmai, főkép a félelem, ijedés, a bővérüség, gyengítő befolyások a testre, szóval, mindazon ártalmak, melyek a vérnek torlódását a sziv felé, és az idegek (Nerven) beteges izgékonyságát előhozhatják, — okai lehetnek a szivdobogásnak, mely egyszersmind sok nyavalyának jelensége szok lenni.

Ha a szivdobogás más betegségnek egyik kórjele, ezek megszüntével a szivdobogás is megszünik. — E-

gyébiránt, a szivdobogás okaihoz képest használjuk e következő gyógyszereket:

Chamomilla harag után, *veratrum* félelem, *cofea* öröm, *opium* ijedés utáni szivdobogás ellen.

Ezeken kivül a vérmeseknél, ha vértolulás okozá a szivdobogást, *aconitum;* ha arra nem szünnék, jó a *belladonna*, vagy *nux vomica*. Gyöngéd, ideggyengülésben szenvedő egyéneknél pedig használ az *ignatia*, *digitalis;* — szükvérü egyének, vagy sok vér s más jó nedv vesztesége által elgyengülteknél a *china*, *crotalus*, *ferrum*.

Belladonna különösen, ha az erős szivdobogástól a fej is szinte reng; főleg szülés, vagy tejelmaradás után.

Sulphur, ha küteg vagy fekély rögtön gyógyulása után jön a szivdobogás.

Spigelia, ha a szivdobogást szinte hallani, látni lehet, ha előrehajlás vagy lefekvés alkalmával növekszik.

Phosphor, ha ülés alatt jelentkezik a szivdobogás és legkisebb lelki felindulás után.

Arsenicum, ha szorongások közt égető fájdalmat is érez mellében a beteg és fekvéskor nagyobb a szivdobogás.

Veratrum, ha fekvéskor kisebb a szivdobogás, mozgásnál nagyobb.

Baryta, ha nagyobb a szivdobogás akkor, midőn bal oldalán fekszik a szenvedő, vagy mihelyt csak rá gondol.

Aurum, főleg chronicus szivdobogásban hasznos, azoknál, kik sirásra hajlandók és néha a belszorongás kinos érzése miatt majd kétségbeesésig szenvednek. Ez után jó a

Lachesis, főleg leányoknál oly szivdobogásban, mely nagy gyengeséggel jár, vagy már hosszabb idő óta tart és az ütér sejdíthető kitágulásától (aneurisma) ered.

Indigo, erős, a fejben és karokban érezhető szivdobogás ellen, ha egyszersmind a légzés rövid és szorongó.

Lycopodium, ha étel-emésztés alatt, vagy az ágyban szivrezgéssel, szorongással lép fel a szivdobogás.

Kik szivdobogásban szenvednek, kerüljék az indulatokat, szeszes italokat; este keveset egyenek, lefekvés előtt igyanak egy pohár fris vizet; jobb oldalon feküdjenek, fejöknek jó magas helyet csinálván. *) Ha a szivdobogás ezen szerekre szünvén, később ismét és tán gyakrabban látogatná meg a beteget, tanácskozzék h. orvossal.

Szivdobogás alkalmával három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden $^1/_4$ órában egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban. A régi szivdobogás gyökeres gyógyitására, rohamon kivül, elég minden 3—5-dik nap bevenni három golyócskát egyszerre.

Szivgyuladás.

A sziv- és szivburok-gyuladás symptómái ezek: a sziv táján mélyen a mellcsont alatt állandó, szúró, metsző, néha nyomó fájdalom; nyugtalanság; sebes légzés, mely többszöri sohajtások által szinte félbeszakíttatik, de ezek miatt, valamint mélyebb légzés által nem nagyobbodik, sőt enyhül a fájdalom; a bal oldalon való fekvés lehetlen, a nyavalyának nagyobb fokán pedig ülve keres a beteg némi nyugalmat; a láz mindig hiv követője e kórnak; erős, sebes, látható, eleinte egyaránt

---

*) Dr. Kölliker egy erős szivdobogásnál tapasztalta, hogy mély belégzés s a leheletnek azutáni fentartása, néhányszor ismételve, elegendő volt a kellemetlen tünemény megszüntetésére. (Verhandl. der phys. med. Ges.)

járó, később rendetlen, reszkető, kihagyó szivverés; arcz-pirosság, vagy halványság; nyelv-szárazság; olthatlan szomj, mely néha fájdalommal, nyelési akadálylyal (viz-irtózás) van összekötve. Ezekhez járulnak sok esetben: hányás, csuklás, görcsök, a végtagok hidegsége, kék szine sat. Az acutus szivgyuladás igen sebes lefolyásu: már 3, 5-ik, legkésőbben 7-dik napon halállal végződik, ha illendő szerekkel nem orvosoltatik.

Eleinte *aconit* néhányszor adandó, ez után körülmények szerint a ***bryonia***, ***cannabis***, ***spigelia***, ***pulsat.***, ***arsenic.*** indikált szerek. *5 golyót 10 evők. vizben felolvasztván minden 1—2 órában 1 kanállal.*

III.

HASBETEGSÉGEK.

Gyomor-romlat- és gyomorláz.

Nagyobb mennyiségü vagy rosz minémüségü **eledelek** s **italok** által romolván meg a **gyomor**, ennek beteges állapotára ezen kórjelek mutatnak: étvágytalanság, undor az eledelektől, nyomó fájdalom a gyomor táján, mely csekélyebb nyomás által is nagyobbodik; majd savanyús, majd avas, majd rothadt, majd büdös-tojás szagu felböfögések, kellemetlen szájíz, mely hasonlókép penészes, iszapos, éles, keserü, fanyar, édeses vagy rothadt; a nyelv tisztátalansága, fejfájás. Ily helyzetben, ha azonnal orvosi gyógyszerrel nem akar élni a beteg, igyék egy korty fekete kávét; de ha erre egy-két óra alatt javulást nem érezne, veszedelmesb bajok elkerülése kedveért tanácsosb bevenni. Jó az

Antimonium, ha undort, felböfögést, ökrődést érez a beteg; ha felböfögése hasonló ízü azon eledelhez, melylyel gyomrát rontá meg; ha szája száraz, vagy nyállal telve; szomja nagy, főkép éjjel, gyomra fáj, kivált nyomás alkalmával. Ha ezen szer, mely különben a csorvás (saburralis) állapot, szintén **csömör** ellen is igen hasznos, nem segítene, néhány óra mulva adjunk:

Bryoniát, főkép ha meleg nyári vagy nedves időben

romlik meg gyomrunk, és erre keserü szájíz, keserü böfögések mutatnak; ha káposzta-féle étel, különösen savanyu káposzta, szeleket okozó eledelek, kenyér után érzünk gyomorfájást.

Nux vomica, ha meghűtés, éjszakázás, bor, kávé által romlott meg a gyomor; ha szájíze savanyu; ha gyomrában égetést érez a beteg; feje nehéz, szédül; a kávé, dohány, kenyér nem ízlenek; ha szorulásban szenved és haragos.

Pulsatilla, ha sertés-hussal, zsíros eledelekkel, vajas süteményekkel, vagy szeleket okozó eledelekkel terhelte meg gyomrát a beteg; ha szájíze rothadt; ha a meleg ételt épen nem eheti; ha széke kevés, vagy inkább hasmenésben szenved. Ha erre nem javulna, hasonló körülmények közt jó a *carbo v.*

Hasznos a *pulsatilla* akkor is, midőn hideg gyümölcs, hideg étel, fagylalt, jeges vagy igen hideg vizokozta gyomor-baja mellett nincs szomja a betegnek; — ha pedig igen szomjazik, égető fájdalmat érez a beteg, ily esetben az *arsenicum* ajánlhatóbb.

Natrum muriat., ha kenyér és dohány iránt elveszti minden izlését a beteg; ha keserü étel s ital iránt különös vágygyal viseltetik; ha evés után gyomorégetést érez, vagy undorító böfögést, főkép tej, zsíros étel, kenyér után; szájíze rothadt, savanyú.

China, midőn tavaszi vagy őszi napokban a rosz gőzzel terhelt légnek tulajdoníthatni a nehezebb emésztést; vagy ha a beteg minden előjeleit a váltóláznak (Wechsel-Fieber) érzi ugyan, de ez mindamellett egészen ki nem fejlődik; ha nagy gyengeséget érez; feküdni szeretne, de nyugodtan nem tud feküdni; rosz kedvű; vagy ha továbbig állott büdös hus, halevés után érez fájdalmat, undort, böfögést a beteg. Thea utá-

ni bajokat szintén gyógyítja a *china*, valamint a *ferrum* vagy *thuja*.

Arnica, ha ütés vagy esés után veszti el étvágyát a beteg; ha egyedül csak savanyút kiván; böfögése büdöstojás szagú; ha szelek kínozzák; feje fáj; álma nincs; vagy ha ezen jelenségek elmeerőltetés következtében mutatkoznak. Enyhülést nem tapasztalván a beteg, hasonló esetben jó a *nux vomica*.

Ipecacuanha, ha ökrődik, hány a beteg és nyelve tiszta; ha valamitől megundorodott vagy megcsömörlött; szintén terhesség alatt, a mikor a *sepia* is hasznos.

Colchicum, sok hus-étel utáni gyomorfájás ellen; vagy tojásétel után is. Burgonya-okozta gyomorbántalomban: *alumina*.

Carbo veg., igen sós eledelek utáni nehéz emésztés ellen. *Thuja*, hagyma által előidézett gyomorbajban.

Zincum, édes eledelek utáni gyomorfájás ellen; az *aconitum* is helyén leend. Kenyér után: *ac. nitri*, *zingiber*.

Lycopodium, nehezebb emésztésű eledelek-okozta gyomorbaj után, vagy ha valaki tej után savanyu böfögést érez.

Calcarea c., szintén tej utáni émelygés, ökrődés ellen, ha a hus- és meleg ételtől undorodik a beteg.

Rhus, sör utáni gyomor- s fejfájás ellen. Szintén jó a *bellad.* vagy *arsenic*.

Chamonilla, midőn harag után (szelideknél *pulsatilla*, heveseknél *nux vomica*) romlik meg a gyomor.

Ignatia, szomor, bánat-okozta gyomorfájás ellen.

Cocculus, kocsizás, tengeri utazás alatt, vagy utáni émelygés, hányás ellen; jó a *petroleum* is. (Tengeribetegség ellen dr. Hartung különösen ajánlja a *hyosciamust*; mások a *nux vom.*, *opium*, *ammonium*, *carb.*, *kreosotot*, *theridiont*, érzékeny fejfájás ellen pedig a *sepiát* ajánlják. Minden 1—3 órában 3 golyócska

veendő). Ezek használata mellett, szükséges a vizirányos hanyatfekvés. A *cocculus*-nak jó hatásáról egy alkalommal magam is entapasztalásom után győződtem meg.

Mértékletlen dohányzás utáni émelygés, hányás ellen *ipecac.*, — gyomorgyengeség ellen *nux vomica*, *cocculus*, *natrum muriat.*, kivánt sikerrel használtatnak. Az idősbeknél hasznos a *baryta.*

Ezen gyógyszerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be eleinte minden órában egy kanállal; egy-két bevétel után javulást érezvén, minden három órában. Elvünk szerint sohasem szükséges a hánytató vagy hashajtó szer; mert beadott gyógyszereink az emésztésre képtelen, ellankadt életerőt elősegítvén, rendes szék vagy hasmenés, bő és savanyús izzadás által gyógyul a beteg sokkal hamarább, minden rosz következmények félelme nélkül nyervén vissza étvágyát, erejét, előbbi egészségét. — Ennek valóságáról minden kétkedőt leghivebben fogja mindenkor meggyőzni a tapasztalás.

Ha a gyomor megterheltetésére mutató kórjeleken kivül előbb-később borzadást is érez a beteg, mely után égető forróság, nagy szomj, szorongás, rövidebb légzés, nagyobb fejfájás főkép a homlok táján következik, — mindez **gyomorlázra** (gastrisches Fieber) mutat, mely eleinte közönségesen gyulasztó szok lenni. Ekkor jó az *Aconitum*, minden órában egy-két golyócska egy kanálnyi vizben egyszerre; ha izzadást tapasztalunk az első vagy második bevétel után, három óra lefolytával *nux vomica*, *pulsatilla* vagy más szer használandó, a betegség okára és a beteg körülményeire figyelvén, az előbb említett gyógyszerek közől, és pedig oly módon, a mint ott említém, de csak minden 2—3 órában egy kanállal; bő izzadás után mindig ritkábban.

Ha pedig a láz ideges jellemű — nézzük az ideglázat, vagy ha rothasztó, — ekkor ezt.

Mérgezések.

Mindent megemészthet az egészséges gyomor, mi testünk táplálására szolgál; és ha időközben nagyobb mennyiségü étel s ital által fenn is akad e működése, hánytató nélkül lehet elősegíteni az életerőt h. szereink által, és ez folytatandja félbenszakadt működését. Ez mindennapi tény. De a méreg nem assimilálható anyag: sőt olyan, mely ereje által legrövidebb idő alatt megsemmisítvén az életerőt, rögtön halált okoz; ennek következtében ily esetekben az orvosnak egyebet tenni nem lehet, mint 1-ször hánytatás által kilökni a mérget; 2-szor a méreg hatását megsemmisíteni nagy adagban nyujtandó antidotumok által.

Mindenek előtt legsürgetősb tehát hánytatás által kiűzni a mérget; és e végre ujjával vagy tollal csiklandozza torkát a szerencsétlen. Ezután az ásványi — mineralis — mérgek, p. o. ***arsenicum***, ***cuprum***, ***plumbum***, ***phosphor*** sat. hatásának némi gátolására, adjunk azonnal egymásután nagy mennyiségben tejet, vizzel higított tojásfehéret, nyákos (schleimig), zsiros, olajosféléket, (***phosphor*** ellen azonban zsirosat, olajosat használni nem szabad); — növényi mérgek ellen többnyire jó az erős fekete kávé, némelykor az eczet- és hideg vizzeli locsolások, borogatások mindaddig, mig az orvos meg nem érkezik: félretevén egyszersmind a kihányt anyagot, hogy az orvos vegytani vizsgálat alá vehesse és a mérget fölfedezhesse, ha ez tudva nem lenne, ellene illő antidotumot használandó.

Nem-orvosokkal hijába közleném ezen antidotumokat, miután eféle szerek nagy adagban csak orvos

rendelésére kaphatók a gyógyszertárból; el nem mulasztom azonban t. olvasóimat figyelmeztetni a teendőkre és néhány házi szerre, — leirandom azon hom. orvosságokat, melyek az utóbajok szerencsés legyőzésére működendnek. — Közönségesen e következő mérgek használtatnak:

Arsenicum album (mint patkányméreg is). Symptómái: erőszakos hányás iszonyu gyomorfájással, olthatlan szomjjal; nagy belső szorongás, beesett szemek, hideg arcz sat. Minél többet hány a szenvedő, annál kevesebb a veszély. Itt jó a tej, vizzel higított tojásfehér, szappanos viz, és ha ezek után hamarjában kaphatni: a „vasrozsda," melyből fél kanálnyira valót fél pohárnyi vizben adjunk be, ismételvén ezen adagot, ha javulást okozna.

Plumbum. Ki vannak téve ezen méreg gonosz hatásának mindazok, kik az ólom különféle praeparatumaival működnek. Ilyenek a festők; kik megelőző hánytatás után sok tej, vagy higított tojásfehér, keserű só által segíthetnek magukon addig is, mig megérkezik az orvos. Figyelmeztetem itt azon nőket, kik majd fehéritő, majd pirositó festéket használnak; nem különben a szüléket, miszerint különféle festékkel mázolni szerető gyermekeikre vigyázzanak, miután azok közt több mérges festék is találkozik, melyek *mercurt*, *plumbum*, *cuprum*, *arsenicum*-ot foglalnak magukban.

Cuprum. A főzésre használtatni szokott, roszul czinezett réz edények általi mérgezés nem ritkán fordul elő. Eféle veszélynek vannak kitéve a pénzverők, bányászok és sárgaréz-müvesek is, kik e miatt hányás és hasrágás közt keservesen kinlódnak. Ilyenkor a hánytatás, e mellett a tojás-fehér, tej, czukros anyagok hasznosak.

Phosphor (mint patkányméreg is). A kihányt anyag

foghagyma szagu, sötétben világít. Jól jegyezzük meg, miszerint itt nem szabad olajt, vagy zsírosfélét használni, hanem hánytatás után adjunk nyákos italt; hasznos a *magnesia usta*, melyből adjunk be egy kanállal; ha szükséges és jót tesz, ismétlendőt.

Mercurius (sublimatus) Symptómái sokban hasonlítanak az *arsenicum* kórjeleihez; itt azonban a nyálfolyás jellemző. Ellene jó kivált a t o j á s f e h é r.

Jod. Szokottnál nagyobb adagban méreg gyanánt működik a *jod;* ekkor adjunk keményitőből készitett nyákos italt, — buzaliszt-pépet.

Lapis infernalis. A pokolkő hányáson sat. kivül fehér foltokat okoz az ajkakon és a szájüreg oldalain. Helyén leend itt a vizben felolvasztott k o n y h a s ó.

Ac. sulphuricum (Vitriol) ellen tejet, sok nyákos italt itassunk a beteggel, azonfölül porrá tört krétát, m a g n é s i á t használjunk. Itt nem a közönséges magnésiát — *carbonas magnesiae* — értem, hanem a szoros értelemben vett magnésiát — *oxydum magnicum.* —

Ac. hydrocianicum (Blausäure). Ezen legerősebb mérget a keserü mandola sat. rejti magában; azért kivált gyermekekre nézve méltó figyelmet igényel a mandolaevés, mert a keserü mandola néhány szomorú példának volt már tényezője. Ellene jó azonnal az erős fekete kávé, mert a hánytatásra itt nincs idő. A hidegvizzeli borogatások azonnal használtassanak, ezek mellett jót teend a terpetin-olaj.

Strychnin (nux vom.) ellen jótékony a tej, porrá tört faszén, melyből egy kávés-kanálnyira valót fél pohárnyi vizben adhatunk. *Belladonna* (Tollkirsche, m. nadragulya), — *stramonium* (Stechapfel, m. redőnye, csodafa, magyal), — *opium* (mákony), — *hyosciamus* (beléndek), — k á m f o r ellen jó az erős fekete kávé kanalankint adandó; ha inkább kábitó hatása van a

méregnek, ekkor az eczet vizzel vegyítve felelend meg várakozásunknak. A hideg vizzeli locsolások, borogatások szintén hasznosak ezen mérgek veszélyteljes hatásai ellen. — Borszesz ellen a tej, nyákos italok használandók.

Sokszor a sajt, turó, kolbász, hurka, vaj, ludzsir, szalonna is megromlanak, ha illendő felügyelés, jó kezelés alatt nincsenek, és némileg savanyús, kellemetlen, éles, avas izűek lesznek. Ezekre lelkiismeretesen ügyeljünk, mert ilyesmit eledel gyanánt használván, életünket koczkáztatjuk. A már közelgő veszélyre e jelek mutatnak: gyomorégetés, késztetés a hányásra, szárazság a torokban, rekedt hang, nagy szomj és éhség, de alig tud valamit lenyelni a szenvedő; hasfájdalom, puffadás, szorulás sat. Ezeket érezvén a szenvedő, azonnal igyék langyos vizet, mindenkép ingerelje magát a hányásra; ez megtörténvén, a vizzel higitott eczet, czitromnedv legczélszerűbbek. Rosz halak, nem különben mérges gombák *) okozta mérgezések ellen használ a porrá tört faszén, később az erős fekete kávé. Dr. Chausarel bordeauxi orvos tapasztalatai szerint, ha a mérgezés nem rég történt, először hánytatót kell adni, hányás után tölgygubacsból készült főzetet, minden 5 perczben egy kis pohárral. A burgonya (krumpli) csirájában is fejlődik néha erős méreg — *solanin*, — mely ellen hánytató után szintén a fekete kávé működik.

Midőn igy részint hánytatás által űzetett ki a méreg, részint annak öldöklő ereje antidotumok által neutralizáltatott, mindenkor maradnak még vissza többet kevesebbet veszélyes utóbajak, melyek gyökeres

*) A mérges gombák, ha előbb eczetben ázatnak, kifacsartatnak és vizzel jól kimosatnak, ártalom nélkül megehetők.

kiirtására e gyógyszerek használtassanak és már most hom. adagban.

Az ásványi mérgek következményei ellen átalában hathatós a *sulphur*, melyet Oken is az ilyetén mérgek valódi ellenségének nevez; ez után hasznos különösen az *arsenicumra*: az ipecac. vagy ferrum; — *plumbumra*: az opium, nux vom; — *cuprumra*: a bellad., china, nux vom.; — *pokolköre*: cofea, dulcam.; — *phosphor*ra: nux vom.; — *mercur*ra: hep. sulph., jod; — *jod*ra: bellad., arsenic; — *vitriol*ra: pulsatilla; — *kéksav*ra (Blausäure): camphora; — *strychnin*re: cocculus; — *belladonná*ra: hyosc., pulsat.; — *stramonium*ra: nux vom.; — *opium*ra: ipecac; — *kámfor*ra: opium. — A megromlott vaj, zsir sat. okozta utóbajok ellen: bryonia, arsenic. — Borszesz-szülte chronicus bajok ellen: nux vom., carbo veg., arsenicum, eleinte egypár napig reggel, este, ezután kétszer egy hétben veendők. Különben acutus esetben *ezen szerekből körülmények szerint vegyen be a beteg minden* 1—3 *órában három golyócskát két evőkanálnyi vizben.*

Epe-okozta gyomorbaj- és epeláz.

Ha epétől származik a gyomorbaj, ezek a kórjelek: a szem és arcz finomabb részeinek sárgás színe, készség a haragra, lankadtság, sárga mocsokkal fedett nyelv, keserü szájíz, keserü böfögések, étvágyhiány, savanyús italok utáni epedés, barnás sárgás vizelet, nyugtalan álom, a végtagok szaggató fájdalma. Ekkor jó a

Chamomilla, ha harag után ömlött ki nagyobb mértékben az epe; ha a beteg igen szomjazik; ha fájdalmas hasmenése van és ez zöldes, vizenyős. Ha ezen szer nem hozna javulást, adjunk

Bryoniát, kivált ha forró nyári napokban jön elő e

baj; ha a beteg ingerlékeny, haragos; étvágya nincsen; bort, savanyú italt kiván; forrósága és szomja nagy.

Nux vomicát főkép heves, erőteljes egyéneknek; különösen ha szája és orra körül sárgás szine van a betegnek.

Pulsatilla, gyenge szelid egyéneknek gyakori harag után (ha a *chamom.* nem használ), ha nem szomjaznak; epés, zöldes hasmenésök van, kivált éjjel; a beteg türhetlen és szorongó forrósága miatt álmatlan.

Belladonna, ha igen ingerlékeny a beteg; szája száraz, szomja nagy.

China, ha gyenge a beteg; hasmenése nem fájdalmas.

Arsenicum, ha igen gyengének érzi magát a beteg; belső forrósága égető; szomja eloltathatlan; hasmenése iszonyu fájdalmakkal van összekötve, mely alatt ökrődik is a beteg.

Szintén 3 golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, adjunk eleinte minden órában; javulást érezvén, minden 3 órában egy kanállal.

Ha a beteg borzongást is érez, mely után állandó nagy forróság következik; a szomj olthatlan; a fejfájás nagy; az arcz vörös és többnyire sárgás karikával van körülvéve; a szemek szinte égnek; ha ezekhez undor, inger a hányásra, sőt hányás járul, mely által sárgás, zöldes, néha feketés, igen keserü és oly éles epe ürittetik ki, hogy a beteg torkát szinte égeti, fogaiban tompulást, gyomrában fájást okoz, mely külső érintés által nagyobbodik; ha nemcsak a vizelet, hanem a nyál és pök, sőt az izzadság is sárgás, — mindez epelázra (Gallenfieber) mutat. Ekkor előbb jó az

Aconitum, minden két órában három golyócska kevés vizben; ha egy-két bevételre izzad a beteg, a fennemlített körülményekhez képest három óra után jó a

belladonna, *pulsatilla*, vagy más gyógyszer a leirt körülményekhez alkalmazva; *három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván*, *minden 2—3 órában egy kanállal; a bevételt mindig az izzadás bőségéhez mérvén.*

Ha a láz ideges jellemű, nézzük az ideglázat, ha rothasztó, akkor ezt. *)

Takonygyülem- és takonyláz.

A gyomornak taknyos állapotát e jelenségek mutatják: sápadt szin, felpuffadt csaknem szivacsos arcz, bágyadt tekintet, kellemetlen szájíz, étvágyhiány, rendetlen emésztés, has felpuffadása, a takony bővebb kiköpése; lomha székkiüritések, vagy pedig a takony bővebb öszszegyülése miatt hányás, hasmenés, mely által sürü takony üríttetik ki. Ily esetben rövid idő alatt használ a

Dulcamara, ha nagyobb meghűtés után következnek a most említett kórjelek.

Pulsatilla, renyhe testben igen jól működik, ha a beteg haragos, gyakran borzongatást érez; ha taknyot hány, vagy hasmenése van, mely által takony üríttetik ki.

Mercurius, v., hasznos oly körülmények közt mint a *pulsatilla*, de ennél hathatósb, ha a beteg már eleinte nagyon erőtlen, tekintete sápadt, sárgás.

Három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, *minden órában egy kanállal*, *mig nem izzad a beteg; ezután minden 3—5 órában.*

De ha a beteg borzadozást, fejfájást, szomjuságot is érez; végtagjai melegek; este felé láza nagyobb; ha

---

*) Láznélküli **epe-bajokban** hasznosak átalában: *antim.*, *arnica*, *arsenic.*, *chamom.*, *china*, *cocculus*, *ignatia*, *mercur*, *nux v.*; vagy még az *aurum*, *bellad.*, *bryonia*, *ipecac. pulsat.*, *rhus*, *staphys.*, *sulphur*, *veratrum*, *crotalus*.

a beteg igen levert, kedvetlen, érzékei tompák; ha a szemek elvesztik fényöket; ha a takony nagyobb mértékben gyül össze az orr, száj és torok üregében és e miatt a beteg nyelve oly vastagon van takonynyal befedve, hogy azt nehezen lehet letisztítani, vagy tisztítás után csakhamar ismét összegyül; a torkában összejött takonytól pedig szünet nélküli hákogás által kiván a beteg megszabadulni; ha mellében is nehézséget érez a beteg; köhög, sok takonykiköpéssel; ha vizelete zavaros, takonynyal bőven ellátva; ha a nyavalyának hoszszabb időig tartása alatt fekélyek jelennek meg nemcsak a száj üregében, hanem a bélcsatornákban is, — ezen kifejlődött **takonyláz** ellen igen hathatós a

Digitalis, ha a beteg igen erőtlen, ökrődik, hány és gyomra táján fájdalmas nyomást érez. Jó a ***mercur***, ***pulsatilla*** is az említett körülményekben.

Arsenicum, ha a beteg megfosztatván minden erejétől, alig mozdulhat; ha szájában fekélyek mutatkoznak.

Mezereum, ha nyeldeklőjében és szájában égetést érez a beteg, — és itt néhány lapos fekélyek is látszanak.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden 3, — izzadást, javulást érezvén, minden 5 órában egy kanállal.

Ha a láz ideges jellemet vesz magára, nézzük az ideglázt. *)

---

*) Láz nélküli nyákos állapotban (Schleimhaut - Krankheiten) hasznosak átalában a: ***bellad.***, ***dulcam***, ***euphorb.***, ***hepar***, ***ipecac.***, ***mercur***, ***mezereum***, ***pulsat.***, ***senega***, ***stannum***, ***sulphur***; vagy még *arsen.*, *bryonia*, *china*, *ferrum*, *nux v.*, *plumbum*, *ac. nitri.*

Gyomor-gyuladás.

A gyomor-gyuladásban szenvedő beteg állandó, égető, szúró, metsző, feszitő, összeszorító, közönségesen igen éles fájdalmat érez gyomra táján, mely csekélyebb nyomásra, vagy böfögés, mélyebb légzés, köhögés, prüszszentés, csekélyebb mennyiségü italnak, ételnek lenyelése, szóval bármiféle befolyások által, melyek a gyomrot nyomják, vagy mozgás által nagyobbodik. A gyomor tája is kevéssé dagadt, feszült; a beteg nagy szorongások közt hány, egyszersmind makacs szorulásban szenved. Mindezekkel láz van összekötve, mely belső forróság, epedő szomj, a bőrnek szárazsága altal jelöli magát, csak a végtagok rendkivül hidegek. A nyavalyának további lefolyása alatt néha különféle görcsök is szoknak mutatkozni, különösen a toroknak főkép ivás után történni szokott görcsös öszszehúzatását nem ritkán tapasztalhatni. Ezen gyuladásban adjunk eleinte egy-két adag sisakvirágot — *aconitum* (egy golyócskát egy ujjnyi vizben egyszerre); első, vagy második beadásra izzadásba jövén a beteg, három óra lefolytával hasznos a

Bryonia, vagy *nux vomica* — heves egyéneknek, főkép ha makacs szorulásban szenved a beteg.

Cantharides, ha az égető fájdalom a gyomorban kitünőleg nagy.

Arsenicum, szintén oly körülményekben hasznos mint a most említett szer, ha egyszersmind rögtön minden erejét elveszti a beteg.

Belladonna, ha egyszersmind görcsös összehúzatást érez torkában a szenvedő, főkép ivás után.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden órában egy kanállal; bő izzadás, javulás után minden 4—5 órában.

Gyomorégetés.

Gyomorégetés alatt azon kellemetlen égő fájdalmat értjük, mely a gyomorból fölfelé a nyeldeklőbe, torokba tolul. Ezen érzéssel össze van kötve a gyomor összehúzatása, vizforma, undorító, ízetlen, vagy éles savanyu, vagy avas keserü nedvnek felböfögése, szelek kifejlése, étvágyhiány, szorulás, hányás. Leggyakrabban használ itt a

Nux vomica; szelideknél, zsíros, vajas eledelek után pedig a *pulsatilla.*

Belladonna, ha nagy szomjjal van összekötve. *Három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden óranegyedben egy kanállal.*

Gyomorgörcs.

Gyomorgörcs alatt láz nélküli, a gyomor táján rohamokként megjelenő, nagyobb kisebb mértékben érzékeny, majd összehúzó, égető, néha maró, vagy nyomó fájdalmat értünk.

A gyomorgörcs okai és symptómaihoz képest ezek a gyógyszerek:

Nux vomica, ha szeszes italok következtében jön a gyomorgörcs (ekkor a *carbo v.* is helyén leend, ha a *nux* nem használna); nemkülönben ha elnyomatott küteg (Ausschlag) után, néha több év mulva mutatkozik; vagy epétől származik; ha összehúzó, nyomó, szorító fájdalom kinozza a beteget, azon érzéssel, mintha a gyomor táján szorosan állana ruhája vagy mintha szelek feszítenék gyomrát; ha ezen érzés evés, kávéivás után jelenik meg, mellszorongással összekötve; ha az összeszorító fájdalom nem ritkán a hátgerincztől rézsut a lap-

csontokig terjed; ha már reggel korán ébreszti fel álmából a görcsfájdalom; ha a görcsroham alatt egyszersmind gyomorémelygést, savanyu, keserü felböfögést érez a beteg, vagy hányásra is kényszeríttetik, mely által szivdobogás és szorongás között takony, epe, eledelek üríttetnek ki, néha pedig csak üres ökrendések kinozzák a szenvedőt, vagy egyedül a szelek tódulnak kifelé és ezek okozzák a fájást; ha savanyu, rothadt ízt érez szájában a beteg; ha szorulásban szenved; egyoldali fejfájást, vagy nyomó fájdalmat tapasztal a homlok táján; ha a nőknél tisztulás alkalmával lép fel a gyomorgörcs. — Ha ezen gyógyszerre javulást nem érezne a szenvedő, ez után igen hathatós a

Cocculus, ha a fájdalom az alhasban is elterjed: ha azzal szorongó légzés, makacs szorulás van összekötve; ha a fájdalom enyhül felböfögés után, ha szelek tódulnak fel a gyomorból.

Chamomilla, ingerlékeny egyéneknél, ha harag után következik a gyomorgörcs, egy főszer; ha a beteg oly fájdalmat érez, mintha kő feküdnék gyomrában; vagy ha fájdalmas felfuvást érez a gyomor táján, és az oldalbordák alatt bal oldalon mintha valami szivét igen nyomná; ha a fájdalommal nehéz légzés, szorongás van összekötve, kivált éjjel; ha némi enyhülést csak akkor érez, midőn testét összehuzván, nyugodt állapotban fekszik. Nevezetes itt azon körülmény, hogy a *chamom.* jó sikerrel használtatik azon gyomorgörcsben, hol kávéivás után is némi enyhülést tapasztal a beteg; holott a *nux vomica* csak azon görcsöket gyógyítja, melyek kávéivás után nagyobbodnak.

Ipecacuanha, ha a görcs gyomorémelygéssel, ökrendéssel, hányással van összekötve; főkép ha bizonyos küteg (Ausschlag) rögtön eltünte után támad.

Pulsatilla, főkép szelid egyéneknél, ha fájdalmas szúrást érez gyomrában a beteg, mely botlás által különösen növekszik és ökrődéssel jár; ha csak fájdalma alatt szomjazik egy keveset a szenvedő; ha inkább hasmenésben szenved, mint szorulásban; ha gyomrában szorító, kopogó, maró fájdalmat érez, mely evés után kisebbül; vagy ha evés után másnemü fájást: nyomást t. i. vagy csipkedést érez; és ha a fájdalmak zsíros eledelek után sat. (lásd a gyomorromlatnál) mutatkoznak; ha elnyomatott hószám után jönnek. Ha ezen szer várakozásunknak meg nem felelne, cseréljük föl e következővel:

Ignatia, ha nem annyira ökrődéssel, mint inkább szorulással van a görcsfájdalom összekötve; ha itt is szúró fájást érez, néha nyomást a beteg; ha a fájdalmak kivált akkor jönnek elő, midőn a beteg éhezik és ha eszik, akkor javulást érez; főleg szomoru egyéneknél, ha bánat, szomor, vagy harag után jön a gyomorgörcs; és ha a haragszülte baj ellen bevett *chamom.* nem használt.

Hyosciamus, ha a gyomorgörcs nyomás által növekszik; ha többnyire éjszakán gyötri a szenvedőt és nagy izzadással jár; vagy ha csekély meghülés után is, például a kéznek hideg vizzeli mosása által, visszatér.

Platina, oly gyomorgörcsben hasznos, mely a nőknél hosszabb időig tartó és nagyobb mértékben jelenlevő tisztulás alatt mutatkozik; hasznos rendetlen tisztulásban szenvedő nőknek, ha a gyomorgörcs bizonytalan időben jelenik meg, ha az alatt ökrődik, sőt éles, savanyu, vagy igen keserü zöldes folyadékot hány ki a szenvedő: az *argentum nitricum* hasznos.

China, használ oly egyéneknek, kik gyakrabban bevett hánytatók, hashajtók következtében, vagy vér és más nedvek vesztegetése által elgyengülvén, gyo-

morgörcsbe esnek; minden evés után fájdalmas nyomást éreznek, éhgyomorral pedig könnyebben érzik magukat.

Stannum, ha gyomrában marást érez a beteg, mely köldökig terjed; ha külső nyomásra igen érzékeny a gyomor; ha a gyomorban érezhető nyomó fájdalom szorongással, émelygéssel van összekötve; ha a beteg hasmenésben gyakran szenved, gyomrát teliség és puffadás érzete fogja el és e mellett éhezik a szenvedő.

Bryonia, ha a gyomorgörcs nyomó fejfájással van összekötve, mely a fej hátulsó részét, vagy a halánték, homlok táját foglalja el és nyomás, vagy erős kötözés által enyhül; ha a gyomorgörcs mellett szorulást érez a beteg; ha a fájdalmak mozgás által nagyobbodnak, nyugodt állapotban pedig enyhülnek és el is tünnek.

Belladonna, főkép gyöngéd, érzékeny nőknél; ha nyomást, rágást, marást érez gyomrában a beteg; ha a fájdalom egykissé csak akkor enyhül, midőn a beteg visszatartván légzetét, egy időig nem vesz léget; ha a fájás többnyire ebéd felett jön, közönségesen nagy szomjjal; és ivás után nagyobbodik a fájdalom, néha annyira, hogy a beteg minden eszméletét elveszti.

Ha nem régi a gyomorgörcs, három golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, fájdalmak alatt beadhatunk minden óranegyedben egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban. Szintén igy adhatunk be az idült gyomorgörcsben rohamok alatt; ezeken kivül csak minden 5—7 nap, este 3 *golyócskát egy ujjnyi vizben.*

Bélgörcs.

Bélgörcsnek mondatik a hasban, főleg pedig a köldök körül megjelenő, összehúzó, metsző és több eféle fájdalom.

Kifürkészvén a betegség okait, ezekhez képest, figyelembe vévén egyszersmind a többi kórjeleket, válaszszuk a legillőbb gyógyszert és kinosan szenvedő embertársainkon segítendünk. Bélgörcs ellen ezek a gyógyszerek:

Aconit heves, bővérü egyéneknek hasznos, midőn érintés által növekszik a hasfájdalom; midőn a hasba tolult vértől vagy szelektől ered a kólika, kivált meghűlés után; a has puffadt, benne korgást érez a beteg, vagy csikarást a köldök körül és a köldök befelé húzódik.

Chamomilla, különösen gyermekeknél, de másoknál is hasznos; ha meghülés következtében jön elő a bélgörcs; vagy ha mérgelődés után, vagy sokszor nyári időben járványosan fordul elő, — epés bélgörcs — mire keserü szájíz, undor, sárga nyelv, nagy szomj, kinzó fejfájás mutatnak; ha szelektől támad, mire a hasnak felpuffadása, kóborló fájdalmak, haskorgás, vándorló mellszúrások, sikeretlen ösztön a szelek kibocsátására, a szelek elindulása után enyhülés, nagyobb fájdalom a hasnak érintése, nyomása által, mutatnak; ha néha hasmenéssel van összekötve.

Nux vomica, ha szorulásban szenved a beteg; ha a bélgörcs a hasba tódult vértől származik, főkép aranyér, havitisztulás elnyomatása után; különesen vérmes, heves egyéneknél, mire az egész testnek melegsége, égető, érintésre nagyobbodó fájdalom a hasban, a vizeletnek lángszine, vagy visszatartása mutatnak; ha nyomó fájdalmat érez hasában a beteg, mintha csak kő nyomná a hasát; ha a fájdalom érintés által növekszik; ha a has feszült, puffadt; a légzés nehéz, rövid; ha a fájdalmak magasabb fokán a végtagok hidegek, vagy ha szelek által annyira feszíttetnek a belek, hogy a has felpuffad és igen érzékeny; ha a görcs a vizelő hólyagra

is elterjed és a vizelés megreked; ha minden mozgásra, lépésre nagyobbak a fájdalmak; ha nyugodt állapotban könnyebben van a beteg; nemkülönben hasznos ezen gyógyszer a méhkóros (hysterica) nőknek, vagy, midőn a leirt körülményekben mindenkinek használhat; jótékony hatására különösen számíthatnak azok, kik szeszes italokkal visszaélnek (ezeknél kitünőleg működik a *carbo v.* is, főleg ha szelektől van a kólika); vagy ha a görcs epétől származik, vagy meghüléstől. Egyébiránt *nux v* után, ha nem használna, jó a *cocculus*, kivált ha szelek okozzák a bélgörcsöt, mely a mellet is elfoglalja.

Pulsatilla, szelid egyéneknél különösen, de másoknál is ezen körülmények mellett: ha meghülés, gyakori harag, zsíros vagy hideg étel és ital után támad a bélgörcs, vagy ha szelektől származik, vagy vértódulástól a hasban, és ekkor a beteg oly nagy forróságot érez, hogy e miatt ruháit kénytelen levetni; ha az erek mind a homlokon, mind pedig a kezeken duzzadtak; ha csipkedést, szúrást, szaggatást érez a beteg hasában, vagy a köldök körül különösen; ha lefekvéskor nagyobb a fájdalom, szintugy érintés által, ha egyszersmind hasmenése van a betegnek. Ajánlható méhkórosoknak is ily esetben.

Mercurius v., ha főleg meghűlés után érez a beteg bélfájást köldöke körül, keménységet vagy feszülést, égetést; ha kivált éjféltájban jönnek a fájdalmak; ha torkában viszketést, zsibongást tapasztal; ha gyakran csuklik, éhezik a beteg és az édességtől undorodik; szája tele nyálkával, ökrődik, sőt hány, vagy hasmenése van, mely által taknyot ürít ki vagy genyt, mi bélfekélyre mutat; ha korgást, dörömbölést érez hasában; ha a beteg nagy erőtlenségről panaszkodik.

Belladonna, ha fájdalmak alatt a has egyes részei

feldagadnak és hurkához hasonló dagályt képeznek; ha összehúzván testét, vagy nyomás által enyhülést érez a beteg; szintén ha a szelek kifelé indulnak; ha ezen fájdalmakkal néha genyes hasmenés van összekötve, mi a belekben létező fekélyekre mutat (ezen esetben, ha nem használna ezen gyógyszer, adjunk *mercurt*); ha csipkedést, ránczigálást, vagy a köldök alatt oly fájást érez, mintha körömmel karczolnák; vagy ha a vértől (aranyértől) származván, a beteg rémitő keresztfájásról panaszkodik, mely minden mozdulatra növekszik; ha arcza piros, az erek duzzadtak, feje szédeleg és oly iszonyuan fáj, hogy minden eszmélet nélkül szenved a beteg; méhkóros görcsökben igen ajánlható.

China, gyakran használt hashajtók által, gyakori éreresztés vagy más nedvek vesztegetése következtében elgyengült egyéneknek igen hasznos; ha szorongások közt nyomó, feszítő, összeszorító fájdalmat éreznek, vagy ha ezen fájdalmak szelektől támadnak, a has igen felpuffad és külső érintés által nagyobbodik a fájdalom. Hasonló esetben igen hathatós a

Phosphorus, ha egyszersmind hasmenésben szenved a beteg, és felpuffadt hasában égető fájdalmat érez. Ha pedig inkább szorulása van a betegnek; hasa puffadt és kemény; a szelek igen nehezen indulnak el és kétségbe ejtő belszorongást okoznak, adjunk *veratrumot*.

Ignatia, érzékeny nőknél, főkép szomor, bánat után; ha kivált szelek okozzák a fájdalmat, melyek megindulása által nagy enyhülést tapasztalnak; — főkép méhkórosoknak hasznos.

Colocynthis, a legkinzóbb bélgörcsökben főszer; ha bizonyos kis helyen, a köldök körül legnagyobbak a fájdalmak; kisebb nagyobb mértékben szünet nélkül kinozzák a beteget és időszakonkint, minden öt—tiz

perczben megujulván, annyira gyötrik, hogy keserves jajgatás közt előre hajlott testtel hasát az asztalhoz, ágyhoz szorítja a kinlódó, ökleivel is erősen nyomja, vagy hasára fekszik, néha pedig összegörnyedt testtel hengereg a földön mint a féreg, míg végtére ily helyzetben szünnek a fájdalmak, melyek alatt a szenvedő homlokát veríték fedi, sőt egész testében izzad; ha a fájdalom szorító, szaggató, csipkedő, és ennek elmultával is egy időre hátramarad még a hasban oly érzés, mintha ez összezúzatott volna, és mintha a belek egy szakadozó fonalon függnének; mely utóbbi érzés minden lépés alkalmával észlelhető, azért is lassan és gondosan lépdel a beteg. Hathatós ezen szer nagy harag után, ha a *chamom.* nem használt.

Sulphur, *carbo v.*, szelek vagy aranyér-okozta bélgörcs ellen, mely gyakran tér vissza, több esetben legjobb sikerrel használtatik. Szintén chronicus esetekben, ha könnyebb eledelek után is rosz büzű szelek kinozzák a kólikára hajlandót, jó az *aurum.*

Rohamok alatt 3 golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden ¼ órában egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban; — rohamon kivül vegyen be a beteg minden 5—7 nap három golyócskát.

E helyen említést akarok még tenni az ugynevezett

Ásványi bélgörcs, v. ólomkólikáról.

Az ólom-kólika különösen ólmos tartalmu ételek evése, italok ivása után hozatik elő; ha az ételek s italok ólom, vagy roszul mázolt edényekben tartattak; vagy ha ólomkészitményekkel, jelesen ólomczukorral (sacharum saturni) vegyíttettek; ide tartozik az ólomgőzök beszivása, fazekasok, festők sat. által. — Jelenségei ezek: eleinte tompa és csipdeső fájdalmak jelen-

nek meg a hasban, de főkép a köldök körül, melyek majd elenyésznek, majd ismét visszatérnek, növekednek és mindig gyakrabban tünnek fel; a széküritések lomhák, nehezek, a kiürített bélsár kemény, száraz, darabos, juhganéjhoz hasonló; — az étvágy elvesz, undor, inger a hányásra, sőt híg, keserűs, zöldes anyag hányása jelennek meg; a has nemsokára a köldök táján nyilvánosan befelé szivódik és szinte közelít a hátgerinczhez; a végbél nyilása görcsösen húzódik össze; a bőr száraz; az arcz beesik, megsárgul; a szék rekedt; a légzés megnehezedik. A baj legmagasabb fokán állandó, fontos fájdalmak, vizelet-rekedés, bélsár-okádás (miserere), félrebeszélés, ájulások, rángások bélyegzik e nyavalyát; mely kedvetlen körülmények közt gyuladásba, fenébe megy át; vagy vakság, bénaság sat. maradnak vissza, melyek után sorvadás, halál következik.

Az ólom-kólikát elvünk szerint szerencsésen gyógyítjuk mákonynyal — *opium.* — Megbecsülhetlen ezen gyógyszer, melyből *öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, a nyavalyának kisebb fokán adhatunk minden 3 órában egy kanállal, veszedelemben találván a beteget, minden órában, mig nem javul; ezután ritkábban.* — Jó ily esetben a *platina* is, ha tán az *opium* nem használna. — Utóbajok, főkép hátramaradt szembaj ellen jó a *belladonna,* vagy más körülményekben egyéb illő szerek.

Aranyér.

Az aranyér előjelei ezek: a kereszt és ágyék táján megjelenő nagyobb kisebb fájdalom; kopogás, égetés, szúrás, szaggatás, teliség, vagy daganat érzete a végbélben; hirteleni szúrások a medenczében; a végbél ereinek daganata; viszketeg és kellemetlen izzadás a

középhuson; a vizelőcső viszketése és kellemetlen érzés közt véghezvitt vizelés. — Növekedvén a keresztfájás, a széküritès és vizelés bajai, oly érzést tapasztal a beteg, mintha meleg cseppek szelek gyanánt indulnának el a végbélből; a kemény szék kiürítése után viszszamarad késztetés a székre és a bélnyilás égetése, mire sürü, setét-vörös, vagy világos, néha tulajdon szagu vér üríttetik ki kisebb nagyobb mértékben, néha csak egypár csepp. A vérüritès után nagy könnyebbülést érez a beteg; az aranyeres mozgalmak elenyésznek és a vérfolyás egykét nap mulva megszünvén, bizonytalan időben, főkép hevítő italok, nehéz és izgató eledelek, testmozgások után visszatér, és pedig a fenemlített előjelek beköszöntésével, vagy minden előjelek nélkül. Ilyetén aranyeret **folyó aranyérnek** nevezünk.

Vak aranyér alatt értjük a végbél ereinek daganatát. az aranyeres csomókat, melyek vagy minden folyás nélkül vannak jelen, vagy sokszor vérfolyással, máskor ismét ezzel felváltva léteznek a végbél-nyiláson kivül, vagy belől. Ezen csomók vagy borsószem, vagy tojásnyi nagyságuak, lágyak, simák, fényesek, vörösek, kékesek vagy feketések; máskor kemények, hegyesek; sokszor gyuladtak és fájdalmasak; nem ritkán széküritès közben a végbél nyilásábol kinyomatván, nagyon megdagadnak, az ülést, állást, járást fájdalmassá teszik; ha a gyuladás a többi belekre is elterjed, undor, hányás, bélgörcs, nehéz vizelés jelenik meg; nem ritkán a gyuladás fenébe vagy genyedésbe megy át és sipolyok (Fisteln) képeztetnek, midőn az idült gyuladás a végbél megkeményedését hagyja maga után.

Valamint a folyó, ugy a vak aranyérben is fő gyógyszer a *sulphur* — ha a beteg szünetnélküli késztetést, nyomást érez a széküritésre, szék- és vérürítés után is, e mellett egyszersmind oly iszonyu szúrást

a végbélben, hogy majd kétségbe esik; az aranyeres csomókban égetést, viszketést, kellemetlen izzadást tapasztal; ezen fölül szúró keresztfájást, feszülést érez ülés alkalmával; néha vizelés előtt és után égető fájdalmat a vizelő-csőben, vizelése is gyakran nehéz, vagy egészen megreked és sokszor véres a vizelet.

Nux vomica hathatós mind a folyó, mind a vak aranyérben, főkép heves egyéneknél, vagy ha ülő élet, elmeerőltetés, nagyobb munkálkodás után, kávé szeszes italok által hozattak elő a fájdalmak; ha viszketést, szúrást, égetést érez a beteg; vagy összehúzó fájdalmat a végbélben, egyszersmind tompa szúrást a keresztben és medenczében; ha minden mozdulat által növekszik a fájdalom, mely miatt gyakran kénytelen felkiáltani a beteg; egyenesen nem járhat, hanem előrehajlott testtel; székletétel után, vagy azon kivül is szünetnélküli ösztön kinozza a széküritésre, mely által tiszta világos vér üríttetik ki; néha vizelése nehéz, vagy meg is reked, vagy véres a vizelet.

Belladonna, jeles gyógyszer a folyó aranyérben, ha ez elviselhetlen keresztfájással van összekötve, oly érzéssel, mintha csak össze lenne a kereszt törve. — Ha nagy mértékben foly a vér, jó az *aconitum* (minden három órában három golyócska egy ujjnyi vizben egyszerre veendő), egy-két bevétel után pedig ismét a *belladonna*.

Carbo v., ha vérfolyás alatt égetést érez a beteg; ha pedig ez nem használ, hasonló esetben jó az *arsenicum*.

Pulsatilla, főkép gyenge, szelid, érzékeny egyéneknél, ha székletétel által vér és takony üríttetik ki fájdalmas nyomás közt; ha keresztfájást is érez a beteg; ha arcza sápadt. — Hasonló állapotban jó a *mercurius v.*

Ignatia, ha nem annyira kivül, mint belől a végbélben érez szúrást a szenvedő, viszketés, csiklandozás érzete mellet, ha sok vér foly ki a végbélből, vagy ha székletétel alatt a végbél kifelé tolul; nemkülönben, ha sikeretlen eröltetés kínozza a beteget, és csak néha ürittetik ki véres takony.

Az aranyeres nyavalya következtében sokszor **hólyag-aranyér** (haem. vesicae) lepi meg a szenvedőt; mely taknyos és véres vagy pedig véres és taknyos lehet, ugy hogy a vér után, a hólyag és középhus fájdalmai közt, bizonyos mennyiségü szivós, enyvforma takony ürittetik ki, melylyel nem ritkán a vizelés nehézsége és elnyomatása van összekötve. E baj sokszor alkalmat nyujt a hólyag-gyuladásra.

Hólyag-gyuladás esetében nézzük ezen betegséget; és gyógyítsuk az ott leirt szerekkel.

Egyébiránt pedig ezen hólyag-aranyér ellen szintén hathatósak a *sulphur*, *nux vomica*, az előbb említett körülményekhez képest.

Nehézvizelés-, vagy vizeletrekedéskor használ az *aconit*, *cantharides*, *cannabis*, ha az előbbi szerek nem lennének elegendők. De ilyenkor kinos fájdalmaiban nem kétszer napjában, hanem *minden* $^1/_2$— 1—3 *órában bevehet a beteg; öt golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban.*

A saját aranyeres tüneményeken kivül, sokszor takonyfolyást tapasztalunk a végbélből: — **takony-aranyér.** — Ez kivált az elgyengült férfiakat szokja meglepni és gyakran vak-aranyérrel van összekötve, máskor az aranyeres vérfolyás előtt, vagy után, vagy ezzel felváltva jelenik meg. Az aranyeres takonyfolyás a végbélnek külső vagy belső részéből veszi eredetét; amaz közönségesen csekély genyforma, ez bő, sürü, sokszor

éles takonyürítéssel nyilvánítja magát. A takony-aranyér ellen kitünő erővel bir a

Mercurius solubilis, ha a takony nagy erőltetés és hasfájdalmak közt üríttetik ki.

Mercurius v., hasonlókép hathatós szer, főkép ha bujasenyves állapottal van összekötve e baj.

Helleborus, ha egyedül taknyot ürít ki a beteg.

Colchicum, ha ezen takonyürülések iszonyu hasfájdalmakkal járnak, mely fájdalmak ürülések után enyhülnek.

Nux vomica, ha nagy erőltetéssel vérrel vegyült taknyot ürit ki a szenvedő.

Elnyomatott aranyér ellen: a ***sulphur***, ***nux vom***, ***pulsatilla***, *carbo veg.* symptómák szerint választandók, melyekhez a *calc. carb.* csatolom vérmes egyének számára, ha vérpezsgés- és tolulásban szenvednek; ha a végbél vagy az aranyeres csomók égető fájdalmak közt kidudorodnak.

Az aranyeres hajlam eltávoztatására, vagy a már jelenlevő aranyér enyhítésére és gyógyítására, gyógyszereinken kivül, az aranyeres beteg könnyen emészthető eledelekkel éljen, kerülvén különösen a disznóhust, zsíros eledeleket; a kávéról, theáról, vagy akármiféle szeszes italokról, főképen az erős vörös borokról önhasznára erős lélekkel mondjon le; továbbá az egészség fentartására szükséges testmozgásokat ne kerülje, főkép derült szép napokban; de roszabb időben sem mulasztván el azt, ha lehetséges; igyekezzék egyszersmind lelkét kedves társalgás, olvasás és más kellemes foglalatosság által felviditani.

Az aranyérben szenvedők vegyenek be reggel és este ismét három golyócskát egy evőkanálnyi vizben felolvasztva; javulást érezvén, hetenkint kétszer, egyszer; ha az **aranyeres csomók** gyuladtak lennének, a fájdalmak nagyok, vagy a vérfolyás igen bő:

Aconitum, minden 2—3 órában veendő, de javulást érezvén, azonnal ritkábban; ez után a dagadt, kidudorodott aranyér ellen a ***sulphur*** vagy *calcarea*, vagy *graphit* hasznosak: minden 3 órában veendők, úgy mint az *aconit*. A jól alkalmazott gyógyszer és rendes életmód mellett az aranyeres hosszu életet élhet súlyosb szenvedés nélkül.

Aranyeren kivül más bántalmak is fordulnak elő a **végbélen**; igy a végbéldaganat ellen hasznosak az *aconit* (gyuladás esetében), ez után a: *sulphur*, *graphit*, *calcarea*. Végbél-küteg (Ausschlag) ellen: *calcarea*, *l y c o p o d.*;

— égető kelés ellen: *aconit* után: *antim.*, *sulphur*; — időszakonkint megjelenő kelés ellen: *lycopod.*;

— végbél-szakadás (Vorfall): *n u x v.*, ***m e r c u r***, *ignatia*, — székletételkor: *l y c o p o d.*, *ruta*, *sulphur*, *sepia*, *ignatia*, ez kivált a gyermekeknél; székletétel után: *mercur*, *lachesis*;

— fölrepedezés: *a g n u s*, *graphit*;

— sipolyok (Fisteln): *c a u s t i c.*, *c a l c a r e a*, *s i l i c a*;

— vérfolyás: *a m m o n i u m*, *l y c o p o d*, *m e r c u r*, *m i l l e f o l i u m*, *crotalus*, *kreosot*, *s a b i n a*;

— nyákürülés (Schleim-Abgang) széken kivül: *a l u m i n a*, *a n t i m.*, *colchic.*, *graphit.*, *m e r c u r*, *s p i g e l i a*; végbél-nedvesség: *carbo an.*, *carbo v.*, *hepar*, *sepia*;

— függölyök (Feigwarzen): *a c. n i t r i*, *t h u j a*; — égetés: *a r s e n i c. c a r b o v.*, *s e p i a*, *s u l p h u r*;

— viszketés: *a m m o n i u m*, *c a r b o v.*, *p h o s p h o r*, *c a u s t i c u m*, *c r o c u s*, *i g n a t i a*, *l y c o p o d.*, *s i l i c a*, *z i n c u m*, *s u l p h u r*; fekélyféle fájdalom (Geschwürschmerz): *c y c l a m e n*;

— szúrás: *aconit*, *arsenic*, *carbo an.*, *phosphor*, *sepia*, *sulphur;* szaggatás: *colchicum*, *thuja*, *ruta;*
— metszés: *caustic.*, *lycopod.;* feszités: *lycopod.*, *sepia;*
— hemzsegés: *colchicum*, *crocus*, *ignatia*, *platina*, *rhus*, *sabina*, *spigelia*, *zincum*, *sabadilla;*
— forróság: *aconit*, *conium;*
— görcs: *calcarea*, *colchic.*, *phosphor*, *lycopod.* (*ignatia* érzékenyeknek).
A gyógyszerek bevételi módját nézzük a 12. lapon.

Bélgyuladás.

A bélgyuladást ezen kórjelek bélyegzik: a hasnak majd nagyobb majd kisebb részére terjedő fájdalom, mely állandó, majd nagyobb majd csekélyebb, de egészen sohasem enged, se nem tágít; minémüségére nézve égető, metsző, fúró; mozgás, mélyebb légzés, prüsszentés, köhögés által nagyobbodik; növekszik szintén a testnek egyenesen helyeztetésére és a lábak kinyujtására, mely okból előrehajlott testtel néha könnyebbülést tapasztal a beteg; a has oly érzékeny, hogy a könnyebb takarókat sem szenvedheti és a vizsgáló orvos kezétől szinte irtózik; a has meleg, lassankint felpuffad, és a hasizmok görcsös összehúzatása miatt keményes; a láz fontos, a szorongás fölötte nagy, a légzés rövid. — A bélgyuladás nagyobb fokán a nyelv igen száraz, a szomj nagy, hideg viz utáni epedéssel; a beteg álmatlan, csuklik, keveset vizel, széke nincs; végtagjai hidegek; arczvonásai magváltoznak. A nyavalyának legnagyobb fokát pedig bélsár-okádás (miserere), dühös félrebeszélés vagy álmosság, fogcsikorgatás, görcsök, ájulások, hypocratesi arcz jelölik. — Ha a gyuladás közelebb van a gyomorhoz, akkor undorodást, felböfögést, hányást, csuklást, szomjat, nagyobb lázat és nagyobb fájdalmat

érez a beteg a köldök körül; ha pedig az egyik vagy másik vastagbelet foglalja el a bélgyuladás, vagy magát a végbelet, akkor csekélyebb a láz, vagy egészen hiányzik; a fájdalom leginkább az ágyékokban, a hát körül, az álbordák alatt érezhető, melylyel szünetnélküli késztetés a székre, szorulás, vizeletrekedés, aranyeres jelenségek vannak összekötve.

Jól különböztessük meg a bélgyuladást a bélgörcstől (kólikától); ennek okáért figyelmezzünk főkép arra, hogy a forró bélgyuladás mindig lázzal van összekötve; itt a has meleg és igen érzékeny; az égető, metsző fájdalom állandó; a szomj nagy; a bélgörcs pedig ritkán van lázzal összekötve, a has nem oly érzékeny, a fájdalom sem oly éles és inkább összehúzó, azonfölül többnyire kóborló; a szomj csekély.

Aconitum főgyógyszer a bélgyuladásban, melyből 3 golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, a gyuladás nagyobb fokán beadhatunk minden órában egy kanállal; bő izzadás következtében néhány bevételre lecsillapulván már a vér, — az utolsó bevétel után 2 órára

Nux vom., főkép vérmes, szeszes italokhoz, kávéhoz szokott egyéneknek.

Bryonia, ha legkisebb mozdulatra növekszenek a fájdalmak.

Cantharides, ha a fájdalom égető.

Arsenicum, ha égető fájdalommal nagy gyengeség van összekötve, különösen ajánlható.

Belladonna, ha görcsök is mutatkoznak.

Ezen gyógyszerből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden órában egy kanállal; javulást érezvén, minden 3 órában.

A has-organumokat fedő **has-hártya gyuladását** igen nehéz megismerni, és e gyuladást a különféle hasorga-

numok gyuladásaitól megkülönböztetni. Symptómái ezek: állandó égető, szúró fájdalom a has egész kiterjedésében; a fájdalom nem fészkel mélyen a hasban; külérintés, köhögés, tüsszentés, mélyebb légzés, mozgás, egyenes helyzet, a lábak kinyujtása által nagyobbodik és csak a térdek felállitása által enyhül; közönségesen gyulasztó láz. Hiányzanak azon symptómák, melyek a has bizonyos organumának gyuladására mutatnak.

Gyógyszereink által azonnal izzadásba jövén betegünk, e gyuladás szerencsésen eloszlik; de ha késő hivatott az orvos, átmehet e gyuladás: kiizzadásba, genyedés-, keményedés-, fenébe.

Az *aconit* azonnal eleinte főszer; ezután a:

Bryonia, mely többnyire elegendő a baj legyőzésére.

Bellad., ***cantharis*** szintén hasznosak. A ***mercur*** kiizzadás, genyedés, — ***arsen.***, ***secale***, ***carbo*** fene (Brand) esetében használandók.

5 *golyót* 10 *evőkan. vizben felolvasztván, minden* 2 *órában* 1 *kanállal; az a c o n i t b ó l* 5 *golyót* 5 *kan. vizben olvasztván fel, minden órában* 1 *kanállal; mely adag elfogyván, más szer adandó.*

V é r h a s.

A vérhas átalános jelenségei ezek: kezdődik borzadozással, fázással, kellemetlen érzéssel a gyomorban; undorodással és a köldök körül megjelenő időszakonkinti fájdalommal. Ezek után forróság lepi meg a beteget s minden székeröltetés nélkül közönséges hasmenés mutatkozik; növekedvén a forróság, szomj, nagyobb kisebb hasfájás jelenik meg a köldök körül, vagy a has más részében, felpuffadás nélkül; azután szünetnélküli eröltetés következik a széküritésekre, a végbél összehuzódásának állandó érzésével összekötve; széküritéssel

eleinte kevés bélsárral vegyült, későbben tiszta, vagy véres és saját szagu takony üríttetik ki. A nyavalyának legmagasabb fokán a beteg állandó székeröltetés és iszonyu hasfájás mellett semmit sem ürít ki; máskor a kiüritések bő vérrel vannak vegyülve, vagy pedig semmi vér sem látszik bennök. A beteg sokszor minden $1/2$—$1/4$ órában, sőt gyakrabban is kényszeríttetik a széküritésre, máskor ritkábban, mely alatt főleg a kisdedeknél a végbél kifelé tolul és kiáll. A vérhassal járó láz majd nagyobb, majd kisebb.

Néha **gyulasztó lázzal jár a vérhas**; ennek jelei e következendők: a has puffadt, feszült és nyomásra fájdalmas; a fájdalom állandó, égető, szaggató, mely csak a kiürítések alatt nagyobbodik; a kiürítések nem gyakoriak ugyan, de annál kínosabban vitetnek végbe; tejhez hasonló, vagy vércsíkokkal (Blutstreife) vegyült nedv, vagy tiszta vér, vagy a baj legnagyobb fokán semmi sem üríttetik ki, a midőn is a végbél meleg, érzékeny, kiálló; a forróság nagy, nagy a szomj is; a bőr égető-meleg, száraz; a beteg nyelve fehér mocsokkal van fedve; a vizelet lángszinü és kiürítés közben égetést okozó. Ezen gyulasztó vérhas ellen hathatós az:

Aconitum, melyből minden órában adjunk be három golyócskát két evőkanálnyi vizben, és néhány bevételre javulást érzend betegünk; ha erre a baj egészen nem szünnék, czélhoz vezet később a

Nux vomica, nagy forróság és szomj mellett. —

Mercurius v. a még hátramaradt helybeli bajt tökéletesen kiirtandja. — Eféle gyulasztó vérhas ritkábban szok előjönni, néha nyár végével, vagy ősz elején mutatkozik, midőn t. i. a napi forróságot hives éjszakák váltják fel.

Máskor **taknyos vérhas** lepi meg a beteget; ekkor a

beteg szaggató, de nem állandó, hanem időszakonkint megjelenő fájdalmat érez hasában; hasa puha, nyomásra is kevéssé érzékeny; és szívós, fényes, éles t a k n y o t ürít ki a beteg. A láz borzadással kezdődik, mely után forróság következik; a bőr száraz; a szomj nagy; a száj iszapos; a nyelv kevés fehér takonynyal van fedve; a vizelet egykevéssé setét szinü. — Ilyetén taknyos vérhas ellen eleinte a láz lecsillapítására jó mindig az

Aconitum, ugy mint előbb, veendő. Erre megszünvén a forróság, szomj, adhatunk

Dulcamara-t nyári, vagy őszi időben meghűtés után következett vérhas ellen, ha főkép éjszakán kinozza a beteget. Ha ez 6—8 óra alatt javulást nem okoz, gyógyít a

Pulsatilla, ha szintén este, vagy éjjel gyakoriabbak a kiürítések. Gyümölcs-okozta vérhasban különösen hasznos, szintén meghülés után. Hasznos akkor is, midőn nyákhányás (Schleim-erbrechen) járul a bajhoz.

Mercurius v., ha gyengeséget nagy mértékben érez a beteg, nagy eröltetés mellett.

Colchicum, őszi időben megjelenő ilyetén vérhas ellen.

Mercurius subl. corr., ha vérrel vegyített takony üríttetik ki, nagy eröltetéssel.

Colocynthis, hathatós mind a taknyos, mind a véres széküritések ellen, midőn kólikaféle fájdalmakat érez és igen nyugtalan a beteg, hasa puffadt.

Aconitum-on kivül, melynek bevételmódját tudjuk, a többi szerekből *három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, ha igen gyakoriak a székletételek, adjunk be minden órában egy kanállal; máskép minden 2—3 órában, javulást tapasztalván, ritkábban.*

Sokszor ismét **epés** jelenségek bélyegzik a v é r h a s t, főkép nyári meleg időben; és ezen **epés vérhas**

gyakran mint uralgó járvány fordul elő. Ennek kórjelei e következők: nyomó fájdalom a homlok táján: az orrczimpának és szájszögleteknek sárga szine; sárga mocsokkal fedett nyelv; undor, epés hányás; égető meleg bőr; olthatlan szomj; sárga-barnás, setét-vörös vizelet; a has főkép a máj táján feszült; a fájdalom csekély, de széküritès alkalmával nagy; a kiürült epés anyag sárga, vagy zöldes és közönségesen vérrel vegyes.

Itt is eleinte a láz ellen adjunk sisakvirágot — *aconitum*, — minden órában három golyócskát; erre szünvén a forróság, szomj, — egy-két bevétel után adhatunk

Mercurius subl. corr., de ezen gyógyszernél hathatósb a

Colocynthis, ha iszonyu hasfájdalmakkal van a vérhas összekötve.

Colchicum, főkép ha az epés vérhas mint uralgó járvány fordul elő.

Tapasztalásom után mondhatom, mikép a vérhasban *aconit* után, körülmények szerint vagy a *nux*, vagy a *pulsat.*, vagy a *mercur* legtöbbször használnak; néha azonban az előbb emlitett szerek hathatósbak. — Ha pedig a beteg igen gyenge, ürülései büdösek és már akarat ellen is megjelennek, ha testén vörös vagy kékes foltok mutatkoznak, ekkor *arsen.* adandó; ez nem használván, a *carbo veg.* választandó, kivált ha a beteg lehelete büdös, égető fájdalmai nagyok.

Ezen szerekből szintén három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, a körülmények szerint adhatunk gyakrabban vagy ritkábban, és igy minden 1—3 órában egy kanállal.

Többször a vérhas jelenségei csekélyebb mérvben mutatkoznak, a láz alig észrevehető, a takonyforma és csak kevés vérrel vegyes székürülések ritkán, csekély hasfájással és székeröltetéssel történnek; a beteg

közönségesen ágyon kivül folytatja foglalatosságait; — ily esetben nem szükséges *aconitot* adni; elég itt sokszor a *chamomilla* vagy *pulsatilla*, vagy *mercur*, ugy veendők, mint a többi szerek.

Hasmenés.

Ha a hasmenés a gyomor nehéz emésztésű, vagy rosz mineműségű **eledel, ital** által történt megterheltetésének következménye, ekkor ezek a symptómák: étvágytalanság, undor az eledelektől, nyomó fájdalom a gyomor táján, felböfögések, tisztátalan nyelv, rosz szájíz, puffadt has, büdös, fájdalmas hasmenés.

Ha a belekben létező bőveb és éles **epe** okozta a gyakori és hasrágással összekötött székürüléseket: a kiürített anyagok zöldesek, sárgásak; a vizelet sáfránszinű; a bőr is sárga; a szájíz keserű; a szomj nagy; a végbélnyilás körül égetést érez a beteg.

Sokszor ismét fehér, savanyú szagu, közönséges, vagy ganéjjal vagy vérrel vegyült **takony** üríttetik ki a végbélnyiláson és e mellett rendetlen az emésztés; a nyelv takonynyal van befedve, a has puffadt, a beteg tekintete bágyadt.

Ezen körülményekhez képest, tekintetbe vevén egyszersmind a jelenlevő symptómákat, figyelemmel válaszszunk e szerekből olyant, mely legillőbb; és igen rövid idő alatt legyőzendjük a hasmenést.

Antimonium, ha undort, felböfögést érez hasmenése mellett a beteg, nagyobb mennyiségü eledel következtében; ha ürülései vizenyősek és fájdalmasak; hasa puffadt, teliség érzésével; hasznos az idősbeknél, midőn felváltva majd hasmenésben, majd szorulásban szenvednek.

Pulsatilla, hasznos különösen takonyhasmenés ellen,

szintugy az epés ellen is, ha nincs szomja a betegnek; ha zsiros vagy hideg étel, ital, gyümölcs által rontá meg magát a beteg; ha esti órákban, éjfél előtt jelentkezik leginkább a hasmenés.

Rhus, leginkább vizenyős, taknyos hasmenés ellen, midőn hasragással van összekötve, mely azonban az ürülés után elenyészik; ha éjfél után köszönt be.

Arsenicum, ha a hasmenés nagy marással, égetéssel jár, mellette a beteg szomjas és erőtlen; ha ürülései zöldesek, sárgásak, feketések, büdösek.

Dulcamara, nyári időben meghűlés után előforduló hasmenés ellen, ha ez vizenyős, zöldes, taknyos és leginkább éjszakán mutatkozik.

China, ha evés után azonnal jönnek a hasürülések, melyek által gyakran emésztetlen eledelek üríttetnek ki; ha a hasmenés fájdalomnélküli. Ilyenkor a *ferrum* hasonlókép jó sikerrel adathatik; nem különben a *secale*, főleg vizenyős hasmenés esetében, mely haskorgással jár és igen elgyengiti a beteget; ezekhez sorolható a *phosphor* is, midőn a hasmenés nem fájdalmas, a belek gyengeségétől, lomhaságától származik és már hosszabb időig tart.

Mercurius v., ha a csipős kiürítések égetést, viszketést okoznak a végbélben; ha zöldes, taknyos; vagy vérrel vegyült ürülései vannak a betegnek hasfájdalmak, erőltetés közt; ha a végbél is kiáll. (**Végbélszakadás**).

Chamomilla, zöldes, vizenyős, vagy összeaprított tojáshoz hasonló hasmenésnél, mely egyszersmind fájdalmas; gyermekeknél is hasznos, kivált meghűtés után.

Calcarea, ha tej okozá a hasmenést kivált gyermekeknél; különösen még: ha már hosszabb időig

tart a hasmenés. — Mindezen szerek a gelisztahasmenés ellen is használnak.

Csecsemők hasmenése ellen jó a *rheum*, ha a hasmenés eröltetéssel van összekötve, ha taknyos vagy savanyú szagu hasmenése van a kisdednek.

Chamomilla és *calcarea* az előbb említett körülményekben különösen hatalmasok. De a betegség okaihoz képest, ezen szerek nem használván, adhatunk a most leirt szerekből is egyet.

Hasmenés ellen három golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, ha a kiürítések gyakoriak, beadhatunk minden órában egy kanállal; különben minden 3—5 órában.

Cholera.

Az **európai cholera** közönségesen hirtelen, minden előjelek nélkül lepi meg a beteget; sokszor pedig ezen előjelek mutatkoznak: bágyadtság, keserü, büdös felböfögések, szorongás érzete a gyomor táján, gyomor- és bélfájás; zavaros, büdös és sürü vizeletnek fájdalmas kiürítése; bővebb nyálelválasztás. A nyavalya kifejlésével ezen jelenségek növekednek, a beteg hol fázik, hol forróságot érez; mig végre hányás, egyszersmind székürülések jelennek meg és pedig vagy egyszerre, vagy rövid időköz után felváltva, melyekkel taknyos, vagy zöldes barna anyag üríttetik ki. — Elérvén legmagasabb fokát ezen nyavalya, a hasfájás és gyengeség nagyobbodnak, ide járulván: a nehéz vizelés, vizeletrekedés, székeröltetés, csuklás, rángások, nehéz nyelés, ájulások, a testnek s főkép a végtagoknak hidegsége, hideg izzadás, eszmélethiány. Ezen betegségnek kezdetén hathatósak:

Chamomilla, ha a betegnek gyakori székürülései

vannak, hasfájással összekötve, főkép harag vagy meghűtés után.

Ipecacuanha, ha inkább hány a beteg, és szünetnélküli késztetést érez a székletételre. Ezen két szerrel gyakran gátolhatni a nyavalyának további terjedését.

Kifejlődvén a cholera, h. szereink szintén ohajtott sikerrel használtatnak, kitünőleg a

Veratrum, ha ez után sem izzadást sem javulást nem érezne a beteg; a nyavalya lépcsőnkint közelednék legmagasabb fokához; vagy ha eleinte azonnal nagy hányás és székürítés iszonyu hasfájdalmakkal mutatkoznék: hatalmas az

Arsenicum, akkor is, midőn már a bő és vizes kiürítésekhez rendkivüli gyengeség csatlakozik, a szomj olthatlan, a hasfájás igen kínos, nagy nyugtalansággal.

Ezen gyógyszerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, a beteg körülményeihez képest beadhatunk minden ¼ órában egy kanállal; veszedelem idején minden 5 perczben; javulást látván minden ½—1—2 órában. — Egy orvosság mellett maradhatunk 1—2 óráig; egy gyógyszer működésére hosszabb időt engedvén, ha szembetünő rosszabbulást nem látunk, — rövidebb időt szabván, ha rögtön növekedő veszély fenyegetné a beteget. — A megváltoztatott szert mindenkor más tiszta pohárban készítsük, más tiszta kanalat adván hozzá.

A bevett gyógyszerek néha bekövetkező izzadás nélkül egyenesen javulást okoznak; többnyire azonban bő meleg izzadásba hozzák a beteget, melynek következménye (jó ápolás mellett) az egészség. — Betegség alatt az olthatlan szomj enyhítésére csak igen kevés és jéghideg vizet engedjünk meg, mert egyedül ezt szenvedi meg a gyomor, minden melegebb italt azonnal kiürít. — Ha már javul a beteg és enni kiván, eleinte csak gyenge meleg levest adjunk neki; sőt ha egészen meg-

gyógyult is, egy időig válogatott s mérséklett legyen életrendje.

Az **ázsiai cholerát** jellemző főjelenségek ezek: megjelente előtt egy óranegyed- vagy egypár órával, vagy egy nappal kedvetlen a beteg, arczvonalai megváltoznak, szomoruságot, szorongást nyilvánítók; a beteg halvány, elveszti étvágyát, gyomra táján feszülést érez. De sokszor minden előjelek nélkül hirtelen köszönt be a cholera: gyomra táján nyomást érez a szenvedő, melyhez egyszersmind lábikragörcs járul; rövid idő mulva pedig hányás, hasmenés jelenik meg; a beteg beesett szemei félig nyitva vannak; bőre kékes szinű, különösen az ajkakon, kezeken sat. észrevehető hideg verejtékkel fedve; nyelve szintén hideg és száraz, szomja nagy, hideg italok utáni epedéssel; vizelete csekély, gyakran egészen megrekedt; szava reszkető, saját hangú; redőkbe vont, egészen megváltozott arczán a szomoruság és részvétlenség kifejezése ül.

Semmi sem jellemzi jobban e betegséget, mint az arcznak ezen sajátságos elváltozása, mely néhány percz alatt ugy összeesik, hogy egyedül a bőr marad a csonton; idejárulván egyszersmind az arcznak jéghideg izzadása, fekete kékes szine, különösen a szemek körül és az orr hegyén. A görcsök többnyire a lábujjakon kezdődnek, innét a lábikrákra, *) a czombokra, mellre, felső végtakokra terjednek; a légzés szorult; a beteg fuladáshoz közelít; hangja sajátlagosan rekedt.

---

*) Cholera nélkül egyedül álló lábikra-görcs (Wadenkrampf) esetében, jól nyujtsa ki lábát a szenvedő; erősen dörzsölje, vagy vaskulcscsal simogassa a görcs által összehuzott izmot; ha gyakrabban fordul elő, vegyen be *mercurt.* vagy *sulphurt*: ha pedig nyugalmas ülésben köszönt be a görcs ekkor *rhus*-t. (5 golyót 10 evők. vizben felolvasztván, minden 5 perczben egy kanállal, mig nem enyhül a fájdalom; ekkor már ritkábban).

Ezen kórjelek azonban nincsenek minden esetben együtt jelen; még legállandóbb jelensége ezen betegségnek: a végtagok hidegsége és az elnyomatott érverés.

Az európai choleránál előhozott gyógyszerek itt is hasonló sikerrel adatnak, ezeken kivül hathatósak még e következendők:

Carbo v., ha az előbbi szerek nem segítenek; a test kékes-fekete; jéghidegség áll elő; a szívgödörben és mellben kinos, szorongó érzés van jelen; a beteg anynyira elgyengült, hogy erőtlensége miatt hányás, hasmenés által semmit sem üríthet ki.

Ajánltatnak a *camphora* (különösen a *spiritus vini camphoratus*, melyből beadhatunk minden 10 perczben egy-két cseppet egy kis darab czukorra csepegtetve, mivel a kámfor-golyócskák, ha nem frisek, könnyen vesztik erejöket), méginkább a *secale*, *cuprum*, *colchicum* (dr. Attomyr 1854. figyelmeztetett ez utóbbira) sat. — Azonban a *veratrum*, *arsenicum*, jó ápolás mellett legtöbb esetben szerencsésen legyőzendik azon nyavalyát, mely minden más gyógymóddal daczolván, örökre nevezetessé tette a XIX. századot.

A gyógyszerek bevétele itt is oly módon történik, mint előbb említém, pontosan megtartván a tartandókat.

A betegség elkerülésére sokat használ a jó kedv fenntartása; azonfölül óvja magát mindenki a meghüléstől, leginkább a láb és has átfázásától; az életmód mindenben tápláló legyen, a gyümölcscsel élés igen mérsékelt. Ügyeljünk mindenek fölött a hasmenésre és orvosoljuk, mihelyt ez beáll, adván *chamomillát;* zsiros étel után *pulsatillát;* ha meg nem szünik, azonfölül a test igen elgyengülne: *phosphort;* ha ehez más cholerajelenségek csatlakoznának: *veratrumot*. Fektessük le a beteget azonnal; külsőleg száraz meleg borogatást használjunk, különösen hasára; sőt ha görcsök állanak be, dör-

göljük az egész testet szorgalmasan, de csak szárazon; adjuk be az orvosságokat és ezek erőteljesen fognak működni, ha mindjárt használandjuk h. szereinket; de ha ezekhez későn nyulunk, sok erőszakos hányás s hasmenés által kimerülvén az életerő, bő izzadás mellett is kevés a remény!

Ne csüggedjünk, ha egy-két bevételre nem javulna betegünk; mert, mint mondám, rövid idő alatt h. gyógyszereink bő, enyhüléssel járó izzadásba hozandják őt többnyire, mely után javulás és egészség fog következni; mire annálinkább számíthatunk, minél hamarább fogtunk a hasonsz. gyógyításhoz. Legyünk meggyőződve, hogy itt is oly nagy valószinüséggel gyógyít a homoeopathia, minővel eddig más gyógymód nem dicsekedhetik.

Gyakran a cholera megszüntével fennmarad a v i z e l e t r e k e d é s, mely alatt a vizelet cseppenkint, égető fájdalommal üríttetik ki. Ennek megindítására és az ezzel összekötött fájdalmak elüzésére jó a *cantharis; öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, ebből minden* $^1/_4$ — $^1/_2$—3 *órában adjunk be egy kanállal.*

Cholera-okozta e l g y e n g ü l é s ellen használjuk azonnal a c h i n á t; az előbbi mód szerint készítvén azt, *beadván minden 2—3 órában egy kanállal.*

Ily módon készítsünk *ac. phosphor.*, azon esetre vendőt, ha cholera után *typhus* következnék; ha ez egyedül nem segítene, ezzel f e l v á l t v a hasznos az *arsenicum; minden* 2—3 *órában adván be.*

Hasznos a *phosphor* a tüdők szenvedő állapotában, mire cholera alatt különösen figyeljünk; mert lefolyása közben sokszor hirtelen t ö d ő v i z e n y (oedema pulmonum) fejlődik ki, mely rögtön veszélylyel fenyeget. Ha ez nem segítene, *tartarus emeticus* adandó, minden órában.

Székszorulás.

A hosszabb időig tartó székrekedés veszedelmes lehet, ha a beteg hasa felpuffad, ha ehez járulnak: az étvágytalanság, a testnek lankadtsága, a fejnek kábultsága, szédelgése, a hasnak keménysége és itt némi nyomásnak, súlynak érzése, nehéz légzés, szivdobogás. A gyógyszerek ezek:

Sulphur, valóban hatalmas, különösen aranyereseknek; — ajánlható szintén, ha a szelek felakadnak.

Nux vomica, ajánlható azoknak, kik sokat ülnek, szeszes italokhoz szoktak, vagy ha gyomrukat étellel terhelték meg; nem különben, ha hasmenés után áll be a szorulás; ha a betegnek nincs étvágya, szájíze rosz, hasában a szelektől feszülést érez; a dologra nincs kedve, feje fáj, álma rosz és haragos.

Bryonia, ha leginkább nyáron szenved valaki szorulásban; széke kemény, összesült.

Opium, ha késztetést a székletételre érez ugyan a szenvedő, de ez alkalommal oly érzés fogja el a végbél nyilását, mintha ez össze lenne szorítva; ha egyszersmind nyomást érez hasában, szája száraz, étvágya nincs, hanem inkább szomjazik; **bélsár-okádás** (Miserere) ellen is hasznos.

Veratrum, ha néha forrósággal, fejfájással van összekötve a szorulás; ha a székürülés alatt lankadtságot, borzadozást, homlokán pedig hideg izzadást tapasztal a beteg és fél a gutától.

Cocculus, főkép kocsizás-okozta szorulás ellen; vagy ha nem használ, ekkor a *petroleum* lehet sikerteljes.

Platina, főkép nőknél, ha csak nagy erőltetés után üríttetnek ki nehány darabocskák, székletétel után pedig égetést, testében borzadást érez a beteg; ha makacs szorulásban szenved.

Plumbum, a legmakacsabb szorulás ellen; vagy ha nagynehezen kemény, darabos, juhganéjhoz hasonló ürülése van a szenvedőnek; **bélsár okádás** esetében.

Chronicus szorulásban, ha ezen orvosságok nem használnának, figyelemre méltók a *lycopodium* és *graphites*, ez utóbbi főleg akkor, midőn májkeményedéssel van összekötve a szorulás; az előbbi a terhes nők szorulásában.

Helyeslem azok szokását, kik szorulásban szenvedvén, este lefekvés előtt egy pohár fris vizet isznak.

Ezen gyógyszerekből este három, reggel ismét három golyócskát kevés vizben kell bevenni, — opiumból vehetünk minden 3 órában három golyócskát; de czélt érvén, nem szükség naponkint használni e gyógyszereket, hanem elég minden 4—5 nap bevenni.

Máj-gyuladás. *)

A máj-gyuladásnak állandó kórjelei ezek: a máj táján nyomó, szúró, légzés által növekedő fájdalmat érez a beteg, mely közönségesen az oldalbordák közé veszi magát, sőt a szenvedő oldalon a vállra, nyaktőre terjed; külső nyomásra, a testnek mozgásaira, köhögésre, prüsszentésre, az egyik vagy másik (főkép a bal) oldalon fekvésre nagyobbodik; a gyuladásnak nagyobb fokán a máj tája dagadt, meleg; ide járulván a keserü

*) Több nemorvos tán szivesen veendi az itteni jegyzéket, mely alatt a hasüregben levő néhány életmű fekvését akarom leirni. Ugyanis a has üreg felső részének középtáján fekszik a g y o m o r, jobb oldalán van a m á j (Leber), bal oldalán a l é p (Milz). A k é t v e s e (Nieren) a gerincz által választatik el egymástól; a bal magasabban fekszik, mint a jobb vese, mely a máj által nyomatik le. A v i z e l e t - h ó l y a g a medencze-üregben terjed el; háta mögött van nőknél a m é h, férfiaknál a v é g b é l (Mastdarm).

szájíz, undor, felböfögések, inger a hányásra, sárga vagy zöldes epének okádása; a szem fehérének sárga szine, sáfránszinü vizelet, epés hasmenés, vagy fehéres széküritések; a gyuladásnak jelenségei előtt borzadozás, ez után forróság, az arcznak pirossága jobb oldalon, a szájnak szárazsága, nagy szomj, csekély mennyiségű vizelet, álmatlanság, félrebeszélés, a prüsszentésnek lehetlensége, nehéz légzés. Máj-gyuladás ellen főszer mindenek előtt az

Aconitum, melyből minden három órában adhatunk három golyócskát két ujjnyi vizben: egy-két bevételre izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után három órára adjunk más illő szert e következendők közől:

Chamomilla, főkép harag után, ha keserü szájiz, undor, felböfögések, sőt epehányás vannak jelen. Mindazáltal nem egyedül harag következményei ellen hasznos ezen gyógyszer; hathatós ez akkor is, midőn nem annyira éles fájdalmat, mint inkább tompa nyomást érez a beteg; ha ezen fájdalom nem nagyobbodik légzés, mozgás, fekvés változtatása által.

Pulsatilla, különösen ha éjszakán át nagyobb szorongást érez a beteg, gyakori zöldes takony-székürilései vannak, egyszersmind hányásra ingereltetik a szenvedő.

Bryonia, ha szorulásban szenved a beteg és a többi kórjelek közt legkitünőbb a mellgörcs, fő specificumnak tartandó.

Belladonna, ha szúrást vagy inkább nyomást érez a beteg; ha a fájdalom vállig terjed és szorongással, nehéz légzéssel van összekötve; ha a vér fölfelé tolul, a szemek elhomályosodnak, a beteg álmatlan, nyugtalan, igen szomjas.

Cantharis, ha a rekeszthártyára (Zwerchfell) terjed a fájdalom.

Nux vomica, főkép vérmes vagy szeszes italokhoz szokott egyéneknél, ha keserü szájíz, undor, felböfögés, hányás, feszülés, nyomás bélyegzik a máj-gyuladást; nem különben, ha a máj táján szúrást érez a beteg, mely érintés által növekszik, vagy kopogást a bal oldalon; ha nagy a szomj, csekély a vizelet; a fejfájás nagy, nyomó, összeszoritó fájdalommal. Ha ez nem használ, jó a *lachesis*.

Mercurius sol., ha állandó keserüséget érez szájában a beteg; szomja nagy; fájdalma a has bal oldalán nyomó, melyre nem fekhetik; ha arczának színe sárgás és szüntelen borzadozásról panaszkodik a szenvedő. *Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden három órában egy kanállal; javulást, bő izzadást tapasztalván, minden öt órában.* — Ha ideglázzal jár a máj-gyuladás, nézzük az ideglázat.

Chronicus esetekben szintén a *bryonia*, *bellad*, *nux*, *merc. sol.*, azonfölül a *sulphur*, *lycopodium* hasznosak, de ritkábban, minden negyed nap veendők, egy bevételre három golyócskát számítván.

Máj daganat, keményedés ellen hasznos a *china*. De ha épen a nagyobb adagban bevett chinától származik a daganat — mint nem ritkán történik a váltóláz allop. gyógyítása alkalmával, — vagy ha a *china* nem használna, ekkor ellene *sulphur*, *lycopodium* adandók, vagy a most említett szerekből a legillőbb választandó. *Három nap egymásután adhatunk reggel, este három golyócskát; de azután csak kétszer hetenkint.*

A **máj** egyéb, főleg chronicus bántalmaiban, az illendő orvosságok választására nézve irányt adand e következő körülmények ügyes felfogása:

Májdaganat: *china;* de ha nagyobb adagban bevett china után támadt, de különben is: a *sulphur*, *lycopod.*, *nux vom.*

Májkeményedés: *arsenic.*, *calcarea*, *china*, *graphites*, *laurocer.*, *lycopod.*, *mercur*, *nux vom.*, *silica;* májdugulás: *china*, *nux moschata.*

Máj-foltok ellen, melyek alatt zöldes vagy barna és sárgás-fekete, közönségesen sima, viszketésnélküli kisebb, nagyobb foltokat értünk, melyek a mell, gyomor, lágyék táján sat., gyakran az arczon is támadnak, hasznosak a: *sulphur*, *lycop.*, *china.* Ha azonban e foltok havitisztulás, aranyér elnyomatása, máj-, lép-, méh-bajoktól származnak, vagy süly, rák, bujakór sat. symptómái, — ekkor ezen betegségek ellen intézendő a gyógyítás.

Epe-kövek (Gallensteine) következtében fejlődött, és rohamonkint fellépő igen fájdalmas görcsök ellen: *chamom.*, *bellad.*, *colocynt.*, *mercur.*, *arsen.*, *veratrum*, *sulphur* választandók; valamint akkor is, midőn májában állandó fájdalmat érez a beteg és sárgaság, epe-hányás, hasmenésben szenved. Az epe-kövek ellen azonban csak enyhitőleg működendnek ezen orvosságok, miután e betegségek ellen mindeddig biztos gyógyszerek nem léteznek. Ajánltatnak a *nux mosch.*, *terebinthina*, *mercur.*, *arsen.*, *lycopod.* Empyria után első helyen áll a Karlsbad; a Marienbad, Vichy és Recoaro (velenczei t.) hasonlókép sikeresek. Ily betegnek ártalmasak a lovaglás, a kocsizás döczögös utakon és egyéb erőművi hatások; miután könnyen halálos átlikadás eszközöltethetik kivált nagyobb köveknél.

A gyógyszerek bevétele a körülmények szerint gyakrabban, ritkábban történik; ez iránt nézzük a 12. *lapot.*

Sárgaság.

Az eredeti sárgaságnak előjelei ezek: roszkedvüség, lankadtság, álmosság, étvágytalanság, keserü szájíz, undor, gyomorfájás, késztetés a hányásra, néha zöldes epének kiüritése; szorongás, fázás, mellszorulás, zavaros és barna vizeletnek csekélyebb kiürítése; széklomhaság, hasfelpuffadás, a bőr szárazsága, feszessége és viszketése. Miután eféle jelenségek majd hosszabb, majd rövidebb időig tartottak, — a szem fehérlő hártyája, a mell, nyak, arcz, sőt az egész bőr megsárgul; a vizelet barna, sőt annyira feketés, hogy a belé mártott fehér gyolcs feketére festetik; a szék lomha és hasrágás közt erőltetéssel üríttetik ki.

Ha gyuladással, lázzal jár a sárgaság és a többi kórjelek közt a betegnek nagy a forrósága és szomja; szája száraz, arcza piros: czélszerű az *aconitum;* minden három órában három golyócskát két ujjnyi vizben. Bő izzadás után egy-két bevételre adhatunk más szert azon szerekből, melyeket a máj-gyuladásnál épen ez előtt hoztam elő. — Különösen ajánlhatók a

Chamomilla, meghűlés vagy harag után.

China, ha a beteg szájíze keserü; feszülést, nyomást érez a gyomor táján; hány, hasmenése van és nagyon gyenge. Hasznos még a *crotalus.*

Mercurius v., hasznos különösen a görvélyeseknél (scrophulosus), valamint a

Sulphur, ha nagy meghűlés vagy harag után támad a sárgaság, mely más idült bajjal van összekötve.

Bryonia, főkép az esztendő meleg részeiben előforduló sárgaság ellen; ha a beteg étvágya hirtelen vesz el; szájíze keserü, többszöri zöldes, sárgás, epés széküriilései vannak, ha a szem fehérlő hártyája, a szájszögletek, az orrczimpák sárgák; a légzés nehéz, a vi-

zelet sáfránszinű. — Láz nélküli epés sárgaságban is helyén leend ezen gyógyszer.

Nux vomica, vérmes egyéneknél hasznos, a májgyuladásnál említett körülményekben.

Láz nélküli egyszerű sárgaságnál, midőn az említett jelenségek csekélyebb mértékben vannak jelen, jó a

Chamomilla, harag vagy meghűlés után.

China, ha a beteg szájíze keserü; gyomra táján feszülést, nyomást érez; hány, hasmenése van és igen gyenge.

Mercurius v., meghűlés után, különösen görvélyeseknél (scrophulosus), valamint a

Sulphur, nagy meghűlés, harag, diaeteticai hiba után.

Az idült (chronicus) sárgaságnak gyógyítását bizzuk h. orvosra.

Ezen gyógyszerekből eleinte minden három órában adhatunk három golyócskát két evőkanálnyi vizben; javulást érezvén, ritkábban.

Lép-gyuladás.

Ezen gyuladásnak kórjelei: tompa fájás, bizonyos súlynak, nehézségnek, nyomásnak érzése; vagy szúró, égető fájdalom, mely mélyebb légzés-, köhögés- és egyéb testmozgásokra nagyobbodik; a lépnek formájához hasonló keményes, kopogó daganat; a bal, némelykor a jobb oldalra nehéz fekvés; a betegnek sárgás, zöldes, néha feketés szine; undor, gyomorégetés, savanyú felböfögés, néha okádás, vérhányás; a láz nem nagy, a szomj mindamellett sokszor majd olthatlan. — A láz csillapítására átalánosan jó az

Aconitum, melyből minden három órában vegyen be a beteg három golyócskát két ujjnyi vizben. Egy

két bevétel után izzadván a szenvedő, az utolsó bevétel után három órára czélszerű a

Nux vomica, főkép vérmes egyéneknél, ha étvágytalanság, gyakori böfögés, undor, néha vérhányás és szorulás jelölik e betegséget.

Arnica, ha szúró fájdalmat érez a beteg a has bal oldalán; ha vérhányással jár a betegség, mely által aludt vér üríttetik ki.

Cantharis, ha szünetnélküli erőltetést érez a beteg hányásra, mely által csak kevés vért hány ki.

Arsenicum, ha a lép táján égető fájdalmat érez a szenvedő nagy szorongással; ha a szivgödörben kézzel érezhető kopogást érez; ha gyakori székürülései vannak, melyek által sötét szinű aludt vér üríttetik ki.

Bryonia, ha főleg szorulásban szenved a beteg vérhányás nélkül; ha a fájdalmak minden mozdulatra nagyobbodnak.

Pulsatilla, különösen szelid egyéneknek ajánlható.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adhatni minden 3—5 órában egy kanállal.

Lépdaganat ellen használhatjuk azon szereket, melyeket a májdaganatnál előhoztam, melyekhez az *agnus castust* csatolom.

A **lép** egyéb, kivált chronicus bántalmaiban, e következő gyógyszerek használandók:

Lépdaganat: *agnus*, *capsicum*, *jod*, *carbo v.*, *ferrum mur.;* keményedés: *agnus*, *arsenic.*, *china*, *jod;* lépdugulás: *china*, *nux mosch.;* ha e bajokat a nagy menynyiségben bevett *china* okozá, akkor azon szerek használandók, melyeket a „máj"-bajoknál előhoztam.

Vese-gyuladás.

Ezen nyavalyának kórjeleihez tartoznak: állandó, nem ritkán reggel felé engedő, égető, szúró, vagy tompa fájdalom a vese táján; mely fájdalom mély légzés, vizelés, széküritės, köhögés, prüsszentés, testmozgások, vagy külső nyomás által növekszik; a vesék tája meleg, érzékeny, némelykor dagadt, és közönségesen csak hanyatt fekhetig a beteg. Ezen fájdalom a mellre, gyomorra, lépre is elterjed: vagy pedig lefelé a vizelő hólyagra, a nemző részekre, sőt a czombra is szolgál, mely zsibbadt, mozdíthatlan. Noha a beteg szünetnélküli ösztönt érez a vizelésre, ez meg van akadályoztatva, sőt, ha mind a két vese meg van gyuladva, akkor tökéletesen el van nyomva a vizelet; a kiürített vizelet (mi csak bajosan, égető fájdalommal, többször félbeszakasztva történik) vörös, lángszinű, véres, sőt tiszta vérrel vegyülve; máskor a jelenlevő görcs miatt halavány. A vese-gyuladás kórjeleihez tartoznak még: a zöldes epe-okádás, görcsös köhögés, csuklás, bélfájás, székrekedés, álmatlanság, görcsök, rángások, ájulások, félrebeszélés, majd nagyobb, majd kisebb láz (ritkán szok nagy lenni).

Ha a láz nagy mértékben mutatkoznék, mindig jó az *aconitum*, egy két golyócska minden három órában; — ezután

Nux vomica, ha a vese táján feszülést, nyomást, meleget, égetést érez a beteg; ha elnyomatott aranyér után következik a nyavalya; sőt akkor is, ha vese-kövektől származik.

Pulsatilla, ha csekély, későn jött, vagy elnyomatott havitisztulás okozza a betegséget, főkép gyöngéd testalkatuaknál.

Belladonna, ha szúró, égető fájdalmat érez a beteg

a vese táján, mely a vizelethólyagra is elterjed, külső nyomás által nagyobbodik; ha gyomor- és bélgörcscsel van összekötve; ha a beteg szorulásban szenved; vizelete vörös, lángszinű és csekély mennyiségben üríttetik ki; ha mindemellett szorongásai vannak a betegnek.

Cantharis, a leghathatósb gyógyszer, ha a vese táján érezhető szúró, szaggató, rágó fájdalommal fájdalmas vizelés van összekötve; vagy ha a vizelés egészen lehetlen, vagy cseppenkint égető fájdalmak közt üríttetik ki a vizelet, mely néha vérrel van vegyülve. Hasonló körülményekben igen hasznos a *cannabis*.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk minden három órában egy kanállal; ha nehéz vizelés kinozza a beteget, minden $^1/_2$ *órában; javulást érezvén, mindig ritkábban.*

Azon láz nélküli **vese-fájdalmakban**, melyek a vesékben kezdődvén a vizelet-hólyagra, tökzacskóra, czombokra terjednek; — járás, kocsizás, nyargalás, szeszes italok által nagyobbodván, kólikaként lépnek fel: kisebb fájdalmakban a *lycopod.*, *kali c b.;* időszakonkint fellépő kólikában a *colocynt*, *cantharis* hasznosak. Elüzi e görcsfájdalmakat az *opium* és *bellad.* is; *nux v.* kivált azoknál, kik szeszes italokkal élnek, vagy *opium.*

Vese-kövek ellen a *sassapar.* és *zincum* veendők. E tekintetben a „vizelésre" vonatkozó egyes symptómák közt is találhatunk gyógyszereket, melyek lehetőleg működnek.

A gyógyszerek készitését előbb emlitém. Nagy fájdalmakban minden $^1/_4$ *órában adjunk be; különben úgy, mint a* 12. *lapon mondám.*

Vizelethólyag-gyuladás.

A vizelet hólyag-gyuladásnak kórjelei e következendők: a szeméremcsontok felett állandó, égető, vagy szúró fájdalmat érez a beteg, mely mindig nagyobbodik, midőn a vizelethólyag tája külsőkép érintetik, nyomatik; növekszik, midőn a beteg ösztönt érez a vizelésre, valamint akármiféle testmozgásokra; a fájdalom az egész hasra, vizelőcsőre, czombokra, lábakra elterjed; a szeméremcsontok felett szintelen daganat látszik; mely némelykor nagyobbodván, a köldök felé emelkedik; a vizelet kiürítése vagy tökéletesen el van nyomva, vagy bajos, fájdalmas, cseppenkint vitetik végbe; szünteleni, állandó késztetés a vizelésre; a vizelet lángszinű, vörös, szinte vérrel van vegyülve; az egész has érzékeny, meleg, néha hányásra ingereltetik a beteg, sőt hány is; szorulásban szenved, szomja nagy; láza közönségesen gyulasztó; ezekhez járulnak még sokszor félrebeszélés, ájulások, rángások, a végtagok hidegsége. — Ezen kórjelek összesen csak akkor vétetnek észre, midőn a gyuladás nagy mértékben van jelen és a vizelethólyagnak egész kiterjedését elfoglalja. Ez azonban a nyavalya kezdetén ritka eset; sőt közönségesen a gyuladás a vizelethólyag egyik vagy másik részére van szorítva.

Ezen gyuladás ellen ezek az orvosságok:

Nux vomica, ha szeszes italok, ha elnyomatott aranyér okozzák ezen betegséget. — Különösen ajánlható pedig a vizelethólyag-gyuladásnál előszámlált kórjelek ellen a

Cantharis; ezen gyógyszernek használata mellett néhány óra alatt enyhül, sőt szünik azon veszedelemmel fenyegető fájdalom, melyet a beteg akkor érez, midőn siker nélkül kényszeríttetik a vizeletre, vagy csak

cseppenkint nagynehezen vizel. — *Nagy fájdalmakban három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, be lehet adni minden ¼—½ órában; enyhülvén a fájdalmak, ritkábban, elég minden 2—3 órában bevenni.* — Jó itt szintén a *cannabis*, ha tán az előbbi szer nem lenne elegendő; szintén ugy veendő. —

Ha gyulasztó kórjelek nagyobb mértékben mutatkoznak, milyenek a nagyobb forróság, nagy szomj sat., ily esetben mindenkor czélszerű mindenek előtt az *aconitum*, minden 2—3 órában, és ez után a most említett szerek.

Nehéz vizelés és vizeletrekedés.

A vizelet visszatartásának több fokozata van. Igy — ha a vizelés erőltetéssel, vékony folyással s nem ritkán fájdalom és égetés érzésével vitetik végbe, — nehéz vizelésnek (dysuria) mondatik. — Ha a vizelet cseppenkint, görcsös fájdalom- és nagy erőltetéssel üríttetik ki s melynél a vizelés után is eltart az inger — vizeleterőltetésnek (stranguria) neveztetik. — A bajnak legnagyobb foka a vizelet tökéletes visszatartása — mely vizeletrekedésnek (ischuria) hivatik.

E nyavalyának fészkei a vesékben — a hugyvezetékekben — és a vizelőcsőben léteznek. Az okok különfélék lehetnek: melyek közől némelyeknek megismerésére és elhárítására szükségkép orvos kivántatik, például a hólyagkő eltávoztatására. Ezen eseteket mellőzvén, azokról szólandok, melyekben könynyebben megismerhetvén az okokat, orvosszereinkkel hathatósan működhetünk. — Igy — ha a most említett beteges részeknek gyuladása, vagy a közellévő részeknek u. m. a méhnek, végbélnek gyuladása is rokonszen-

vesen okozza a vizelet-visszatartást, ily esetben az ilyetén gyuladásokat gyógyítván, a vizeletrekedés is meg fog szünni. — Vagy ha a gyuladásnak semmi jelei sem látszanának (nézzük a vese-, vagy vizelethólyag-gyuladást) és görcsök okoznák a bajt, akkor — azon legyőzhető ártalmakhoz képest, melyek az idegrendszerre ellenségesen működvén görcsöket okozának, és melyek következtében támadt a nehéz vizelés vagy vizeletrekedés, adván illő gyógyszereket, — e görcsös állapoton segíthetünk. Hasznosak az: *aconit*, ha nyomást érez a beteg a hólyagban, vagy a vese táján.

Hyosciamus, *conium*, ha görcsök okozzák a bajt.

Opium, ijedés után; vagy öregebb egyéneknél szeszes italokkali visszaélés után.

Nux vomica meghűlés, szeszes italok után, főkép heves betegeknél; ser után: *rhus*.

Pulsatilla meghűlés után, kivált szelid nőknél és különösen a terheseknél használ.

De fő-gyógyszerek *aconit* után:

Cantharis, vagy ha ez nem használna, a *cannabis*. — E két orvosszer valóban különös erőt fejt ki e betegségekben; gyógyít ott, hol egyéb akadályok nem hátráltatják a gyógyítást; enyhülést okoz ott, hol gyökeres gyógyítást (egyedül belső orvosszerekkel) eszközölni lehetlen.

Ha a baj nem régi — acutus, — ekkor öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden $^1/_4$ órában nagy fájdalmakban; javulást érezvén, vagy türhető esetben minden $^1/_2$, 1—5 órában.

Vérvizelés vagyis hugyvér.

E nyavalyának megismerhetésére átalánosan nagy vigyázat szükséges; mert a vizelet sokszor vörös szinű,

a nélkül hogy vér volna benne. Ennek ismertető jeléül szolgál az, hogy a bemártott fehér papiros vagy vászonrongy vörösre festetik.

Ezen betegségnek fészke szintén azon részekben van, hol a vizelet-visszatartásnak okai rejlenek. Az okok itt is különfélék lehetnek, melyek közől a legyőzhető okokhoz képest majd a szerint intézhetjük a gyógyítást, mint ez előtt említém. Igy:

Ha ezen szervek (organumok) gyuladása okozza a bajt, — gyógyítsuk a gyuladást.

Ha szeszes italoktól ered a vér-vizelés, jó a *nux vom.*

Ha elnyomatott aranyértől származik e nyavalya, — nézzük az aranyeret.

Ha elnyomatott hószám után támadt, többnyire használ a *pulsatilla.*

Ha egyik jelensége a rothasztó láznak vagy sülynek, gyógyítsuk ezen kórokat.

Ha kül-erőszakok a vesékre, vizeletvezetékre, hólyagra és csőre, nem különben a középhus tájára irányzott ütés, esés, hosszas nyargalás okozák a vér-vizelést, — ez ellen ily esetben hasznos az

Arnica; vagy ha ez nem elég: *conium*,

A gyógyszerek beadását intézzük a fájdalmak fokához, beadván minden 3—5 órában egy kanállal (5 golyócskát tiz evőkanálnyi vizben olvasztván fel), vagy kinzó fájdalom parancsolta esetben hamarább is.

Húgyhólyag, húgycső-bántalmakban, a **vizelet** és **vizelésre** nézve ezen e g y e s körülményekre figyelvén, választhatunk illendő gyógyszereket.

Vérvizelés: *a r n i c a*, *c a l c a r e a*, *c a n n a b i s*, *c a n t h a r i s*, *c a p s i c u m*, *e u p h.*, *l y c o p o d.*, *m e r c u r*,

mezereum, *millefolium*, *nux v.*, *phosphor*, *pulsat.*, *secale*, *sulphur*, *zincum*.
Genyfolyás: *cannabis*, *cantharis*, *clematis*, *sabina*, *sassaparilla*, *uva*.
Nyák-folyás (Schleim-Fluss): *antim.*, *dulcam.*, *mercur*, *conium*, *pulsat.*, *senega*, *uva*.
Daraféle vizelet (Grieshaltig): *lycopod.*, *ac. nitri*, *sassapar.*, *silica*, *zincum*.
Vese-kövecsek (Nierensteinchen): *sassap*, *zincum*.
Húgyhólyag-kő-bántalmakban enyhítenek a: *nux m.*, *sassap.*, *uva*, *zincum* (de a gyökeres gyógyítás csak műtétel által eszközölhető). E tekintetben el nem hallgathatom Heller ily czimü munkájában „Die Harnconcretionen etc.“ ajánlott szénsavós viz (kohlensaures Wasser) italának használatát a kövek feloldozására. Dr. Bolle Westpháliában létező „lippspringi viznek“ használatát ajánlja. (Pop. hom. Z. Nro. 12, 1860).
Hólyag-pöfeteg (Blasen-polyp): *calcarea*.
Felakadozó vizelés: *clematis*, *conium*, *petroselinum*, *sulphur*, *zincum*.
Felakadt, elnyomott vizelés: *arnica*, *aconit*, *terebint.*, *aurum*, *digit.*, *cantharis*, *nux vom.*, *pulsat.*, *sulphur*.
Nehéz vizelés: *cannabis*, *cantharis*, *digit.*, *euph.*, *plumbum*, *secale*.
Igen gyakori vizelés: *kali cb.*, *lycopod.*, *mercur*.
Akarat elleni vizelés: *ammonium*, *carbo v.*, *china*, *cina*, *causticum*, *graphit*, *pulsat.*, *senega*, *sepia*, *silica*, *sulphur*.
Fel nem tartóztatható v.: *bar.*, *bryon.*, *mercur*, *ac. nitri*, *ruta*, *pulsat.*, *rhus*, *spongia*, *sulphur*.
Késztetés a vizelésre, terhes nőknél: *nux*, *pulsat.*; egyébiránt: *aconit*, *cannabis*, *hyosc.*, *lycop.*,

mercur, (*murex*, nappal) *natrum m.*, *sabadilla*, *sepia*, *squilla*, *viola tr.*;
— belszorongással járó: *aconit*, *carbo v.*, *digit.*, *graph.*;
— hirtelen támadó: *ac. nitri*, *baryta*, *bryonia*, *mercur*, *pulsat.*, *rhus*, *ruta*, *spongia*, *sulphur*.

Vizelés előtt égetés, metszés: *bryonia*, *cantharis*.

Vizelés alatt égetés: *calcarea*, *cannabis*, *cantharis*, *causticum*, *colchicum*, *nux vom.*, *sabadilla*, *staphys.*, *thuja*, *veratrum*;
— metszés: *cantharis*, *conium*, *nux m.*, *sulphur*;
— szúrás: *cyclamen*, *mercur*, *senega*, *sulphur*, *thuja*;
— szaggatás: *nux vom.*, *sulphur*; viszketés: *cantharis*, *clematis*, *mercur s.*

Vizelés után isméti késztetés: *ruta*, *staphysagria*, *zincum*;
— vizelés után azonnal következő isméti vizelés: *bryonia*, *hepar*, *lachesis*, *selenium*, *silica*, *thuja*.

Mézes hugy-ár (Meliturie, Diabetes) azaz: mennyiségére szaporodott, minőségére megváltozott vizeletkiürítés, mely sorvadással és különféle más symptómákkal van összekötve: *nux v.*, *ledum*, *merc. praec. ruber*, *natrum mur.* és *carb.*, *ammonium*, *squilla*, *veratr.*, *carbo v.*, és *an.*, *cyclamen*, *sulphur*, *apis*. Az *apis*-t méltónak tartom a kisérletre. A „Wien. med. Wochenschr. 1860, 45. sz." előhozott esetben használt: a Karlsbad.

Hasdob-kór átalában.

A hasban összegyült szelek következtében néha hirtelen, máskor pedig lassankint dagad fel a has; mely hasdaganatot könnyen fölcserélhetni a hasvizkórral. Midőn a szelek a hasüregben szabadon vannak (**hasdob-**

kór különösen), ekkor a daganat egyarányos, kontatásra a has hangja nyilvánosabb, a szelek megindulása kevés könnyebbülést okoz, a fájdalmak külsőleg éreztetnek, a székszorulás nem makacs. Midőn pedig a gyomorban vagy belekben gyülnek össze a szelek (**béldobkór**), ekkor a daganat egyenetlen, némely helyeken kidudorodásokat képez; a szelek elindulása nagy könynyebbülést okoz, a fájdalmak belsőkép érezhetők, a székszorulás makacs.

A béldobkór kezdetén még nincs szenvedő állapotban a test táplálása; a haskorgások csekélyek, a has sincs kiterjedve; később azonban szünetnélküli szorongást, nehéz légzést érez a beteg; a feldagadt has kontatás alkalmával dob-hangot ad; a szék megreked; a vizelés nehéz vagy elnyomott; az étvágy rosz; a szomj nagy; a sápadt beteg elsoványodik; nehéz légzés következtében sokszor köhögés, vérköpés fejlenek ki, melyekhez láz is járul s ha nem figyel jól az orvos, e nyavalyát könnyen fölcseréli has- vagy mellvizkórral. — Az előbb említett hasdob-kór, mely néha a béldobkórral összekötve fordul elő, könnyen megy át vizkórvagy sorvadásba.

Okai a dobkórnak átalában a belek lomhasága, görcsös állapota; egyéb okaihoz tartoznak: a henyélő életmód; szeleket okozó eledelek; a has-organumok hibái; az epének rosz minősége; idült hasmenés; elnyomott vérfolyások; hypochondria; hysteria sat.

Acutus esetben a „gyomorromlatnál“ találandunk szereket, ilyenek: a *bryonia*, *pulsatilla*, *nux vom.*, *cocculus*, körülmények szerint választandók (*öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden 1—3 órában egy kanállal adjunk be*).

Chronicus esetekben főszer a china; nemkülönben használnak a *carbo veg.*, *sulphur*, *lycopodium*, *colocynthis*.

Ezekből egyet választván, *minden 5 órában adjunk be 3 golyócskát két evőkanálnyi vizben*; *javulást látván, minden 12 órában, söt még ritkábban.* A szeleket okozó eledelektől, a tésztás, sajt sat. ételtől tartóztassa magát a beteg; mint reconvalescens pedig rendes életmód mellett sohase mulaszsza el a szükséges testmozgást szabad légben.

Az altest sérvei.

Gyakrabban erednek a férfiaknál mint a nőknél, gyakrabban a jobb mint a bal oldalon. Az alkalmi okokhoz tartoznak: az altestre tett erőszakos lökés vagy ütés, az altestnek erőszakos átszorítása, erölködések, p. o. nagy tehernek fölemelése, szülfájdalmak, a testnek különös állása sat. A sérvnek támadására csekélyebb alkalmi ok is elégséges, ha arra nagyobb a hajlam.

A sérvek sokszor maguktól, vagy illendő nyomásra visszatérnek. Ily esetben az altesten hirtelen, vagy lassankint fejlődő, nem fájdalmas, különböző idomu daganat támad, melynek fölületén a bőr nincsen megváltozva; e daganat nyomás által visszatétethetik, sőt magától is viaszavonul, ha a beteg hanyatfekszik; és ismét kiesik minden erőlködés, köhögés, prüsszentés alkalmával; a szék lomha, melylyel haskorgás, böfögés, undor, huzódó fájdalmak az altestben összekötve léteznek; mely tünemények a sérv visszatétele után szünnek, midőn egyszersmind a rekedt szék megindul.

A sérv visszatętele vagyis visszaigazítása legkönynyebben történik akkor, midőn a belek üresek, hanyatfekve, hajtott térdekkel, a testet egy kevéssé a sérv oldalára hajtván, — egyenlő, mérsékelt, czélirányos nyomkodás által, oly irányzatban, milyenben a részek

kiesének. A sérv helyreegyengetése alatt tartózkodjék a beteg altestének összehuzódásától.

A kibujt sérv tökéletesen helyre levén egyengetve, isméti kicsuszszanásának gátolására szolgálandanak a sérvkötők, sérvszoritók (Bandage). Ezen sérvkötők sokszor minden más gyógyitás nélkül gyökeres orvoslást eszközölnek gyermekeknél s fiatalabb egyéneknél; biztosabban számithatunk kivánt hatásukra ezen gyógyszerek használata mellett:

A*urum*, főleg gyermekeknél hasznos, ha sok sirás, kiabálás után támadt a sérv.

Nux vom., heves természetüek gyógyszere, mely után, ha nem használna, ajánlható a *cocculus.*

Rhus, emelés, ütés, erőszak-okozta sérv ellen; ez után hasznos a *sulphur*, ha az előbbi elegendő nem lenne.

Ac. sulphuricum különösen a lágyéksérv ellen hatalmas és ennek gyökeres gyógyitását eszközli; nem különben a *veratrum* és *asarum.*

Ha most támadt a sérv, ezen orvosságokból öt golyócskát tiz evö kanálnyi vizben fölolvasztván, adjunk be minden 2—3 orában egy kanállal; javulást érezvén, egy idöig folytassuk még az illendö gyógyszert, de ekkor elég leszen reggel, este beadni három golyócskát kevés vizben egyszerre.

Néha azonban a sérv visszatétele lehetlen; a sérv kiszorul és nagy veszélylyel fenyeget. Ezen **kiszorulás** (incarceratio herniae — eingeklemmter Bruch) lehet forró, görcsös, vagy idült, azaz lassankint fejlődő.

Midőn a kiszorulás forró (a kiszorult sérv gyuladt); a sérv azonnal nagyon kezd fájni, a daganat kicsiny de feszült; a fajdalmak egész altestre elterjednek, mely felpuffad és tapintás közben fáj; hányás áll

be, székrekedés, heves láz, sebes és erős érveréssel. Ezen kórjelek sebesen haladván, csakhamar fene köszönt be, mitől annál inkább lehet tartani, minél erősebb a kiszorulás és minél hevesebb a gyuladás. A fene beköszöntésével a daganat elveszti feszességét és fájdalmasságát, a bőr szederjes (dunkelblau), több helyen fekete leszen, a felbőr lemállik; az altest fájdalma és a hányás megszünik; az erő vesz; az érverés kicsiny és rendetlen leszen; a beteg arczát és tagjait hideg izzadás fedi; arczvonalai elváltoznak; esze zavart; a daganat felpukkad és a gonosz szagu bélsár kiürül. A fene többnyire előjele a közelgő halálnak; némely beteg azonban még ily körülményekben is felüdülhet.

A görcsös kiszorulás érzékeny, ráztkóros (hypochondrisch) és méhgörcsös (hysterisch) egyéneknél gyakrabban fordul elő, meghülés és mindazon ártalmak következtében, melyek köldök-csömört (kólikát) okoznak; milyenek az összetolult szelek, összegyült epe stb. Itt a sérv, habár feszülve van is, nem fáj; a szék felakad; a betegek többnyire nem hánynak.

A sérvben tanyázó belek megtelése által származott kiszorulás többnyire idült és igen nagy sérvekben támad, hol t. i. a hasnyilás nagy és rugalmas (elasticus) erejét elveszté. A sérv akkor nem fájdalmas; visszaegyengetés alatt erős nyomást is eltűr; a has pöffedt, nem fájdalmas: a betegnek gyakori böfögése, hányása, székszorulása van.

Azonban a kiszorulás (Einklemmung) ezen különféle fajai egymással is összekapcsolódhatnak; igy a görcsös vagy idült kiszoruláshoz végre gyulasztó kórjelek is szegődnek, melyek a veszélyt szerfölött sulyosbitják és melyekre e végből különösen felügyeljünk gyógyitás alkalmával.

Hasonszenvi gyógyszereink itt szintén reményen

fölül működnek és meglepőleg eszközlik a kiszorult sérv visszatérését műtétel (operatio) nélkül, oly esetben is, hol a régi gyógymód követőinek a helyreegyengetés el nem sülvén, ennek további folytatásától el kell állniok és azonnal műtételhez fogniok, mihelyest a kiszorult sérvben semmi kedvező változás nem történvén, az feszesebb, keményebb és fájdalmasb leszen. Ki nem hiszi, próbálja meg ezen szereinket:

Aconitum, ha a kiszorult sérv igen gyuladt, legkisebb érintésre igen fáj; az egész altestben égető fájdalom kinozza a beteget, láza heves, erős és sebes érveréssel. *Öt golyócskát öt evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden ¼ órában egy kanállal.* Egy-két bevétel után, ha már a sérv kevésbbé fájdalmas, — de különben is, más tiszta poharat és kanalat előre készitvén, adjunk

Nux vomica-t, főkép ha meghűlés, fölhevülés, harag okozá a bajt; a sérv kevésbbé fájdalmas, a hányás nem annyira erőltető. Ugy veendő mint az *aconitum*. De ha 1—2 óra alatt semmit sem használ, ekkor czélszerü az

Opium, melyet *nux vom.* előtt is azonnal használhatunk, ha mindjárt eleinte a beteg arcza piros, alteste puffadt s kemény; ha rohadt felböfögései vannak, vagy ha már b é l s á r o k á d á s (miseserе) jelentkeznék. Ily esetben, ha egy-két óra alatt az *opium* nem használna, jó a *plumbum*; ugy veendők, mint előbb mondám.

Veratrum, ha az efféle hányás mellett a beteg arczát s tagjait hideg izzadás fedi.

Belladonna görcsös, — *sulphur* idült sérvkiszorulásban jeles.

Lachesis, vagy ha ez nem segít: *arsenicum* a kiszorult sérv f e n é j e (Brand) ellen használandók.

Ha már bizonyos szerre a sérv kevésbbé feszült,

kevésbbé fájdalmas, ekkor azonnal fogjunk a helyre-egyengetéshez, mely a már előadott mód szerint eszközöltessék; ha szereink után a sérv vissza nem térne, a nélkül is. — Külsőleg semmi mást ne használjunk; egyedül a görcsös kiszorulásnál alkalmazhatunk száraz meleg borogatást; az idült kiszorulásnál pedig, mely a bélsár megszaporodásától származott, visszaigazitás alatt különösen figyelvén arra, hogy a sérvben megszaporodott bélsárnak egy részét az altestbe viszszanyomkodhassuk.

Veszedelem perczeiben adjunk be minden $^1/_4$ órában; javulást érezvén a beteg, ritkábban és ekkor már ne változtassuk a gyógyszert.

Az altest sérveinek átalános rövid előadásánál főczélom vala: rögtön veszélylyel fenyegető sérvszorulás ellen hathatós szereinket ajánlani; azért is az altest sérveiről különösen nem értekezem, miután ennek felfogására boncztudományi (anatomiai) és sebészeti ismeretek kivántatnak, – munkám czélja pedig: nemorvosoknak leginkább, szükségesetében segédkezet nyujtani. Az altest sérvei közt legközönségesebbek: a lágyéksérv (hernia inguinalis), czombsérv (hernia cruralis), gyakrabban jön elő a nőknél mint a férfiaknál, és a köldöksérv (hernia umbilicalis); ezek ellen használjuk azon szereket, melyeket a körülmények- s kórjelekhez képest átalánosan ajánlottam; a gyökeres gyógyitás előmozditására és nagyobb biztosság kedveért egyszersmind czélirányos sérvkötőket használván mindaddig, mig a baj egészen el nem enyészik.

E helyen még a tökgyuladás-, és a gerinczvelőgyuladásról szólandok; ezen betegségek okai és symptómaihoz képest jelölvén ki szereket különösen; — a háton (Rücken) és keresztɴ

(Kreutz) előforduló bántalmak ellen pedig egyes symptómák és körülmények szerint sorolandom el a gyógyszereket átalában.

Tök-gyuladás.

Meghülés, emelés, esés, ütés, nyomás következtében ezen rész megdagad, megvörösödik, meleg és fájdalmas lesz; a fájdalmak mozgás, nyomás által, sőt állásban is növekszenek és a has felé terjednek; néha szembetünő lázzal vannak összekötve. Ilyenkor azonnal feküdjék le a beteg és tartsa magát legnagyobb nyugalomban, mig ki nem gyógyul egészen.

Ha a láz észrevehető, eleinte minden három órában egy-két golyócska *aconitum* jót teend; kétszeri beadás után ismét három órára

Arnica, ha esés, ütés, nyomás által okoztatott a baj.

Pulsatilla, akkor is hasznos, ha takonyfolyás elnyomatása által hozatott elő a tökgyuladás. — Jó ezen fölül meghülés, szintugy elnyomatott takár után. — Hatalmas szintén a

Clematis er., ha izzadást, javulást nem érez a beteg az előbbi szerre.

Ha ezen szerekre a gyuladás szét nem oszlik, genyedés köszönt be. Tartani lehet ettől, ha a heves gyuladásnál a fájdalom kopogóvá lesz. Ilyenkor hasznos a *hepar sulphuris*, vagy ha ez nem lenne elég, a *mercurius v.*

A tökgyuladás nem ritkán végződik keményedéssel; ekkor használnak a: *mercurius sol.* a tökkeményedés ellen; — nemkülönben a *spongia*, *jodium*, *rho-*

dodendron, *conium*, ez utóbbi főleg esés, ütés, nyomás után.

A fene (Brand) a legritkább kimenetel, mely csak legczélellenesebb orvoslás alatt kaphat létre. Ekkor hathatós az *arsenicum*.

Ezekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk minden 2—3 órában egy kanállal. — Külső szereket itt használni nem szükséges (de ha fölkel a beteg, hosszabb idöig viseljen suspensoriumot). Izzadást tapasztalván, szükség nélkül ne változtassuk az orvosszert. Genyedés, keményedés esetében elég minden 5 órában egy-két golyócskát egy ujjnyi vizben bevenni.

Gerinczvelő-gyuladás.

Kórjelei: némelykor csekély, máskor nagy, állandó, égető fájdalom, mely a gerincz-oszlopnak legkisebb mozgására nagyobbodik és azért a beteg ily esetben egyenes helyzetben mozdulatlanul fekszik; fájdalmas részében melegségnek, hangyamászkálásnak, vagy zsibbadásnak érzéséről panaszkodik; láza nem épen fontos. Ha a gyuladás közel van az agyhoz, ekkor a beteg félrebeszél; ha a nyak körül foglalt helyet, ekkor a nyavalyát: nyak-merevedés, fájdalmas nyelés és beszélés, nehéz légzés, a kezeknek, főleg az ujjaknak hüdéses állapota, nagy szomjuság, a viztől való irtózás bélyegzik; midőn pedig a gerincz-oszlopnak alsó részében mutatkozik, ekkor a szék- és vizeletürülés vagy el van nyomva, vagy pedig a beteg tudta nélkül történik; a lábak mozgása nehéz. A gyógyszerek ezek:

Aconit, melyből háromszor adhatunk be egymásután három golyócskát kevés vizben. Ezután hasznosak az

Arnica, külerőszak-okozta ilyetén fájdalmas gyuladásban.

Belladonna, ha nagy szomja van a betegnek, félrebeszél, nehezen nyel, a viztől irtózik, légzése nehéz; mozgásra igen élénk a fájdalom.

Bryonia, ha a gyuladás a gerincz-oszlop alsó részében foglal helyet és szék-, vizelet nehézséggel jár.

Nux. vom., *rhus*, eféle inkább chronicus esetekben használandók; az utóbbi főleg emelés után.

5 *golyócskát* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, ebből adjunk be minden 1—3 órában egy kanállal.*

A **háton** (Rücken) és a **kereszten** (Kreutz) észlelhető bántalmakban egyes symptómák után ezekből választhatunk orvosságot.

A légzést akadályozó keresztfájás: *ruta*, *sulphur*, — hátfájás: ugyanezen szerek és a: *c a n n a b i s*, *ledum*;
— a légzésnél keresztfájás: *aconit*, *a m m o n i u m m.*, *p s o r i n*, *spigelia*, *sulphur*;
— beszélésnél hát-f.: *cocculus*; — a beszélést gátló f.: *c a n n a b i s*;
— köhögésnél hát-f.: *bryonia*, *cocculus*;
— hajolásnál kereszt-f.: *sassap.*, *veratrum*, — hát-f.: *conium*, *rhus*, *veratrum*;
— hajolás után való fölegyenesedésben hát- vagy kereszt-f.: *lycopod.*, *veratrum*;
— érintésnél nagyobb hát-f.: *arsenic*;
— mozgásnál kereszt-f.: *china sassap.*, — hát-f.: *china*, *p e t r o l.*, *sassap.*, *stramon.*;
— mozgást gátló ker.-f.: *caust.*, *phosp.*, hát-f.: *petrol.*;
— kéz-emelésnél hát-fájd.: *graphit.*; kézi munkák után hát-f.: *sulphur*;
— kocsizástól hát-f.: *calcarea*, *nux m.*;

— menésnél kereszt-f.: *sulphur*, *zincum*, — hát-f.: *agaric.*, *cocculus*;
— a menést gátló hát- vagy kereszt-f.: *phosphor*;
— ülésnél kereszt-f.: *agaricus*, *baryta*, *caustic.*, *menianthes*, *sabadilla*, *thuja*, — hát-f.: *agaricus*, *rhus*, *sabadilla*, *silica*, *thuja*, *t a r t. em.*;
— ülés után kereszt-f.: *p h o s p h o r*, — hát-f.; *l e d u m*;
— ülés utáni fölkeléskor kereszt- és hát-f.: *staphys.*, *sulp.*, — a felkelést gátló: *phosphor*, *silica*;
— fekvésnél kereszt-f.: *agaric*, *tart. em.*, — hát-f.: ugyanezen szerek és az *euph.*, *silica*;
— éjjeli kereszt-f.: *a m m o n i u m*, *chamom.*, *nux v.*, *s t a p h y s.*, — hát-f.: *calcarea*, *carbo an.*, *dulcam.*, *ferrum.*, *helleborus*, *l y c o p o d.*:
— az ágyban való megfordulásnál kereszt-f.: *nux v.*, *staphys.*, — hát-f.: *hepar*;
— nyugalomban kereszt-f.: *alumina*, *rhus*, *spigelia*, — hát-f.: *dulcam.*, *spigelia*;

Feszesség a keresztben: *b a r y t a*, *b r y o n i a*, *petrol.*, *pulsat.*, *r h u s*, *silica*, *sulphur*, *thuja*, — a hátban: *a n g u s t.*, *c a u s t i c.*, *l e d u m*, *p u l s a t.*, *s e p i a*, *s u l p h u r.*

IV.

KÜLÖNFÉLE EGYÉB BETEGSÉGEK.

Gyuladások átalánosan.

Az egyes szervek (organumok) gyuladását: vörösség, melegség, daganat fájdalom, a szenvedő résznek meggátolt működése és közönségesen az ezekhez járuló láz által ismerhetjük meg. A külső gyuladás megismerése nem nehéz; a belső gyuladást is megismerhetjük, jól figyelvén azon symptómákra, melyeket minden gyuladásnál különösen elősoroltam; noha némelykor nagyobb tapasztalás, a nyavalyának ügyes felfogása kivántatik arra nézve, hogy a gyuladást megismerjük, mely néha elrejtett, alattomos.

A gyuladás lefolyása alatt annak symptómái 3—5—7-dik napon nagyobbodván, azután lassankint kisebbedvén, szerencsés esetekben visszatér az előbbi egészség, a nélkül, hogy a gyuladásban szenvedett organumban beteges változás maradna vissza. A gyuladásnak ezen kimenetét eloszlatásnak (resolutio) nevezzük, mely 7—9—11—14-dik nap körül (gyógyszereink segedelmével hamarább) köszönt be, criticus változások megjelenésével.

A belső gyuladásoknál leirtam a szereket; külső

gyuladások eloszlatására is átalában hasznos eleinte az *aconit*, felolvasztván 5 golyócskát 5 evőkanálnyi vizben, minden órában bevevén egy kanállal; ez után a *belladonna* vagy *sulphur* minden két órában veendő, azon mód szerint készitvén az orvosságokat, mint most említettem.

De nem mindig oszlik el a gyuladás és ekkor legközönségesebb kimenetei: a genyedés, továbbá a fekélyedés, kiizzadás (összenövések, letételek), a gyuladt organumok chronicus daganata, megkeményedése, a fene.

A külső részek gyuladásának genyedésbe átmenetét könnyen megismerhetjük. Ekkor tudniillik a vörösség, daganat és fájdalom nagyobbodnak, a beteg részben kopogást érez a szenvedő és láza megujul (febris suppuratoria); az előbb keményes daganat meglágyul és közepén, egy kissé fölemelkedett ponton minden keménysége elenyészvén, halavány sárgás szint ölt magára; tapintás által a daganatban hullámzást (fluctuatiót) tapasztalhatni; a vörösség, melegség és fájdalom kisebbedésével a daganatnak ezen lágysága (tályog, abscessus) a középponttól mindig tovább, sőt a fenékig is elterjed, mig végre felfakad, minek elősegitésére a gyógyszerek belső használata mellett külsőleg meleg kását alkalmazhatunk.

Bajosabb megismerni, midőn valamely belső organum gyuladása megyen át genyedésbe, melynek jelei ezek: a már alábbhagyó láznak megujulása, mely borzongással kezdődvén, főleg a tenyereken és talpakon megjelenő forróság, éji izzadás, genyforma üleppzettel (sedimentummal) ellátott vizelet kiüritése által bélyegzi magát; az előbbi élénk fájdalom helyett némi nyomó fájdalomnak, csekély kopogásnak érzése; a szenvedő organum megakadályozott működésének el-

tartása. Fölötte homályosak azonban a genyedésre mutató jelek, midőn hosszabb időig zárva marad a tályog, vagy ha a geny valamely üregbe omlik ki (empyema); ellenben nyilvános a genyedés jelenléte akkor, midőn felfakadván a belső tályogok (vomicae), köhögés, hányás, székürülés, vizelés által ürittetik ki a geny. A jó indulatu geny fehéres, sárga szinü, sürűségére nézve hasonló a tejfölhez, szaga sajátos és nem kellemetlen, a vizben föl nem olvadván, az edény fenekére ülepszik.

Jó indulatu külső genyedés ellen reggel, este megujitandó tiszta tépet használata mellett jó a *hepar sulphuris*, *mercur*; — gonosz indulatu genyedés ellen az *arsenic*, *silica*, *calcarea*, *krecsot*; ha pedig gyengeséggel van összekötve: *china*; ha ismét vérrel vegyes, vizenyős a geny: *rhus*; ugy készitendők mint előbb emlitém, de csak minden 3—5 órában, sőt ritkábban veendők.

F e k é l y e d é s n e k vagy evesedésnek mondjuk a gyuladásnak azon kimenetét, midőn a gyuladt részben éles, barnás, zöldes, véres, feketés, rosz bűzü, az ezüstöt feketére, a vasat rozsdaszínre festő, a körüllevő részeket pusztító nedv készittetik, mely evnek (Jauche, ichor), — az ilyetén felfakadt tályog pedig fekélynek (ulcus, Geschwür) neveztetik. Itt főszerek az *arsenic*, *silica*, *calcarea*, *graphites*, *lycopodium*, *sulphur*, melyek bevételi módja nem különbözik az előbbi felhozott módtól.

Közönségesen a savós (serős) vagy takonyhártyáknak, — vagy ilyetén hártyákkal biró organumoknak gyuladásai után néha nyirk (lympha) vagy más nedv választatik el (secretio lymphae), mit mi i z z a d m á n y n a k (Exsudat) mondunk; melynek következtében néha a szenvedő organumok ö s s z e n ő n e k a közel levő részekkel; — máskor ismét a v i z k ó r fejlődik

ki. Izzadmány ellen a *mercur solub.*, de főleg a *sulphur* használandók.

A lágyabb organumokban, a mirigyekben (Drüsen), tüdőben, májban, a takonyhártyákban elenyészvén a gyuladás symptómái, nem ritkán visszamarad a szenvedő organumok d a g a n a t a (Anschwellung).

Továbbá a gyuladásnak gyakori kimenete a: k eményedés (Verhärtung, induratio). Ezen megkeményedésnek legnagyobb foka k ő k e m é n y e d é s n e k vagyis k ő k e m n e k (scirrhus) neveztetik. Ez kivált a lágyabb organumokban: az emlőkben, mandolákban, tökökben, mirigyekben előforduló gyuladások kimenete szok néha lenni; — és egyes esetekben ismét gyuladásba jövén, evesedésbe megy át, rák-fenét okoz az erre hajlandó egyéneknél.

Valamint a külső daganat, ugy a keményedés ellen hasznos a *sulphur*, *silica*, keményedés ellen ezeken kivül jók a: *dulcamara*, *conium*, *jod*, *clematis baryta*, *lycopodium*, *sulphur* az előbb mondott mód szerint veendők acutus esetekben, ritkábban chronicusokban.

Legrosszabb kimenete a gyuladásnak: a f e n e (gangraena), midőn t i. a gyuladt rész helybeli halálba megyen által. Forró fenének (g. calida) mondatik, midőn valódi helybeli halál még nincs jelen, mit a még jelenlevő helybeli életnek jelenségeiből tudhatni; ellenben pedig hideg fenének, ü s z ö k n e k (g. frigida, sphacelus) neveztetik. A k ü l s ő gyuladásnak fenébe való átmenetére ezen jelek mutatnak: a fájdalom, melegség hirtelen vagy lassankint elenyésznek; érzéketlenség, hideg állanak be; a gyuladt daganat összeesik, hervadt, hamu- vagy fekete szinü; a külbőr itt-ott fölemelkedvén, éles, véres, feketés nedvvel telt hólyagcsákat képez, melyek felfakadván, belőlök büdös, pusztitó ev folyik ki (nedves fene, g. humida); — vagy pe-

dig csak száraz varrá válik (száraz fene, g. sicca) és a szenvedő rész egészen összezsugorodik. Az elhalt rész szélein néha gyuladás, genyedés támadván, — ez által az elhalt rész az egészségestől elválván, a kevésbbé nemes organumok fenéjének további terjedése a természetnek önereje által is, méginkább czélszerü orvoslás segedelmével, meggátoltathatik.

Külső forró fene ellen hathatós főleg az *arsenic.*, továbbá a *carbo an.*, *china*; — hideg fenében az *arsenic.*, *secale*. Acutus esetben eleinte minden $^1/_4$ órában veendők (a készitési mód az előbbi), — később minden 3—5 órában, sőt ritkábban.

Midőn a belső organumok gyuladása fenébe megyen át, ekkor az előbbi nagy nyugtalanság, kiállhatlan fájdalom, erős láz, tetemesen engednek; a beteg látszólag könnyebben érzi magát; de a nemsokára megjelenő veszedelmesb jelenségek: a nagy szomjuság, a szemek setétsége, halvány beesett arcz, félrebeszélés, ájulások, rángások, hideg ragadozó izzadság, feloszlató hasmenés, rendetlen gyenge érverés, a végtagok hidegsége, a bőrön megjelenő fekete foltok (fenés foltok) elegendőkép mutatják a legyőzhetlen veszedelmet. Sok esetben valamint a megelőző gyuladást, ugy a fenét is nehéz megismerni — A gyuladások és ezek kimenetei alkalmával használandó h. szereket a betegségek különös leirásánál is elősoroltam.

Lázak átalánosan.

A láz kezdete: fázás (néha azonban semmi hideget sem érez a beteg), ásítozás, nyujtózás; fázás következtében megkékülnek a körmök, az ajkak; megsápad a bőr; a végtagok remegnek; a fogak vaczognak; a légzés nehéz, szapora és rendetlen; az érverés gyenge, összehuzott, kemény; a száj száraz; a beteg roszkedvü,

fejfájásról, szomjuságról és nagy bágyadtságról panaszkodik. — A rövidebb vagy hosszabb időig tartó fázás után következik a forróság, mely eleinte borzadással felváltva, későbben állandóan eltart bizonyos időig; egyes esetekben megelőző fázás nélkül jelenik meg. Ekkor a száraz és meleg külbőr felduzzad, a bőr élénk színt nyer; az arcz kipirosodik; a légzés könnyebb; az érverés teljes, erős; a szemek fényesek, elevenek; a beteg néha félrebeszél, különféle tárgyakat lát ezen exaltált állapotában; vizelete különféle szinü és vagy zavaros, vagy átlátszó. E forróság a félbehagyó lázakban több óráig, az állandó lázakban néhány napig eltart; azonban itt is ritkán terjed tovább 14 napnál.

Legnagyobb fokozatára jutván a láz, — végre beköszönt a crisis ideje, mely crisis következtében a láz vagy egészségbe, vagy halálba, vagy más nyavalyákba megyen át. A criticus napokat már Hippocrates jegyzé fel és ezekhez számitandók: az első öt, a 7-, 11-, 14-, 17-, 21-dik sat. napok; noha ezek körül is bekövetkezhetik a crisis; mely jónak mondatik, midőn egészséggel, — rosznak, midőn halállal végződik a betegség. A forró lázaknak h gyógyítása alkalmával láthatni, miként segíttetik az életerő h. szereink által a jó crisis — milyen főleg az izzadás — előidézésében. Egy-két bevételre azonnal izzadnak betegeink; mely folytonos bő izzadás következtében, számtalan tapasztalás után legnagyobb valószinüséggel számíthatunk arra: hogy, jó ápolás mellett, az említett criticus napok 3-án — 11-én (ritkán később) veszélyen túl leendenek betegeink. És ki fogja tagadni, hogy fő crisis az izzadás? — azután a vizelés (azonnal vizelés után a kritikai vizelet tiszta, későbben zavaros és fehér-, rózsa-, sárga-, tégla-szinü ülepzettel van ellátva), mire mi is figyelünk; melyek sorába számítandók még:

a *székürülés*, *hányás*, *nyálfolyás*, *köpés*, *vérfolyás*, *bőrkütegek* (Ausschläge), mely utóbbi kiürítések (a hasmenést kivéve), mint crisisek, h. gyógyítás alatt ritkán fordulnak elő. Megtörténvén a *jó crisis*, kezdődik a lábadozás (reconvalescentia), mely a betegség természetéhez és egyéb körülményekhez képest rövidebb hosszabb időig tart, mely alatt igen vigyázzon magára a beteg.

Nem akarván a lázak körülményesb leirásába mélyebben bocsátkozni, itt még megjegyzem, miszerint a lázaknak lehet: *gyulasztó* (febris inflammatoria), *ideges* (f. nervosa), *rothasztó* (f. putrida) jelleme (charactere). De itt meg kell még jegyeznem azt is, mikép a láz, lefolyása alatt characterét megváltoztathatja; igy a gyulaszló láz: ideges, vagy rothasztó jellemet is vehet fel. — Továbbá, tartására nézve lehet a láz: *forró* (f. acuta), mely 3—21—30 napig eltart; vagy *idült* (f. chronica), mely 30 napnál tovább eltart: ilyen a sorvasztó láz. — A láz azonfölül vagy *félbenhagyó* (f. intermittens), vagy *állandó* (f. continua), vagy *alábbhagyó* (f. cont. remittens). Félbenhagyó láznak neveztetik azon láz, melynek symptómái bizonyos időkben elmulnak és ismét visszatérnek: ilyen a váltóláz. Állandó lázt a mi éghajlatunkban igen ritkán tapasztalhatni; midőn t. i. a láz symptómái, kezdettől végig szünet nélkül *egyaránt* eltartanak. Alábbhagyó lázban a kórjelek alábbhagyása (remissio) és sulyosbodása (exacerbatio) észlelhetők. — Végre, tudnunk kell még, hogy a láz vagy *független*, vagy pedig *jelbeli* (f. symptomatica). Független akkor, midőn önálló s nem függ valami más szenvedéstől: ilyen sokszor a magános gyulasztó sat. láz. Jelbeli a láz akkor, midőn más nyavalya következtében fejlődik: ilyen a gyulasztó láz, midőn helybeli nyavalyának, például a

tüdőgyuladásnak symptómája. — Ennyit átalánosan a lázakról; — azoknak különös leirását, gyógyítását a jövő lapokon tárgyalandom.

Orbáncz.

Az orbáncz a külső bőrnek nagyobb vagy csekélyebb kiterjedésü gyuladásában áll. Kezdődik némi feszülés, viszketés érzetével azon helyen, melyen meg fog jelenni az orbáncz; azután lapos daganatocska emelkedik fel, mely meleg, fényes, vörös, rózsa- vagy sárgás szinű; a nyomás által elenyésző vörösség nyomás után ismét visszatér; a melegség fölületes a gyuladt részben; a fájdalom közönségesen csekély és csak viszkető, kevéssé égető, máskor szúró Ezen jelenségek a lázzal együtt este nagyobbodnak, reggel pedig kisebbednek; ide járulván: a fejfájás, szomj, undor, hányás, nyugtalanság, a nyavalyának helyéhez s fokához képest kisebb nagyobb mérvben.

A orbáncz okai különfélék lehetnek: gyomorromlat lúdhus, zsíros eledelek, némelyeknél hal, rák, sat. által; összegyült takony, epe; lelki indulatok; az egész testnek vagy egyes részeknek meghülése; igen meleg fördők, darázsszurások és más külártalmak; némely nyavalyák helybelikép is okozzák az orbánczot, u. m. a süly, vizkór, köszvény, az aranyér s hószám rendetlenségei, a sebek, sat.

A mi a gyógyítást illeti, ezt mindenkor az előbb említett okokhoz alkalmaztassuk. Igy ha zsiros eledelek, vagy epe, összegyült takony sat. okozzák az orbánczot, fölkeresvén a gyomorbajokat, ott ezen okokhoz képest találhatunk gyógyszereket sat.

Az egyszerü **sima orbáncz** ellen, félretevén minden egyéb külszereket, egyedül a légnek és a hidegnek elhárítása és a bőr-kigőzölgésnek fenntartása kedveért

— könnyü fehér ruhával takarjuk be a beteg részt, — e következő hatalmas gyógyszert adván be:

Belladonna. Ennek használata mellett elháríttatnak több más bajok, melyek e betegséggel járni szoknak, u. m. agygyuladás sat. A *belladonnához* hasonló az *apis.*

Aconitum, a *belladonna* előtt adandó azon esetre, ha a jelenlevő láz nagy forrósággal, nagy szomjjal tüntetné ki magát. Ebből adjunk minden órában három golyócskát egy ujjnyi vizben; bő izzadást tapasztalván egy-két bevétel után, adjunk *belladonnát.*

Bryonia, ha az orbáncz a csuklókat vagy ezek körül lévő részeket lepi meg; ha mozgás által különösen nőnek a fájdalmak; csak akkor adandó, ha tán a *belladonna* várakozásunknak meg nem felelne.

Pulsatilla, talán csak akkor használna inkább mint a *belladonna*: ha az orbáncz egyik részről a másik részre szökik; vagy ha fülgyuladással van összekötve; de ily esetben is hatalmas a *belladonna*, és csak ennek sikertelen használata után adassék a *pulsatilla.*

Ezen gyógyszerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden órában egy kanállal; bö izzadás után minden három órában.

Néha az orbáncz fölületén h ó l y a g o c s k á k emelkednek, hasonlók azokhoz, melyeket a hólyaghúzók okoznak; ezek legközönségesebben az arczon fordulnak elő és éles sárgás nedvet foglalnak magukban, viszketést, égetést okoznak, hamar felfakadnak és vastag varral fedetnek be, mely alatt, midőn leesik, az egészséges bőr mutatja magát, vagy fölületes genyedést vehetni észre. — Ezen hólyagos orbáncz néha a has, gyomor táját öv gyanánt veszi körül.

A hólyagos orbáncz gyógyitására majd mindenkor elegendő a *rhus.* — Ezen gyógyszer még akkor is megfelelend várakozásunknak, midőn agygyuladással van

összekötve ezen orbáncz. Ily esetben mindazáltal szükséges néha a *belladonna* is.

A *hepar sulphuris* azon esetre adathatik, ha a *rhus* javulást okozván, a genyedés egészen meg nem szünnék.

E gyógyszerek ugy veendők, mint előbb említém.

Ha ideglázzal jár az orbáncz, nézzük az ideg-lázat, vagy ha rothasztó-lázzal, akkor ezt.

A csecsemők orbánczáról más helyen. **Visszaütődött orbáncz** után szintén a fennemlített szerek hasznosak.

Az öv (Gurtel, Zona) félkört képző, tenyernyi szélességü, vörös küteg, melynek fölületén apró fakadékok (Pusteln) támadnak: viszkető, égető, szúró fájdalommal. Ha lázzal jár, adjunk egy két adag *aconitot*, ez után: *Rhus*, vagy *apis*, vagy *mercur* adandók.

A *graphit*, *aurum*, *euphorbium*, *ac. nitri* szintén indikált gyógyszerek.

5 golyót 10 *evőkan. vizben felolvasztván, adjunk ebből minden* 2 *órában* 1 *kanállal.*

Csúz.

A csúznak közönséges tulajdonságai ezek: szaggató, fúró, feszítő, szúró fájdalom, oly érzéssel, mintha a szenvedő részt környező lég mozogna; ezen fájdalom bizonyos vagy bizonytalan időre sokszor hirtelen enged, vagy nagyobbodik; kisebbedik többnyire ágymelegség által; hideg által pedig és némelykor csekélyebb illetésre vagy mozgásra növekszik. Csúz ellen ezen gyógyszerek használnak:

Bryonia, ha a fájdalom szaggató, feszitő, szúró, vörös, fényes, meleg daganattal és feszülés-érzéssel van összekötve; ha mozgás által különösen növekszik, néha oly érzéssel, mintha a hus elvált volna a csonttól; ha ily szenvedésben részesül a test bármelyik része, de kivált a fej, éjjel különösen.

Rhus, ha a fájdalom feszítő, szaggató; nagyobb nyugodt állapotban; nagyobb, ha üléséből vagy fekvéséből kel fel a beteg, mint mozgásban; nagyobb, mihelyt hivesebb lég éri a beteg részt; ha a szenvedő részben, mely dagadt és vörös, zsibbadást, érintés által pedig szúrást érez a beteg.

Nux vomica, ha a beteg húzó fájdalmat érez és szenvedő részét, például fejét nem birja mozdítani, leginkább éjszakán. — Ha a test bizonyos részében létező csúzos fájdalmak éjjel nagyobbak, ágyi meleg által növekednek, daczára az izzadásnak nem enyhülnek, főleg a csontokban érezhetők; vagy a fájdalmas részek dagadtak, a daganat fényes vörös: ekkor jó a *mercur*.

Pulsatilla, ha a fájdalom az egyik részről hirtelen a másik részre vándorol; ha este felé éjszakáig nagyobbodik; ha a szenvedő rész dagadt; igy különösen ha a beteg nyaka mind a két részről fájdalmasan megdagad, érintés által ugy fáj, mintha csak kelés támadt volna a beteg részen; ha a test bizonyos részének, p. o. a fejnek felét, a testnek jobb vagy bal oldalát foglalja el a fájdalom. Főleg tavaszkor előforduló csúzban hasznos.

Belladonna, ha legkisebb mozgás is legnagyobb fájdalmat okoz; ha a nyak izmai fájdalmasan megdagadván, ugyanazon időben a jobb térdhajlékban is érez fájdalmat a beteg, lábát ki nem nyujthatja, sőt nem is mozdithatja; minden észrevehető daganat nélkül; ha minden mozgását iszonyu fájás követi; vagy ha nyomó, szaggató fájdalmat mélyen a csontokban érez a beteg; ha a fájdalom éjjel növekszik; ha a fej szenved igy, vagy a test bármely része.

Chamomilla, ha szaggatást, zsibbadást érez a beteg, ha a fájdalom leginkább a csuklókban, inakban, csontokban jön elő; éjjel nagyobbodik; vagy ha a hátgerin-

czet foglalja el a csúz; ha a keresztcsonttól a czombokig elterjed.

Ezen gyógyszerek legtöbb esetben rövid idő alatt minden fájdalomtól (főleg ha ez nem régi) megszabadítják a szenvedőt, minden kenőcs vagy más külszerek használata nélkül, bő izzadásba hozván a beteget, melyre azonnal javulást érez; ily bő izzadás mellett sem javulván a beteg, adjunk *mercur viv.* *)

Három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden 2—3 órában adjunk egy kanállal.

A csúz néha csekély, de gyakran nagyobb és gyulasztó jellemü lázzal jár: — **csúzláz** — (Rheumatisches-Fieber), mely forrósággal, szomjjal, nem ritkán a tüdőgyuladásnak csekély jelei által tünteti ki magát; a szenvedő rész, ha nem igen mélyen fekszik, vörös, dagadt, munkálatában tökéletesen meg van akadályoztatva; a legcsekélyebb érintést sem szenvedi; a fájdalom különben is nagy, mely a lázzal együtt éjszakán súlyosodik; a szék rekedt, a vizelet csekély mennyiségű, vörös, lángszinű, későbben zavaros.

Ily esetben előbb aconitum, minden órában három golyócska egy ujjnyi vizben adandó; bő izzadás után egy-két bevételre adjunk azon szerekből egyet, melyeket a csúz ellen ajánlottam.

Ha a csúzzal járó láz ideges jellemű — nézzük az ideglázat; de a csúzzal járó láz rothasztó jellemet is vehet fel, — ekkor nézzük a rothasztó-lázat.

---

*) A bécsi lipótvárosi kórházban Pr. Arnold ajánlata után csúzos állapotban legjobb sikerrel használtatik a *tartarus em.*, — ugy veendő, mint alább említeni fogom.

Köszvény.

A köszvény előjelei közönségesen szabálytalan emésztésre mutatnak. Midőn a köszvény már egészen kifejlődött, átalánosan éjjel szaggató, égető, fúró fájdalmat érez a beteg, e mellett borzadozás, utána száraz forróság áll be. A beteg tag orbáncz gyanánt megpirosodik, megdagad, mozgathatósága megakadályoztatik. Ekkép növekszik a nyavalya több napig, mig végre szerencsés körülmények közt a rendes emésztés beköszöntésével egészen elenyészik; de ha örökségi hajlama van a betegnek a köszvényre, ez ismét visszatér és pedig, ha czélszerűleg nem gyógyíttatik, mindig gyakrabban. Többszöri recidivák után a szenvedő tagok megmerevednek, megkeményednek, köszvényes csomók, csontdaganatok támadnak; sokszor ismét chronicus bőrkütegekbe, aranyeres betegségbe sat. megyen át e kinos nyavalya.

Valamint az idült (chronicus) csúzt, ugy az időszakonkint megjelenő köszvényt hosszabb idő alatt ugyan, de sikerrel gyógyíthatjuk a „csúznál" említett szerekkel; ha azonban ezek gyökeres gyógyítást nem eszközölnének, válaszszunk e következendő szerekből egyet, el nem feledvén, mikép köszvény ellen is, ha az időszakonkint, különösen őszszel vagy tavaszszal gyulasztó lázzal lép fel, mindenkor előbb *aconitum*-ot kell beadni minden két órában; ha pedig a láz ideges vagy epés lenne, az ezek ellen felhozott szereket kell használni; — figyelmezvén egyszersmind a köszvény okaira, mely nem egyedül csak meghűléstől, hanem más okokból is származik. Igy ha gazdag, tétlen életmód, zsiros eledelekkeli visszaélés okozza a bajt: ***antimonium*, *pulsat.*;** — szeszes italok után: ***nux v.***, ***sulphur***; — sör után: ***rhus***; — harag után: ***bryonia***, ***nux;*** —

visszaütődött izzadás, aranyér után: *sulphur*, *pulsat.*, *nux v.*, *bellad.*, *bryonia*, *rhus*; — önfertőztetés, nemző ösztönneli visszaélés után: *china*, *ac. phosphor.* választandók. Legyünk tekintettel a test szenvedő r é s z e i r e, a fájdalmak m i n ő s é g é r e nézve is, valljon a kar, láb, kéz sat. szaggató, szúró, égető sat. fájdalmakban szenvednek-e; és ezekhez képest válaszszunk vagy a már leirt, vagy a leirandó orvosságok közől olyant, mely a jelenlevő körülményeknek leginkább megfelel. Legkönnyebben gyógyítható a láb-, nehezebben a térd-, kéz-, könyök-köszvény; a csipe- és gerincz-köszvény legmakacsabb. Nézzük át figyelemmel a gyógyszereket:

Sulphur, ha szeszes italok, vazy meghűlés okozák a a köszvényt; ha vállai, karjai, kezei, lábai izmaiban szaggató szúrást érez a beteg; ha igen érzékeny a hideg, léghuzam iránt; fájdalmai az időváltozásokra és inkább nyugalomban mint mozgásban növekszenek, kivált éjjel meleg ágyban; ha ezen részek vagy a térd megdagadnak, megmerevednek, a daganat fényes és fájdalmas.

Calcarea carb., ha szintén szeszes italok vagy meghűlés következtében támadt a köszvény, a kezek ujjait meggörbíti, azok csuklóiban csomókat hoz elő; ha a térd megmerevül, kivált pedig akkor hasznos, ha vizben hűté meg magát a beteg.

Lycopodium, ha az arcz jobb oldala szenved; ha az ujjak, a térd megdagadnak és megmerevednek; a daganat vörös; a fájdalmak estefelé, éjjel nagyobbak; ha a szenvedő tagok görbén huzódnak össze; — köszvényes csomók jelenlétében is enyhít és gyógyít szerencsésen kivált olyanokat, kik hajlandók a meghűlésre.

Thuja, ha leginkább a test bal oldalát foglalják el a fájdalmak; ha a szaggató s egyszersmind kopogó fájdalmak a vállaktól az ujj-hegyekig terjednek; érezhe-

tők néha csak a karokban, melyek midőn leeresztetnek, jobban fájnak; ha az ujjak hegyei elhalnak; ha mindezen részek megdagadnak, vörösek; ha mozgás által a fájdalmak némileg enyhűlnek.

China, ha önfertőztetés-, nemi ösztönneli visszaélésnek okozata, vagy ha gyengeségen alapult a köszvény, mely a karok, kezek, ujjak izmaiban és csontjaiban, vagy a térdben fájdalmas daganatot idéz elő, mely érintésre nagyobb.

Ac. phosphor., szintén önfertőztetés, paráználkodásszülte köszvény ellen, főleg ha a fájdalmak a csípekben, innét lefelé huzódván, a czombokban fészkelnek; nyugodt állapotban erősebbek; enyhűlnek mozgás által. Bú, gond után fejlődött köszvény után is helyén leend; de ily körülményekben a *staphysagria*-t sem hagyhatom ki, különösen ha a beteg akkor érez leginkább szaggatást, midőn ül; és a fájdalom székhelye a csipe, vagy a térd; köszvényes csomók jelenlétében is folytathatjuk annak beadását.

Mercurius viv. ha gyógyszer bevétele előtt is már sokat izzadott a köszvényes enyhülés nélkül; ha alig tűrheti az ágy-meleget; ha egyoldali fejszaggatás kinozza, mely nyakig terjed és a fogakban is érezhető; ha fájdalmas karjai dagadtak, vörösek és melegek, vagy ha csontjaiban dühöng a fájdalom, éjjel főkép és szenvedő részeiben hidegséget érez a beteg.

Ledum, ha vállaiban, könyökeiben mozgás által növekszik a köszvényes fájdalom; ha a czomb, láb, ennek nagy ujja vagy a térd van megdagadva; ha kezén csomók támadnak; az ágy melege majd el nem türhető. Könyök-köszvény ellen jó a *spigelia* is.

Colchicum, kivált ha gastricus bántalmakkal van összekötve a köszvény; ha többnyire bal oldalon jelenik meg, vagy leginkább a csuklókban; ha izmaiban visz-

kető, húzó, szaggató fájdalmat érez a beteg, mely este majd elviselhetlen és egész éjjel tart; ha a köszvény közönségesen őszkor lepi meg az arra hajlandót.

Sabina, ha a csipében központosulnak a fájdalmak, innét a czombig terjednek, lépdeléskor igen élénkek. Hasonlag használ, ha a kéz-csuklóban támad daganat; főleg nőknek ajánlható.

Colocynthis is a most említett esetben jó, azonfölül ha a keresztcsontban létez a köszvény; a fájdalom legkisebb mozgásra vagy köhentésre nagyobbodik, hascsikarással, lágyék-szúrással van összekötve; járás alkalmával sántikál a beteg oly érzés mellett, mintha izmai rövidebbek lennének; ha egyes tagjai összezsugorodnak, meggörbülnek; ha a térd megmerevül. A tagok összezsugorodása, a csipe-, térd-köszvény ellen hathatós a *graphites* is.

Arsenicum, ha szeszes italok vagy nagy meghűlés szüleménye a köszvény; a kiállhatlan, égető fájdalmak nagy nyugtalansággal párosulnak, mozgás által egykeveset enyhűlnek, azért kénytelen a szenvedő tagjait gyakran mozgatni; ha fekete himlő-féle küteg ütődik ki testén; ha vizkór mutatkoznék.

Antimonium, ha gazdag életmód okozza a köszvényt, de itt a ***pulsat.***, ***sulphur*** is igénybe vehetők. — Köszvény ellen a „c s ú z n á l" előbb leirt ***bryonia***, ***nux***, ***pulsat.***, ***bellad.***, ***rhus*** — mint mondám — szintén tekintetbe veendők.

Ha a beteg **farába** veszi magát a köszvény (Hüftgicht, — **ischias**), ekkor körülmények szerint különösen működendnek a: ***rhus***, ***causticum***, ***colocynthis***, ***nux vom.***; a jelenlevő symptómák szerint választandók és ugy veendők, mint most említém. — Ha egyes tagokban megszünvén a köszvény, innét a test más részére teszi le magát, — ezen **letételes** köszvény (gichtische Metas-

tasen) ellen hasznosak az *aconit*, *nux vom.*, *pulsatilla*, *sulphur*; körülmények szerint gyakrabban, ritkábban veendők.

A választott szerből 5 golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, abból adjunk be nagy fájdalmakban minden 2—3 órában; izzadást, enyhülést látván, ritkábban egy kanállal. Ha már a fájdalmak elmultak, a köszvény gyökeres kiirtására csak minden negyedik, ötödik nap veendő az orvosszer. De midőn az acutus csúz egypár nap alatt gyógyítható, — akkor a chronicus csúz és köszvény gyógyítására több hét kivántatik, daczára a folytonos izzadásnak

Elmulván egészen a baj, az arra hajlandó legyen mértékletes az evésben és ivásban; több növényi mint állati eledellel éljen; ruházata az időviszonyokhoz legyen alkalmazva, tekintetbe vevén mindenkor melegségi fokát a légnek, melyben tartozkodunk; és e szerint most melegebb, most kevésbbé meleg ruhát öltvén magunkra, kerülvén az igen meleg öltözetet főleg járás közben; a szabad légbeni testmozgást el ne mulaszsza a köszvényes. Ily módon átalában sok bajt kerülendünk el, melyek gyakran egyedül a tespedő, elkényeztető életmód szüleményei. Óvszer gyanánt ajánlom a hidegvizzeli testmosást egészséges állapotban; ekkép megedzvén a meghűlésre oly igen hajlandó és érzékeny testet, minden időváltozásra, vagy csekély meghűlésre nem térend legalább azonnal oly könnyen vissza az alkalmatlan és fájdalmas nyavalya.

Néha rendkivül élénk nyilalás rohanja meg a keresztet, mely többnyire hirtelen és közönségesen hajolás vagy emelés alkalmával lepi meg az embert, anynyira, hogy nem mozdulhat. Ezen **keresztnyilalás (Hexenschuss)** ellen igen jeles szer az *arnica*, mely rövid idő alatt enyhülést hoz, 2—3 nap alatt gyógyít legtöbb

esetben; — ha ez nem használna, hasznos a *rhus*, kivált ha gyakran szok e baj visszatérni; nemkülönben ajánlható a *sulphur*, főkép aranyereseknek. — *Három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk eleinte minden órában egy kanállal; javulást tapasztalván, minden 2—3 órában.*

Gyulasztó láz.

A gyulasztó láz legközönségesebben helybeli gyuladásokkal (p. o. tüdő-gyuladással), az emésztő életművek (organumok) szenvedésével, vagy más egyéb betegségekkel jár. Jelei e következendők: az arcznak pirossága, nagyobb melegség, ezután rövid időig tartó láz erős fázással, mely sokszor csak egy izben rázza meg a testet; ezen fázás után égető, száraz, az egész testben egyaránt elterjedt forróság; a szemek fényesek és a világosság iránt érzékenyek; a fej fáj; a nyelv vörös, vagy fehéres és kevessé nedves; a száj és torok száraz, innét a nagy szomj; a szájíz, a szaglás meg vannak változva; az étvágy hiányzik; — a halántéküteréknek erősebb verése; nehéz légzés, csekély és száraz köhögés, szivdobogás; — rendetlen székürüléssel közönségesen kemény vagy rekedt szék; a csekély menynyiséggel és szinte égető fájdalommal kiüritett vizelet lángszinű; az álom nyugtalan, az érzékenyebb egyéneknél és a gyermekeknél leginkább néha félrebeszélés vétetik észre; nem ritkán hányás jelenik meg, de ez nem a gyomor tisztátalanságából következik.

A gyulasztó lázban hathatós gyógyszer minden esetre az *aconitum*, melyből *öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, eleinte adhatunk minden órában; bő izzadás után minden három órában egy kanállal.*

De, a mint mondám, magánosan ritkán jelenik meg

a gyulasztó láz, hanem közönségesen helybeli gyuladásokkal, vagy más betegségekkel összekötve; azért ily esetben keressük fel azon betegséget, mely a gyulasztó lázzal együtt jár, és *aconitum* után adjunk oly szert, mely a másik betegséggel leginkább megegyez. Például, midőn a tüdőgyuladás gyulasztó lázzal jár, ezen láz lecsillapitására adván egy-két adag *aconitum*-ot, keressük fel a tüdőgyuladást és az itt ajánlott szerekből válasszuk azon orvosságot, mely a jelenlevő tüdőgyuladáshoz leginkább illik.

Ugyszinte, ha *aconitum* használata után a gyulasztó láz mellett oly kórjelek is jelennének meg, melyek ideglázra mutatnak; vagy megszünvén a gyulasztó láz, csak az idegláz kórjelei volnának jelen, — ekkor nézzük itt alább az ideglázat és használjuk körülmények szerint az itt leirt gyógyszereket.

Ideglász. Typhus.

A magános, eredeti ideglász (hagymáz, — typhus) többnyire más láznak (p. o. epe-, takonysat. láznak) lefolyása alatt fejlődik ki.

Átalában typhusban a külső érzékek vagy eltompulnak, innét a nehéz hallás, érzéketlenség; — vagy rendkivüli izgékonyak, innét a közönséges hang is kellemetlen hatást tesz a betegre; — a lélek munkálataira nézve szintén különös rendetlenségek észlelhetők; a tett kérdésekre vagy nehezen, vagy némi megfontolással felel a beteg, józan itélete nincsen, félrebeszél és vagy igen jókedvű, víg, vagy szomoru, kétségbeesett: eltompult állapotában pedig csak morog, suttog, kapkod ide s tova a légben, némelykor szökni igyekszik; a beteg alig érzi sokszor tulajdon állapotát, azt állitván hogy semmi baja sincs; gyakran természe-

tes kivánságai is elenyésznek; ezelőtti legkedvesebb tárgyaira alig ügyel; italt nem kiván, habár nyelve igen száraz, vagy legnagyobb forróságában is bor és más egyéb szeszes itallal kivánja szomját enyhíteni; néha (noha ritkán) irtózik a viztől; hanyatfekve legjobban érzi magát, mely helyzetében vagy nyugodtan marad, vagy nyugtalanság és szorongás közt szüntelen de hasztalan, mozgásokat igyekszik tenni; ha nagynehezen felül vagy feláll, elszédül; ha felültettetik, rendkivüli nehéznek tapasztaltatik; nyelvét reszketve nyujtja ki, beszélése akadozó, nehezen érthető, szava gyenge és rekedt (tüdő-typhusban a beteg köhög, mellében fájdalmat érez, légzése rövid és nehéz, véres vagy genyes anyagot köp ki); — az emésztés rendetlen, izetlen felböfögések, inger az okádásra gyakran mutatkoznak; a has fájdalmas, vagy fájdalom nélkül fel van puffadva; a betegnek hasmenése van, vagy székszorulásban szenved; — vizelete el van nyomva, vagy pedig fel nem tartható a vizelés; — a beteg arcza halvány, összeesett; szemei bágyadtak, könyezők és közönséges elevenségöktől meg vannak fosztva; az orrlyukak mintha füsttel vagy korommal volnának behintve; a külbőr vagy állandóan száraz, vagy hideg, tapadékony izzadsággal van fedve; némelykor mind a nyavalyának kezdetén, mind későbben kütegek, ugymint: kásahimlő, petécsek jelennek meg.

Rendkivüli — exaltált — érzékenységgel járó ideglláz jelei ezek: a világosságnak kerülése; szemek fényessége; a fülek nagy érzékenysége, fülzúgás, erős fejfájás, nyugtalan álom, nagy ijedéssel járó felébredés, erős és gyakran dühös félrebeszélés; nagy nyugtalanság, mely miatt a beteg szüntelen változtatja helyzetét; nagy hajlam az indulatokra, főkép haragra,

szomoruságra; a test melegsége, ennek, gyakori változása; reszketés, görcsök, rángások, csuklás sat. — Ily állapotban ezek a gyógyszerek:

Belladonna, ha iszonyu fejfájást, szúrást érez a beteg; az erek duzzadtak; ha a beteg szemei vörösek; szemei előtt szikrákat, fekete foltokat lát; ha fülei zúgnak; a vér a fej felé tolul; a beteg félrebeszél, dühöng; — **agy typhusban** és görcsök jelenlétében is ajánlható.

Bryonia, ha szintén a fej felé tódult vérnek jelenségei látszanak: az iszonyu fejfájás inkább kopogó, szaggató; ha egyszersmind több kórjelek rendetlen emésztésre mutatnak; ha a beteg félrebeszél, de nem annyira dühöng; ha a görcsök inkább a gyomorban, belekben, főkép a végbélben mutatkoznak és onnét szorulása van a betegnek; ha a beteg állapota éjjel vagy este roszabb; ha a csuklókban fájdalmas szurásokat érez, melyek minden mozdulat által növekszenek. — Ha reggel felé van roszabbul a szenvedő: *nur vom.*

Rhus, ha erős, azelőtt mindig egészséges egyéneket rögtön lepett meg e láz; ha annak lefolyása heves, néhány nap alatt kifejlődésének legmagasb fokát éri; ha a beteg fájdalmakról panaszolkodik, melyek tagjait ostromolják és élénk csúzos fájdalmakhoz hasonlók; ha vértolulása van, feje zug, arcza meleg, piros, szemei fényesek, szomja nagy; ha szokatlan érzékenységet árul el külső zörej, beszéd, világosság iránt, később azonban ezen erzékenysége eltompul és a beteg semmiről sem panaszolkodik; ha gondolkodó tehetsége már betegsége elején elnehezedett, ezt érezvén, összeszedi minden erejét, hogy a tett kérdésekre felelhessen, és ekkor hevesen felel, később azonban ezen törekvése mellett is most helyesen, majd ismét zavartan válaszol, mely zavart állapota mindinkább növekszik;

a beteg többnyire félrebeszél kivált éjszakán át, sokszor magában morog; ha épen semmi álma sincsen, és ha nehány perczre elalszik is, szorongó álmai miatt csakhamar ismét fölébred; ha külbőre száraz és forró, melyen néha kütegek támadnak; étvágya semmi; eleinte szorulásban szenved, később azonban hasmenése van; melle szorult, annak oldalaiban néha szúrást érez görcsös köhögéssel, légzése szorongó.

Acid. phosporicum a most leirt *rhus* symptómáival sokban megegyez, azzal a különbséggel, hogy az *ac. phosph.* hatásköre a beteg eltompult állapotának felel meg inkább. A láz lefolyása alatt ugyanis, habár a beteg néha fel van izgatva, ezen ingerültsége csak rövid időig tart, nem anynyira heves, mely után folytonos eltompult (torpid) állapotba esik; azonfölül, midőn a *rhus* fiatalabbak szere, kik sokszor rögtön lepetnek meg typhus által, — akkor az *ac phosp.* inkább korosabbak orvossága, kiknél e láz hosszabb időig tartott előzmények után fejlődött ki. Helyén leend az *ac. phosp.*, ha a beteg igen erőtlen, ágyában alig mozdulhat és azért nyugodtan fekszik; ha forrósága nincsen, vagy testének egyes részeiben p. o. fejében érez meleget, midőn tagjai hidegek; ha a beteg egészen el van kábulva, félrebeszélése nem heves, csak magában morog; a tett kérdésekre alig felel nagynehezen és ismét előbbi apathiájába visszaesik; ha kül-bőre, elvesztvén élénkségét, — fonnyadt; arcza beesett; orravége hegyes; étvágya nincs; székletétele gyakori és sokszor tudta nélkül vannak ürülései; melle hörög. — A *rhus* tehát a typhusnak inkább e x a l t á l t — az *ac. phosp.* ismét annak inkább t o r p i d neméban, és mindakettő **typhus abdominalis**-ban ajánlható.

Arsenicum, a betegnek gyenge, igen nyugtalan és szorongó állapotában hasznos,ha egyszersmind forrósága

égető, szomja olthatlan; ha félrebeszél, szorongó phantasiái által szünet nélkül kinoztatva; ha arczában rángások jelennek meg; ha gyakori vérfolyása van; ha kül-bőrét küteg fedi; étvágya nincs; nyelve igen száraz mint a fa és e miatt beszéde érthetlen; hasa puffadt; ha öntudatát egészen vesztve, vizenyős, véres székürülései is tudta nélkül történnek, holott vizelése sokszor rekedt; melle hörög, sipol; a betegnek rögtön elsoványodott tekintete meglepő.

Carbo veget., ha az arsenicum nem használ, néha reményen fölül ragadja ki a már közelálló halálveszedelemből a beteget akkor is, midőn majd minden ereje kimerült; egészen torpid állapotban van, életének végperczeihez látszik közelegni a szenvedő.

Stramonium, ha az izmokban, különösen pedig az arcz izmaiban jönnek elő a görcsök; ha a görcsök által a száj félre van huzva, a szemek felforgatva; ha ivás, de főleg csuklás alatt a nyeldeklő is részesül e görcsökben; ha a betegnek minden tagja reszket, sőt még nyelve is, midőn ezt kinyujtja; ha félrebeszél, dühös; vizelete megreked.

Hyosciamus, ha a beteg szünet nélkül magánkivül beszél; kapkod a levegőben; ha mind a felső mind az alsó végtagokban görcsöket kap, nyelése is nehéz; keveset vizel; de ha tudta nélkül végzi mind nagyobb mind kisebb szükségét is, helyén leend ezen gyógyszer.

Phosphorus, ha a beteg igen erőtlen; ébrente is eszén kivül van; szája száraz, nyelve nehéz, melle szorult, hasa puffadt; álmában nyög; gyakori székürülései vannak; ha kütegek (Ausschläge) jelennek meg.

A **tüdő-typhusban**, melynek symptómáit mindjárt eleinte említettem, szintén hasznos a *phosphor* mindaddig, mig az említett symptómákhoz, mellszorongás, mellhörgés, nehéz meggátolt kiköpés stb. nem csatlakoznak

mert ekkor már a bekövetkezett tüdő-hüdés (Lungenlähmung) miatt reményünk nem lehet. Ily esetben *phosphor* mellett megkisérthetjük a *tartarus em.* is, beadván minden $^1/_2$—1 órában szokott mód szerint.

Eltompult érzékenységgel járó idegláznak ezek a kórjelei: a legerősebb befolyások is alig hatnak a betegre; helyzetében, ha még oly alkalmatlan lenne is, mozdulatlan marad a beteg; mindenek iránt részvétlen; nem érez fájdalmat, sem pedig más kedvetlenséget és azért nem is véli magát betegnek; a külső érzékek igen eltompultak, azért nehezen lát, nehezen hall a beteg; semmi ételnek vagy italnak valódi izét nem érzi; elkábult állapotában sokat alszik és sokszor mély álomba merül; a szék- és vizeletürülések tudta és akata ellen történnek, vagy elnyomva maradnak. — Ily esetben ezek az orvosszerek:

Opium, ha a beteg minden beszélés nélkül mozdulatlan fekszik; szemei félig nyitva állanak; légzése hörgéssel van összekötve és mély álomba merül a szenvedő.

Arnica, ha a beteg ugy fekszik, mint a ki fejére kapott nagy ütés következtében eszméletlenül rogyott össze, anélkül hogy mozdulna, vagy beszélne. E szereken kivül körülmények szerint, hasznosak itt az: *acid. phosph.* — *arsenic.* — *carbo v.*

Hyosciamus, *stramonium* is hasznosak, ha a test mozdulatlan állapotához görcsök járulnak.

Különösen ajánlom ideglász ellen az előbb emlitett: *ac phosphor.*, *rhus*, *arsenicum*-ot, melyekből 5 *golyócskát* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden* 2—3 *órában 1 kanállal.*

Nálunk kevés kivétellel közönségesen tiz, makacs esetekben husz nap alatt veszedelmen túl tétetik a halállal küzdő; de még ekkor csak a folytonos ápolás mentheti meg életét. Egy felindulás, diaeteticus hiba,

de kivált véletlen m e g h ü l é s ujra a kétségbeesés örvényébe taszitja a már majdnem megmenekült szenvedőt. Azért átalában ily sulyos betegeimnek sohasem engedem meg a fehérruha változtatását mindaddig, mig veszedelmen tul nincsenek és ekkor is legnagyobb ovatossággal, előbb jól fölmelegitve, válthat tiszta inget reconvalescensem. Megjegyzem még itt, miszerint bő izzadást tapasztalván, vagy ha nem is igen izzad a beteg, de nem sulyosbul állapota, ok nélkül ne változtassuk az orvosságot; és hogy izzadás előidézésére szokottnál melegebb takarót ne használjunk. — Jó jel az ideglázban: a r e n d e s n y u g o d t á l o m, azaz h*a* félrebeszélés, fölébredezés nélkül kezd aludni a beteg folytonosan egy-két óráig, oly csendesen, mint már több nap óta nem aludt, a mikor is rendes bevevés miatt nem szabad őt fölkelteni. — Eltünvén a typhus minden symptómája, ne adjunk többé orvosságot, hanem megjövén étvágya a betegnek, egy-két nap csak levesből álló, később czélszerű tápláltatásáról gondoskodjunk, miután betegsége alatt sok tápanyagától fosztatott meg; e czélra szükségesek a tápláló eledelek, gyengébb husnemüek, sőt a jó asztali bor sem árthat kivált azoknak, kik láz alatt torpid állapotban valának; ilyenkor már a szoros diaeta csak hátráltatja a reconvalescens felüdülését.

A lappangó ideglász (schleichendes Nervenfieber) gyakran következménye, vagy folytatása a forró vagy inkább ideglásznak; csak lassankint fejlődik, növekszik és hónapokig huzódhatik; — máskor ismét fejlődésének okai: a túlfeszített testi lelki erő; marczangoló lelki szenvedések; sok vér s nedvek vesztése; kicsapongó életmód. Kórjelei: gyenge, sebes, de változó érverés; többszöri borzongatás és inkább hideg- mint melegség; változó rosz kedv, kivált éhgyomorra, midőn láza miatt

roszabbul érzi magát a beteg; több vidorság, nagyobb szivesség evés után. (E lázat különböztessük meg a sorvasztó — hecticalis — láztól, mely utóbbi helybeli bajhoz van kötve.)

A gyógyszerek: *ac. phosphor.*, ha sorscsapások által levert lelki állapot okozta e nyavalyát. Ezzel jó az *arsenicum* felváltva; de ekkor minden bevétel után tisztára mosattassék mindenkor a pohár, melyben az orvosság csináltatott.

Cocculus, jeles szer oly esetben, midőn gyakori lélekrázó mérgelődés hozta elő a nyavalyát; a beteg arczát többször napjában átfutó hőség gyujtja ki; este kezei forrók; egész teste szárazmeleg, aludni nem tud; nappal gyakran érez borzongatást nagy gyengeséggel, mely miatt le kell feküdnie és ekkor ingerült, haragra igen hajlandó a beteg.

Veratrum, ajánlja magát, midőn ezen betegségnek átalános kórjelei között kitünő a hideg izzadás, mi legalább is a homlokon észlelhető.

Ezen szerekből három golyócskát két evőkanálnyi vizben felolvasztva, adhatunk minden öt órában.

Rothasztó láz.

Ritkán fordul elő magánosan a rothasztó láz, hanem közönségesen más nyavalya lefolyása alatt fejlődik ki.

Maga a rothasztó láz fázással kezdődik; de ez nem sok időig tartván, forróságba megy át, mely itt nagyobb szokott lenni, mint a gyulasztó lázban, némi szúrás- vagy csipéshez hasonló érzést okozván; a beteg igen gyenge; minden iránt részvétlen; érzései eltompulnak; szinte irtózik mindenféle eledeltől; szájize rothadt; a külbőr némelykor a nyavalya kezdetén szá-

raz, nemsokára mçgnedvesül és rosz szagu olajos izzadsággal van fedve; a szomj néha csekély, a nyelv szárazságával és a forrósággal meg nem egyező, némelykor pedig elolthatlan; ide járulnak még az: orrvérfolyás, vérköpés, vérhányás, vérhas; néha a vizelet és izzadság is (noha igen ritkán) véres szinü, vagy a nedvek megromlásának legnagyobb fokán a szemekből, fülekből és a végbélnyilásból is vér csepeg; korábban vagy későbben a betegség lefolyása alatt halavány, világos vörös, sötét-kék, néha fekete foltok (**petécsek**) jelennek meg a külbőrön; a vizelet mindig zavaros, sürű és büdös, nem ritkán barnás szinü, vagy egészen fekete és hamar átmegy rothadásba; a szék eleinte rekedt, később makacs hasmenés is jelenik meg, mely vizenyős, feketés, közönségesen dögszagu, és a nyavalya nagyobb fokán a beteg tudta és akarata nélkül jön elő; ritkábban sárgás, barnás és feketés anyagot hány ki a beteg. Ezen nyavalyában büdös a lég is, mely a beteget környezi; a belekben összegyült szelek dobformára felpuffasztják a hast; a nyelv eleinte nedves, később száraz, barnás, feketés, reszkető és fölcserepedzett, azt a beteg akarata szerint gyakran ki nem nyujthatja; az ajkak, a fogak és az egész szájüreg némi barna vagy feketés mocsokkal vannak fedve; a nyelés nehéz, néha fájdalmas; a szemek vörösek, néha olyanok, mintha porral volnának behintve; a tekintet bágyadt, a szemszögletek mocskos nyálkával látszanak megtelve; a fülek zúgnak; a hallás gyenge, vagy tökéletes siketség van jelen; és a rendes hallás sokszor csak a lábadozás időszakában, sokszor pedig akkor sem tér vissza; az orlyukak szinte kormosoknak látszanak. — A rothasztó láz nagyobb fokát ideges kórjelek is követik, u. m. lassu, morgó, ritkán dühös félrebeszélés, reszketés, görcsök, rángások, kapkodások a légben, ájulá-

sok; továbbá a test felső része a lábak felé rogy, végtére elmaradnak az érverések, — a test hideg.

Kifejlődvén a rothasztó láz, az elleni szerek e következendők.

Arsenicum, főszer akkor, ha nagy nyugtalanságot; szorongásokat érez a beteg; forrósága égető; ha szájában hólyagcsák, testén petécsek támadnak; ha egyszersmind gyengitő izzadások, hasmenések jelennek meg.

Opium, a beteg eltompult állapotában jó, ha egyszersmind székszorulásban szenved.

Rhus és ***belladonna***, ha ezen betegség inkább ideges jellemet visel (nézzük az ideglázat ily esetben.)

Nux vomica, ha a gyomor- és epelázra mutató kórjelek szembetünők (egyébiránt itt is nézzük a gyomor-, epe-, vagy más lázat, melylyel a rothasztó láz van öszszekötve).

China, ajánlható a betegség kezdetén, különösen ha nagy gyengeség, vérfolyások voksolnak rá.

Ezen gyógyszerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden 3—5 órában egy kanállal.

A rothasztó láz lefolyása alatt, szintugy a lábadozás időszakában figyeljünk azokra, miket az „ideglázná!" mondottam.

Váltóláz. Hideglelés.

A váltóláz rendes lefolyása alatt három időszakot lehet észlelni: a) a fázásnak vagy hidegnek, b) a forróságnak, c) az izzadásnak időszakát.

De nem minden váltóláz tartja meg rendesen ezen időszakokat: sokszor minden hideg nélkül egyedül forróságot, máskor csak hideget stb. érez a beteg; mind-

ezekre jól figyeljünk gyógyítás alkalmával, valamint minden előforduló, különösen jellemző kórjelekre a fázás, vagy forróság, vagy izzadás időszakán: és igy h. szereinkkel szerencsésen gyógyítandjuk ezen betegséget rövid idő alatt, mely sokszor számtalan más gyógyszer daczára hónapokig kinozza a szenvedőt. — A gyógyszerek e következendők:

China, ha váltóláz előtt gyomorémelygést, éhséget, szomjuságot, szorongást, szivdobogást, fejfájást érez a beteg; vagy ha prüsszentés vagy másféle tünemények előzik meg a lázt; — ha borzadozás és hideg alatt nincs szomja a betegnek, hanem csak a hideg végével és forróság kezdetén; forróság alatt pedig épen nem szomjas a beteg, vagy legfeljebb száraz szája megnedvesitése kedveért minden szomj érzete nélkül egy keveset iszik; forróság után pedig izzadás alatt van szomja; ha láz alatt vértódulása van a betegnek, arcza piros, meleg, holott a test többi részei sokszor hidegek.

Pulsatilla, ha a hideg alatt hány a beteg és hányással taknyot ürít ki; ha forróság és izzadás alatt is csak keveset iszik, ha láz után (szabad idején) takony-hasmenése van émelygéssel, étvágytalansággal.

Antimonium, ha a beteg nyelve tisztátlan, szájíze keserü, rosz, gyomra émelyeg, böfögései vannak és hány; ha kevés szomja van; ha a forrósággal azonnal izzadás van összekötve, de ezen izzadás nem sokáig tart és csak egyedül forróságot érez a beteg.

Ipecacuanha, ha jobban fázik a beteg midőn melegben van, ha a hideg alatt sincs szomja, de a forróság alatt szomjas; ha émelygést érez, vagy hány, de nyelve tiszta; ha a roham alatt mellszorongásai vannak.

Nux vomica, ha azonnal a láz kezdetén igen erőtlennek érzi magát a beteg, ha étvágya nincs; savanyús, keserü felböfögései vannak és szorulásban szenved; ha a beteg álmatlan, félrebeszél, szinte dühöng; — igen hasznos oly váltólázak ellen, melyek gyomor- és epebajjal vannak összekötve; különösen harmadnapos lázban. A most leirt symptómák következtében hasznos a *nux vom.* akkor is, midőn láz alatt hasonló a beteg állapota a guta ütötte ember állapotához (apoplectisches Wechselfieber); a mikor a *belladnnna* is segit.

Belladonna, ha iszonyu fejfájásban, szédelgésben szenved a beteg a láz alatt; ha szemei érzékenyek és vörösek; ha gyomorémelygést érez, sőt hány is, ha többnapi szorulása van; ha vagy a hideg, vagy a forróság nagy; ha a beteg igen érzékeny, némelykor sirásra is hajlandó. — Ezen körülményekben hasznos különösen a mindennapos láz ellen, de azért hasonló esetben jó sikerrel adhatjuk a harmadnapos, negyednapos láz ellen is.

Veratrum, ha egyedül hideget minden rá következő forróság nélkül, vagy egyedül forróságot hideg nélkül érez a beteg, különösen pedig ha hideg izzadság fedi testét, vagy csak homlokát és szorulása van.

Cina, ha a láz hányással kezdődik, hányás után pedig azonnal éhséget érez a beteg, ha csak hideg alatt, vagy csak forróság alatt szomjas; ha nem csak a hideg hanem forróság alatt is sápadt a beteg; ha orrát gyakran dörzsöli.

Ignatia, ha csak hideg alatt szomjas a beteg, forróság alatt inninem kiván; ha a hideg külső takarók által enged; ha a test egyes részei forrók, mig más részei hidegek; vagy ha csak külsőleg forró a beteg, belsőleg pedig fázik.

Carbo veg., ha a láz előtt vagy alatt szaggatást érez fogaiban vagy végtagjaiban a beteg; ha forróság alatt arcza piros, feje szédeleg, gyomra émelyeg; ha szomjat csak hideg alatt érez, de már forrósága alatt nem kivánja az italt.

Opium, ha láz alatt álomra hajlandó a beteg, sőt az egész láz alatt többnyire alszik; nyitott szájjal horkol, és teste még az izzadás alatt is forró. Figyeljünk főkép gyermekeknél ezen symptómára.

Sabadilla, ha a láz csak hidegből áll; vagy ha sokkal nagyobb a hideg mint a forróság, mely alatt, valamint a hideg alatt is alig kiván a beteg italt; ha hideg alatt csontjaiban érez szaggató fájdalmat és köhög; hathatósnak tapasztaltam sok makacs lázak ellen akkor különösen, ha soha előbb vagy később, hanem mindig bizonyos órában köszönt be e láz.

Natrum mur., ha már láz előtt gyengeség, hideg előtt fejfájás, hideg alatt rövid légzés, ásítozás, álmosság mutatkoznak; ha a beteg forrósága nagy, iszonyu fejfájással, szomjjal összekötve; ha azalatt szemei elhomályosodnak és sokszor eszméletlenül fekszik a beteg, e mellett igen gyenge.

Chamomilla, ha a beteg nyelve igen tisztátlan, fehéres vagy sárgás; ha undorodik, hány, főkép ha szájíze keserü nagy szomjjal, ha hidege kevés, forrósága, izzadása nagyobb; ha a beteg türelmetlen, különösen ha egyszersmind hasmenésben szenved.

Rhus, ha a testnek egyes részei hidegek, más részei melegek; ha minden alkalommal más formában jelenik meg a láz; ha közönségesen este, éjjel jön, hasfájással és hasmenéssel; ha a szivgödörben nyomast érez a beteg, azonfölül szorongó szivdobogást; ha hideg alatt fájnak a végtagok, fáj a fej; fogában

is kopogó fájdalmat érez nyálfolyással; ha forróság alatt minden tagjában húzó fájást tapasztal; ha a láz alatt rángásai, náthája, fülcsengése van a betegnek, teste néha csalánküteggel (Nessel-Ausschlag) van fedve; ha álma nincs és nyugtalanul hányja veti magát. — Mindennapos, dupla harmadnapos váltólázban különösen jó.

Arnica, ha a hideg előtt nagyobb szomja van a betegnek; ha a hideg dél előtt, vagy reggel jön közönségesen; ha hideg előtt minden csontjában fájdalmat érez a beteg; minduntalan változtatja fekvését; kábult és minden iránt részvétlen; ha izzadása rosz szagu, szájából is hasonló szag jön.

Cocculus, ha a láz alatt különféle görcsök, különösen pedig gyomorgörcs kinozza a beteget; ha szorulásban szenved.

Mercur sol., ha forróság alatt is néha borzadozást érez a beteg; ha szive erősen ver; ha izzadása rosz szagu és igen bő; ha sérése van a betegnek. Elmulván a láz, a sérv eloszlatására is igen hasznos.

Arsenicum, igen hathatós gyógyszer, ha majd egyszerre jön a hideg és forróság; vagy ha hideget és forróságot felváltva érez a beteg; ha a forróság égető és a tapintó ujjnak is alkalmatlan, olthatlan szomjjal és nagy nyugtalansággal összekötve; ha nem izzad a beteg, vagy forróság után hosszabb időre jön csak izzadásba; ha a láz mellett nagy szorongást, fülzúgást, végtagjaiban szaggatást érez a beteg és igen erőtlen; ha a testben már azelőtt lappangó de csekély fájdalmak, melyeket máskép egészséges állapotában föl sem vett az ember, láz alatt vagy előtt észrevehetőleg nagyobbodnak; ha az ételek és italok iránt elveszti minden szájizét, ha evés alatt, vagy azonnal evés után szájában keserüséget érez; ha hideg

alatt hányásra ingereltetik. Több eféle váltólázat szerencsésen gyógyítottam ezen szerrel, melyet különösen negyednapos makacs láz ellen szembetünő sikerrel szoktam használni.

Bryonia, ha a láz kezdetével száraz köhögés is kinozza a beteget, mellszúrással összekötve; ha sokkal hosszabb időig tart a hideg mint a forróság; ha forróság alatt oldalnyilalása is van a betegnek és nagy szomja.

Apis, igen hatalmas szer váltóláz ellen: erős, hoszszabb időig tartó hideg, égető forróság, nagy fejfájás és álmosság, undor, hányásra való késztetés, néha csalánküteg esetében, ha az izzadás csekély; szabad óráiban nem alhatik a beteg.

Ferrum, majd azon körülményekben hasznos, melyekben a *china*; ha a vér fölfelé tolul; itt az erek duzzadtak; ha kevés étel után is nyomást érez gyomrában a beteg, vagy ki is hányja az ételt; vagy ha feszülést, néha keménységet, teliséget érez hasában, rövid légzéssel; ha lábai dagadtak, a beteg erőtlen, szükvérü (blutarm).

Nagyobb adagban bevett china következményei ellen jók: a *sulphur*, *bellad.*, *pulsat.*, *ferrum*, *nux vom.*, *veratrum*, *arsenicum* különösen, (*ferrum* szükvérüség — Blutarmuth — esetében), körülmények szerint választva. — Néha azonban bizonyos vidéknek topographiai helyzete miatt nehezebb a láz gyógyítása és e miatt történik hom. gyógyítás mellett is a gyakori recidiva. Ily esetben sürgetve ajánlom a légváltoztatást.

Ezen gyógyszerekből vegyen be a beteg reggel három, este is három golyócskát egy ujjnyi vizben; legczélszerübb azonnal a roham (paroxysmus) után beadni az egyik adagot, a másikát pedig néhány órával a láz előtt; — szabad napokban pedig reggel, este. — Ipecacuanha és opi-

u m minden három órában adható; de a roham alatt semmit sem kell beadni.

Ha roham alatt szomjazik a beteg, ne tagadjuk meg tőle az italt, hanem adjunk neki s pedig jó fris kútvizet, de csak keveset egyszerre, a forróság alatt; a hideg alatt ne igyék, mert ilyenkor ártalmas az ital. Mig ki nem gyógyul és még ezután is egy időig szorosan tartsa meg a diaetát mindenki, különösen gyümölcsöt se egyék, a meghüléstől óvja magát a szenvedő.

Rüh.

A rühküteget bélyegző kölesforma pattanások vagy hólyagcsák vörös foltokon alapulnak és veres karikával vétetnek körül; eleinte ugyan a kezek ujjai közt jelennek meg, de azután lassankint a könyök és kéz izüléseire, a hónalj és térd alatti gödörbe, az alfelre, későbben a mellre, hát-, has-, czombok-, lábszárakra, — hanem az arcz- és nyakra igen ritkán — terjednek. A ragadvány megjelenése viszketést okoz, mely az ágy melegsége, erősebb testi mozgások után nagyobbul és a beteget vakaródzásra ingerli. A pattanások vagy ezen vakaródzásra, vagy önkényt fölrepednek és a belőlök kifolyó savós éles nedv érintésbe jövén a léggel, varrá válik, mely alatt ev (Jauche) rejlik; máskor pedig leszáradnak azok és apró csomócskákká válnak.

A rühnek hirtelen elnyomatása és eltünése (külső és összehuzó szerek vigyázatlan használata által) igen veszedelmes; mert belső szervekre (organumokra) ütődvén, gyuladásokat, szemgyuladást különösen, gyomorgörcsöt, nyavalyatörést, bénaságot, sárgaságot, vizkórt sat. okozhat. Azért ama apró rühférgek megsemmisitésére is, melyek e nyavalya productumai, bel-

szerek használata mellett külsőleg elegendőnek tartom a fekete szappannal való mosást, a fehérruha gyakori változtatását, a legnagyubb tisztaságot. Fő szer itt a:

Sulphur, melyből reggel, este három golyocskát egy ujjnyi vizben vegyen be a beteg; javulást érezvén, napjában egyszer, sőt később minden másod-, negyednap; mindenkor pontosan tartván meg a megtartandókat.

Hepar sulphuris, ha a rüh száraz apró csomócskákból áll (reggel, este három golyócskát).

Carco veg., hasonló esetben (csak esténkint, javulást érezvén, minden másod nap három golyócska veendő).

Mercurius v., ha a rüh nagyobb hólyagocskákból áll (reggel, este három golyócskát, javulást érezvén, ugy veendő, mint a *sulphur*).

Causticum, jó, ha a *mercur* nem lenne elegendő. A *lachesis* szintén hatalmas.

Ezen gyógyszerekkel, melyek közt főleg ajánlom a *sulphurt*, minden utóbajok félelme nélkül szerencsésen gyógyítandjuk a rüht, beadván reggel, este 3 golyócskát.

Elnyomatott rüh után fejlődött más nyavalyák ellen jók: a *sulphur*, *graphites*, *arsenic*, *carbo v.*, *causticum*, *sepia*, *ambra*: eleinte reggel, este, később ritkábban veendők.

Sömör.

A sömör chronicus bőrgyuladással kezdődik; melynek következtében viszketés, égetés, feszítés érzése mellett a bőr duzzadt, vörös és annak fölületén eleinte világos-vörös, később halványabb, sárgás, végre pedig átlátszó kis hólyagokká változó csomocskák emelkednek föl. Felvakartatván vagy felpattanván ezen hólyagcsák,

belőlök saját szagu nedv szivárog, mely a körüllevő részeket föleszi, fekélyeket okoz, varrá keményedik, mely ha leesik, ismét megujul, miután alatta az említett nedv szivárgása folytonos. Ekkép, majd csak egyes helyre van szorítva, például a fejre vagy lábra, majd az egész testen elterjed a sömör. Okai: a bőr tisztátlansága, a bőrt közvetlenül érő gyapju-ruhák, nedves és hives légben, tisztátlan lakásokban való tartózkodás; — vagy a havitisztulás, aranyér, lábizzadás, vizelés megakadályoztatása főleg az agg egyéneknél; a sós, fűszeres, zsiros eledelek; szeszes italok; dugulások; leverő lelki indulatok; más betegségek. — Természetére nézve a sömör lehet jó, vagy gonosz indulatu; ez utóbbi esetben a fekély rothadt bűzü, melynek eve a közellevő részeket gyuladásba hozza, uj genyedéseket okoz és igy mindig tovább terjed; — kül-formájára nézve pedig: lehet korpaforma vagyis száraz sömör, — köles-sömör, és ez közönségesen a hasorganumok szenvedő állapotának okozata szok lenni; a kölessömörnek módosításai ismét a pikkelyes, börkés sömör, — sat.

A sömör átalánosan hosszas és igen makacs nyavalya, évekig eltarthat; ha pedig kül-szerek által elmázoltatik, a legveszedelmesb; mert könnyen tüdő, légcsővészt, vizkórt, sorvadást, sorvasztó lázat sat. okozhat. A homoeopatha nemhasználván kül-szereket, minden rosz következmény nélkül itt is (ámbár csak hoszszabb idő alatt) különösen a már idült sömört fél, egy év alatt szerencsésen gyógyíthat. Czélszerü életmód mellett e szerek használandók:

Sulphur, *mercurius sol.*, *lycopodium*, *graphites. pulsat.*, *staphysagria*, *clematis*, *rhus*, *calcarea*, *ac. nitri*, *arsenicum*, e két utolsó rosz indulatu sömör ellen; — az arczon vagy a fej hajas részén elterjedt sömör ellen

pedig leginkább ajánlom az előbb említett szerek közöl a *rhus*, *graphites*, *staphysagria* gyógyszereket. Egyébiránt az illendő szereket nem leend nehéz kiválasztani annak, ki könyvemet szorgalmasan forgatta. Itt csak azt jegyzem meg, hogy sömör ellen elég minden negyedik nap beadni három golyócskát — és hogy hirtelen ne változtassuk a jól kiszemelt gyógyszert, tudván, miként a radicalis gyógyítás csak több hónap alatt eszközölhető.

Elnyomatott sömör után fejlődött bántalmak ellen hasznosak a: *calcarea*, *lachesis*, *lycopod.*, *sepia*, *sulphur*.

Viszketeg. *)

A viszketeg saját érzése a bőrnek, mely közönségesen különféle kütegek (Auschlag) kórjele szok lenni, de azért függetlenül is előfordul. — Viszketeg ellen hathatós szer a

Sulphur, de ha ez egyedül nem használna, jó a

Lycopodium, ha fölhevülés után nappal érzünk viszketést, vagy este lefekvés előtt.

Nux vomica, ha levetkezés alatt,

Ignatia, ha az ágyban balhacsipéshez hasonló érzést tapasztalunk az egész testben, mely vakaródzás alatt az egyik részről a másikra ugrik át.

Pulsatilla, ha az ágy melege okozza a viszketést; ha ez nem használna, ily esetben jó a *mercurius* is.

Rhus, ha viszketeg mellett égető fájdalmat érez valaki; hasonló állapotban jó a *hepar sulphuris*, *sepia*, ha a nemzőrészeket kinozza a viszketeg; — *petroleum*, ha a tökzacskót; *sulphur* vagy *lycopodium*, ha a végbélt; —

*) Ha a viszketést tetük okozzák, külsőleg tisztaság mellett kenőcs gyanánt jó a *sabadilla*. (Unguentum sab.)

mercur. v., ha vakarás közben vérzik a felvakart hely. — *Reggel, délben, este három golyócska veendö hat kanálnyi vizben.*

Sebek.

A sebek orvoslásánál mindenek előtt a sebet szorgalmasan megvizsgálnunk, a vérzést megállítanunk, és az idegen testeket, melyek a sebet okozzák, félretakarítanunk kell: ekkép eszközölhetjük azután a sebnek majd hirtelen egyesülés, majd genyedés és behegedés által történendő összeforrását és a veszedelmes tünemények elhárítását.

Ha a metszett és vágott, szúrott, tépett és zúzott, lövött sebek veszedelemmel fenyegetnének, küldjünk azonnal orvosért és bizzuk erre a sebnek megvizsgálását, a vérnek megállítását, és az idegen testek félretakarítását.

A vérzés minden sebnél legnagyobb figyelmet érdemel, mely ha igen nagy volna, egyszersmind a legsürgetőbb segedelmet kivánja. E végre — az orvos távollétében használjunk hideg vizzeli borogatásokat, melyek annál foganatosabbak, minél hidegebben alkalmaztatnak; — ha ez elegendő nem lenne, a vérzést néha meg lehet szüntetni czélszerüleg alkalmazott nyomás által. A sértett ütérből (arteria) folyó világos-vörös vért néha megállítja a seben fölül czélszerüleg alkalmazott nyomás; a sértett vérér-, vagy máskép visz.-érből (vena) folyó sötét vért pedig megállítja a seb alá tett nyomás, mely által egy vagy mind a két hüvelykkel az ütér valamely helyen leszorítandó. De csak a fölületesen és a csonthoz közelfekvő üterek alkalmasak ezen lenyomási módra; sokszor különös nyomó eszközöket kell használni, melyeket némelykor vá-

szonba takart kulcs, vagy csizmahorog kipótolhatnak. — Ezekből magában értetődik, hogy nevezetes sérelmek orvost kivánnak, mert csak orvos tudhatja azon különféle bánásmódokat, melyeket e czélra tudni szükséges.

De ha fontosabb gyuladás támadna, mely daganat, vörösség, a seb szárazsága és nagyobbodott fájdalom által mutatkozik: — ennek megszüntetésére, valamint a sebláz lecsillapítására, mely gyulasztó láz mindig egyenes arányban áll a sebgyuladással — félretevén minden külszereket, a hideg vizzeli borogatásokat, — minden nadályozás (pióczázás), érvágás nélkül használjuk hasonszenvi szereinket, melyek mindenkor elegendők ott, hol régi elv szerint nadályozás, érvágás sat. jelentetnek. Hatalmasan működnek ily körülményekben az:

Arnica, melyből *öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván*, *adhatunk eleinte minden órában egy kanállal; bő izzadást tapasztalván*, *minden 3—5 órában*. — Hathatós ezen gyógyszer átalánosan **esés, ütés, nyomás**, szóval: **mechanicai sértés**-okozta bajokban átalában. De ha a helybeli gyuladás és ezzel járó láz súlyosabb lenne, — ekkor az *arnicát* előzze meg az *aconitum*. (Valamint a vágott, metszett, sat. sebre, ugy ficzamodás, csonttörés eseteiben, sebészi kezelés alkalmával, külsőleg is használhatjuk az *arnica essentiáját*, melynek minden csöppjére egy evőkanálnyi vizet öntvén, az ezen vizbe mártott ruhával borogathatjuk a sértett részt.) A *calendula* is hasznos, ha a seb gyuladt, oly érzés mellett, mintha genyedésbe akarna menni.

Arnicá-hoz hasonló szer különösen **csonttörésben** a *symphytum*, *ruta*; **ficzamodásban** a *rhus*, *ac. sulphuricum*, az *arnica* használata után.

E m e l é s , r o k k a n á s , m e g r á n t á s után jó a *rhus*, melyből eleinte *minden órában*, *azután pedig minden*

két órában három golyócska két evökanálnyi vizben veendö. Jó ilyenkor a *carbo v.* vagy *calcarea*, *conium* is.

Genyedés jelenvén meg, a sebet enyheden tépettel (charpie) fedjük és lengén alkalmazott pólyával erősítsük. A genyedés középszerü levén, 24 óra alatt elég egyszer bekötni a sebet, mely bővebb levén, ezen idő alatt a bekötést kétszer kivánja. E mellett adjunk a betegnek:

Hepar sulphuris-t, minden 3 órában, javulást tapasztalván, minden 12 órában egy-két golyócskát vizben.

Mercurius v., ha az előbbi szerre egypár nap alatt észrevehetőleg nem javulna a beteg. Hathatós a

Silica, nagyobb genyedésnél kitünőleg működik. Reggel, este egy-két golyócska veendő.

Arsenicum, ha fenével (Brand) fenyegetne a gyuladás.

China, nagyobb vérzés után következett gyengeség ellen igen hasznos.

Aranea, *kreosot*, *phosphor*, *crotalus* vérző sebek ellen.

Baryta, *graphit*, *petrol.*, *silica*, *staphys.*, *sulphur* be nem gyógyulható sebek ellen használandók.

A **mérges sebekkel** (milyenek a méhek, darázsok szúrásai, a vipera és veszett állatok harapása,) ekkép bánjunk:

A méhek és darázsok csipései vagy szúrásai legcsekélyebb fokai a mérges sebeknek. A fulánkkal bizonyos csipős nedv hozatik a sebbe, innét rendszerint erős fájdalom származik és csak hamarjában nagy daganat jelenik meg. Kihúzván a sebből a fulánkot, ha ez a sebben maradt, ajánlom ismét:

az *arnicát*, vagy *apist*, *öt golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván*, *minden 1—3 órában egy kanállal*, *ha ez nem lenne elegendö*, *segitend a belladonna*, *szintén ugy veendö.*

Harapás-okozta seb ellen *arnica*, *ac. sulphuricum. Crotalus*, ha a seb-helyen fekete pont támad ; ha annak következtében az egész test, különösen a fej megdagad. *Senega*, veszett állat harapása után.

A **veszett** vagy dühös állatok, főkép a **kutya**, macska, farkas, róka és más állatok is a sebet oly tulajdon ragálylyal fertézik meg, mely az egész testre hatván, **viziszonyt** (hydrophobia) és dühösséget, **veszettséget**, bomlást, **ebádázságot** (Hundswuth) okoz. A viziszony előjeleit, kifejlődését, — az e kór elleni gyógyszereket bővebb munkámban közlöm és itt csak a *belladonnára* figyelmeztetem olvasóimat.

Kelés.

Kelésnek mondatik azon kemény, korlátolt, komorvörös, emelkedett és igen fájdalmas daganat, mely közönségesen genyedéssel végződik.

A gyógybánás a daganat eloszlatásában, vagy közönségesen a genyedés előmozdításában áll ; erre nézve külsőleg egyedül szárazmeleg borogatásokat (e czélra legczélszerübb a melegített kása) használjunk, belsőleg adván :

Aconitumot eleinte, úgy veendőt mint a következő orvosságot ; ennek bevétele után :

Sulphur-t (öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden órában egy kanállal). Erre izzadni fog a szenvedő, mely jótékony izzadásra a majd kiállhatlan fájdalmak tetemesen fognak enyhülni.

Belladonna, szintén hasznos, ha a *sulphur* enyhülést nem okozna.

Hepar sulphuris, ha kivált éjjel jönnek a fájdalmak; szelid egyéneknél ily esetben hasznos a *pulsatilla*. Vérmes

egyéneknél a *nux vom.* Időszakonkint megjelenő kelés ellen *lycopodium* veendő.

Felfakadván a kelés, folytassuk a meleg borogatásokat és adjunk a betegnek *hepar sulphuris*-t minden 2 órában 1 kanállal.

Az igen fájdalmas keléseknél, gyógyszereink beadása által izzadásba jövén a beteg, ez által igen enyhülnek a fájdalmak és a kelések sokkal hamarabb fakadnak fel; ide értvén, hogy a szenvedő az orvosság bevétele alatt pontosan tartsa meg a tartandókat az étel- s italban.

Pokolvar.

A pokolvar a keléstől az által különbözik, hogy a pokolvarnál sulyosabb a gyuladás, és hogy ez fenével (Brand) szok végződni. — Itt heves és égető fájdalmak közt oly korlátolt kemény daganat fejlődik ki, melyen több genyedékek (Pusteln) támadnak; a bőr a daganaton komor-kék, vagy feketévé lesz és korán fenével végződik. A pokolvart olykor láz előzi meg, vagy később járul hozzá. — Hathatós szer a pokolvar ellen, minden külszerek használata nélkül (kivéve a száraz meleg borogatást) az

Arsenicum, melyből *öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk addig, mig nem izzad az ágyban fekvő szenvedő, minden órában egy kanállal; ha bő izzadást, javulást nem hozna elő, ekkor változtassuk meg a gyógyszert; jó ilyenkor a silica.*

Körömméreg.

Ha a kéz- és lábujj körömperczének gyuladása (körömméreg) a köröm tövén, vagy oldalán egészen

felületes, — ekkor a fájdalom nem nagy, a daganat az ujjak első perczénél tovább nem terjed, a gyuladás genyféle anyag átizzadásával végződik, mely azonnal a felbőr alatt gyül össze és kékes szint mutat. Csak ha a geny a köröm alá veszi magát, származnak nagy fájdalmak. A köröm többször leesik, de csakhamar uj nő helyébe.

Ha a gyuladás a bőr alatt levő sejtszövetben és többnyire az ujjak bütykös végén telepedik le, — ekkor a vastag bőrnek feszülése miatt nagy a fájdalom; és ha a gyuladás genyedéssel végződik, a geny csak bajosan tud utat törni.

Ha a gyuladás az inhüvelyekben fészkel, — a fájdalom, mely főkép az ujjak tenyérlapján telepedik meg, igen nagy az egész karon végig, a vállig huzódik, magán az ujjon csak csekély daganat látszik, de ugyanez a kéz nagyobb részén annál messzebb, sokszor az alkarig elterjed. A gyuladás könnyen a csonthártyára terjeszkedik és a perczek vesztét okozhatja.

Ha a gyuladás a csonthártyában vesztegel, — ekkor a fájdalmak rendkivül nagyok, a kézen és alkaron túl még sem haladnak; a beteg ujj épen nincs megdagadva, — csak hirtelen genyedés támad és a csont megtámadtatik.

Ezen gyuladás eloszlatására vagy ha már genyedésbe ment volna át, a beteg résznek gyógyitására ezen szerek szolgálnak, minden külszerek használata nélkül.

Ha a körömmérget az ujjperczben szálkával stb. tett sérelmek okozzák, először is ezt emeljük ki; szintén ha a sebbe valamely ártalmas anyag hatott volna, azt langyos vizzel öblitsük ki. Ezután hasznos a

Sulphur, ennek bevétele után a beteg izzadni, izzadás után a fájdalom enyhülni, a daganat kisebbedni

fog. — Ha mindezt nehány bevételre nem tapasztalnók, jó akkor *rhus* vagy *mercurius v.* Ezen gyógyszereket folytathatjuk genyedés esetében is; de ekkor szintén hatalmas a *silica*, főkép ha a genyedés gonoszféle.

Ezen szerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk eleinte, mig a fájdalmak nem enyhülnek, minden órában egy kanállal; bő izzadásba jövén, (feküdjék le a beteg és szokása szerint takaródzék; igy sokkal rövidebb idő alatt szabaduland meg kinos bajától,) minden 3 órában; — genyedés alatt minden 5 órában.

Körömméreg ellen dr. Hirsch a nem diluált, hanem *concentrált acidum nitricumot* ajánlja külsőleg. E czélra ő fogpiszkálóféle fácskát használ, melynek végét az *ac. nitricum*-ba mártván, ezzel keni be a szenvedő ujjnak csak azon részét, a mely vörös, gyuladt. E kenegetésre, ha 2—3 perczig is tart, épen semmi fájdalmat sem érez a beteg: viszketést, égetést tapasztalván, jele, hogy a gyuladt körön túl létező bőr érintetett az *ac. nitricum* által, amikor vizbe mártván az ujjat, a fájdalom elenyészik. Ha vastag a gyuladt bőr, többször ismétlendő e bekenés, mely után a vörös rész nehány percz lefolytával sárgulni kezd. Befejezvén ezen kezelést, nehány percz mulva az ujj tiszta vászonrongygyal beburkolandó és ekkép a beteg legrövidebb idő alatt szabadul meg kinos fájdalmaitól (H. Z. 17. sz. 1862).*)

Tyukszem.

Áztassuk lábainkat egy negyed óráig langyos

---

*) Chronicus **Körömbántalmakban** átalában hasznosak: a *graphit.*, *antimonium*, *sepia*. Köröm alatti vérzésben: *crotalus*.

vizben; ez után éles tollkéssel óvatosan vagdaljuk le a tyukszemet vékonyrétüen addig, mig kevés fájdalmat nem érzendünk; ekkor egy kanálnyi vizben egy csepp *arnicát* (ennek essentiáját) kevervén, ezzel borogassuk a kivágott tyúkszemet; ha egyszerre nem használna, gyakrabban ismételvén e műtételt. — Egyébiránt minden külszer alkalmazása nélkül majd tetemes javulást, majd (béketürés mellett) gyógyitást is eszközlendenek, az

Antimonium vagy *bryonia*, ha legkisebb érintésre is nő a fájdalom; szintén a *rhus*, vagy *sulphur* stb.

Ezen szerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, midőn nagy a fájdalom, bevehetünk minden $^1/_4$ ***órában; könnyebbülést érezvén,*** $^1/_2$—1—3 ***órában egy kanállal.***

Fekélyek.

A fekélyedés a genyedéstől az által különbözik, hogy a részek valóságos romlásával és vékony, csipős, rosz szagu, különféle szinü genyes nedvnek elválasztásával jár. Hasonszenvi gyógyszereink a fekélyeket minden külszerek alkalmazása nélkül, legyenek azok sülyös, görvélyes, köszvényes, bujasenyves, sömörféle, rühös stb. fekélyek, szerencsésen és gyökeresen gyógyítják. Külsőleg csak tiszta tépet (Charpie) kivántatik, egyedül a fekélyeknek tisztántartása kedveért.

Sulphur, kitünőleg hathatós és gyakran igen rövid idő alatt gyógyítja mindazon fekélyeket, melyekben főleg viszketést, vagy szúrást, feszülést érez a beteg.

Silica, igen hasznos átalában; különösen pedig oly fekélyek ellen, melyek holdváltozáskor rosszabbulnak;

szintén minden gonoszféle fekélyek radicalis gyógyitására.

Carbo veg. vagy *arsenicum*, hatalmasok azon fekélyek ellen, melyek könnyen vérzenek és melyek égető fájdalmat okoznak. Az utóbbi különösen a fenének (Brand) tovább terjedését is gátolja, és a fenés ev hatását az egész testre akadályozza.

Mercurius v., *acidum nitri* stb. bujafekélyek ellen hathatósan működnek.

Aurum, *carbo v.*, *hepar s*, *sulphur*, *silica*, *ac. nitri* merkurialis fekélyek ellen, p. o a torokban.

Ezeken kivül körülmények szerint a *lycopodium*, *graphites*, *calcarea carb.* sat. reményen fölül édesen lepik meg a szenvedőt.

Ha a fekélyek nem régiek, vegyen be a beteg reggel, este három golyócskát két evőkanálnyi vizben; — *az idült* (*chronicus*) fekélyek *gyógyitása alkalmával elég hetenkint kétszer bevenni*, pontosan tartván meg a tartandókat azon napokban is, melyekben a beteg be nem vesz.

A fekélyeken támadt **vadhus** ellen a *sulphur*, *silica*, *petroleum*, *graphites* (külszer alkalmazása nélkül) igen hasznosak. *Reggel*, *délután*, *este három golyócska veendő két evőkanálnyi vizben.*

Fekélyek ellen: egyes symptómákra nézve ezen szerekből választhatunk:

— Büdös fekélyek: *arsen.*, *carbo v.*, *lycop.*, *mercur*, *silica*;

— kemény szélü fekélyek: *arsen.*, *pulsat.*;

— könnyen vérző —: *carbo*, *hepar*, *lycop.*, *phosph.*, *pulsat.*, *silica*, *sulphur*;

— szalonnás fek.: *sabina*, *baryta*;

— taplós fek.: *lachesis*, *mercur*, *silica*;

— mercurialis fek.: *a u r u m*, *a c. n i t r i*, *h e p a r*, *t h u j a*;
— sipolyos (fistulös): *a n t i m.*, *calcarea*, *l y c o p.*, *s i l i c a*, *sulphur*;
— rákfélék: *a r s e n.*, *aurum*, *kreosot*, *silica*, *sulphur*;
— vadhussal járó fek.: *grap.*, *p e t r o l.*, *sepia*, *silica*;
— külszerek által elnyomott fekélyek után fejlődött bántalmakban: *lachesis* a főszerek egyike.

Fekvély vagy felfekvés.

Hosszabb fekvés következtében néha felfekszi magát a beteg. Ezen alkalmatlanságot elkerülhetni, ha naponkint a fekvő beteg ágya alá egy dézsába fris vizet alkalmazunk. — A már megveresedett, sebhedt részre hideg borogatásokat is használhatunk, hideg vizbe mártott és jól kifacsart fehér ruhák által; vagy ha a hideg viz egyedül nem használna, vegyíthetünk bele egy pár csepp *arnicát*.

Ha már fene (Brand) járulna hozzá, jó a *china*; vagy ha erre nem gyógyulna, hathatós a *carbo v.*, vagy az *arsenicum*; melyekből *három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden három órában egy kanállal lehet bevenni, félretevén minden külszert, egyedül a tisztaságra ügyelvén.*

Bujakór. Syphilis.

A bujakór gyógyitását bizzuk h. orvosra; mert e nyavalya következményeire nézve borzasztó; az elhatalmazott megmérgesít egész családi életet. Orvos távollétében kerüljük a kuruzsolókat és használjuk a leirandó h. szereket; mert R i c o r d párisi tanár (e tekintetben tekintély) után az elhanyagolt vagy roszul orvosolt bujasenyv nemcsak több szembajnak és ezek

közt a fekete hályognak (Amaurosis) sokszor oka; megtámadja ez az agyvelőt, légcsőt, tüdőket, szivet, májat, általa tett számtalan felbonczolás tanusitása szerint.

Ily szomoru helyzet elháritására, minden tekintetből mindenkinek tanácslom: óvja magát ilyetén, legkedvezőbb gyógyitás esetében is gyengitő betegségtől; — annak pedig, ki e bajba esik, H a h n e m a n n gyógymódját ajánlom; mert — számtalan tapasztalásom után szerzett meggyőződésemet tárom ki a szenvedőknek e szavakban: „a bujakór ellen fölötte hasznosak a h. gyógyszerek." Kiirtják ezek kezdetben néhány hét alatt, gyökeresen e bajt: hosszabb időt kivánnak a már elhatalmazott bujakór megsemmisitésére, de még ekkor is a legnagyobb valószinüséggel működnek a beteg javára, szokott kis adagban, minden rosz következmény nélkül; holott a nagyobb mennyiségü *jod*, *mercur* sat. szereknek ártalmát több esetben senki sem tagadhatja. — De hol kaphatni hom. orvost azonnal? — ily módon figyelmeztettek többen, — arra kérve, hogy a bujakórt oly veszélyes nyavalyának ecsetelvén, az ez elleni szerekkel ismertetném meg azon szerencsétleneket, kik szükség esetében nem fordulhatnak h. orvoshoz! Átlátom ezen igazságos figyelmeztetésöket, — azért is kötelességemnek tartom, hogy ezennel közöljem a bujakór gyökeres kiirtására használandó gyógyszereket röviden és népszerüen, azon őszinte kivánságom mellett, hogy mindenki tiszta életet viselvén, azokra soha senki se szoruljon.

1) **Vizelet-cső-**, vagyis **hugycső-takár (Tripper)** a hugycső takonyhártyájának gyuladása. Az infectio után 3—4, néha 8—10, sőt 14 napra a hugycsőben viszketést érez a beteg, és e viszketés, csiklandozás vágyat gerjeszt benne közösülésre. 2—3 nap mulva a

vizelés alatt vagý után égető fájás áll be; a hugycsőből sárgás, eleinte ritka, későbben sürűbb nedv foly ki, mely a fehérruhában sárga foltokat okoz. Éjjel minden kellemes érzés nélkül, sőt inkább nagyobb fájdalommal, szinte görcsösen merevedik meg a nemzőtag; de midőn már a gyuladás tágit, ekkor a fájdalom napról napra kevesebb, a kifolyás mindinkább megsürűsödik, kevesbedik.

Ezen betegség gyógyitása alatt különösen megkivántató föltételek: a nyugalom és diaeta. Sokkal hamarabb szabadul meg e bajától az, ki kerüli a testmozgást, szoros diaetát tart, mint az, ki nem kimélvén magát, sokat jár és nem tartja magát az étel- s italban; mert e kór minélelőbbi gyökeres legyőzésére csakugyan nyugalom és legszigorubb diaeta kivántatik, kerülvén egyszersmind mindazt, mi a nemi ösztönt felingerli. Hust, fűszeres eledeleket ne egyék, szeszes italokat, kávét, theát sat. ne igyék a beteg; mert különben a legveszedelmesb bajokba döntheti magát; suspensoriumot viseljen, felkötvén a tökzacskót; mert ily alkalommal méltán tarthat a tökgyuladástól, melynek veszélyteljes kimeneteit tudjuk, amikor is azonnal a tökgyuladásnál előhozott szereket használja a szenvedő és feküdjék le, kerülvén minden mozgást; mert különben, ha fenébe megyen át a gyuladás, életét veszedelmezteti; — azért a diaeta is ekkor a legszigorúbb legyen. Vigyázzon a beteg, hogy szemeit azon ujjával ne dörzsölje, mely e mérges anyag által bepiszkoltatott: mert igen veszedelmes szemgyuladást kaphat. E baj közönségesen 6 hét alatt gyógyittatik gyökeresen, de ki szigoruan tartja magát, hamarabb is kigyógyulhat. Köszönje meg azonban a beteg azok tanácsát vagy ajánlkozását, kik pár nap alatt akarják őt kígyógyitani: mert

más gyógyitani, más elnyomni e nyavalyát, amidőn is a káros következmények el nem maradnak! — Igy, veszedelmesek minden külszerek, a befecskendezések, melyektől óvjuk magunkat, egyedül ezen szereket használván:

Aconit, melyből azonnal a gyuladás kezdetén vegyünk be minden 2 órában 3 golyócskát, háromszor egymásután. *Aconit*-ra jó a

Cannabis, mely után ha két nap alatt semmi enyhülést sem tapasztal a beteg szoros diaeta mellett, — adjunk: *cantharidest*, főleg ha vizelés alatt vagy után nagy a fájdalom: ha igen fájdalmas erectiók mellett a nemzőtag meggörbül (chorda). *Capsicum*, ha a vizelésre szüntelen késztetést érez a beteg, de eredmény nélkül; vagy ha vizelés alatt *égető* fájdalmat érez. Ezekből 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván, beadhatunk minden órában 1 kanállal. Elmulván a fájdalmak, a többi symptómák legyőzésére hasznos a

Mercurius solubilis; minden 3 órában 3 golyócska, — vagy a ***thuja***. Ha javul a beteg, elég reggel, este bevenni.

Diaeteticus hiba következtében, de néha másképp is megtörténik, hogy a kifolyás, bár csekély mennyiségben, de mégis megmarad, minden fájdalom nélkül. Ezen utólagos takár (Nachtripper) ellen ajánlhatók a ***sulphur***, ***thuja***, ***pulsatilla***, ***tussilago petasites***, ***ac. nitri***; különösen ajánlhatom a ***sulphurt***, ezután a ***phosphort***, vagy a ***merc. solub.*** ez utóbbit kivált, ha a lágyék táján húzó fájdalmat érez a beteg, a kifolyás zöldes. Hosszabb ideig reggel, este 3 golyócska veendő; javulás esetében ritkábban.

2) Tisztátlan közösülés után 2—8 napra kis pattanások is mutatkoznak, többnyire az előbőr külső

vagy belső oldalán; ezek igen hamar fekélyekké válnak (**bujafekély, Schanker**), — melyeknek környezete néha megkeményedett (Huntherscher Schanker). E fekélyekből sárgás, mérges anyag szivárog, mely föltétlenül ragályos. E bajban az elhanyagolás vagy kuruzsolás borzasztó pusztításokat tehet. Mint előbb emlitém, a schanker a test minden részére elterjedhet; azért is folyamodjunk azonnal ügyes orvoshoz és ne fogadjuk el azok tanácsát, kik külszereket ajánlanak, milyenek a különféle vizek, kenőcsök, a pokolkővel való égetés; mert e bajnak oka mélyen lappang a test belsejében és igy gyökeres kiirtására csak a belső szerek használhatnak. Ne örvendjünk, ha nehány nap alatt külsőkép a baj elmázoltatik; mert ez által nincs elháritva; — ez, a testben lappangván, ki fog törni a legszomorubb következményekkel. Külsőleg egyedül a tisztántartásra figyeljünk, e czélra langyos vizbe mártott rongyot használván borogatás gyanánt napjában többször. (Ezen kezelés után mossuk meg kezeinket mindenkor és ujjainkkal mosás előtt ne érintsük szemeinket). Itt is a diaeta igen szigoru legyen; — megtartván pontosan az előbb mondottakat, ha mindjárt több napig is épen semmi javulást sem látunk, — hat hét alatt gyökeresen kigyógyulandunk. e következő szereket használván:

Mercurius praecipitatus ruber (3-dik trituratióból készitett dilutio). Ebből vegyünk be reggel, este egy cseppet. De ha e 3-ik trituratioból készitett dilutio több nap alatt nem használna, ekkor a 3-ik trituratio adandó kivált torpid egyéneknek, ebből adván be reggel, este $^1/_6$ grant, (azaz egy kis késhegynyi mennyiséget). Ily módon használható a *mercurius sol.*

Ac. nitri azoknál hasznosabb, kik már mercurialis szereket ezelőtt is használtak. Szintén ugy veendő

Sulphur, ha rühvel van összekötve a nyavalya.

A másodrendü bujakórban (syphilis secundaria) ugyanezen szerek hasznosak, melyekhez a *kali bichromic.* csatolom.

A harmadrendü bujakórban az előbb említett szereken kivül hasznosak a: *sanguinaria*, *aurum*, *carbo v.*, *ac. phosphor.*, *thuja*, *lachesis*, *sulphur* sat.

Néha a takár első stádiumában, — máskor ismét bujafekélyek alkalmával az előbőrt hátrahuzni nem lehet (Phimosis), — vagy pedig a makkon alól a nemzőtag körül megdagad az előbőr és azt felhuzni lehetlen (Paraphimosis). Ekkor azonnal feküdjünk le és ne erőlködjünk az előbőr visszahuzásával, hanem áztassuk langyos vizben a nemzőtagot, vagy ovatosan használjunk langyos vizzel való befecskendezést napjában többször. Mindazáltal a makkon alól összeszorult előbőrt sokáig igy ne hagyjuk, hanem gyöngéden (nem erőszakosan) próbálgassuk azt felhuzni (mondom gyöngéden, ha mindjárt egy óráig tart is ezen kisérlet és csak hosszabb idő alatt sikerül a bőr előrehuzása); mert ezen utóbbi esetben a makknak ovatos felhuzása azért szükséges, mivel itt a bekövetkező fenétől (Brand) gyakran méltán tarthatni.

Schanker vagy tripper alkalmával sokszor kis keménység is támad a jobb, vagy bal, néha mindkét lágyékon. Ekkor azonnal vegyen be a beteg *mercurt*, minden 3 órában 3 golyócskát, és kerülje a testmozgást. De a mint e kis keménység nő és gyuladásnak indul, ugy növekszik ezzel a fájdalom, mely a gyuladás legmagasb fokozatán majd kiállhatlan. Ekkor a daganat vörös, kemény, forró; később bizonyos helyen lágyabb, fehér; a beteg itt kopogó fájdalmat érez mindaddig, mig végre e daganat felfakad, a midőn is a fájdalom enyhül. E daganatot **dobnak** (Bubo) nevezzük.

Ilyenkor feküdjék le a beteg; mert a veendő orvosságokra izzadni fog; — szoros diaetát tartson; külsőleg csak száraz meleg borogatást használjon; vegyen be gyuladás alatt *aconitumot* (5 golyócskát 5 evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden órában 1 kanállal); ez után pedig *mercur viv.*, a most emlitett mód szerint készitendőt, de csak minden 2 órában egy kanállal veendőt, mindaddig, mig a daganat el nem oszlik, vagy föl nem fakad: ez utóbbi esetben tiszta tépetet rakván a felfakadt helyre reggel, este. Ha pedig már ez előtt gyógyíttatott a beteg *mercurral* nagy adagban, ekkor a *sulphur* ugy veendő, mint a *mercur*. Elmulván a fájdalmak, a schanker ellen előbb használt gyógyszerek bevétele folytatandó.

3) A **függöly (Feigwarzen)** alatt azon kinövéseket értjük, melyek az infectio után 3—8 napra támadnak a végbél táján, vagy a nemzőtag külbőrén, a tökzacskón, a czombok felső részén. Eleinte csak viszketést, később égetést okoznak; nagyobb számmal jelenvén meg, annyira fájdalmasak, hogy a szenvedő nem állhat, nem ülhet. E kinövések mindig nedvesek és e nedvesség igen rosz büzü: mi által az aranyeres csomóktól meg lehet különböztetni. — Ne engedje a beteg, hogy e kinövések egyszerüen o l l ó segedelmével, vagy é t e t ő k ő (lapis caust. chir.) használata által irtassanak ki; mert valamint a s c h a n k e r, ugy a függöly oka a testben rejlik — és igy valamint ott, ugy itt is csak a belső szerek által eszközölhető a gyökeres kiirtás. Hasznosak a f ü g g ö l y ö k ellen a:

Thuja vagy *ac. nitri*, vagy még az *ac. phosphor.*, *lycopod*; száraz függölyben pedig kivált m e r c. s z e r e k után: *sassaparilla*, *sulphur*, melyekből reggel, este vegyen be a beteg három golyócskát. Ezek által meggyógyul a beteg a gyógyitás szoros értelmében; midőn

azon esetben, ha egy helyen kiirtják, előjön más helyen, vagy a mi ennél veszedelmesebb: a test belsejébe verődik a legszomorúbb következményekkel, mint a schanker.

Az e tárgyban irt első soraimban tettem ezekről emlitést, melyek legyőzésére, valamint a mercuriálék ellen is, hasznosak az: *acid. nitri*, *aurum*, *lachesis*, *sulphur*, *thuja*, *carbo veg.*, *lycopodium*, *staphysagria*, *mercur* (de kik ezzel gyógyíttattak nagy adagban, azok használják az ez elleni szereket). Különösen csontfájdalmakban a *mercur*, vagy ha ezt használta a beteg, ekkor: *aurum*, *lachesis*; — kütegekben (Ausschläge) *mercur* vagy *aurum*, *ac. nitri*, *lachesis*; — torokbajban *aurum*, *ac.*, *nitri*, *hepar sulph.*, *belladonna*; — szemgyuladásban, az ott említett szerek veendők, naponkint reggel, este; javulást látván, ritkábban. Igy használandók **csontszu** (caries) ellen az *aurum*, *mezereum*, *asa foetida*, *ac. phosphoricum*, melyek, körülmények szerint, más okból származott csontszu ellen is alkalmazhatók, melyekhez még a *silicát*, *calcarea carb.* és *lycopodiumot* sorolom. *Reggel este három golyócska veendö*; *javulást érezvén*, *minden negyed nap.*

Láb-izzadás.

A láb izzadásnak különféle okai lehetnek, melyekhez képest különfélék a gyógyszerek. Mindenkor helyesen kezdendjük az orvoslást *sulphur*-ral, mely ha nem használna, adjunk *lycopodium*-ot. Ha rosz büzü a lábizzadás, ekkor a *kali carb*, vagy *baryta* vagy *graphites*, *silicea* megfelelhetnek várakozásunknak; ha az izzadásnak nincs szaga: *mercur*. De miután ilyetén baj gyógyítására hosszabb idő kivántatik — egy orvosságnak hatását várjuk be hosszabb időig. Láb-átázás után, visszaverődött lábizzadás következtében támadt bajok után: *rhus*, —

rögtön visszaverődött lábizzadás következményei ellen: *silicea*, *baryta* hathatósak. *Láb-izzadás ellen reggel, este három golyócska veendő; javulást érezvén, hetenkint kétszer; visszaverödött lábizzadás esetében beadhatunk minden 3 órában 3 golyócskát.* *)

Vérér-csomók vagy daganatok.

A vérér-csomók, vagy daganatok a vérerek kitágulása következtében támadnak a lábakon, vagy a test egyéb részein. Eleinte semmiféle bajjal sem járnak, a vérerek csak lassankint emelkednek egyenetlen, korlátolt, szederjes vagy fekete daganatokká, melyek a rájok tett nyomásra elenyésznek; de ha a nyomás megszünik, csakhamar ismét fölkelnek, a szenvedő tagban nehézség-érzést, néha heves fájdalmakat okozván. Midőn nagyobb daganatok támadnak, az egész tag felpöffed, a vérerek megvastagodnak, a bőrön és sejtszövetben tályogok, fekélyedések származnak, gyakorta a vérerek felpattanak és nagy vérfolyást okoznak. Többnyire csak a fölületes vérerek vannak kitágulva.

Az egész beteg tagnak pólyázással eszközlendő egyenletes összenyomása ily esetben a fő teendőkhöz tartozik ugyan, de e polyázás ne legyen igen szoros, és e mellett a gyökeres orvoslásra szükségesek még ezen orvosszerek:

Pulsatilla, kivált eleinte, különösen terhes nőknél alkalmazandó, midőn még csekély a baj. Ha a láb dagadt és vörös: *calcarea*.

Lycopodium, ha nagyobb daganatok támadnak, melyek heves fájdalmat okoznak; ha a tag felpöffed, a bőrön fekélyek mutatkoznak; sőt néha még akkor is, midőn a vérerek felpattannak.

---

*) Elnyomatott átalános izzadás szülte bajokban hasznosak: *bellad.*, *bryonia*, *nux vom.*, *silica*, *pulsat.*, *mercur viv.*, *rhus.*

Arsenicum, ha az előbbi szer nem használ; ha az elpukkadt vérerek következtében nagy vérfolyás támad; a fájdalom szintén heves, égető. Többen a *Hamamelist* ajánlják.

Reggel, este vegyen be a szenvedő három golyócskát kevés vizben; javulást érezvén, hetenkint csak kétszer; de ha nagyok a fájdalmak, ekkor öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, bevehet abból minden 2—3 *órában egy kanállal, söt nagyobb vérzés esetében* $^1/_2$—1 *órában; javulást tapasztalván, mindig ritkábban.* — A nagyobb testmozgást, hosszabb állást szintén kerülje a gyógyítandó.

Égett sebek.

Az égés kisebb fokaiban leghasznosabb a megégett részt a tüzhez közel tartani; ekkép elenyészik a gyuladás minden utóbaj nélkül; — legroszabb hideg vizzel tett borogatásokat használni, vagy bármi hűtő szereket, milyenek a kolompér, vörösrépa; mert ugy hiszem mindenki tudja, hogy ezek használata után közönségesen hólyagok, fekélyek támadnak. *) De nem mindenkor lehet az égett részt tüzhez közel alkalmaztatni; ily esetre vannak más gyógyszerek, melyek elvünk szerint sokkal hamarabb és biztosban gyógyítják az eféle bajt, elhárítván egyszersmind minden utóbajt.

---

*) Égetés ellen igen ajánltatik a közönséges hideg fa-szén, mely vagy összetörve, vagy darabban alkalmaztassék az égett részre. Erre néhány percz alatt enyhülnek a fájdalmak.

Phosphor-gyufák által történt veszélyes égetés ellen azonnal *aconit* adandó (5 golyót 10 evőkan. vizben felolvasztván, minden $^1/_4$ órában 1 kanállal); ha erre nem javulna a szenvedő és a baj nagyobb fokra emelkednék, ekkor *aconit* után a *phosphor* (20. dil.); ha nem használna, *arsenic* vagy *carbo* adandók szintén minden $^1/_4$ órában, javulást látván, ritkábban.

Több esetben hasznos az olaj (különösen a terpentinolaj); vagy még jobb a borszesz (Weingeist), erős pálinka, ha ezt előbb megmelegítjük és ezzel az égett részeket addig nedvesítjük, vagy az ezzel tett borogatásokat addig használjuk, mig a fájdalmak ezen alkalmazás által növekszenek. (A szemhez közel álló, égett részt pálinkával, borszeszszel ne borogassuk.) A borszesznél hatalmasb az *urtica urens*, essentiájának minden cseppjére egy evőkanálnyi vizet öntvén, ebbe mártván ruha-darabokat, ezekkel fedvén be az égett sebet, mire, elvünk szerint, a seb igen gyorsan heged. Azonban, ha mélyen terjedt el az égés, akkor használjuk inkább e következő szereket:

Ha az égés a test nagyobb részére terjedt el, ekkor hathatós a gyapot (Watte). Ezt több vékony rétegben alkalmazzuk az égett részre. — Ha hólyagok támadtak, ezeket szükséges előbb felbökni, hogy ekként belőlök a nedv kifolyhasson. Ha az égett sebből sok geny foly ki, akkor a legalsó réteget mindig a beteg részen hagyván, csak az e fölött levő gyapotrétegeket változtassuk.

Jótékony gyógyszer az égésekben: az *arsenicum*, vagy *causticum* — ha a harmadik higításból (von der dritten Verdünnung) 6—8 cseppet félpohár vizzel jól összekevervén, az ebbe mártott ruhával gyakrabban borogatjuk a beteg részt. Ezen gyógyszerek belsőleg véve (minden 3 órában, javulást tapasztalván, minden 12 órában három golyócska két evőkanálnyi vizben) hasznosak azon fekélyek ellen, melyek az égett részen támadtak.

Ha a láz nagy fokra nö, belsöleg hatalmas az aconitum, minden órában három golyócska; javulást érezvén, csak ritkábban.

Genyedés támadván és a szenvedő rész nagy

érzékenysége tágulván, adjuk azon szereket, melyeket a sebeknél említettem genyedés esetében. Szintén fekélyek, fene (Brand) ellen az innét nem messze leirt szerekből a legillőbbet (l. F e k é l y e k).

Fagyás, fagydaganat és fagyás általi tetszhalál.

Elvünk szerint a f a g y o t t e m b e r f ö l e l e v e n í t é s é t ekkép eszközöljük. A fagyott test hideg terembe hozatik, levetköztetvén, hóval vagy jeges vizbe mártott vászonnal fedetik, vagy hideg vizbe tétetik, de ugy, hogy orra, szája abból ki legyenek. Többnyire, midőn a test valamennyire fölenged, azon jégkéreg támad, mire a test a vizből kiemeltetik és kevésbbé hideg vizzel dörzsöltetik. Ha a tagok dermedtségöket elvesztik és a megfagyott életjelt ad, őt gondosan megtörölgetvén, hideg szobában ágyba tesszük, tüdejébe, ha a lehelés magától megjelenni nem akarna, levegőt fuvunk, a szivgödröt hideg vizzel locsolván. Ha már beadhatunk, ilyenkor hasznos a

Carbo v. (*öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden órában egy kanállal; javulást tapasztalván, ritkábban.*) Ha ez nem használna, jó az *arsenicum*, vagy ha a betegnek feje forró lenne, *aconitum.*

A fagyott tagok hasonlóan engesztetnek föl; azokat hóval dörgölvén, avagy hideg vizbe mártván és benne tartván mindaddig, mig az érzés és mozgás viszsza nem térnek.

A fagydaganatok a bőrnek orbánczféle (rothlaufartig) gyuladásában állanak, mely, foka különbségéhez képest, majd idővel magától elmuló csak csekély daganattal és melegséggel mutatkozik, majd nagyobb, komor-vörös, vagy kékes daganattal és fájdalommal jár; néha pedig nyakas fekélyekké változik. A fagydagana-

tok, ha roszul orvosoltatnak, szintugy fenével végződhetnek. Csak tél idején, főleg időváltozáskor okoznak bajt, nyárban ismét eltünnek. Minden külszer nélkül hasonszenvi gyógyszereink ezen fagydaganatokat is gyógyítják.

Acidum nitri, vagy *petroleum* igen hathatósak akkor, midőn főleg időváltozáskor mutatkozik a baj.

Sulphur vagy *rhus*, a bőrnek orbánczféle gyuladásában. Az első kivált akkor is használ, midőn fekélyek támadnak.

Pulsatilla és *belladonna*, ha a gyuladás nagyobb, komor-vörös, vagy kékes daganattal és heves kopogó fájdalommal jár. Az első szer főleg szelid, — a második inkább szomorú, közönyös, néha igen indulatos egyéneknek gyógyszere.

Arsenicum, ha a gyuladt részen fenével fenyegető hólyagocskák támadnak.

Ha a fagyás nem régi, vegyen be a beteg reggel, este három golyócskát, vagy nagyobb fájdalma levén, minden 5 órában. Az idült fagydaganat ellen ritkábban kell használni a gyógyszereket.

A fagydaganatokat, ugy ezeknek visszatérését akként kerüljük el, ha hideghez szoktatjuk magunkat, az igen meleg gúnyákat és a megfázott részek hirtelen fölmelegítését magunktól eltávoztatjuk, ha a részeket hideg vizzel gyakrabban mossuk és gondosan megtörüljük.

Villám-ütés-okozta tetszhalál.

Ha szabadban ütött meg valakit a villám (Blitz), könnyebb a gyógyítás; azért olyanokat, kiket e szerencsétlenség szobában ére, tüstént szabad levegőre kell vinni, földre fektetni, hideg vizzel locsolgatni, egész

testét flanellal dörzsölni, — életjelek mutatkozván, miután ilyenkor többnyire sötétpiros és duzzadt az arcz, beadni eleinte *aconitum*-ot (5 golyócskát 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván minden $^1/_4$ órában, vagy hamarabb is egy evőkanállal), ez után pedig *nux vom.* vagy *lachesis* a beteg körülményei szerint gyakrabban vagy ritkábban, mint már tudjuk az eddig mondottakból. — A hideg viz helyett tán még jobb sikerrel alkalmazhatjuk a föld-fördőt; e végre a villám-ütöttet vizirányosan kell fektetni és fris földdel egészen befedni, ugy, hogy csak feje legyen ki; arczát néha fris vizzel megfecskendezni, igy hagyni, mig magához nem tér; ekkor tüstént ágyba fektetni és az említett szereket beadni, melyekhez az utóbajok elhárítására a *sulphurt* is csatolom.

Szén-gőz általi tetszhalál.

Azok megmentésére, kik zárt szobában szenet égetve, széngőz, illetőleg szénéleg által közönségesen éjszakán át vagy más gőzök által forognak életveszedelemben, szolgáljanak e soraim. Nevezetes, miszerint mindezek annyira elkábulnak, hogy látva, érezve szomoru helyzetöket, nem képesek segélyért szót emelni, ablakot nyitni, vagy kivánszorogni a szabadba. — Ily esetben mit sem késve, azonnal szabad fris légre vitessük a szenvedőt; boreczetbe mártott fehérruha-darabokat rakjunk fejére egymásután; mellét, kezeit, lábszárait hideg vizbe mártott kefével dörzsöljük mindaddig, mig légzeni nem kezd; ha ezek után sem mutatkoznék életjel, akkor fujjunk levegőt a szerencsétlen szájába.

Magához térvén a beteg, adjunk neki *bdlad.*, vagy *opiumot*; *öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben feolvasztván*,

ebből eleinte minden $^1/_4$ órában egy kanállal; javulást látván, mindig ritkábban.

Vizbe-fuladás, akasztás általi tetszhalál.

Rosz szokás azokat, kik vizből huzattak ki, fejjel a föld felé fordítani a végre, hogy belőlök a viz kijöjjön. Legczélszerübb az ily szerencsétlent azonnal levetkőztetni és lefektetni ugy, hogy fejjel valamivel följebb feküdjék. Ezután a kezeket, lábakat, ezek talpait erős kefével, az egész testet pedig melegített flanellal dörzsöltessük egy-két óráig, vagy ha szükséges, továbbig; és ilyetén csüggedetlen fáradalom után sokszor uj életet adandunk olyanoknak is, kik több óra multával huzattak ki a vizből. Valamint az ágy, ugy a takaró is meleg legyen. Az ajkak vörössége, a tagok mozgékonysága, szivtáj melegsége, gyenge légzés a már megujuló életre mutatnak, melyek után rendesen jótékony álom szok bekövetkezni, melyből mintegy uj életre ébrednek föl a betegek; kiknél ha tán vértolulást vennénk észre, az *aconitból* 5 *golyócskát* 10 *evőkanálnyi vizben felolvasztván, ebből minden órában adhatunk egy kanállal.* Ez után hasznos a *lachesis*.

Akasztás általi tetszhalál esetében a kötelékeknek sebes feloldása oly módon történjék, hogy a test leesés által meg ne sértessék. Itt a testnek melegitése nem szükséges, mivel a megfojtottak természetes melegségüket hosszabb időig magtartják. Erős dörzsöltetés után föleszmélvén a szerencsétlen, azonnal adjunk *aconitot* az előbbi mód szerint, — ez után pedig *opiumot*.

Légszesz általi tetszhalál.

Ha a zárt szobának levegőjéhez vigyázatlanságból légszesz járul, ennek nagyobb mennyiségü hydroge-

niuma és carboniuma által fuladás veszedelmének van kitéve az ember. Mivel pedig dr. Cless állitása szerint (Orvosi heti lap, 20. sz. 1857.) a fuldokló symptómái hasonlók a nagy adagban bevett „*belladonna*"-symptómákhoz, — elvünk szerint előbocsátván „*aconitum*-ot" (3 golyócskát 3 evőkanálnyi vizben felolvasztván, ebből adjunk minden 5 perczben egy kanállal), ez után merem ajánlani a *belladonnát* (5 golyócskát 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden 5 perczben egy kanállal; javulást látván, minden $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$—1—3 órában). Ha ez nem használna, ajánlhatom még az *opiumot*, szintén ugy veendőt. E mellett nem ellenzem a hideg vizzeli borogatást a fejre. — Részemről ugyan, az említett szerek hatását tapasztalni még nem volt alkalmam: de a symptómák hasonlatossága után hiszem, miként jó sikerrel használhatók.

Tetszhalál (Scheintod, asphyxia):

Görcsök, vérszegénység, éhség következtében.

A villámütés okozta, nemkülönben vizbefuladás, fagyás, széngőz, légszesz általi tetszhalálról most szólottam. Utólagosan itt a görcsös tetszhalálról, (mely nem ritkán a rángó és zsongos görcsöknek rohamai, a nyavalyatörés, méhkóros (hysterisch) roham után fordul elő), — a vérszegénység-, éhségből származott tetszhalálról teszek még emlitést.

Itt szükséges, hogy a beteget környező lég tiszta s meleg legyen; ovatosan vetkeztessék le a tetszhalálos, vagy inkább olló, vagy kés segedelmével metszettessék fel ruhája; fektessék le meleg ágyba; melegített hamu, vagy homok rakassék a mellgödör tájára és a

lábtalpakra egymásután; gyapot-ruhával döszsöltessenek a végtagok, a fej, különösen a homlok, az orr, mell, a hátgerincz; mindez nem használván, forró viasz, vagy forró szurok csepegtessék a szivgödör- és hátgerinczre, de csak akkor, ha az előbb mondott felélesztési mód nem lenne sikeres.

Magához térvén a tetszhalálos beteg, legelőször is gyenge szivdobogás, és a szemfénynek összehuzatása, azután pedig a szempillák mozgásai észlelhetők; visszatérnek lassankint az eszmélés, a test-melegség, a nyilványosb érverés. A mint lehet, azonnal adjunk:

Arnicát. E szer átalában hasznos esés, vagy egyéb erőművi sérelem okozta tetszhalál esetében.

China, vérvesztés után; szintén vérszegénységből eredő tetszhalálban; de ekkor jó a *crotalus* is.

Chamom., *cicuta*, *stramon.*, *veratrum* görcsös tetszhalálban használandók.

Az éhségből eredő tetszhalálos betegnek az ételek nagy vigyázattal és eleinte csak kis mértékben adassanak.

A gyógyszerekből* 5 *golyót* 10 *evőkan. vizben felolvasztván*, *ebből adjunk eleinte minden* $^1/_4$ *órában* 1 *kanállal; később mindig ritkábban.

Az ujszülöttek tetszhaláláról a „gyermekbetegségeknél“ szólandok.

V.

NÉHÁNY NŐ-BETEGSÉG.

A)

A havitisztulás előtt, alatt és után beköszöntő többféle rendetlenség.

Sokszor a serdülő leány, elérvén nemi érettségének idejét, rendes tisztulás előtt, alatt és után különféle abnormis változásoknak van kitéve, — vagy az ezen időszakban megjelenni szokott nemi működésnek hiánya miatt beteges állapotba döntetik. — A szenvedések kiirtására e szereket ajánlom:

Belladonna, ha a nő vérmes, arcza duzzadt és piros, a vér feje felé tolul.

Lycopodium, ha borzadást, nagy fejfájást érez, anynyira, hogy szinte félrebeszél, sir a nő, elalél, keresztje fáj, lába megdagad.

Platina, ha kedélye igen változó, sirásra hajlandó; légzése nehéz; álma nincs és belszorongás, nyugtalanság, görcsök lepik meg a nőt.

Cocculus, ha mell- és alhas-görcsökben szenved.

Ignatia, ha feje nehéz; a világosságot nem szenvedi; szivdobogása van; ha természeténél fogva igen érzékeny; ha alhas-görcsökben szenved.

Phosphor, ha vért köp; borzongást, szivdobogást érez, arcza vagy inye megdagad.

Nux vom., ha ingerlékeny, haragos, nyugtalan a nő és májfájásról panaszkodik.

Sepia, ha a nő andalgó és fogfájásban szenved.

Pulsatilla, ha a szelid nőnek arczszine hirtelen változik; gyakran ásítozik, néha fázik; émelygése, gyomor- és bél-görcsei vannak.

Sulphur, ha kellemetlen belszorongás, fogfájás, alhasgörcsök által kinoztatik a nő; néha köhécsel. — E három utolsó szert és a *graphitest* (ezek közöl illendő körülmények szerint egyet választván) kivált azon fiatal nőknek ajánlhatom, kiknél az első havitisztulás még meg nem jelent.

Görcsök, fogfájás, szóval nagyobb fájdalmak jelenlétében 5 *golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, beadhatuuk minden* $^1/_4$—$^1/_2$—*1 órában egy kanállal; rendesen pedig csak minden negyed nap reggel, este három golyócska veendö; azonban a tisztulást megelözö három napot elöre kiszámitván, bevehet ezen három nap alatt a nö minden* 12 *órában.* *)

A havitisztulás kimaradása vagy elnyomatása.

Legtöbb esetben előbb utóbb ezek a kórjelek: fejfájás, szédelgés, szorongás, a tagok lankadtsága; az emlők fájdalmas dagadása és feszessége; a keresztcsont táján érezhető feszülés, fájás; a has puffadtsága és keménysége. Eleinte ezen kórjelek nincsenek állandóan

*) Megjegyzem itt, miszerint tisztulás alkalmával előforduló bármiféle betegségben bátran használhatjuk a hom. gyógyszereket átalában; miután a női organismus rendes müködéseihez tartozván a tisztulás, ezt a hom. orvosságok meg nem akadályozhatják. Ellenkezőleg áll a dolog több allop. szerre nézve.

jelen és csak időszakonkint, minden harmadik, negyedik héten jelennek meg, sőt el is enyésznek orvosi segély által vagy önkényt, megjelenvén a havitisztulás; de ellenkező esetben nagyobbodnak és különféle bajokra nyujtanak alkalmat. Igy az izgékony és bővérű egyéneknél vértorlódás következtében fülzúgás, nehéz légzés, szivdobogás, iszonyu fej- és fogfájás, agygyuladás, guta, vérfolyások az orrból, gyomorból, tüdőkből jelennek meg; sőt időszakonkint megjelenő véres izzadásnak és könyezésnek példái sem hiányzanak; — a gyengébb- és érzékenyebbeknél ájulások, görcsök, rángások, sőt nyavalyatörés is jönnek elő, végre pedig sápadtság, vizkór, sorvadás sat. fejlődnek ki. Ezen bajok ellen a következő gyógyszerek szolgálandanak:

Opium, ha ijedés következtében marad ki a havitisztulás; vértolulásban szenved a nő; — azon esetre, ha erre nem javulna, jó ezzel felváltva az *aconitum*, minden órában, egyszer az egyik, másszor a másik szerből három golyócska egy ujjnyi vizben. (Ha már hoszszabb idő óta el van nyomva a tisztulás ijedés következtében, ekkor *lycopodium* veendő, de csak minden negyed nap).

Chamomilla, midőn hószám alkalmával, harag után következnek különféle rendetlenségek. Ilyenkor jó a *sepia* is.

Ignatia, bú, szomor után, főkép busongó nőknél előjött bajok elüzésére. Ily esetben az elnyomatott hószám ellen szintén indikált szer a *sepia*.

Nux vomica, lelki indulatok, szeszes italok, sok kávéivás-okozta beteges állapot ellen.

Pulsatilla, ha meghűlés vagy félelem, vagy szomor folytán nyomatik el a hószám; különösen szelid nőknél.

Cocculus, ha azon időre, melyre rendesen a havitisztulásnak kellene jönnie, iszonyu görcsfájdal-

m a k jelennek meg a hasban, melyek a végtagokra is terjednek; ha nagy szorongás mellett nyomást érez mellében a beteg, egyszersmind oly gyengeséget, hogy fennhangon nem beszélhet. G ö r c s ö s állapotban hasznos a *hyosciamus*, vagy *stramonium* is.

Cuprum metall., ha legiszonyúbb fájdalmak közt jelennek meg a görcsök, melyek a szenvedő hasát foglalják el, néha innét a végtagokra terjednek, mellszorítást, undort, böfögést, sőt hányást okoznak, és melyek miatt fülhasító lármát kénytelen tenni a szenvedő.

Ezen gyógyszerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, nagy fájdalmakban beadhatunk minden $^1/_4$ *órában egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban. — Ha a fájdalmak türhetőek, elég minden 3—5 órában bevenni.*

Ha időszakonkint már h o s s z a b b i d ő óta gyötrenék ilyetén fájdalmak a beteget, valamint más n e m annyira s ü r g e t ő s, de idővel kinossá válható havitisztulási bajok szétoszlatása okáért munkám bővebb kiadását ajánlom.

A havitisztulásnak rendes megszünése idején előforduló bántalmak.

A havitisztulás közönségesen negyvenedik év végével, vagy ötvenedik elején szok megszünni. Legritkább esetben történik ez rögtön, hanem többnyire ezen időszakban rendetlenül majd minden két-három hétben mutatkozik, majd ismét több hét, hónap mulva tér vissza a tisztulás; néha nagy mértékben, méh-vérfolyás gyanánt. Ily rendetlenségek mellett gyakran szenvednek a nők vértolulásban, különösen pedig azok, kik tápláló eledelekhez, kávéhoz, szeszes italhoz szoktak, több-

nyire ülő-életet viselnek ; fej felé tolulván a vér, ilyenkor a nők gutától is tarthatnak. Az eféle állapotban jó sikerrel adhatjuk ezen szereket:

Nux vomica, főleg vérmes egyéneknél, kik kávé és szeszes italokhoz szoktak, nagy nyugtalanságot éreznek, álmuk nincs, szorulásban szenvednek és néha vértolulásban a fej felé.

Belladonna, ha némi feszülést, teliséget, nyomást érez nemzőrészeiben a beteg, mely fájdalmak keresztfájással vannak összekötve.

Aconitum, ha nagy forróságot, vértolulást érez a beteg. — Ezen szerek főkép vérmes nőknél hathatósak.

Lachesis, kivált nem heves nőknél működik jótékonyan, ha szivdobogásban, ájulásban szenvednek.

Sepia, hosszabb időig kimaradó és ismét rendetlenül visszatérő havitisztulásban, idősb nőknek igen ajánlható.

Gyenge idegzetü, erőtlen nőknél hasznosak ismét: *Pulsatilla*, szelid nőknél ; *ignatia*, busongó egyéneknél ; *cofea*, igen érzékenyeknél.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván — ha vértolulása van a betegnek, beadhatunk minden $^1/_4$—$^1/_2$ órában; javulást érezvén, ritkábban és igy minden 3—5 órában egy evőkanállal. Különben minden negyedik nap reggel, este 3 golyót egyszerre: a radikális gyógyitás eszközlésére.

Ha méhvérfolyással van e baj összekötve, nézzük tovább ezen betegséget, itt feltaláljuk az orvosszert.

Méh-vérfolyás.

Ezen betegség ellen igen hathatós gyógyszerek léteznek a homoeopathiában, melyek használata mellett — különösen kerülvén minden szeszes italt, kávét, the-

át, lelkiindulatot, minden testmozgást, — gyakran már egy-két óra alatt tetemes javulást fog érezni, rövid idő alatt a legnagyobb veszélytől megszabaduland a beteg (főkép ha a hasonszenvi orvosszerek bevétele előtt semmi más gyógyszer nem használtatott). A gyógyszerek ezek:

Arnica, hasznos, ha esés, nyomás, emelés, vagy bármi erőltetés után jön a vérfolyás.

Chamomilla, ha a vérfolyás iszonyu hasfájdalmakkal, nagy szomjjal és a végtagok hidegségével van összekötve; ha a folyó vér sötét szinü vagy fekete és szünetenkint aludt vér megy el a betegtől.

Crocus, ha a folyó vér fekete, nyulós, sokszor darabokban jön nagy hasfájdalmakkal összekötve; szülés után is hasonló körülményekben jó.

Belladonna, ha a vérfolyás oly érzéssel jár, mintha a méh le akarna szakadni; ha iszonyu keresztfájást érez a beteg; ha a folyó vér világos-vörös.

Platina, hasonló körülmények közt, hanem mégis csekélyebb fájdalmak mellett; ha a folyó vér sötét szinü, sürü, de aludt.

Bryonia, ha nagy mennyiségben sötét-vörös vér foly el a betegtől; nagy nyomó keresztfájással, érzékeny fejfájással, kivált a halántékokban.

Ipecacuanha, ha a vérfolyás hasfájással jár, főkép a köldök körül; ha a méh táján szoritó, nyomó fájdalmat érez a beteg; ha teste kivülről hideg, midőn belsőkép fölfelé toluló forrósága van a betegnek.

Hyosciamus, ha a vérfolyás görcsökkel van öszszekötve, melyek az egész testben, vagy ennek egyes részeiben mutatkoznak (ezen görcsök főkép oly nőknél szoknak megjelenni, kik terhes állapotukban is azokban szenvedtek): ha minden görcs-rohamra nagyobb mér-

tékben foly a vér, mely máskép kisebb mérvben folytonosan jön; ha a vér inkább világos-vörös.

Secale cor. azon veszedelmes vérfolyás ellen igen hathatós, mely néha azonnal szülés után támad. Azért minden nőnek különösen ajánlom még szülés előtt ezen gyógyszer megszerzését, hogy szükség esetében azonnal használhassa. Abortus esetében is hatalmas.

Sabina, főleg szülés utáni vérfolyásban, ha a vér világos-vörös és keresztfájással jön.

China, főkép ha szülés után méhzsongtalanság (atonia) következtében jön elő a vérfolyás; a midőn t. i. szülés után a méh silányan huzódik össze. Beteges, elgyengült, kiaszott idősb nőknél, — néha azonban erős, vérmes személyeknél is tapasztalhatni ilyetén vérfolyást.

Ezeken kivül hathatós a vérfolyásban az *arsenicum*, ha nagy mértékbeni vérfolyás ájulással, nagy gyengeséggel van összekötve.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, veszedelem idején adjunk be minden $^1/_4$ ***órában***; ***javulást érezvén, minden*** $^1/_2$—1—2—3 ***órában egy kanállal***; ***ritkábban adhatjuk az orvosságot***, ha a vérfolyás még nem annyira veszélyes; — ha pedig már idült és csak **havonkint** köszönt be **nagy mértékben**, ekkor ***minden negyed nap.*** Ez utóbbi esetben, ***belladonna***, ***platina***, ***secale***, ***china*** szereken kivül igen hasznosak a: ***calcarea***, ***lycopodium***, ***arsenicum***; — folytonosan hosszabb időig használandók, nem pedig csak vérfolyás alkalmával.

Méh-gyuladás.

Méh-gyuladásnak közönséges jelei: az állandó, égető, nyomó, majd nagyobb, majd csekélyebb fájdalom

a méh táján, azaz, a has alsó része közepének belsejében, mely némi nehézségnek érzésével van összekötve; az egyik vagy másik oldalra, nem pedig az egész hasra terjed s külérintés, szintugy testmozgások által nagyobbodik; a fájdalmat megelőző, vagy később ehez járuló láz majd nagyobb, majd csekélyebb mérvben gyulasztó jellemü és nagyobb szomjjal, forrósággal van összekötve, mely forróságot főkép a hasban és emlőkben tapasztalhatni. — A nyavalyának nagyobb fokán egyéb kórjelek is fejlődnek ki; milyenek: a mellszorítás, a szorongás, többszöri felböfögések, inger a hányásra, hányás, fülzúgás, álmatlanság, görcsök, félrebeszélés, szemek vörössége, világosság kerülése, az arczvonásoknak megváltozása, száraz köhögés, nyugtalanság, csuklás, hideg izzadás sat.

Ha a láz nagyobb forrósággal, szomjjal van összekötve, jeles az *aconitum*, minden órában egy-két golyócska egy ujjnyi vizben; bő izzadás után adjunk az utolsó bevételtől három órát számítván ezen gyógyszerekből:

Nux vomica, igen hathatós a méh-gyuladásban főkép azoknál, kik kávéiváshoz vannak szokva; ha a fájdalom a szemérem-csontok fölött érezhető és nyomás, mozgás, köhögés, prüsszentés által növekszik; ha szorulásban szenved a beteg, vagy székürülései égető, szúró fájdalmakkal járnak; ha fájdalmas a vizelés, vagy el van nyomatva a vizelet; ha reggeli órákban roszabbul van a beteg.

Belladonna, ha a méh táján némi nehézséget érez a beteg, e mellett szúró, égető fájdalmat a szeméremcsontokon át; ha nagy keresztfájása van a betegnek, oly érzéssel, mintha szét akarna törni; ha ezen fájdalmak mind mozgás, mind érintés által növekszenek. Ha

szülés után lép föl a méh-gyuladás, még inkább ajánlható ezen orvosság.

Bryonia, főleg harag-okozta gyuladás után: ha minden legkisebb mozgásra növekszik a fájdalom. Ezt felváltva is adhatjuk a *belladonnával.*

Secale, *carbo*, *arsenicum* méh-fene esetében használandók.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden 2 órában; bő izzadást, javulást tapasztalván, minden 3 órában egy kanállal.

A chronicus méh-bántalmakhoz tartozó vértolulásban hasznosak: *china*, *nux*, *secale*, *platina*, *sulphur*.

Méhgörcsökben: *caust.*, *cocculus*, *conium*, *ignatia*, *nux v*, *pulsat.*

Méhszáj-dag ellen *cantharis*, *secale*; csomó: *kreosot*; méhszáj-keménység ellen: *china*, *sepia*.

Méh-keményedés: *arsen*, *aurum*, *bellad.*, *jod*, *platina*.

Méh-pöfeteg (Polyp): *secale*; méh-szakadás: *bellad.*, *granat.*, *kreosot*, *nux v.*, *sepia*; — emelés után *nux vom*; méh-hüvelyk-szakadás (más-helyen).

B.

Terhesség alatt előjönni szokott émelygés-, hányás- és egyéb bajok.

Terhesség alatt, főkép ennek első hónapjaiban émelygés, gyomorégetés, hányás, nem ritkán lepik meg a nőket, különösen étel, ital után. Gyógyszereink ezen alkalmatlanságok ellen is lehetőleg működnek, melyek használata annál inkább kivánatos, miután gya-

kori hányás által elgyengülvén a nő, ez által a gyermek táplálása is gátoltatik. Könnyebb esetekben jó az *Ipecacuanha*, melyből minden 1—3 órában vehet a szenvedő három golyócskát egy ujjnyi vizben. Makacsabb esetben jó a *conium*, vagy *sepia*, vagy: *Nux vomica*; — legrosszabb állapotban jó a *Natrum muriat.*, ugy veendő, mint előbb emlitém; de javulást érezvén, csak ritkán vagy épen semmit, ha a baj elmúlik.

Ha szorulásban, hasmenésben, vizelés bántalmakban, fogfájásban, gyomor-, vagy bélgörcsben szenved a terhes nő, — vagy vérfolyásba esik, — nézzük maga helyén ezen betegségeket; ott találhatunk oly szert, mely a beteg körülményeivel megegyezvén, kivánt sikerrel használtathatik.

A terhesek vérfolyása ellen, ha ez havitisztulás gyanánt jelenik meg egyes, kivételes esetekben, — jók a *cocculus*, *phosphor*, *rhus*.

Terhesség alatt igen alkalmatlan a **méhhüvelykszakadás** (Vorfall der Mutterscheide), mely szintén elő szok néha fordulni; ily esetben ajánlható (minden külszerek használata nélkül) *nux vomica*; vagy *mercurius v.*, azon esetre ha az előbbi szer nem használna. *Minden három órában három golyócskát egy ujjnyi vizben vevén be, kevés nap alatt megszabaduland ezen alkalmatlanságtól a szenvedő.* Ha terhességen kivül jön e baj elő, szintén hathatósak az előbb említett orvosszerek.

Elvetélés.

Terhesség alatt beköszöntött vérfolyások majd mindig kisérői vagy előpostái a koraszülés-, vagy idő—

előtti szülésnek, melynek elháritására e következő szerek szolgálandanak:

Arnica, ha esés, ütés, rázás után mutatkozik a vérfolyás, vagy némi szokatlan, nyomó, fájdalmas érzés az alhasban. A gyógyszerek használata mellett, elkerülhetlen szükséges a testi lelki nyugalom.

Aconitum, ha ijedés, harag okozák a bajt; a betegnek nagy száraz forrósága van.

Ipecacuanha, ha a vérfolyás görcsök közt lép föl; ekkor hasznos a *chamomilla* is, főkép ha a fájdalom szék- s vizelet-erőltetéssel jár.

Sabina, ha a folytonos vérfolyás nagyobb darabokban áll elő, és már valódi szülfájdalmak mutatkoznak.

Ezeken kivül hasznosak mindazon orvosságok, bizonyos körülmények szerint adva, melyekről a „méhvérfolyásnál" tettem emlitést. A *secale corn.* ismét kitünőleg ajánlom: figyelmeztetvén olvasóimat az *asarum*ra.

Három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, beadhatunk eleinte minden $^1/_4$ órában; ha javul a beteg, minden $^1/_2$—1—3 órában egy kanállal.

A koraszülésre hajlandó nőknél, ennek elkerülésére hasznosak a ***sepia*** és ***platina***. — ***Sepia*** inkább vérmes, ***platina*** inkább gyengébb, ideges (nervosus) nőknek ajánlható. Mivel pedig a koraszülés közönségesen a terhességnek azon időszakában szok jelentkezni, melyben az első történt: tanácsos ezen tudvalevő idő előtt néhány hétig használni a gyógyszert, körülmények szerint ***minden 1—3 nap vevén be három golyócskát egyszerre kevés vizben***; megtartván ezen idő alatt pontosan a diaetát, lemondván különösen a kávéivásról, kerülvén minden ártalmas lelkiindulatot.

Rendetlen szülfájdalmak.

Természetes szülésnél csupán a szülfájdalmak hajtják ki a gyermeket a méhből, a midőn t. i. a méh izmai összehuzódnak. Ezen méhösszehuzódás sokszor rendetlen; és igy a szülfájdalmak is lehetnek gyengék, vagy görcsös természetüek. Ily esetben megtevén a teendőket a bába, belsőleg használja ezen hasonszenvi gyógyszereinket.

A gyenge fájdalmak rövid időig tartanak; a méh silányan huzódik össze, mely összehuzódásra a méh és hasfalak vagy csak kevéssé, vagy épen nem is feszülnek és az elől álló gyermekrész igen lomhán nyomul előbbre. Ha a fájdalmak gyengék és a méhszáj lassan tágul, feküdjék ilyenkor oldalvást a szülő és ne erőlködjék; hanem vegyen be

Pulsatillát; de ha ez nem használna, hathatós a

Secale cornut., mely gyógyszer különösen hatván a méhre, a szülést reményen fölül elősegíti.

Opium, azon esetre jó, ha a szülfájdalmak hirtelen csökkennek, vagy meg is szünnek; ha a szülő nyitott szájjal, hortyogva oly mély álomba esik, hogy rázás által is alig ébreszthető.

Ezen szerekből mindaddig, mig a szülfájdalmak be nem köszöntenek, adjunk minden ½ órában egy kanállal; — öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván.

Néha a szülfájdalmak igen tartósak, majd egymást érik és oly erősek, hogy a vajudó fájdalmai közt majd kétségbe esik. Ily esetben jó a

Cofea ha kávéiváshoz nincs igen szokva a szenvedő; ellenesetben hathatós a

Nux vomica, ha egyszersmind szünetnélküli ösztönt érez a székletételre. Ha ezen két szer nem használna, hathatós a

Belladonna, főkép azoknál, kik az első gyermeket nem fiatal korukban szülik.

Görcsös szülfájdalmak alatt a méhnek összehuzódásai fölötte fájdalmasok; melyeknek jelenlétében a méhszáj görcsösen össze van húzva, tapintásra fáj, ide járulván néha a test egyéb részeiben is előforduló görcsös fájdalmak. A gyógyszerek ezek:

Chamomilla, ha izgékony, már előbb is görcsben szenvedett szülőt lep meg; meghülés, vagy főleg harag után. Ha ezen szert már az előtt, mint theát, gyakran használta a beteg, igen hasznos a *belladonna*.

De ha görcsök, rángások jelennek meg, ezek ellen ismét hasznosak e következendő orvosszerek:

Ignatia, gyenge és igen érzékeny nőknél, ijedés szomor, bánat, belső gyötrelem-okozta görcsökben és rángásokban (Convulsionen).

Nux vomica, harag, mértékletlen kávéivás, szeszes italok, gyomorterhelés, elmulasztott vizelet s széküritések után támadt görcsökben és rángásokban Ha ez nem használna, jó ez után a *cocculus*.

Hyosciamus és *stramonium* igen jó sikerrel használtatnak ott, hol a görcsök s rángások az egész testben nagyobb mértékben mutatkoznak.

Cuprum, a legveszedelmesebb görcsök- és rángásokban szembetünőleg működik a szenvedő javára.

Ezen szerekből öt golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván, adjunk eleinte minden ¹/ órában ha nagyok a fájdalmak s nagy a veszedelem; javulást érezvén, minden ½, 1, 2, 3 órában egy kanállal.

Szülés utáni bajok.

Szülés után nem minden gyermekágyas ment min-

den fájdalomtól; mivel a magát lassankint összehuzó méh több óráig, nem ritkán több napig tartó kellemetlen (a keresztcsonttól a kebel felé kóborló) fájdalmas érzést okoz, mely **utófájdalomnak** (Nachwehen) mondatik. Ezen fájdalmak néha hevesek, majd alig szenvedhetők, melyek elüzésére hasznosak ezen szerek:

Arnica, nehezebb szülés-okozta külsérelmek és az utófájdalmak orvoslására hathatós szer.

Pulsatilla, ha a gyöngéd, szelid nőket lepik meg ilyetén fájdalmak, melyek miatt a szenvedő azonnal megijed.

Chamomilla, ingerlékeny nőknél, főkép ha harag után jön elő a méhnek fájdalmas összehuzása. Ha ez nem lenne elegendő, vagy ha már székfű-theával élt volna a szenvedő, jó a

Nux vomica, heves, ingerlékeny nőknél, ha szünet nélküli ösztönt is éreznek a székletételre; ha a méhben és vizelethólyagban nagy fájdalmakat éreznek.

A gyógyszerek, ugy készitve mint előbb emlitém, a fájdalmakhoz képest minden $^1/_2$, 1—3 órában veendők.

Gyermekágyi tisztulás.

Szülés után nagyobb vagy kisebb mennyiségü vér vagy másféle folyás árad a nemzőrészekből; — ezt gyermekágyi tisztulásnak mondjuk. Első két három napig híg, vagy aludt vér jő ki a szülőrészekből; későbben hasonló a husléhez, halvány-piros; 7—8 nap szintelen mint a tej; végre fehér nyák gyanánt folydogál 3—4 hétig. Azon nőknél, kik nem szoptatnak, több hétig is eltart, — sőt a mi még több, rosz bánásmód mellett örökös, vagy legalább sokáig tartó fehérfolyássá változhatik.

Ha ezen tisztulás nagy mérvben jönne — lássuk a „vérfolyást,“ ez ellen ott találunk gyógyszert; különös figyelembe ajánlom a *secale cor.*

Ha pedig a tisztulás elnyomatik, — lássuk szintén az „elmaradt havitisztulást“, itt ismét találhatunk hasznos szert, a betegség okára, a beteg természetére sat. figyelvén.

Gyermekágyban előforduló hasmenést, szorulást és több egyéb betegségeket gyógyitsuk azon szerekkel, melyeket azon betegségeknél előhoztam. — Legyen még itt megemlítve a

Tej-folyás.

Tejfolyás alatt azon beteges állapotot értem, mely miatt nagyobb mennyiségü tej választatik el és üríttetik ki; mi által ideges, sorvasztó kórjelek fejlődvén ki, a szoptató egészsége szenved. Ezen tejelválasztás sokszor oly bő, hogy nemcsak szoptatás közben, hanem ezen kivül is, főleg ebéd után egypár órára, önkénytesen foly. Némely esetben a kisded elválasztásával sem enyészik el a tej az emlőkből, hanem eltart annak készülése mindaddig, mig az asszony teherbe nem esik.

A tejfolyással járó jelek ezek: az anya vagy dajka mindjárt szoptatás után lankadtságot érez és noha étvágya jó, jól is eszik, mégis elhalványul, elsoványodik; haja hull, arcza kipirosul, légzése nehéz, szivdobogása van. Ha ezen tünemények után el nem választatik a kisded: étvágyhiány, fejfájás, köhögés, ideges kórjelek jönnek elő; a kisdedek elsoványodnak, kólikában és hasmenésben szenvednek; végre az anya gyengeségét nagyobbítják az éji izzadások, kinek hajlama levén a tüdővészre, ebbe esik. Nehogy tejfolyásnak tulajdonit-

suk ezen bajt, melyet nem a tejfolyás, hanem más ártalom, más beteges hajlam gyakran hoz elő a szoptatóknál: tudnunk kell, hogy a kiüritett tej mennyisége nem határozza meg a nyavalya fontosságát, mert ez némelykor csekély, s mégis nagyon elsoványodik a beteg és erejét rögtön veszti; midőn ellenben máskor a tejfolyás bősége mellett sem jelennek meg annak veszedelmes következményei. — Ha az anya tüdővészes hajlammal bir; ha oly jelenségek mutatkoznak, melyeket méltán a szoptatástól származtathatni, — sürgető a csecsemők lassankinti elválasztása; az anya pedig ezen idő alatt kevésbbé tápláló és sovány eledelekkel éljen, kerülvén a tagok mozgását. Ezen fölül használtassanak ezen gyógyszerek:

Phosphorus, hathatós szer főleg azoknál, kik tüdővészi hajlammal birnak. Ha ez nem használna egypár nap alatt, adjunk

Calcarea carb. Ajánlhatók még a *belladonna* és *rhus*.

Ezen szerekből minden 5—12 órában vegyen három golyócskát egy-két kanálnyi vizben a beteg.

Tejhiány.

Ha az emlőkben vagy semmi, vagy csekély mennyiségü tej választatik el, ezen beteges állapot tejhiánynak neveztetik. E nyavalya sokszor mindjárt szülés után, máskor gyermekágy lefolyása alatt, sokszor pedig későbben jelenik meg. Azok, kik első szülés alkalmával a szoptatást elmulasztották, későbbi szülések után közönségesen kevés tejet választanak el. Ily körülményekben hasznosak: az *agnus castus*, *pulsatilla* csendes, hidegvérü — *calcarea* bővérü, kövér nőknél;

kik *5 golyócskát 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden 2 órában vegyenek be egy kanállal.*

A tej némelykor hirtelen nyomatik el, mely esetben több fontos bajok, u. m. vértódulások, fej s hasfájások tejletételek (Milchversetzungen) az alsó végekre és efélék fejlődnek ki. Ezen hirtelen elnyomatása a tejelválasztásnak leginkább meghülés, lelki indulatok sat. után szok következni; de néha a gyermekágyi láznak jelensége, és ekkor veszedelmes. — Itt ezek a gyógyszerek: Ha indulat szülte a bajt, nézzük azon szereket, melyeket e tekintetben átalánosan elősoroltam.

Ha más nyavalyák okozák, például az emlők gyuladása, ekkor a gyógyítás ezek ellen intézendő.

Ha hirtelen nymatott el a tej meghűlés után, ekkor eleinte jó az *aconit.*, kivált ha száraz forrósága van a nőnek; egy-két bevétel után adjunk *dulcamárát* vagy *belladonnát*, vagy *bryoniát*, vagy *pulsatillát*, kivált ha fejére szenved a nő; — ugyanezen szerek, vagy a *mercur*, *rhus* veendők akkor, midőn hasában érez fájdalmat.

A *sulphur* vagy *calcarea* ilyetén chronicus esetekben használandók.

Ezen gyóggszerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, acutus *esetben vegyen be a beteg minden órában egy kanállal;* chronicus *esetben ritkábban. E mellett az emlők melegen tartassanak, ezekből a tej szivó-edények által azonnal ürittessék ki, midőn a tej elnyomatott.*

Ugynevezett tejláz.

A tejláz szülés utáni 3. 4. 6. napra szok némely nőknél megjelenni, kik hirtelen borzadozást, hideget, forróságot szomjat éreznek; este felé növekszik e láz

reggel felé szünik, a beteg nagy könnyebbülésére; más nap ismét megjelenik ugyan, de mindemellett ezen rohamok nem aggasztók. Veszedelmesb bajok elkerülése kedveért, ily esetben jó sikerrel használhatjuk ezen szereket:

Aconitum, ha a láz nagyobb forrósággal, szomjjal van összekötve.

Bryonia, ha a mellnek mind külső mind belső részében csúzós (rheumaticus) fájdalmat érez a beteg.

Pulsatilla, főleg a nyavalyának elején, ha ez meghűlés után támad, és inkább csúz- mint tej-láznak nevezhető.

Belladonna, ha a láz az emlők külgyuladásával van összekötve.

Rhus, ha nagyobb mennyiségü tejtől ered a tejláz.

Cofea váratlan öröm után; *chamomilla* harag után; *opium* ijedés után; *ignatia* bú, szomor után megfelelnek mind a beteg mind az orvos várakozásának.

Arnica, ha nehéz szülés által megsértetnek a nemzőrészek s innét következik a láz, mely ily esetben inkább sebláznak (Wundfieber) mondathatik. — Minden nehezebb szülés után különösen ajánlom ezen gyógyszert s pedig azonnal szülés után; melynek használata mellett több bajokat szerencsésen elkerülhetni.

Ezen szerekből 3 golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk minden 3 órában; javulást érezvén, minden 5 órában egy kanállal.

Gyermekágyi láz.

Ezen veszedelmes láz szülés után többnyire 4—6 napra, ritkán 10—12 nap mulva, még ritkábban szülés előtt, szokmegjelenni. Eleinte mindjárt a beteg feje kábult, nagy szorongást, gyengeséget érez; gyanus már a

borzadozás, melyet szülés előtt, alatt, vagy után tapasztal a gyermekágyas. Főjele az égető, szúró, kólikához hasonló fájdalom a hasban vagy a köldök körül, a midőn a méh bél-, has-hártya-gyuladással könnyen lehet összekötve. A fájdalom eleinte nem nagy, engedő, félbenhagyó; de rövid idő mulva a legborzasztóbb fokra emelkedik, kevéssé és nem sokáig enged, minden mozdulatra, nyomásra növekszik; a tejfolyás közönségesen el van nyomatva, innét könnyen tejletételek fejlődnek ki; később a gyermekágyi vérfolyás is megszünik; a beteg minden könnyebbülés nélkül izzad, izzadása gyengítő, savanyu szagu. Ezen láz gyakran gyomorbajokkal, más lázakkal is szok összekötve lenni. — Ha gyuladásnak vagy más bajnak kitünő jelei nem látszanak, és a gyermekágyi láz minden kitünő más baj nélkül jelenik meg, használjuk ezen gyógyszereket:

Chamomilla, ha a beteg feje kábult; ha kopogó, nyomó fejfájást érez főleg a homlok táján; ha arcza sápadt, sárgás, néha csak rövid időre kipirosodik; ha a tej eltünte miatt az emlők fonyadtak; ha gyakori taknyos, zöldes, vizenyős, tejforma székürülései vannak, néha fájdalommal összekötve; ha a vérfolyás nagyobb mennyiségben jelenik meg, közben keresztfájásokkal, melyek alatt nagyobb vagy kisebb mennyiségü aludt vér foly el. — Ha ezen szerre csak némi javulást érezne a beteg, a nyavalyának elüzésére *chamomilla* után jó a

Rhus, főleg ha a gyermekágyas fölötte ingerült állapotban van és minden csekély, figyelemre sem méltó boszankodás által a betegség nagyobb fokra emelkedik.

Pulsatilla, ha a szelid, gyöngéd beteg arcza valódi szenvedő állapotot fejez ki; ha a gyermekágyi vérfolyás meghűlés, indulatok, különösen félelem, ijedés, harag következtében hirtelen elnyomatik; ha égető fájdalmat, némi teliségnek érzetét tapasztalni a nemzőré-

szek belsejében; ha a beteg szorongó forróságban, szivdobogásban, álmatlanságban és inkább hasmenésben, mint szorulásban szenved.

Nux vomica, főkép szeszes italok, kávé után előforduló hasonló betegségben, ha a kereszt és ágyék táján érzékeny fájdalma van a betegnek; ha szúró, öszszehúzó fájást érez a hasban, mely mozgás, érintés, köhögés, prüsszentés által növekszik; ha szájíze keserü; ha emélygést, ökrendést, undort érez a beteg, sőt hány is; ha a gyermekágyfolyás el van nyomva; ha szorulása van, vagy kemény székürülései a végbélben érezhető égető, szúró fájdalmakkal járnak; ha a vizelés is fájdalmas; ha a külbőr száraz, forró, nagy szomjjal összekötve, főkép hideg italok iránti epedéssel; ha mindemellet a tejfolyás nincs elnyomva, sőt a nagyobb menynyiségü tejtől duzzadtak, feszültek az emlők

Bryonia, ha inkább némi ürességet érez az emlőkben; ha a gyermekágyi vérfolyás nincs elnyomva; ha székletétel alatt nincs fájdalom; ha legkisebb érintés-, vagy mozdulatra a méh táján növekszenek a fájdalmak.

Belladonna, ha az emlőkből eltünt a tej, vagy az emlők egyik részében gyült össze, mely kemény, vörös, fájdalmas; ha érzékeny fájdalmat érez hasában a beteg, vagy mintha valami lefelé nyomulna; he szünet nélkül erőltetést érez a székletételre, anélkül hogy széke lehetne: a végbélben érezhető összehúzó fájdalom miatt; ha a folyó vér aludt, büdös, fekete (de azért elvünk szerint a gyermekágyi vérfolyás elnyomatása mellett is adhatjuk ezen szert, ha egyébiránt a többi kórjelek a beteg állapotával megegyeznek); ha a has fel van puffadva, a szelek nem mennek a betegtől, ki fájdalmat érez hasában, mely érintés, köhögés által növekszik; ha egész teste forró, különösen homloka és tenyere; ha nagy szomjjal és néha a viznek nehezebb nyelésével van

összekötve; ha nagy fejfájásban szenved, mely legkisebb zörej vagy mozdulat által elviselhetlenné válik és néha öntudatától megfosztja a beteget; ha fej-erei duzzadtak, szemei fényesek, néha szikrákat, különféle szineket lát a beteg; álma nyugtalan. — Ezen gyógyszer (mint láthatjuk) főkép akkor hasznos, ha már a láz inkább ideges jellemü.

Hyosciamus, főkép ha a láz görcsökkel van összekötve. — Egyébiránt ha a láz ideges, vagy gyulasztó, vagy rothasztó jellemü, nézzük terjedelmesebben a gyulasztó, vagy ideg-, vagy rothasztó lázat; ha gyomorbajokkal van összekötve, ekkor szintén fölkeresvén ezeket, gyógyítsuk illő gyógyszerekkel.

Ezen gyógyszerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden 3 órában egy kanállal; kevés javulás után minden 5 órában.

Emlő-gyuladás.

Az emlőkben összegyült tej miatt nem ritkán feszülést, nyomást, keménységet tapasztalnak emlőikben a szoptató nők; később az emlők megdagadnak, megkeményednek, megvörösödnek, s pedig vagy egészen, vagy részletesen és iszonyu szúrásokat, égetést éreznek az anyák; a tejelválasztás többnyire nincs ugyan elnyomva, de a betegség nagyobb fokán ez is elnyomatik, néha láz is járul ezen bajhoz.

De nem egyedül az összegyült tej, — nemritkán meghűtés, külső erőszak sat. is okozzák ezen betegséget, mely szoptatás idején kivül szintén ezen okoknál fogva előjöhet.

A nem-szoptató nők vagy kik gyermekeiket korán elválasztják, leginkább vettetnek emlő-gyuladás alá; ennek elmellőzésére szükséges, hogy szoros életrendszert

(diaetát) tartsanak, a bőr kigőzölgését elősegéljék, emlőiket pamuttal borogatván és ezeket fityegni nem hagyván.

Ha ezen gyuladás akkor jelenik meg, midőn még a gyermek el nem választatott, akkor ezt mindaddig szoptathatja az anya, mig a daganat és fájdalom nem épen nagyra nőnek. Ha a csecsemő a tej bősége mellett nem szopnék elegendő tejet, közben tejüveget alkalmazzunk; de a gyuladás nagyobb fokán a tejnek kiürísésére teendő minden eféle kisérletek károsak. — Ekkor félretevén mindeneket, az emlők meleg ápolása mellett egyedül, használjuk ezen szereket:

Arnica, ütés, nyomás után; ily esetben jó a *conium*, ha az *arnica* elegendő nem lenne.

Bryonia, ha még nem annyira gyuladtak, nem annyira fájdalmasok az emlők.

Belladonna, ha már a gyuladás jobban kifejlődött.

Ha ezen helybeli bajjal a testben lappangó más baj lenne összekötve, ekkor az említett gyógyszerek nem győzik le a nyavalyát; várakozásunknak azonban mindenkor megfelelnek a:

Sulphur, *phosphorus*; ezen szerek nem egyedül gyuladás, hanem a már kezdő genyedés ellen is erőteljesen működnek.

Mercurius sol., által pedig minden tán hátramaradt keményedés el fog enyészni.

Ezen szerekből három golyócskát egy kanálnyi vizben minden 3 órában bevehet a beteg; javulást érezvén, minden öt órában.

Sokan akkor folyamodnak a homoeopathiához, midőn már külszerek helytelen alkalmazása által megrontattak az emlők; ilyenkor, félretevén minden külszert s egyedül csak a tisztaságra figyelvén, hasznos a

Silica, melyből reggel, este lehet eleinte beadni

három golyócskát egy ujjnyi vizben; javulást érezvén, csak esténkint, sőt minden 1—2 nap. — Jó itt a *hepar sulphuris*, melyet néha felváltva lehet adni az előbb említett szerrel, ha arra egyedül nem javulna a beteg. Ezen szerek még akkor is használnak, midőn az emlők g e n y e d é s e alatt **sipolyok**, g e n y e d e z ő n y i l á s o k (Fisteln) képződnek; külsőleg csak tiszta tépettel (charpie) fedvén be a nyilásokat. Átalában sipolyok ellen jótékony a *silica*, nemkülönben a *lycopodium*, *calcarea*, *sulphur*, *antimonium*.

Szoptatás első idejében igen gyakran gyuladtak s fájnak a **csecsbimbók**, főleg midőn szopik a csecsemő. Ha ezen minélelőbb nem segítünk, a fájdalmak nagyobbodnak és a csecsbimbókon repedezések támadnak, melyekből a gyermek szopása alatt sokszor vér jön, sőt néha lázat is érez a szoptató.

Minden más külszernek alkalmazása, ennek íze vagy szaga miatt azért is alkalmatlan, mivel a csecsemő azután nem oly könnyen vállalja el az emlőt *): Hathatós nálunk a kappanőr — *arnica* — (ezen szernek nem higított, hanem e növényből kifacsart nedve), melyből egy-két cseppet egy-két kanálnyi vizzel összevegyítvén, ebbe mártott tiszta rongygyal minden szoptatás után megnedvesíthetjük a csecsbimbót, ezt szoptatás

*) Néha a csecsemők szopni akarván, minden sejdíthető ok nélkül arczukat elfordítják és **nem szopnak**. Ily esetben majd megfoghatlan erőt fejtenek ki a *cina* és *mercurius sol.* vagy ha ezek nem használnának, a *stannum*. Ezekből vegyen be a szoptató, először az elsőből, ennek sikeretlen bevétele után pedig néhány óra mulva a másikból három golyócskát egy-két ujjnyi vizben (ha szükséges, minden 3 órában ismételje a bevételt, — ezeknek bevétele következtében rövid idő mulva oly kedvező változás általlepetik meg legnagyobb örömére az édes anya, melyet alig sejdített volna: elvállalja t. i. ezután a csecsemő minden legkisebb vonakodás nélkül az emlőt, melynek éltető forrását megiz'elni vonakodott. (Több hiteles ügyfeleim elfogulatlan tapasztalása).

előtt ismét langyos vizzel szorgosan mosván le. Erre, két nap alatt nem javulván a beteg, minden külszer használata nélkül hathatós belsőleg véve a

Sulphur, melyből *három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adhatunk minden 5 órában egy kanállal azon reménynyel, hogy 8 nap alatt meggyógyuland.* — Makacsabb esetben jó a *calcarea carb.*, szintén ugy veendő, és más gyógyszerek; de ilyenkor tanácskozzunk inkább h. orvossal; noha erre csak ritka esetben leend itt szükségünk, legtöbbször használván itt a *sulphur*.

Az **emlők és csecsbimbók** bántalmai ellen egyes symptómák és körülmények szerint e szerekből válaszszunk:

Küteg (Ausschlag) az emlőkön: *lycopod*, *staphis.;* sömörféle: *arsen.*, *dulcam.*, *petrol.*, *staphis.*

Sebhedt csecsbimbó*: arnica*, *calcarea*, *graphit*, *lycop.*, *sepia*, *sulphur;* cserepes: *lycopod*; fölrepedezett: *graph.*, *sulphur.*

Emlő-daganat: *bellad.*, *calcarea*, *graph.*, *lycop.*, *merc. sol.*, *phosphor*, *sulphur*; ütés után: *conium.*

Emlő-keménység: *bellad.*, *chamom.*, *conium*, *carbo an.*, *spongia*, *phosphor*, *mercur. sol.*, *silica*, *sulphur.*

— csomók: *phosphor*, *carbo an.*, *bryonia*, *colocynthis.*

Fájdalom az emlőkben átalában: *phosphor*, *ranunc.*; nyugalomban: *rhus*; a csecsbimbókban: *graphit*, *sulphur.*

Zuzatás érzelme az emlőkben: *arnica*, *angustura*, *rhododendron;* mint ütés után: *cicuta*, *antimon.*

Hemzsegés: *colchicum*, *ranunc.*, *sabina*; feszités: *euphorb.*, *lycop.*, *mezer.*, *rhus;* szúrás: *phosphor*, *sabina*, *sepia*, *calcarea*; nyomás: *sulphur*, *carbo veg.*; égetés: *phosphor*, — a csecsbimbókban: *cicuta*, *graphit*, *sulphur;* sebféle fájd. az emlőkben: *cicuta*; a csecsbimbókban: *zincum.*

A gyógyszerek bevételi módját nézzük a 12. lapon.

VI.

NÉHÁNY GYERMEK-BETEGSÉG.

A h. életrendet (diaetát) az alatt, mig a kisdedek gyógyszerrel élnek, szorosan tartsák meg a szoptató nők: lelkiismeretesen figyelvén különben is mindenre, mi rájok anyagi, szellemi tekintetben ártalmasan hathatna.

Az ujszülöttek tetszhalála.

Midőn az életnek jelei észre nem vehetők, de valóságos halál még nincs jelen, — ezèn állapota a kisdednek tetszhalálnak (álhalálnak, szinlett halálnak) mondatik.

A tetszhalált a valódi haláltól megkülönböztetni sokszor igen nehéz; azért ne tartsuk azon gyermeket valódi holtnak, ki életét sirás, légzés, mozgás által nem nyilvánítja, ha csak a rothadásnak jelei nem látszanak.

Kétféle tetszhalált különböztetnek meg az orvosok. — Az egyik gutaütéshez hasonló kórjelekkel mutatkozik; ekkor a kisded arcza piros vagy kékes, majd megpukkad a vértől; és a szivnek verését

vagy nem is tapinthatni, vagy fölötte homályosan. Ilynemü tetszhalál közönségesen az erős, vérmes kisdedeket lepi meg, az előrejárt nehéz szülés után, vagy ha a köldökzsinór többrétüen nyakra tekeredik, vagy ha a szájban és orrban megtolult nyál a légzést akadályoztatja — A másik tetszhalál hasonló az ájuláshoz: a kisded halvány, kékek az ajkak, a szemek zavarosak, az állkapocs és végtagok lefüggők és a sziv verése nem érezhető, vagy igen homályosan. Ilyetén tetszhalál főkép az időtlen, gyenge, sovány kisdedeket lepi meg; ha t. i. a terhes anya súlyos betegséggel küzdött, vérfolyásban szenvedett, vagy ha az anya- és magzatra más gyengítő ok hatott.

Mikép kell bánni a tetszholt kisdeddel? minden bábának kötelességében áll tudni; itt csak azt jegyzem meg, hogy föléledvén a gyermek, ha a tetszhalál gutaütéses volt, tegyünk a csecsemőnek nyelvére egy-két golyót

Sisakvirágból — aconitum —; ha pedig a tetszhalál ájuláshoz volt hasonló, szintén az említett mód szerint

Chinából; ezen gyógyszerek használata mellett a tetszhalálnak isméti beköszöntését (mi nem ritkán szok történni) gátolhatjuk.

Esés után az *arnica*, különben pedig a *tartarus em.* is hasznosak: ***minden 5 perczben, később minden*** $^1/_4$—$^1/_2$—1 ***órában adván be egy-két golyócskát szárazan.***

Az ujszülöttek szemgyuladása.

A szemgyuladás nem ritka betegség az ujszülöttnél; a szemhéjak megdagadnak és pedig sokszor annyira, hogy midőn egymástól elhuzatnak, kifelé fordulnak, kivált ha sir a csecsemő. Az ujszülöttek szemgyuladása az 50. lapon, az orbánczos, catarrhalis, csúzos gyu-

ladások, 41—60. l., a többi szembajok a „szembetegségek“ közt keresendők munkám bővebb kiadásában.

Leggyakoribb okai e szemgyuladásnak a tisztátalanság, megromlott lég, nagy világosság, a csecsemő meghülése bármiféle módon, a szemek nyomatása nehéz szülés alatt. Hogy a syphiliticus fehérfolyásban szenvedő anya ilyetén bajba döntheti ártatlan szülöttjét, kétséget sem szenved.

Ily esetben nem kell a szemet nyomogatni, dörgölgetni, vagy arra bármikép is eldicsért külszereket használni; — gyógyszereink e bajt is kivánt sikerrel győzik le, külsőleg egyedül a tisztaságra figyelvén; mire nézve langyos vizbe mártott finom ruhácskával gyöngéden mossuk le a tisztátlan szemet, belsőleg e szereket használván:

Aconit., melyből azonnal adjunk be háromszor egymás után három golyócskát minden órában. Ez után különösen ajánlom az *apis*-t.

Euphrasia vérzés, nyákfolyás alatt; ha pedig ez nem használna, helyesen választandjuk a *pulsatillát* kivált meghűlés után.

Belladonna akkor hasznos, midőn a szempillák kifelé fordulnak.

Mercur. viv., midőn az anya syphiliticus fehérfolyásának következtében fejlődött a szemgyuladás.

Sulphur, midőn a csecsemő organismusában lappangó dyscrasiától függ a szemgyuladás.

Ezen szerekből minden 2—3 órában adhatunk három golyócskát szárazan, vagy kevés vizben.

A catarrhalis, csúzos, görvélyes sat. szemgyuladást gyógyitsuk, mint mondám, azon szerekkel, melyeket a 41—60-dik lapon vagyis a „szembetegségeknél“ elősoroltam.

A csecsemők álmatlansága.

Ezen álmatlanságnak okai sokszor az anyák vagy szoptatók, kik nem tartván meg pontosan a tőlök követelhető életrendet az étel- s italban, különösen a kávé ét thea mértékletlen élvezete által kisdedeiknek természetesen álmatlanságot okoznak; ide tartoznak a lelkiindulatok is, ha ezek által elragadtatva kinálják emlőiket kisdedeiknek a felingerült anyák. Nemkülönben a gyermekek erős bepólyázása, fejök magas fekvése, igen meleg ágy, rosz szobai lég, tisztátalanság sat. ugyanannyi okai lehetnek az álmatlanságnak, melyeket eltávolítani főteendőnkhez tartozzék. Egyébiránt álmatlanság ellen hasznosak, a

Chamomilla, ha szelek, vagy hasrágás miatt nem alhatik a kisded.

Cofea, ha inkább a kisded ingerültsége okozza a bajt. *)

Belladonna, ha rövid álom után sirás közt ébred föl a csecsemő; arcza piros és forró

Bryonia, ha éjjel mohón látszik inni, midőn vizzel kináltatik.

Hyosciamus, ha minden nyugtalanság nélkül a kisded ébrente játszik, nevetgél **).

---

*) Hasonló ingerültség következtében néha szünet nélkül **kiabál, sir** a kisded; lecsillapitására ez esetben is hasznos a *cofea*; de midőn minden tudvalevő ok nélkül kiabál, sir szüntelen, ekkor hasznos föleg a *chamomilla*, de ha ez tán nem használna, adjunk *bellad.* — 3 golyót 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván, eleinte minden $^1/_2$órában, javulást látván minden 1—3 órában egy kanállal. Ezen esetben indikált szerek még: a *cina*, *ipecac.*, *rheum*, *senega*.

**) Ugyanezen szerek hasznosak az i d ő s b e k n e k is, melyekhez még ezeket csatolom: *sulphur* aranyérben, dugulásban szenvedőknek. *Opium* jó az öregeknek, ha lefekvéskor különféle képzelődések zavarják az álmukat. *Aconit.*, ha lelki felindulás, vértolulás miatt nem alha-

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, a körülmények szerint beadhatunk minden 1—3 órában egy kávés kanállal. — Mákonyféle itallal, vagy álomporral nem annyira álomba mint kábult állapotba hozni a csecsemőt, megbocsáthatlan könnyelmüség; mert ilyetén erőszaknak csak palliativ hatása közvetlen, bizonyos veszélyt von maga után, a mint ezt már a gyermek első nevelésénél említém, de e helyen ismét előhozni nem tartám fölöslegesnek.

Csuklás.

Minden csekély meghűlés után néha azonnal csuklanak a csecsemők; mi ugyan nem veszedelmes és későbbi időben megerősödvén a test, mindig ritkábban jön elő, mig végre elmúlik; mindazáltal a gyöngéd s szorgos anyák, kivált első gyermeköknél mindentől rettegvén, őket a csuklástól is kivánják megszabadítani. Ilyenkor legjobb emlővel megkinálni a csecsemőt, ekkép fel is melegszik a gyermek és csuklása elmúlik; vagy finomul összetört czukrot egy kés-hegygyel adni; vagy czukros vizet kávés-kanalankint a gyermeknek nyujtani. *)

Fejdaganat születés után.

A legkönnyebben lefolyt szülés után is, hol előbb, hol később szembetünik néha a napról napra növekedő

---

tik az ember. *Nux vom.*, ha elmeerőltetés következtében álmatlan. *Ignatia* főleg méhkóros (hysterische) nőknek ajánlható kivált szomoruság esetében.

*) Idősbeknél **csuklás** ellen hasznosak a: *belladonna*, *hyosciamus*, *stramonium*, *nux vom.*, *pulsat*, *bryonia*, *nicolum*, *sulphur*; 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván, ebből minden 5 perczben, később minden $^1/_4$—$^1/_2$—1 órában egy kanállal adjunk be.

fejdaganat, mely szülés után mindjárt nem tapasztaltatott és melyet meg kell jól különböztetni azon daganattól, mely nehéz szülés után közönségesen szok támadni. Eféle daganat ellen hasznos a

Rhus, melyből *minden 3 órában vagyen be a csecsemő 3 golyócskát.*

Nátha.

Meghűlés következtében náthát kapván a csecsemő, ez rá nézve azért is alkalmatlan, mivel szopás alatt a légzésben gátoltatik. Ezen okból nyugtalan a gyermek, sír és sikolt. Nátha ellen (mint tudjuk) hathatós a

Nux vomica; ha ez nem használna, jó a *chamomilla*, ha a kisded orrából vizenyős nedv foly ki; *dulcamara*, ha hivesebb levegőben nagyobbodik a nátha; *carbo veg.*, ha esténkint van roszabbul a kis beteg. — Ha édes anyjától kapta nátháját a kisded, természetes, hogy anyjának kell szükséges gyógyszereket használnia. — A kisdedek, *három golyót tiz evőkanálnyi vizben olvasztván fel*, *vegyenek minden 1—3 órában egy kávéskanállal.*

Gyomorromlat a kisdedeknél.

Az indigestiónak legtöbb esete azon kisdedeknél fordul elő, kik anyatej által nem tápláltatván, mesterséges táplálásra szorulnak. Néha azonban az anyagilag hibás, máskor szellemi ok — lelkiindulatok által megváltozott anyatej oka a rendetlen gyomoremésztésnek. A gyomorromlatnál (106. lap) leirtam ugyan azon gyógyszereket, melyek ily körülményekben hasznosak; többször említettem már azon szereket is, melyek lelkiindulatok következtében fejlődött kóresetekben átalában, tehát ilyenkor is választandók, milyenek: a *chamo-*

milla, *ignatia* sat mindazáltal ujra figyelmeztetem az anyákat különösen e gyógyszerekre:

Ipecacuanha, ha kitünőleg gyakori hányásban szenved a kisded.

Antimonium, gyomorterheltetés alkalmával.

Pulsatilla, ha zsirosb eledelek okozák az indigestiót.

Nux vom., ha szorulással van összekötve, vagy ha szelektől támad.

Három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be eleinte minden órában egy kanállal; javulást látván, minden három órában.

Hascsikarás, hasrágás.

A csecsemők hasrágására ismerhetni e következendőkből: a kisdedek minduntalan sirnak s lábaikat a has felé huzzák, hánykolódnak és midőn hasuk nyomatik, az abbani fájást sirással, nyögéssel bizonyítják. Következik a hasrágás gyomormegterhelés, meghűlés, vagy az anyának megboszankodása után történt szoptatásra és több efélékre.

Ezen majd mindennapi bajban a szenvedő kisded nyelvére tegyünk két golyócska *chamomillát* minden órában; javulást érezvén, ritkábban; takargassuk be egyszersmind a kisded hasát száraz meleg ruhával. Ha pedig szoptatás után anyjától kapta baját a kisded, ekkor fölkeresvén betegségét, az anya használjon alkalmas gyógyszert, ebből a kisdednek is golyócskánkint adván be.

Itt azonban mégis meg kell említenem, hogy harag után *chamomilla;* ijedés után *opium;* szomor, bú után *ignatia* hasznosak; ***mely szerekből az anya minden órában bevehet három golyócskát egy kanálnyi vizben; javulást érezvén, mint mondám ritkábban.***

Ha pedig **szelek** okozzák a hasfájdalmat, ekkor a kisdedek nyugtalanok, sirnak, lábaikat a has felé huzzák, a has dagadt, korog, érzékeny, a szelek elindultával szünik a fájdalom, de könnyen ismét visszatér. Ilyenkor takargassuk be a kisded hasát száraz meleg ruhával, vagy gyöngéden dörzsölgessük megmelegített flanellal, belsőleg a

Chamomillá-ból öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden $^1/_4$ órában egy kanállal.

Nux vom., vagy *cocculus*, ha szorulással van e baj összekötve. Lelkiindulatok következtében az anyatej-okozta ilyetén esetben az illendő gyógyszereket átalában ismerjük.

Hasmenés, szorulás, végbél-szakadás.

A kisdedeknél is a hasmenés és szorulás ellen már leirt gyógyszerek használandók. Első esetben itt is ajánlhatom a

Chamomillát, *pulsatillát*, *calc.*, *carb.;*

Dulcamarát a légnek hirtelen meghülése okozta hasmenésben, kivált nyári időben.

Ipecac., *bryoniát*, vagy *carbo veg.*, nyári forróságban előforduló hasmenés ellen.

Második esetben a *nux vom.*, *cocculust*, vagy *opiumot;* makacs szorulásban ajánlom a *lycopodiumot.*

Végbél-szakadás ellen: *ignatia*, *mercur*, *nux* használandók.

Ezen szerek egyikéből vegyen be a beteg minden 1—3 órában három golyócskát egyszerre.

A csecsemők nehéz vizelése.

Ezen baj a csecsemőknél gyakran fordul elő. Megismerhetni ezen jelekből: a vizelet ilyenkor csekély

mennyiségben és közönségesen cseppenkint üríttetik ki; kiürítés alatt fájdalmat okoz, mit a kisdedek sirással, jajgatással és azzal nyilvánítnak, hogy lábaikat hasuk felé huzzák; a szék rekedt, a felböfögés és kihányt anyagok savanyúk; e nyavalyának sajátsága pedig abban áll, hogy a vizelés állandóan nehéz, hanem a többi jelek állandóak.

A nehéz vizelés főkép azoknál jön elő, kik sömörös kütegekben (Ausschlag) szenvedő, vagy szenvedett dajkák által szoptattatnak, vagy rosz tejjel tápláltatnak. Ily esetben választassanak el a csecsemők. A betegség elhárítására szolgáland az:

Aconit, mely legtöbb esetben használ, vagy *pulsat.*

Cantharis, *cannabis*, ha az említett szerek nem használnának. ***Öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, nagyobb fájdalmakban beadhatunk minden órában egy kávés kanállal; javulást tapasztalván, ritkábban.*** *)

Sárgaság.

Igan gyakran láthatni e bajban fekvő csecsemőket. Könnyü megismerni a bőrnek, a szem fehérének és a vizeletnek sárga szinéből, mely a pelenkákat is sárgára festi. Magában véve nem veszedelmes ezen betegség. Ha tehát különben a sárgakóros kisded egészséges,

*) Ellenben már felnőtt egészséges gyermekek közt találkoznak olyanok, kik akaratlanul éjjel az ágyba vizelnek. Ezen ágybavizelés ellen hasznos a *sepia*, ha a bevizelés első álomban történik; ajánlhatók ezenfölül a *pulsat.*, *cina*, *bellad.*, *causticum*, *sulphur*. Reggel, este három golyócska veendő kevés vizben. Szükséges azonban, hogy a gyermekek éjjelenkint több izben fölköltetvén, hugyozásra ösztönöztessenek; mely eljárásnál figyelemre méltó Trousseau abbeli tanácsa, hogy a felköltés ideje mindig hosszabbra halasztassék, azaz, hogy a felköltés mindig ritkábban tétessék; mert ez által a húgy hosszabb visszatartására képesittetik.

minden nap széke is van, föröszsze meg őt a bába naponkint kétszer langyos vizben, tartsa melegen: ezen ápolgatásra a sárga szin bizonyára elmúlik. De ha a sárgakóros kisded valódi beteg, nyugtalan, ekkor használjunk gyógyszereket; ilyenek a:

Chamomilla; de ha terhesség végével gyakrabban élt az anya *chamomilla*-theával, ekkor az ujszülöttnek sárgasága ellen hasznos leend az

Ignatia, vagy szelid nőknél a ***pulsatilla***, melyekből az anya vegyen be ***minden 3 órában egy-két golyócskát egy kanálnyi vizben, beadván egyszersmind azon időben sárgakóros betegének egy-két golyócskát; javulást érezvén ritkábban.***

Más körülmények közt keressük fel a sárgaságot, 152. l., itt több szert említek, melyek közül a gyermek *mercur*-t vagy *chinát* vegyen be.

Az ujszülöttek orbáncza.

Az ujszülöttek orbáncza lángvörösségü, fényes és vörös-sárga környezetü, fölötte veszedelmes daganat, mely leginkább a fejet, a köldököt és a nemzőrészeket foglalja el. — A mint észreveszszük az orbánczot, azonnal minden nedvesítő szert vessünk félre, száraz meleg ruhával fedjük be a tagot és adjunk eleinte:

Aconitumot, minden órában három golyócskát szárazan vagy kevés vizben; két három bevétel után, az utólsó bevételtől három órát számítván, adjunk

Belladonnát, szintén olymódon, de csak minden 3 órában. E két szerrel elháríthatunk minden veszedelmet, főkép ha még jókor látunk a baj gyógyításához. — Ha ezek nem használnak, ajánlhatók még a:

Sulphur, ***bryonia*** és ***rhus*** — ugy veendők, mint az ***aconit***. De minden ok nélkül ne változtassuk szereinket,

mert mint mondám, a két első legtöbb esetben megfelelend várakozásunknak.

Bőrpállás.

A bőrpállás a testnek azon részein fordul elő leginkább, melyek ránczokat képeznek; p. o. a hónalj alatt, czombok közt sat. Közönséges oka ezen bajnak a tisztátalanság, ha t. i. gyakori mosás által meg nem szabadíttatik a kisded mindazon piszoktól, melyet az izzadás, vizelet sat. okoznak. De nem ritkán belső okból is ered ezen betegség, főleg ha nem egyedül a mondott testrészekre van szoritva, hanem az egész testre elterjed, mely ugy néz ki mint a nyers hus. — Főszer itt a tisztaság, naponkinti szorgalmatos förösztés langyos vizben; és ez sokszor egyedül elegendő a baj elüzésére, e mellett ellenben hasznosak:

Chamomilla, de csak ugy, ha ez előtt a kisded vagy édes anyja nem élt ezen szerrel, mint közönséges házi orvossággal nagyobb adagban. Ha igen, akkor ismét jó a

Pulsatilla vagy *ignatia*, *mercurius sol.*, ha az egész testre elterjedt a bőrpállás; — vagy ha ez legföljebb nyolcz nap alatt nem használna, hasonló esetben megfelelend várakozásunknak a

Lycopodium; vagy ha köleshimlő (Friselausschlag) után támad, a *sulphur.*

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adhatunk minden 3 órában egy kávés kanállal.

A kisdedek hólyag-kütege.

Szülés után első hetekben egészséges szüléktől származott kisdedeken is előfordulnak és a test különféle részein, főleg az arczon, karokon, czombokon szok-

nak megjelenni csekély kiterjedésü, hol nagyobb hol kisebb vörös foltok, melyeken savós nedvvel telt hólyagocskák képeztetnek. Ezen kütegnek nincs határozott lefolyása; némelykor egypár napig tart, elmúlik és ismét megjelenik, mig végre minden ártalmas következmény nélkül egészen elenyészik. Noha legegészségesebb gyermekek is szenvednak e nyavalyában, óvjuk mégis őket a meghűtéstől; mert ha hirtelen elenyészik: hasmenést, bélfájást, rángásokat okozhat. E szelid indulatu hólyagküteget a kisdedek igen melegentartása, a bőrnek elmulasztott ápolása és mind a kisded, mint a szoptató nő részéről elkövetett életrendbeni hibák hozzák elő; azért mértékletes melegentartás, langyos fördő, meghűlés kerülése és rendes életmód által egyedül, minden gyógyszer használata nélkül helyreáll a kisded. Ha a szorgos anyák mindemellett orvosszert akarnának használni, jó az

Aconitum, ez után a *chamomilla*, minden 5 órában három golyócska.

De ha a hólyagok számosabban jelennek meg és fekélyekké válnak, ekkor nyugtalanságot, sirást, sorvasztó lázat, rövid idő mulva halált okoznak. Ily esetben ezek a szerek:

Chamomilla, midőn hasmenéssel van ezen küteg öszszekötve.

Bryonia, igen hathatós, ha nincs hasmenése a kisdednek, hanem inkább szorulása.

Sulphur, ha leginkább a czombokat foglalja el ezen küteg; és ha a hólyagok fekélyekké válnak.

Rhus, szintén hasznos, ha a hólyagok részint fekvés által, részint önkényt felpattannak vagy leszáradnak; és ha leesendő var készül.

Arsenicum, sokszor még akkor is hasznos, midőn már elszárad a kisded és sorvasztó lázban szenved.

Ezen szerekből eleinte reggel, déltájban és este adjunk három golyócskát; javulást érezvén, napjában kétszer.

A kisdedek szájhólyagocskái.

Mielőtt a hólyagocskák támadnának, a csecsemő nyugtalan, álmából gyakran felijed, sokat alszik; szája igen meleg és ezen melegséget szoptatás közben a csecsbimbókon is tapasztalja az anya; szomja nagy, szopás végett alig hogy szájába vette az emlőt, azonnal ismét elereszti, fájdalmát sirással nyilvánítván. Egy-két vagy több nap mulva, főkép a forróság nagyobbultával, a száj belrészei egykissé megdagadnak, itt fehér pontocskák, hólyagocskák, repedezések támadnak és a száj belső része ugy néz ki, mintha azt lenyelt tej-maradék borítaná, vagy mintha liszttel volna a csecsemő szája behintve; ezen hólyagocskák nagyobbodnak s vörös karikával vétetnek körül; a csecsemő nem szophatik; és ha tesz is e végre kisérletet, azonnal felhágy vele, sír, jajgat, sikolt, száját tátva tartja. A hólyagok megjelentök után 3. 4-dik napon felpattannak s varral fedetnek be, mely előbb utóbb lehull; a lehullott varak alatti bőr igen vörös és érzékeny; ezek néha másodszor, sőt többször is megujulnak, némelykor büdös fekélyekké változván. Félretevén mindenféle külszereket, e következendő gyógyszereink hathatósan működnek ezen hólyagocskák elüzésére:

Borax, belsőleg, elvünk szerínt adva, igen rövid idő alatt használ több esetben.

Mercurius v., egypár nap alatt segít, főkép ha egyszersmind torokfájása van a kis betegnek. De ha nagyobb mennyiségü higanytól, dajka által, kapta a csecsemő ezen hólyagocskákat — ekkor adjunk:

Sulphurt, mely ujabb tapasztalások szerint máskép is hathatósb mint a *borax*.

Arsenicum, ha már a hólyagocskák büdös fekélyekké változnak; ha a betegnek gyakori hasmenése van, gyengeséggel és minden egyéb veszedelemmel fenyegető kórjelekkel összekötve.

Minden 3 órában három golyócska veendő.

Az ujszülötteket bántó rángások és görcsök.

A rángásokat, görcsöket e következő jelekből ismerhetni meg: a magzat elforgatja szemeit, összehúzza kezeit s lábait, arcza megkékül és elváltozik; feszül az altest: a szék- s vizeletürítés meggátoltatik. A görcsök és rángások a köldökzsinór megránczigálására vagy időelőtti elszakítására, a felöltöztetésnél vagy a keresztelésnél történt meghűlésre, az anyának felboszankodása, megrettenése utáni szoptatásra s több efélekre támadnak.

A kisdedek gyakran szenvednek belső gyuladásokban; azért jól vigyázzunk, nehogy a gyuladásokat rángásokkal, görcsökkel cseréljük föl. Gyanus mindenkor a kisdednek nagyobb száraz forrósága, nyugtalansága, álmatlansága, nagyobb szomja, szemeinek fényessége, étvágytalansága; jó ilyenkor külsőkép is megvizsgálni a beteget, mert külső tapintás által gyakran érinthetünk egyes helyet, hol nagyobb fájdalmát sirással, sikoltással bizonyítja a beteg, jeléül, hogy helybeli gyuladásban szenved. — Ha eféle gyulasztó kórjelek volnának jelen, jó az

Aconitum, ha t. i. nagy és száraz forrósága van a kisdednek; nyugtalan, álmatlan, szomjas. Minden órában három golyócska veendő. Erre kisebbülvén a száraz

forróság s izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után három órára, ha még szükséges; hasznos a

Belladonna, ha a száraz forróság *aconitum*-ra kisebbült ugyan, de egészen el nem mult; ha a testnek jobb részét lepik meg előbb a rángások és innét bal részére terjednek; ha a kisded szemei mereven állanak.

Chamomilla, ha gyuladás jelei nincsenek és csak görcsök, rángások mutatkoznak.

Ignatia, szintén hathatós a görcsökben, némelyek szerint hathatósb a *chamomillánál*, főkép ha az anya terhes állapotában *chamom.*-theával gyakrabban élt. E két szer: a *chamomilla* t. i. és *ignatia* a kisdedek görcseiben s rángásaiban néha valóban majdnem varázserővel bir és kevés kivétellel többnyire használ.

Hyosciamus és *stramonium*, a görcsökben és rángásokban nemkülönben hasznosak.

Ezen gyógyszerekből 3 golyócskát tíz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adhatunk eleinte minden 5 perczben, azután minden 1/4 órában egy kávés kanállal; javulást érezvén a beteg, ritkábban.

Fogzás alatt előforduló görcsök és rángások.

Sokszor minden nagyobb baj nélkül szerencsésen bujnak ki az első fogak; de nem ritkán sokat szenved a kisded, kit különféle szenvedéseitől megmenthetnek e következő szereink:

Aconitum, ha nagy forrósága van a kisdednek, sokat iszik, hirtelen felkiált és kezét szájába dugja; álmában fölijedez és máskor könnyen fölijed. Jó ily esetben a *cofea* és a *nux vomica*, főkép ha szorulásban szenved á kisded.

Chamomilla, ha száraz köhögéssel kapják fogaikat a kisdedek. De ha ez nem lenne elegendő, adhatunk

Belladonnát, ha száraz köhögése mellett már az ez előtti éjszakákban nyugtalan volt a kisded; forrósága, szomja nagy volt; szemei vörösek valának és ha nagy szorongással, mellszorulással, sebes s rövid légzéssel, néhányszor egyes rángásokkal vannak ezen említett kórjelek összekötve.

De ha a rángások nagyobb mértékben mutatkoznak és nemcsak egyes részeket, hanem az egész testet lepik meg, ekkor ismét igen hathatós gyógyszer a

Chamomilla, midőn a kisded néhány perczig mereven fekszik, szemeit felforgatja, arczizmait félrehúzza; ha végtagjait rángások lepik meg, egész teste hátrahajlik, légzése hörgő, szája tajtékzó, mely symptómok néhány percz, $^1/_4$, $^1/_2$ óra alatt szünnek ugyan, de könynyen ismét visszatérnek. Ha kisebb mértékben jönnek a rohamok ezen szernek bevétele után, ekkor folytassuk annak beadását (öt golyócskát 10 evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden $^1/_4$, $^1/_2$ órában adjunk be egy kanállal, sőt eleinte minden 5 perczben; — javulást tapasztalván, ritkábban) és csak azon esetre változtassuk gyógyszereinket, ha egy óra alatt semmi javulást nem, sőt roszabbulást vennénk észre. Ekkor hathatós az

Ignatia, ugy veendő mint az előbbi szer. Ritka eset, hol ezen két gyógyszer meg nem felel várakozásunknak: — ilyenkor adjunk

Belladonnát, különösen akkor, midőn a kisded hirtelen ijed föl álmából, szorongva tekint maga körül, vagy egy tárgyra mereven néz; ha a kisdednek egész teste megmerevedett; homloka és kezei szinte égnek a forróságtól, melylyel olthatlan szomj van összekötve.

Calcarea c., főleg kövér gyermekeknek hasznos. Különösen pedig, midőn a fogak nehezen jönnek és még 9—12 hónapban sem mutatkoznak, beadván e szerből

hetenkint kétszer három golyócskát, a természetnek ezen késedelmes munkálatát elősegítendjük.

Arsenicum, ha egész testében égető forróságot tapasztalunk: ha a kisded szorongását (Angst) mind nézéséből, mind pedig más cselekvéséből könnyen gyaníthatjuk.

Hyosciamus, ha a beteg arcza duzzadt és vörös; ha a hasizmok rendkivül görcsösen húzatnak össze; ha bevizel a beteg; ha ijedés után támad ezen baj.

Stramonium, ha az egész test merevedett; ha álmában hortyog a kisded és sokat vizel.

Opium, ha a görcsökben szenvedő tátott szájjal vett légzése alatt hörgést hallani; és ha a rohamok éjszakán álmában lepik meg a kisdedet.

Minden ok nélkül ne változtassuk szereinket az ilyetén bajokban; egy óráig várhatunk és csak azután válthatjuk fel orvosságunkat más orvossággal. — A *chamomilla* mint mondám, és az *ignatia* legtöbb esetben megfelelendnek óhajtott várakozásunknak. — ***A gyógyszerek ugy veendök, a mint elöbb épen most említém.***

Agy-gyuladás és vizkór a kisdedeknél.

Ezen betegségnek megismertetése különös figyelmet igényel; és ha jókor vétetik észre, könnyen gyógyítható, ha pedig későn ismertetik meg, a legveszélyesbek egyike. Eleinte fogzásnak, gelisztakórnak tarthatni a betegséget; de a gondos szülék ezektől meg fogják különböztetni a jelen bajt, e következendőkre figyelvén:

Sajátlagos ezen agygyuladás, mely a gyermekeknél első évtől hatodikig szok előfordulni és melynek leggyakoribb kimenetele az **agyvizkór.** Eleinte a gyermek kedvetlen, az azelőtti kedvelt tárgyra nem ügyel, álmos, a tett kérdésekre nehezen felel, járkálása is ne-

héz és szinte tántorgó; álma nyugtalan, több izben fölébred, fölijed; ha álma után fölemeltetik s felállíttatik, elszédül; érzékei rövid időre eltompulnak és fejét nehezen tartván, ez előre vagy hátra esik; vizelete csekélyebb mennyiségű, zavaros; székürülése lomha; feje meleg, szája száraz, étvágya nem rosz.

A betegségnek ilymódon fejlődni kezdő csiráját megsemmisíthetjük ezen szerek által:

Bryonia, ha feje meleg, szédül; járása tántorgó; álmából felriad; széke lomha; a kis beteg haragos; az idősb nyak- s lábszaggatásról panaszkodik, a panaszkodni nem tudó kisded pedig szüntelen vánkosok közé fúrja fejét.

Pulsatilla, ha a kisded szomoru, sokat sir; nincs igazi étvágya; hasmenése van; zavaros vizelete taknyot foglal magában; szédül, tántorog a beteg; főkép ha egyszersmind görvélyes.

Zincum m., ha már déltájban vagy este felé haragos; ha undor, hányás veszi elő a kisdedet, mely után majd kielégíthetlen éhség következik; ha feje érzékenyen fáj; szemei a világot nem szeretik; több napi szorulásban szenved; ha néha észrevehető rángásai vannak egyes izmaiban. Ezen gyógyszerek, a körülményekhez alkalmazva, meggátolják a nyavalyának fejlődését (beadván reggel három, este három golyócskát kevés vizben), mely ha tovább terjed, e következő kórjelekkel jár:

A kisded egész teste meleg, feje fáj kivált homloka táján és akarata ellen is gyakran ide nyul; nem türheti a világosságot, azért sötét szobában nyitja fel szemeit; legkisebb zörejre fölijed; erősen vernek a halánték ütterei; az orra viszketvén, azt állandóan dörgöli; ingert érez a hányásra, sőt hány, főkép ha feje fölemeltetik, hányás által ételt, taknyot ürítvén ki minden enyhülés nélkül; széke lomha vagy rekedt, hasa puffadt; halvány

arcza duzzadt; álma nyugtalan, fölijedezés, fogcsikorgatás által félbenszakasztott; a forróság nagyobbodik; az érverés szapora és kemény; a beteg félrebeszél. Nevezetes: több esetben a kezeknek a czombok közé helyheztetése. — Ezen állapot tart 2—6 napig; — jó sikerrel orvosoltatik ezen gyógyszerek által:

Belladonna, kétségen kivül főszer, hacsak rendkivüli nagy forróság, szomj miatt nem lenne tanácsosb előbb egyszer-kétszer előbocsátani *aconitumot*. Ha a ***belladonna*** nem használna, ajánlom az *apis*-t.

Bryonia, itt is hasznos, ha főkép makacs szorulása van a betegnek; fejét minduntalan a vánkosba fúrja: hasa puffadt; száraz forrósága nagy; félrebeszél; és ha a ***belladonna*** nem használna.

Hyosciamus vagy ***stramonium***, ha görcsök, rángások jelennének meg nagyobb mértékben, czélszerüek.

Nagyobb fokra emelkedvén a betegség, már nyugalmasan fekszik a gyermek, ki ez előtt oly nyugtalan volt; ha fölemeltetik vagy felültettetik, fejét nem képes fentartani; mély álomba merülvén, sokszor félrebeszél; néha szemhéjait, a mennyire csak lehet, erőszakosan felnyitja, elgyengült láterejét próbálgatván, de nemsokára ismét behunyja; egész bőre száraz, keveset izzad; vizelete csekély és gyakran tudta nélkül ürittetik ki; széke nehéz, vagy néha fájdalmas hasmenése van; érverése gyenge; lassu légzését gyakori fohász kiséri; lehelete rothadt szagu; álma kábult; gyakori fogcsikorgás, sohaj, nyöszörgés követői ezen bódult állapotnak; a nyavalyának végkitörése előtt a beteg eszmélete viszszatér ugyan néhány órára: ágyában felül, játszik, iszik, eszik, anélkül hogy hányna; azonban nagy gyengesége miatt ismét feküdni kénytelen; és ezen igen ideiglenes könnyebbülés után beköszönt a betegségnek többnyire legyőzhetlen időszaka. — Ily körülményekben, ha a

bellad. és *bryonia* várakozásunknak meg nem feleltek, jó a

Helleborus, ha egész apathiában fekszik a beteg; légzése nehéz, gyakran fohászkodik; felülni magától nem bir; remegő kezeivel akaratlanul feje felé kapkod; fejét nem birja; arcza duzzadt és sápadt; szemei félig nyitvák, szempillái rángásokban szenvednek; redős homlokát hideg izzadság fedi; étvágya nincs, csak ital után esd; ha a gyermek ijedezés, kiabálás közt ide s tova hadarász; mindazáltal többnyire kábító álomba merül.

Opium, ha a gyermek forró napnak kitéve, vagy meleg kályha mellett pihenve, jutott e kórhoz; ha minden előjel nélkül meglepőleg egyszerre veszti erejét, kábult; arcza duzzadt, vörös; szemei félig nyitvák és mély álomban szendereg.

Sulphur, ezen betegségnek kórjeleivel megegyez, mely után megpróbálhatjuk a *calcarea c.* — Az *arnica* esés, ütés után ajánlható.

Végkifejlődésének képét lerajzolni: kellemetlen munka, — miután ekkor már kevés reményt nyujthat az orvos, betegének megmentésére. A beteg halvány arcza egészen elváltozik; a kidüledt szemgolyó görcsösen remeg, legnagyobb világosság iránt is érzéketlen a beteg; látása elenyészik; hallása tökéletesen elvesz; lábai megdagadnak; szélhüdés-lepte kezei reszketnek; nyelése igen nehéz, vagy épen lehetlen; vizelete akarata ellen üríttetik ki; légzése rövid és hörgő; bőre hidegülni kezd; szivverése reszkető; érverése rendetlen, kihagyó, alig érezhető; mig végre egészen eláll — a beteg meghal.

Ily esetben talán még az *arsenicum* reményen fölül mentheti meg a szenvedőt. — Dr. Müller amerikai orvos kitünőleg ajánlja az *artemisia vulg.*, melynek segedelmével több veszedelmes beteget szabadított ki

a halál torkából. (Hom. Zeit. Bd. 48. Nro. 17—20. 1854.).

Ezen szerekből átalánosan öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden 2—3 órában egy kanállal; csak kevés enyhüléssel is járó bő izzadást tapasztalván, ne változtassuk az orvosszert.

Görcshurut, vagy szamárhurut.

A szamárhurut főleg gyermekeknél szok előfordulni, első évkoruktól hetedikig, igen ritkán idősbeknél; és ezek közől leginkább nők, terhesek és gyermekágyasak esnek bele. Szerencsés körülmények közt 9 – 10 hétig tart; — elvünk szerint közönségesen három, négy hét alatt gyógyíttatik. Járvány idején a száraz köhögés, szemek könyezése, gyakori prüsszentés, nátha, többszöri borzadály, átfutó melegség, nyugtalan álom, bágyadt tekintet, rosz kedv — többnyire a görcsköhögésnek első időszakára mutatnak. Ekkor igen jót tesznek az:

Aconit, melyből, ha a görcshurut uralgása alatt, azonnal a mint észrevesszük, ***minden két órában adunk három golyócskát két evőkanálnyi vizben***, ez által gyakran meggátolandjuk e köhögésnek további fejlődését. Még jobb a:

Cofea; az ezzel elvileg teendő kisérlet, kivált a köhögés kezdetén, gyakran czélhoz vezethet. *)

Tartarus em., mikor ökrődik vagy már hány a beteg; a hányással hasmenés van összekötve; midőn hányás által taknyot hány ki a gyermek nagy mennyiségben; nagy bágyadtságot érez.

---

*) J. Guyot húsétel mellett fekete kávé-ital által kevés nap alatt gyógyítá e görcsköhögést (Allg. Wien. med. Zeitung Nro. 39. 1860.).

Chamomilla, ha éjszakán át köhög leginkább a beteg: ha pedig reggel felé, *nux vomica.*

Ipecacuanha, ha a beteg erősen s oly gyakran köhög egymás után, hogy alig jöhet légvételhez; ha köhögése száraz és minduntalan ingereltetik a köhögésre, mely néha ökrődéssel van összekötve.

Carbo veg., ha napjában többször, különösen estétől éjfélig erősen köhög a beteg tompa hangon; ha nyelés alkalmával torkában fájást, fejében, ha köhög, szúrást érez és szemei könyeznek.

Minden 3 órában három golyócska két evőkanálnyi vizben egyszerre veendő.

Ezen gyógyszerekkel rendes életmód mellett sokszor gátolhatni a betegség további kifejlődését; ellenben elhanyagolván ezen időszakot, a beteg gyakrabban, erősebben fog köhögni egyes rohamokban.

Már a roham előtt szorongva futnak édes anyjokhoz a gyermekek, vagy más közellevő tárgyhoz erősen kapaszkodnak; ezután saját hangon oly gyorsan köhögnek, hogy alig juthatnak légvételhez, vagy csak egy hosszu, sajátos, rekedt és süvítő, szamárordításhoz hasonló hang által. Ez alatt a beteg arcza duzzadt, vörös; szemei kidudorodnak, ajkai megkékülnek; erőltetés következtében orrából, szájából, tüdejéből, sőt némelykor füleiből, szemeiből is vér foly; mig végre nyakát görcsösen előretartván a szenvedő, fuladás kínjai közt ökrődik, hány: és ezzel végződik a gonosz roham, mely alatt gyenge gyermekeknél az önkénytelen vizelés és székürülés szintén e betegség symptómáihoz tartoznak. A beteg szivós taknyot hány ki; gyakran a nemrég elköltött eledeleket. Roham után néhány perczig bágyadt ugyan a gyermek, de nemsokára ismét vidám, játszik, eszik, főképen ha okádott. Szünideje a nyavalyának csekélyebb fokán 3—4 óráig tart, magasabb

fokán pedig $^1/_2$ óráig; éjjel s reggel felé legkínzóbbak szoknak lenni a rohamok és minél gyakrabban jönnek, annál inkább elgyengülnek a gyermekek. Ily körülmények közt legtöbb esetben használnak:

Veratrum alb., főkép ha a sok erőltetésben elgyengülvén a gyermekek, fejöket lecsüggesztik, kedvetlenek, beszélni nem szeretnek, fáznak, szomjuhoznak, izzadnak és izzadságuk kivált a homlokon hideg; fájdalmat éreznek a mellben, alhasban, lágyékokban; és a kehroham alatt akarat ellen vizelnek. — Minden 3 órában három golyócska kevés vizben veendő. Ha ez néhány nap alatt épen semmi javulást sem okozna, adjunk más szert; ellenben látván ennek működését, ok nélkül sohase változtassuk az orvosságot.

Drosera, ha t. i. köhögés alatt mellében, hasában fájdalmakat érez a beteg, melynek némi enyhítésére a fájdalmas részeket kézzel kell nyomni; ha mellszorongást is érez, mintha valami visszatartaná a légzést, ugy hogy a beteg alig köhöghet; ha roszabbul van nyugodt állapotában, mint midőn mozog; ha fázik, de szomja nincs; ha láza van, de izzadsága nem hideg; ha a kehrohamok erősek, hangosak.

Cina, kivált oly gyermekeknél jó, kik orrukat gyakran piszkálván, hasukat fájlalván, gelisztákban szenvednek; és ha a köhögés alatt szinte megmerevülnek. Ezzel felváltva, hasznos a *belladonna*, de ezen utóbbi gyógyszer egyedül nem elegendő a szamárhurutnál; mert habár igen hathatós sokféle görcsökben, azon sajátos, rekedt süvitő hangnak, mely a szamárhurutot különösen jellemzi, meg nem felel és ekkor csak felváltva, az említett gyógyszerrel adva, működik.

Cuprum, ha erős köhögésében szinte fuladoz a beteg; ha melle köhögésen kivül is hörög az itt fekvő takonytól, — igen hathatós gyógyszer, melyet a már ki-

fejlődött szamárhurutban többek s magam tapasztalása után nem tudom eléggé ajánlani.

Arsenicum, ha roham előtt igen nyugtalan, szorongó helyzetben van a gyermek; az erőszakos köhögés és hányás közben arcza hideg, egészen elkékül; roham alatt önkénytelen szék- és vizelet-ürülései vannak; roham után fölötte nagy gyengeséget érez a szenvedő. A szamárhurutban szenvedők *minden 3 órában vegyenek be három golyócskát*; — *javulást érezvén, napjában kétszer*.

A kisdedek görcs-fulladása.

A kisdedek elválasztatásuk után (előbb ritkán) 12-ik évkorig támadtatnak meg ezen betegség által, mely átalánosan veszedelmes és szerencsés gyógyítást többnyire csak ugy lehet reményleni, ha a nyavalya jó eleve megismertetik és czélszerűen orvosoltatik. E végre lássuk e kór lefolyását és gyógyszereit.

A kisdedek mellgörcse sokszor náthával kezdődik, közönségesen mindazáltal minden előjel nélkül jelenik meg. Éjjel t. i. álmából felriad a kisded, szorongás közt a levegőt saját módon kapkodja, fuladoz, légzése egy pillanatra meg is szünik, de ismét saját rekedt hanggal visszatér; a kisded rövid s rekedt hangon köhög de fájdalom nélkül; arcza többnyire halvány; a gyuladásnak semmi jelei sem látszanak. A roham majd hosszabb, majd rövidebb időig tart (egy óránál tovább ritkán) azután, kedvetlenségét kivéve, egészségesnek látszik a kisded. Azonban 6—24 óra mulva második, ezután ismét harmadik, negyedik sat. roham következik és a kisded sokszor már az első roham alatt meghal, néha később, ha czélszerűen azonnal nem gyógyíttatik. Igen hasznos itt a

Sambucus, ha félig nyilt szemmel és szájjal fölébredvén a beteg, nehezen vesz léget; ha sirásra fakad a kisded és igen keveset vagy épen semmit sem köhög. Ezenfölül ajánlhatók az:

Ambra, *moschus*.

Ipecacuanha, ha szorongva kapkod lég után a beteg, fél a fuladástól; arcza meleg, kezei és lábai hidegek.

Pulsatilla, szelid, csendes gyermekeknél.

Nux vomica, indulatos, haragos egyéneknél.

Veratrum, ha nyugalmas fekvésben kissé jobban érzi magát a gyermek; ha izzadsága hideg.

Arsenicum, ha elnyomatott nátha következtében éjfél tájban roszul lesz a gyermek, légzése mindig nehezebb, nyög, sohajt, szorongások közt nyugtalan.

Cuprum rángó görcsök (Convulsionen) jelenlétében ajánlható.

Három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden $^1/_4$ órában egy kanállal, javulást érezvén ritkábban adjunk be.

Ál-hártyás torokgyik.

Közönségesen már egypár nappal előbb köhögnek a gyermekek, hangjok rekedt, köhögésök gyakran tompa. Ekkor jeles a *hepar sulphuris*; ha ez egyedül nem lenne elég, válaszszunk a közönséges köhögésnél említett szerek közöl egy oly orvosságot, mely a jelenlevő kehhez legillőbb, p. o. *chamom.*, vagy *nux vom.*; és ezt a *hep. sulph.* felváltva használjuk, beadván minden 2—3 órában három golyócskát egy kanálnyi vizben.

Ilymódon gyakran meggátolandjuk a betegségnek további veszélyes kifejlődését. Azonban a beadott szerektől ohajtott sikert nem tapasztalván (mivel néha igen hirtelen lép föl e nyavalya), a gyermekek éjfél

tájban fölébrednek oly jellemző hangu köhögéssel, melyre ki csak egyszer is figyelmezett, azonnal megismerheti a nyavalyát. E hang rekedt, sziszegő, rikácsoló, serczegő, mély és tompa; hasonló a rekedt kutya ugatásához, vagy hasonló a kukurikolni kezdő fiatal kakasnak rekedt hangjához. A beteg nyugtalan, szorongás s mellszoritás közt nehezen légzik; álmában is liheg, gyakran fölijed, tudta nélkül torkához nyul, arcza duzzadt s vörös, szemei könyeznek; a homlokán és nyakán levő üterek megdagadnak; szivének verése erős; ha felül, légzése nehezebb, könnyebb midőn hanyat fekszik; ha egyszersmind láza van a betegnek, száraz forróság, erős, sebes érverés, epedő szomj által észrevehető. *) Ilyenkor jó az

Aconitum, felolvasztván három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben, minden $^1/_2$ órában egy kanállal. Jó mindenesetre másnap őket a szobából ki nem bocsátani, mérsékelt melegben tartani, nyakukat kendővel bekötni főkép télen, és szigoruan megtiltani mindazon eledeleket, melyeket gyógymódunk meg nem enged.

Ha az *aconitum* után két óra lefolyása alatt sem izzadást sem javulást nem érez a beteg, adjunk *spongiát* és *hep. sulphurist* felváltva; sőt előbb is: ha torkában égető fájdalmat érez a beteg; ha a kisdedek ujokkal mutatnak a gögre, mely igen érzékeny, tapintásnál fáj, forró és kevéssé dagadt; ha a rohamok erősebbek lesznek és minden pillanatban fuladással fenyegetnek; ha álomba merülvén, több izben erős köhögése és fuladozása által fölébresztetik a szenvedő.

*) Átalában **száraz forróságban** eleinte azonnal **aconit** adandó mindenkor mindenkinek (5 golyót 5 evőkan. vizben felolvasztván, minden órában egy kanállal). De ha már e száraz forrósághoz más symptómák is járulnak, melyek bizonyos betegségre mutatnak: ekkor *aconit* után oly specificus szer választandó, mely a jelenlevő betegségnek megfelel.

E czélra legyen mind az egyik, mind a másik szernek külön pohara és kanala; az egyik pohárba tegyünk a *spongiából* három golyócskát és öntsünk rá tiz evőkanálnyi vizet, — a másik pohárba tegyünk három golyócskát a *heparból* és olvaszszuk fel szintén annyi vizben; keverjük fel jól az igy elkészített orvosságokat, és adjunk be eleinte minden öt perczben egy kanállal, egyszer az egyik, másszor a másik szerből; izzadást tapasztalván, minden $1/4$ órában; javulván a beteg, minden $1/2$ — 1—3 órában.

Az *aconitum*, *hep. sulphuris* és *spongia* legtöbbször használnak; ellenkező esetben a köhögés nagyobbodik, mely által nemcsak a gyomorban levő taknyot, epét sat. hanem a légcsőből is hártyás részecskéket hány ki a beteg; a légzés nehezbül és hogy mélyen vehessen léget a szenvedő, lábait s kezeit az ágyhoz szorítja; hasizmai egyszersmind annyira húzattatnak befelé, hogy csaknem a háthoz érvén, gödröt képeznek a mell alatt; minden erejét összeszedvén a beteg, haját szaggatja, közellevő testekhez kapaszkodik, ellankadva viszszaesik az ágyba; végre szava alig érthető, légzése hörgő, ajkai sötétkékek, szemei merevültek, arcza halvány s hideg verejtékkel fedve. Ennyire ritkán jut gyógyításunk alatt a beteg, ha azonnal gyógyíttatott; ha pedig el volt már hanyagolva és igy a kiizzadmány (exsudat) már kifejlődött, ekkor nehéz segíteni; de ily borzasztó körülmények közt is hasznosak egyes esetekben a

Phosphorus, *carbo veg.* — felváltva ugy veendők, mint az előbbi két gyógyszer.

Az *arsenicum* és *tartarus em.* is egy-két, fuladással küzdő és már hidegülni kezdő gyermeket reményen fölül mentett meg a haláltól; — de ily szerencsés eset csak ritkán fordul elő!

Sokan ismét nem tudják elegendőkép ajánlani a

brom-ot *hepar sulphuris*-sal felváltva és pedig azonnal *aconit* után, anélkül hogy *spongiát* és *hepar s.* használnának: öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, ebből veszedelem idején minden öt perczben, különben minden $^1/_4$—$^1/_2$—1 órában adjunk be egy kanállal. Járvány idején, ha a *spongia* és *hepar s.* nem segítenének, annyi tapasztalati adat után méltó a *brom* figyelemre.

Ha valamely gyógyszernek beadása után izzadást, kevés javulást látunk, ne változtassuk ezt minden ok nélkül, ugy szintén ne hirtelenkedjünk annak beadásával, hanem javulást tapasztalván, adjuk mindig ritkábban.

Meggyógyulván a veszedelmes beteg, hátramaradt rekedtsége és tompa köhögése ellen jó a *hepar sulph.*, — e mellett meghűtéstől több napig óvjuk meg gondosan a gyermekeket.

A hártyás torokgyík ellen mindenesetre főszer a *spongia*, *hep. sulph.* felváltva; ezek után *brom* és *hepar s.* első helyet foglalnak és mint mondám, járvány alkalmával a *spongia* és *hepar s.* többeknek nem használván, — másoknak azonnal *aconit.* után adandók; ujabb tapasztalások után szintén czélszerű az *ipecacuanha bryoniával* felváltva, ugy veendő, mint az előbb említett két gyógyszer. — Desperát esetekben az említett *phosphort*, *carbo v.*, *tartarus em.*, *arsenicumot* is megkisérthetjük.

A mellgörcs, — hártyás torokgyik — és szamárhurut némileg hasonlítanak egymáshoz. Lássuk e nyavalyák közti különbséget, nehogy gyógyítás alkalmakor hibát kövessünk el.

A szamárhurutot még nem nehéz megkülönböztetni a mellgörcstől és a hártyás torokgyíktól; mivel a szamárhurut hosszabb időig

tart, ez alatt egyes rohamokban gyötri a beteget, melyek után többnyire vidám a gyermek; a köhögés hangja is jellemző.

Nehezebb nem orvosokra nézve megkülönböztetni a hártyás torokgyíkot a mellgörcstől; de azért e két betegséget is megkülönböztethetjük, ha vigyázunk e következő jelenségekre:

A hártyás torokgyik.	**A mellgörcs.**
1. Közönségesen izmos gyermeket lep meg.	1. Gyenge testalkotásuakat és görcsökre hajlandókat.
2. Mindig lázzal jár és azért a vizelet vörös, lángszinű.	2. Soha sincs jelen láz és azért a vizelet fehéres.
3. Hártyás részecskéket ürít ki a szenvedő.	3. Soha sem.
4. A gögben és légcsőben fájdalmat érez.	4. Itt nincs fájdalom.
5. A köhögés hangja hasonló a kutyaugatáshoz.	5. Vastag és rekedt.
6. Az arcz vörös.	6. Halvány.

Arcz-ótvar.

Ezen nyavalya a csecsemőknél 2-ik és 10-ik hónap közt az első fogzás időszakában, későbben ritkán, fejlődik ki. Az egyszerű arcz-ótvart közönségesen nyugtalanság, csekélyebb láz és egyes mirigyek daganata előzik meg. Kezdődik ezen arczküteg a pofákon leggyakrabban, sokszor a homlokon és száj körül, e részek nagyobb melegségével, vörösségével és viszketésével; azután apró köles-, némelykor lencsc-nagyságu genye-

dékek (Pusteln) jelennek meg, melyek átlátszó és sárgás-fehéres nedvet foglalnak magukban. Ezekből, ha másod vagy harmad nap mulva felfakadnak vagy felvakartatnak, szivós sárga nedv foly ki, mely a kül lég hatására barna bőrkévé (Grind) válik, melylyel, több ily genyedékek támadván és egymással összefolyván, néha az egész arcz befedetik. A szemek körüli részek közönségesen mentek maradnak ezen kütegtől, némelykor azonban a szemhéjakra is elterjed; ilyenkor a szemek gyuladtak. A bőrkék tökéletes leszáradása után semmi sebhely sem marad vissza, a bőr vörös szinű, cserepes s lehámlik; hanem azután gyakran még ujra megjelenik a küteg, mely megujulás egyes esetekben addig ismételtik, mig beálló serdüléssel el nem enyészik az ezen betegségrei hajlam. Hosszabb időig tartván a küteg, a testnek távolabb részeire is elterjed, u. m. a nyakra, mellre, czombokra. — Legnagyobb makacsságának esetében, midőn gonosz indulatu ótvarhoz közelít, midőn a felfakadt hólyagocskák büdös éles evet ürítnek ki: a kisdedek elsoványodnak, étvágyukat elvesztik; végre nyugtalanság, sorvasztó láz köszönt be.

A jó indulatu ótvar közönségesen elmulik orvosszerek nélkül is, elválasztván a kisdedet s életmódját megváltoztatván; mindazáltal ez ellen is használhatnak gyógyszereket az aggodalmas szülék. De a gonosz indulatu ótvart szükséges illő belső szerekkel gyógyítani, mert ez a kisdedek elválasztása s az életmód változtatása mellett is egy állapotban marad; orvoslás nélkül több esztendeig tarthat legnagyobb makacssággal; és sokszor sorvasztó láz járul hozzá, halálos kimenetellel. A gyógyszerek e következendők:

Aconitum, igen jó eleinte, midőn t. i. ezen arczküteg nagyobb melegséggel, vörösséggel, viszketéssel

kezdődik. — Lehet minden 3 órában egy-két golyócskát beadni.

Viola tricolor, igen hathatós szer az ótvar ellen, melyet az *aconit* egy-két napi használata után jó sikerrel használhatunk.

Staphysagria, ha a felfakadt hólyagocskákból folyó nedv éles, sárgás szinű.

Rhus, ha a nagy viszketeg miatt szünet nélküli vakaródzásra késztetik a kisded.

Sulphur, szintén hasonló esetben hasznos.

Arsenicum, ha az ótvarból szivárgó ev éles, hirtelen terjed; a kisdedet szünet nélküli vakaródzásra kész-teti; ha a kisded szembetünőleg vesz és gyengül.

Ha ezen betegség mellett a szem is gyuladt, ezen gyuladás ellen hasznos a ***belladonna***, ***apis***, ***hepar***, ***sulphuris*** és ***euphrasia***. Külsőleg átalában semmit se használjunk.

Ezen szerekből reggel, este vegyen be a kis beteg három golyócskát; javulást érezvén, 24 órában egyszer, söt később minden másod, negyed nap. Szemlob ellen bevehet minden 3 órában.

Fej-ótvar.

Fej-ótvarnak nevezzük a fej hajas részein támadt fekélyecskéket, melyekből ragadós, rosz bűzű, nagyobb kisebb mértékben viszketést okozó nedv választatik el, és melyekből különféle szinű lágy vagy kemény bőrkék képeztetnek.

Ezen küteg a gyermeket első- és tizenkét-éves kora közt lepi meg, ritkán későbben. Kezdődik viszketés, feszítés, égetés érzetével, mely a beteget vakarásra ingerli; a nyaktő körüli es a két fül közötti részek melegek, kemények, duzzadtak, egyszersmind a nyakmiri-

gyek is dagadtak; azután számos egymáshoz közelálló, köleshimlőhez hasonló hólyagocskák jelennek meg, melyekből, midőn felfakadnak, rosz bűzű nedv szivárog, mely a hajakat összeragasztja, a közellevő részeket is gyuladásba hozza, ezek fölütetén ismét hólyagocskákat hoz elő, melyekből szintén ragadós nyirk szivárog. Igy az egész fejre elterjed a kosz, mig végre megszárad a nedv, s mennyiségéhez képest majd pikkelyes, majd a fej nagyobb részét befedő vastagabb, kemény vagy lágy bőrkéket képez.

Ezen egyszerű helybeli és nem régi baj igen könynyen gyógyíttatik azon szerekkel, melyeket az arczótvarnál előhoztam. De ha a fekélyecskékből inkább ev, mint nyirk-forma nedv szivárog ki, mely midőn bőrkékké keményedik, ezek alatt rosz indulatu, a hajak gyökeit, sokszor a fejcsontokat pusztitó fekélyek képeztetnek, — ekkor ezen fejküteg g o n o s z i n d u l a t u, közönségesen görvélyes vagy bujakóros eredetű; ez ellen, ha az emlitett szerek nem használnának, tanácskozzunk h. orvossal. Hasznosak a ***sulphur***, ***staphysagria***, ***rhus***, ***arsenicum***, ugy veendők, mint emlitém.

A fej-ótvart külső szerekkel gyógyítani veszedelmes, mert legtöbb esetben ezen helytelen gyógyítás következtében szemgyuladás, fej- és mellvizkor, gyomorgörcs, nehéz hallás, fekete hályog, tüdővész, rángások, nyavalyatörés sat. fejlenek ki.

Forró köleshimlő.

A forró köleshimlőnek közönségesen előpostái vannak, melyekhez tartoznak: a borzadozás, mellszorulás, mire forróság, nyugtalanság, kóborló fájdalmak, száraz köhögés, bőrégetés, viszketés következnek; végre savanyú, rothadt szalmaszagú bő izzadás jelenik meg,

azonfölül néha nehéz nyelés, szomjhiány, irtózás az italtól. Ezek után (sokszor 2—4-ik napon, sőt későbben is) a küteg majd kisebb majd nagyobb számmal jelenik meg a mellen nyakon, nyaktőben, a fülek mögött, a gyomor táján, a kezek bel szinén, a háton, hason, ritkábban az arczon és a fej hajas részein. Eleinte csak balhacsipéshez hasonló pontocskák látszanak, melyek fölemelkednek, sohasem folynak össze, némelykor szemmel is alig láthatók és csak ujjal tapinthatók, máskor pedig lencseszemnyi nagyságuak. Szinére nézve van vörös és fehér köleshimlő. Ezen kütegnek elenyészése elszáradás-, vagy lehámlással történik, mely viszketést okoz; sokszor mindazáltal lehámlás nélkül enyészik el lassankint.

Óvjuk a beteget minden meghűléstől; hat hét előtt a szobából ki ne eresszszük, főleg téli, tavaszi időben; mert ha ártalmas befolyások hatása által visszamegyen a köleshimlő, félrebeszélés, rángások és más eféle jelenségek következnek. — Tulajdonképen köleshimlő-ragadvány nincsen, mert nincs arra példa, hogy e nyavalya érintés által terjedett volna tovább. — A gyógyszerek ezek:

Aconitum, ha nagy forróságot érez a beteg.

Belladonna, ha nagy vértolulást tapasztal a beteg feje felé; szemei fényesek és vörösek, arcza duzzadt és félrebeszél, nehezen nyel, vagy irtózik az italtól.

Chamomilla, ha nagy meleg után jött ezen küteg és hasmenéssel jár.

Arsenicum, főkép fehér köleshimlőben, ha nagy szorongása (Angst) van a betegnek, annyira, hogy helyét nem tudja találni.

Ezen szerekből minden 3 órában adhatunk három golyócskát egy ujjnyi vizben.

A köleshimlő igen gyakran más nyavalyákkal van

összekötve, a mikor is ezek czélszerű gyógyitásával elenyészik.

Van idült (chronicus) köleshimlő is, mely későbbi korban minden láz nélkül időszakonkint, p. o. havitisztulás alkalmával, az esztendő bizonyos részeiben, tavaszszal, nyáron sat. jelenik meg, de ez a bőr viszketésén kivül semmi bajt sem okoz.

Vörös-himlő.

A vörös-himlő ragadó és forró bőrküteg, mely huruttal kezdődik és a felbőrön majd nagyobb majd kisebb, közönségesen lencse-nagyságu, sötétvörs foltokkal mutatkozik, melyeknek közepén kis csomócska észlelhető; végződik a bőrnek korpaforma lehámlásával 7—9 nap közt. — Szabályos lefolyása e következendő: Eleinte roszul érzi magát a beteg és borzadoz, este nagyobb láz jön elő, rá forróság nyugtalansággal; ehhez járulnak catarrhalis jelenségek: u. m. nátha, köhögés, rekedtség, többszöri prüsszentés, fejfájás a szemöldök fölött; a szemeknek nagyobb érzékenysége a világosság iránt: az orrból és szemekből éles nedvek kifolyása; néha (főleg bővérüeknél) orrvérfolyás, másoknál undor, hányás; nemkülönben álmatlanság, étvágyhiány hiv követői szoknak lenni ezen időszaknak, mely 2—3 napig tart. 3—4 nap közt megjelen a küteg, elsőben az arczon, azután a mellen, karokon, végre a hason, háton s az alsó végtagokon; a küteg halványvörös foltokat képez, melyek lassankint nagyobbodnak s melyeknek közepén tapintás által egy kis fölemelkedést, csomócskát észlelhetni.

A küteg megjelente után alábbhagy ugyan a láz, de a catarrhalis jelenségek egyenlően tartanak, sőt nem ritkán nagyobbodnak; a küteg vörösebb, a bőr feszült,

duzzadt, nevezetesen az arczon és karokon. Két-három napig ily állapotban maradván a küteg, megváltozik és szine halványabb lesz, az arcz és szemhéjak duzzadtsága kisebbedik, elenyésznek a foltok elsőben az arczon, a köhögés enyhül a többi catarrhalis jelenségekkel együtt, a láz pedig tetemesen alábbhagy. Mihelyt enyésznek a vörös himlők, azonnal kezdődik a bőrnek lehámlása, mely viszketéssel van összekötve és mely legnyilvánosabb az arczon, azon helyeken, hol a csomócskák leginkább voltak észlelhetők és finom pikkelyek liszt vagy korpa gyanánt fedik be a bőrt. Ekkor többnyire megszünik a láz, ezzel a köhögés és igy végre a betegség.

Vannak ál- vagy fattyu-vöröshimlők is, melyek minden láz s catarrhalis jelenségek nélkül járnak és melyek lehámlás nélkül enyésznek el.

Mind a kisded- mind a későbbi életkor hajlandó a vörös-himlőre; leggyakrabban esnek mégis a kisdedek ezen nyavalyába, mely, alkalmas életmód és czélszerü orvoslás mellett, minden kedvetlen következmény nélkül szerencsésen gyógyíttatik. Utóbajok elkerülésére szükséges, hogy a lábadozó még egy időig melegen tartsa magát, a hives s nedves levegőtől óvakodjék és csak lassankint szokjék a szabad levegőhez.

Aconitum, főszer a vöröshimlő ellen, ha ez nagy forrósággal jár; ha a beteg feje forró és szédül; ha szemei vörösek és nem szenvedik a világosságot; ha arcza duzzadt; erre szünvén a száraz forróság és izzadásba jövén a beteg, jó a

Pulsatilla, nagyon hathatós szer ezen küteg ellen. Egyszersmind ó v s z e r gyanánt használ ezen orvosság: beadván a gyermekeknek minden harmad nap este egy-két golyócskát egy ujjnyi vizben akkor, midőn ezen

küteg uralkodik ; — a jelenlevő vörös-himlő ellen pedig minden 3 órában.

Belladonna, ha a küteg megjelente előtt vagy után is igen szomjúhozik a beteg ; ha torkában szúró fájdalmat érez, mely miatt nehezen nyelheti a vizet ; ha száraz, görcsös köhögése van a betegnek ; ha szeme vörös, könyezik ; ha igen nyugtalan s álmatlan a beteg. — Ha erre különösen a torokfájás nem szünnék, jo a *mercurius v.*, felváltva, azon mód szerint, a mint ezt a torokgyuladásnál ajánlám.

Bryonia, hasonlíthatlan szer azon esetre, midőn a küteg visszaverődött, ennek isméti visszahozására, vagy legalább az innét származható bajok elüzésére ; főkép ha e visszaverődött küteg következtében a szemek nem türhetik a világosságot, vagy ha ez által a mell szenved és a beteget szünet nélküli köhögés kinozza.

Phosphor, *pulsatilla*, *rhus* elnyomott vörös-himlő esetében szintén hasznosak.

Pulsatilla, ha a visszaverődött küteg helyett hasmenés és takony-hányás jelenik meg.

Ipecacuanha, ha sokat hány a beteg.

Dulcamara, ha inkább hasmenése van a betegnek.

Nux vomica, ha elnyomatott izzadás következtében jelennek meg különféle bajok. — Ily esetben ajánlható még a *chamomilla* és *cocculus*.

A vörös-himlő uralgása alatt néha minden küteg nélkül egyedül fejfájást. catarrhalis kórjelekkel, forrósággal észlelünk. Ekkor szintén előbocsátván *aconitumot*, ez után hasznos a *belladonna*.

Ezen nyavalya ellen, ha nagy torokfájással jár, a *belladonnából* felolvasztván három golyócskát tiz evőkanálnyi vizben, beadhatunk minden 2 órában egy kanállal ; izzadást, javulást tapasztalván, ritkábban. Ha ezen

szer elegendő nem lenne, adjunk felváltva *mercurt*, ugy mint a torokgyuladásnál említém. — Egyébiránt pedig ezen küteg lefolyása alatt elég az illő szerből *minden 3 órában egy-két golyócskát egy ujjnyi vizben beadni.* Óvjuk a beteget a meghűléstől, és hat hét előtt ki ne bocsássuk a szobából, kivált téli, tavaszi napokban.

Vöröshimlő után hátramaradt hasmenés ellen jó a *pulsatilla*, *mercur*, *china;* — köhögés ellen a *chamomilla*, *nux vom.*, különösen az *arnica*, néha az *ipecacuanha*, *belladonna*, *hyosciamus*; ezen szerek közől válaszszuk a hasmenésnél és köhögésnél körülményesen leirt és a jelen állapothoz illő orvosságot; szintén minden 3 órában három golyócskát adván be.

Ha ezen küteg ideg- vagy rothasztó lázzal jár, nézzük ezen betegségeket és gyógyítsuk az ott leirt gyógyszerekkel.

Skárlát.

A skárlát ragadó és különnemü forró küteg, mely rendes lefolyásában sima és kiterjedt orbánczhoz (Rothlauf) hasonló; széles vörös foltokkal, lázzal, torokgyuladással bélyegzi magát, lehámlással végződvén.

A ragadvány fölvételével álmosság-, bágyadtság-, étvágyhiány-, undor- s csekély torokfájásról panaszkodik a beteg; némelykor köhög, vagy rekedt. Ezután borzadozást, erre forróságot érez, mely este növekszik a torokfájással, azaz: a valódi torokgyuladással; ide járulván a fej kábultsága, szédülése, fájása, az álmosság (idősbeknél álmatlanság), nyugtalanság, szorongás, félrebeszélés, nem ritkán hányás, orrvérfolyás. A beteg körül oly szagot érezhetni, mint azon boltokban, melyekben ó sajt, vagy hering árultatik.

Ily körülmények közt harmadik nap vége felé — néha előbb, ritkán később — megjelenik a kevéssé duzzadt arczon, azután a nyakon, mellen, háton, végre a karokon és lábakon a vörös, főtt rákhoz hasonló, viszkető, égető, széles és föl nem emelkedő küteg, mely sokszor hirtelen az egész bőrön észlelhető és 24 óra alatt oly vörös, mintha orbáncz lepte volna be az egész testet. A küteg megjelentével az előbb említett kórjelek közől több elenyészik, de a torokgyuladás állandóan tart, sőt nagyobbodik is; a beteg alig nyelhet és néha megfulással fenyegettetik. Elérvén legmagasabb fokát e küteg (a nyavalya kezdetétől 4—6. napon), a beteges jelenségek este nagyobbodnak, reggel alább hagynak és a foltok halványabbakká váltával beáll a nyavalya megválása, a midőn is a fenérintett szag oly nyilvános, hogy azt félre nem ismerhetni: és kezdődik a lehámlás, a megújult bőr hosszabb időig igen érzékeny, — vizkórra különös hajlama van a szenvedőnek.

Skárlát alkalmával a láz lecsillapítására hathatós szer az *aconitum*. Ha nagy forrósága van a betegnek, beadhatunk ***minden órában három golyócskát egy ujjnyi vizben***, egy-két bevételre izzadásba jövén a beteg és ekkép enyhülvén száraz forrósága — az utolsó bevétel után két órára adhatunk

Belladonnát; ennek használata mellett lényegesen megrövidíthetni e betegséget, és veszedelmen szerencsésen túl vihetni. Ezen egyetlen szer elegendő a küteg gyógyítására legtöbb esetben; némelykor mindazáltal e nyavalyával más kórjelek is lépnek föl, a mikor is más szereket használni szükséges. Nemkülönben skárlát uralgása alatt hathatós **óvszer** (praeservativum) a *belladonna*, ilyenkor három nap egymás után reggel, este, — három nap mulva csak minden negyed

nap adván be három golyócskát reggel, este két evőkanálnyi vizben, két hétig.

Opium, hasznos, ha álmosság, kábultság, nagy nyugtalanság hányással, székszorulással vagy hasmenéssel is jelennek meg.

Ipecacuanha, ha étvágytalanság, gyomorémelygés, nagy kedvetlenség, sőt siránkozás bélyegzik a nyavalyát; e helyett, ha várakozásunknak meg nem felelne, hasonló körülményekben ajánlható a *pulsatilla*.

Elnyomatott skárlát esetében: *phosphor*.

Jelenlevő torokgyuladás ellen használjuk a *belladonnát* és *mercurt* ugy, amint már ezt említém a „torokgyuladásnál".

Skárlát ellen minden 3 órában három golyócskát két evőkanálnyi vizben vegyen be a beteg.

Ha ezen küteg ideglázzal jár, lássuk az ideglázat. Ha nagy szomja van a betegnek; ha igen elgyengült; ha szájában s orrában büdös fekélyek támadnak: hasznos az *arsenicum*. Ha pedig rothasztó-lázzal jár, lássuk ismét ezt.

Skárlát alatt és után óvjuk a beteget a meghűléstől; hat hét előtt ne engedjük meg a kimenést, főleg téli, tavaszi, őszi napokban. Skárlát után támadt bajok, u. m. az arcz, kezek s lábak daganata ellen is hathatós a *belladonna*; ha ez nem használna, a visszamaradt nyavalyák sajátságaikhoz képest gyógyíttassanak. Igy, mirigydaganatok ellen hathatós a *mercurius v.*, vagy *hepar sulphuris*, még akkor is, ha ezek felfakadnak. Ha ezek meg nem felelnének várakozásunknak, hasznosak: a *baryta cb.*, *calcarea carb*, *silica*, főleg az áll- és fültőmirigy-daganatok ellen: *beadván minden 3 órában 3 golyócskát*. Köhögést akarván gyógyitani, keressük fel ezt (90. lap.) sat.

De a visszamaradó nyavalyák közt legnevezete-

sebb a **vizkór**, mely a skárlát természetével legközelebbi összeköttetésben van és sokszor legnagyobb vigyázat mellett is kifejlődik. Télen azonban gyakrabban fordul elő, mint nyáron; kifejlésére tagadhatlanul nagy befolyása van a meghűlésnek; melyen kivül okul szolgálnak: lehámlás idején elkövetett életrendbeli hibák, bő táplálék, igen melegen tartás. Azért is sohasem kell a skárlátban fekvő beteget dunnákkal takargatni; nem szükséges, sőt káros a közönségesen használt takarót melegebbel fölcserélni; a szoba se legyen igen meleg; az egyenlő 15^0 melegség csakugyan elegendő.

Az egész testben elterjedt vizkórdaganat ellen hathatós a ***rhus***, ***digitalis***, ***helleborus***, különösen az ***apis***; az ***arsenicum*** akkor, ha igen gyenge a beteg, szomja nagy és égető forróság kinozza. Eleinte, mig izzadást nem tapasztalunk, vegyen be a beteg *minden 5 órában három golyócskát; később javulást érezvén, minden* 12—24—48 *órában három golyócskát egy kanálnyi vizben.*

Vörhenykék.

A vörhenykék alatt vörös, egyenetlen, föl nem emelkedő, a testnek különféle tájain előforduló foltokat értünk, melyek torokfájással, köhögéssel vannak összekötve és lehámlással végződnek.

Kezdődik e nyavalya fejfájással, köhögéssel, a bőrnek száraz égetésével, a tagok fájdalmaival és lázas állapottal. Egy-két nap mulva megjelenik azután a küteg, először közönségesen az arczon és nyakon, máskor a végtagokon, néha minden rend nélkül és rögtön az egész testen, sokszor pedig csak egyes részekre szoríttatik. A foltok néha csak lencsenagyságuak, egymástól elválva állók; máskor ismét nagy számmal terjednek el a bőrön, a mikor is hasonló e nyavalya a skárláthoz.

Szinök málnához vagy vörösrépához hasonló. Kifejlődvén a küteg, kisebbedik a láz és ezzel minden egyéb kórjelek; de a torokfájás és a talán jelenlevő catarrhalis jelenségek nagyobbodnak; miután pedig a küteg 3—4 napig virágzott a bőrön, megjelenik a lehámlás; a midőn a még jelenlevő beteges jelenségek elenyésznek.

Ezen küteg aligha nem módosítása csak a skárlátnak; azonban ugyanazonossága nincsen a skárláttal, hanem ugy látszik, hogy midőn a vöröshimlő, vagy skárlát ragadványa uralkodni, vagy szünni kezd, ekkor a vörös-himlő, vagy skárlát egészen ki nem fejlődhetvén, ezek helyében ezen másnemü, szelidebb indulatu ragadó küteg lép fel járványosan.

E küteg ugy orvosoltatik, mint a skárlát, vagy vörös-himlő. — Lehámlás időszakában szintén őrizkedjék a beteg a meghüléstől, a már kijelölt időig szobában tartózkodván kivált őszi, téli, tavaszi napokban.

Csalánküteg.

Csalánküteg alatt majd kisebb majd nagyobb, dagályos, egyenetlen fölületü, közepén halvány, a széleken pedig halvány-vörös szinü s hidegre elenyésző foltokat értünk, melyek kinzó viszketéssel a bőrön rövid idő folytán megjelennek s hasonlók azokhoz, melyeket a csalán- vagy poloskacsipések okoznak.

E nyavalyát könnyü catarrhalis kórjelek, némely esetekben undor, hányás, szédelgés, sőt epés jelek: szorongás, mellszorulás előzik meg; mely roszullétnek érzése után előbb utóbb (harmadik napon túl ritkán) minden láz nélkül megjelenik e küteg és csak ennek kifejlődte után mutatkozik a láz. Sokszor alig látszik, egyedül viszketéssel nyilvánítja magát, néha éjjel elenyészik, reggel pedig ujra nagyobb számmal jelenik meg e küteg; a testnek semmi táját sem kiméli ugyan, de legkö-

zönségesebben a nyakon, mellen, karokon, czombokon mutatkozik; némelykor az egész testre, máskor csak egyes részekre (máj-tájra sat.) terjed; hidegben nyilvánosabb, melegben elenyészik; átalánosan lencse-szem, garas, vagy tenyérnyi kiterjedésü szok lenni és 24 óra, vagy 3—5—7 nap mulva elenyészik, a bajnak semmi nyomát sem hagyván maga után.

Kisdedek és fiatal emberek a forró csalánkütegnek leggyakrabban vannak kitéve; mely az év minden részében, de főleg tavaszszal fordul elő. Indokai lehetnek: a *gyomor tisztátalansága*; mert sokan, kiknek hajlandóságuk van e nyavalyára, gyakran csak evés- ivásban elkövetett hibák után estek ezen betegségbe; de vannak egyének, kik ezen csalánkütegtől bizonyos ételek használata után lepetnek meg; ilyen eledelek a rák, málna, földi-eper, hal, lúdhus, halikra, igen sós vagy szárított hal, sertéshus, sajt, gomba, egyes esetekben az erős fekete kávé, csokoládé, nyers mandola, pezsgő sat. — *A bőr kigőzölgésének megakadályoztatása*; azért a meghűtés, nedves időjárás. — *A lelkiindulatok*: ijedés, harag. — Néha a *váltóláznak*, különösen a harmadnaposnak jelensége; — a midőn is a fázás végével, vagy a forróság kezdetén jelenik meg, izzadás alatt pedig elenyészik. — Az *epe*bő összegyülése a bélhúzamban — hasonlókép okozhatja ezen küteget.

Az egyszerü csalánküteg nem ragadó; de óvjuk a beteget a meghűléstől, mert hirtelen eltünvén a bőrről, veszedelmes bajokat okozhat, milyenek a szemgyuladás, hányás sat. A gyógyszerek e következendők: ***apis***, vagy

Dulcamara, ha meghülés után támad a küteg.

Rhus, hasonló ok után jellemző tulajdonnal bir.

Ha ételek, indulatok, összegyült epe okozzák a bajt, ekkor a gyomorbajok közt feltaláljuk az illő szert

mely által megszüntetvén az okot, meg fog szünni a nyavalya is.

Ezen szerekből minden öt órában beadhatunk három golyócskát egy kanálnyi vizben; javulást érezvén, minden tizenkét órában.

Valódi és természetes emberhimlő.

A természetes emberhimlő ragadó, forró küteg, mely a bőrön megjelenő es balhacsipéshez hasonló csomócskákkal nyilvánul, melyek genyedésbe mennek által, azután varat képeznek, végre mint ilyenek leesnek.

Az első időszakban észlelhető jelenségek: a lankadtság, kedvetlenség, a végtagok nehézsége, az arcz szinének megváltozása, fejfájás, émelygés, hasfájás, hányás, fájdalmak a keresztcsont és hátgerincz táján és a hónalj alatt. Ezután borzadozás következik, meleggel felváltva; továbbá állandó forróság, fejfájás, nem ritkán orrvérfolyás, prüsszögés; az álom nyugtalan s fogcsikorgatás, rángások, félelmes fölrezzenés által félbeszakasztatik; a vizelet zavaros; a lehelet penészes kenyér szagához hasonló; ha a bélhuzam alsó része és egyszersmind az agy is szenved, okádás, félrebeszélés van jelen.

Nagyobbodván a forróság, a bőr duzzadt lesz, főkép az arczon; ezen, a nyakon, a mellen balhacsipéshez hasonló gömbölyü foltocskák jelennek meg, melyek lassankint a test más részein is mutatkoznak. E foltok közepén rövid idő mulva világos, köldökforma, beesett hólyagocska látszik, mely növekszik és világos nedvet foglal magában, midőn egyszersmind a hólyagocskát környező vörös kerekfolt is kiterjed.

Ezen időszaknak (mely három napra terjed) vége felé tökeletesen megszünik a láz és a nyavalya hatodik

napján bőrégetésen és viszketegen kivül semmi bajról sem panaszkodik a beteg: ha pedig még tovább is tartanának a lázmozgalmak, ezek a betegség rendetlenségéhez tartoznak.

A nyavalya hetedik napján az eleinte széles, lapos, beesett hólyagocska lassankint fölemelkedik, azután valóságos gennyé vált nedvvel telik meg és oly alaku s nagyságu lesz, mint a ketté vágott borsószem. A genyedés lefolytával egyes himlők vörös kerekfolttal vétetnek körül, mely a közellévő bőrre elterjedvén, itt orbánczféle daganatot képez és feszülést, viszketést okoz. Genyedés következtében ujra fázás, ezután forróság, fejfájás, szorongás, nem ritkán álmosság, nyugtalanság, félrebeszélés támadnak; és ezen láz annál fontosabb, minél számosbak a himlők; — a genyedés végével egészen elenyészik.

Miután a genyedés két vagy három napig tartott, a himlő közepén barna pontocska jelenik meg s ekkor a geny sürű, sárgás-zöldes lesz; fölreped és szivós mézféle nedv szivárog ki belőle, mely sárga varrá válik. Valamint a himlő kifejlődése, ugyszintén a genyedés, az elszáradás is ugyanazon renddel történik, melylyel az első vörös foltok megjelentek. A láz ezen időszakban kisebbedik ugyan, sőt néha meg is szünik; de gyakran tovább tart, sőt megujul. — Végre a varak lehullanak, a lázmozgalmak megszünnek, az elvált varak vörös-kékes himlőhelyeket hagynak magok után; kedvező körülmények közt visszatér az étvágy, a vidorság, az egészség. — A gyógyszerek ezek:

Aconitum, ha nagy forrósága, szomja van a betegnek. Minden órában három golyócska két evőkanálnyi vizben veendő; egy-két bevétel után hasznos a

Belladonna, ha forróság mellett nagy fejfájást, szorongást érez a beteg; ha félrebeszél. Ily körülményekben

sokszor használ a *rhus* is, ha tán a *belladonna* elegendő nem lenne, vagy a *camphora*, főleg agy-bántalmak jelenlétében.

Opium, hivált ha álmosság lepi meg a beteget.

Mercurius v., a genyedés időszakában hasznos.

A himlő gyógyításában igen hathatós még a higított — diluált — *variolin;* ugyanannak uralgása alatt pedig erőteljes **praeservativum** egyszersmind ugyanezen *variolin*.

Ha a himlővel más bajok vannak összekötve, milylyenek például a gyomorbaj, hányás sat. ekkor keressük föl ezen bajokat és gyógyítsuk illő gyógyszerrel. — Ha különösen a láz ideges, vagy rothasztó jellemü, nézzük az ideg- vagy rothasztó lázat.

Láz alatt, *aconit* után vegyen be a beteg *minden órában egy kanállal (öt golyócskát tiz evökanálnyi vizben felolvasztván); szünvén a láz, elég minden 5 órában három golyócskát két evökanálnyi vizben bevenni; valamint akkor, midön a variolin* óvszer *gyanánt használtatik, elég reggel, este három golyócskát beadni, és pedig eleinte három nap egymás után, három nap mulva pedig csak minden negyed nap, két hétig.*

Álhimlő.

Az álhimlő, fattyu-himlő, hasonló a valódi természetes himlőhez, melytől abban különközik, hogy szelid indulatu, rendetlen és sebes lefolyásu, hogy többször is meglepheti az embert és a természetes himlő ellen nem oltalmazza.

Közönségesen minden előposta nélkül jelenik meg ezen nyavalya és lázzal nincsen összekötve; máskor roszkedvüek, nyugtalanok a gyermekek; ezután borzadozás, forróság, szomj, lankadtság, étvágyhiány, fejfájás,

köhögés, sőt néha undor, okádás, félrebeszélés, rángások is mutatkoznak. Következő napon vörös foltok ütődnek ki a bőrön: és pedig elsőbben majd az arczon, majd a háton és végtagokon; azután kis hólyagocskák emelkednek fölöttük, melyek savós nedvvel vagy genynyel telvén meg, negyed napra elszáradnak. Himlőhelyek ritkán maradnak vissza. E küteg öt vagy nyolcz nap alatt végét éri ugyan; de ha a himlők negyed, ötöd nap mulva elszáradtak, még több napon át is jelennek meg a test más részein uj meg uj himlők; és igy a nyavalya hét, sőt tizennégy napig is eltarthat.

Átalánosan igen csekély és veszély nélküli az álhimlő: csak melegen tartassék a beteg, hives és nedves időben a szobából ki ne menjen, sőt ha a nyavalya lázzal járna, ágyban maradjon és tartsa meg mind az ételben mind az italban a beteghez illő életmódot. — Hathatós itt a

Pulsatilla, reggel, este három golyócska.

Aconitum, ha a beteg nagy forróságot, fejfájást, szomjat érez (minden 3 órában három golyócska).

Belladonna, ha veszedelmes jelenségek, félrebeszélés, szorongás, rángások fejlődnek ki; mi csak ritkán történik.

Ignatia, rángások ellen igen ajánlható.

Veszedelmesb körülményekben ***öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, beadhatunk minden 3 órában egy kanállal.***

Gelizták.

A gelisztákban szenvedő gyermeknek senyves (cachecticus) külseje is elárulja már első pillanatra annak beteges allapotát; mindazáltal a betegnek ezen átalános symptómáján kivül a gelisztakór közönséges je-

lenségeihez tartoznak még különösen: az arcznak sápadt, ólomszine; a szemeknek mélyebb fekvése a szemgödörben; kék karika a szemek körül; ezeknek csekélyebb elevensége; a szemfénynek (pupilla) kitágultsága; mocskos nyelv, büdös lehelet, főképen ha éhezik a beteg; a nyálnak reggelenkinti bővebb elválasztása; változó étvágy, mely vagy hiányos, vagy igen nagy; a gyomor táján némi nyomásnak érzete; undor, inger a hányásra, a gyomornak üressége mellett; máskor ismét a takonynak hányás vagy székletétel általi kiüritése; zavaros, tejsavóhoz hasonló vizelet; a has felpuffadása; hasrágás, kivált a köldök körül, mely sokszor véletlenül jelenik meg és tejivás után közönségesen csillapszik; hol székrekedés, hol hasmenés, hol egyedül késztetés a székletételre.

Ezekhez járulnak még néha: a fülzúgás, a szemek elhomályosodása, vakság, siketség, szótlanság, fogcsikorgatás, görcs, némelykor nyavalyatörés, bénaság sat. Különnemü jelenségei ezen nyavalyának: az orrviszketés, a hasonfekvés, az álom közti beszélés, szivdobogás, savanyu izzadtság. Végre elsoványodás és sorvasztó láz járul e betegséghez.

A gyógyszerek e következendők:

Cina, főkép a gömbölyü vagy orsonya gelisztták (Spulwürmer) ellen, melyek fehéres, ritkábban vöröses szinűek, $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ rőf hosszuak, közönségesen a vékony, de nem ritkán a vastag belekben is léteznek, sokszor átmásznak a gyomorba és okádással ürittetnek ki; ha a beteg taknyot hány, orrát gyakran piszkálja, arcza sápadt. A geliszták ezen faja leggyakrabban fordul elő a bélhuzamban és egyszerre nagyobb számmal szok megjelenni. Ha takony-hasmenéssel van a baj összekötve, jó a *mercur*, vagy *terebinthina*.

Spigelia, hasznos a gelisztáknak most említett faja

ellen, de nemkülönben a pondró- vagy kukaczgelistzták (Madenwürmer) ellen is, melyek a rothadt sajtból kifejlő kukaczokhoz hasonlók, czérna-vastagságuak és hüvelyknyi nagyságuak; — a végbélben fordulnak elő nagy számmal, időszakonkint szék által elevenen üríttetnek ki; ha alkalmatlan viszketést érez a beteg a végbélben, a végbélnyilásban és gyakori késztetést a székre. A kukacz-geliszták ellen az *asarum* és *teucrium marum verum* szintén hasznosak.

Sabadilla, ha gyakori hasfájása van a betegnek és hasmenésben szenved, mely által néha takony üríttetik ki. Hasznos e szer a **szalaggeliszta** (Bandwurm) ellen, melynek elüzésére, legszorosabb diaeta mellett — a szalagféreg kitakarodásaig türvén az éhséget, — ajánlható még a *croton* vagy a *filix mas*, melynek 3-dik dilutiójából vegyen be a szenvedő minden 5 órában egy cseppet. Hathatós itt a *sulphur* és *mercurius v.* is, felváltva; és pedig ugy, hogy holdfogyatkozáskor használtassék a *sulphur*, holdtöltével a *mercur*, és ismét a *sulphur*. Dr. Verwey a *kousso*-t ajánlja hom. adagban. *Minden 5 órában három golyócska veendő két evőkanálnyi vizben.* — A görvélyeseknél kisérletet érdemel a *calcarea c.*

Sulphur, hol az első három gyógyszer nem használ, jó sikerrel adatik a gömbölyü-, pondró-, sokszor a szalaggeliszták ellen is.

Nux vomica, ha e baj szorulással van összekötve.

Pulsatilla, ha taknyos hasmenése van a betegnek. A *china* is jó, ha hasmenéssel gyengeség van összekötve.

Silica, hathatósan müködik a gelisztákban szenvedő görvélyes (schrophulosus) egyéneknél; valamint a *calcarea* is.

Ferrum, a kukaczgeliszták ellen hasznos, ha a beteg

elsoványodik, gyakori forróság lepi meg őt; ha gyengének érzi magát.

A chamomilla, *ignatia*, vagy *belladonna*, igy a *valeriana* hathatósak, midőn ezen betegséggel görcsök járnak; az utóbbi főkép, ha gyakran felriad álmában a gyermek, félrebeszél, szemei elhomályosodnak, forrósága és nagy szomja van.

A *hyosciamus* vagy *stramonium*, ha görcsökben, rángásokban (Convulsionen) szenved a beteg.

Ezen szerekből reggel és este vegyen be a beteg három golyócskát két evőkanálnyi vizben felolvasztva; de ha görcsök, rángások mutatkoznának, ekkor öt golyócskát tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, kanalonkint gyakrabban adhatunk be. (Minden $^1/_4$, $^1/_2$ órában.)

Ha a gelisztakór közönséges jelenségei mellett a beteg bőre száraz, forró meleg, érverése szapora, szomja nagy sat. — Ezen **gyulasztó gelisztaláz** ellen czélszerü az

Aconitum, minden órában három golyócska két evőkanálnyi vízben; egy-két bevételre bő izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után három órára adjunk más szert azok közől, melyeket a geliszták gyógyításánál most említettem és mely a jelenlevő körülményekkel leginkább megegyez *(öt golyót tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, minden 3 órában egy kanállal)*.

De ha a láz ideges jellemü lenne és a beadott gyógyszerek javulást nem okoznának, ekkor nézzük az ideglázonál kijelölt gyógyszereket, ezek közől választván a betegséghez leghasonlóbbat.

Aszkór a kisdedeknél.

A soványodás ezen neme vagy születés után azonnal, vagy pedig szoptatás utáni 1—7-dik év közt szok

fejlődni. A születés után nemsokára fejlődő aszkór sebesen foly le; későbbi korban lefolyása hosszabb időig tart. Kezdetben az ezelőtt vidor, életteljes gyermekek kedvetlenek, nyugtalanok, álmuk szintén nyugtalan; eleinte étvágyuk rosz, de később minduntalan szopni, enni akarnak, mindemellett azonban emésztésök tökéletlen, azért is gyakran szenvednek gyomorbajban, melynek jelei: a böfögések, szelek, hányás, mely által majd az ételt adják ki, majd ismét savanyu taknyot hánynak; a nyavalya kezdetén szorulás, később hasmenés bélyegzik az aszkórt, a melyben sinlődők, daczára legjobb étvágyuknak, lassankint egész testökben elsoványodnak, kivéve a hast, mely nagy, kemény és dagadt. Legelsőbben az alsó végtagok soványodnak el, azután a karok, kezek ujjai; a betegség lefolyása alatt a gyermeknek sápadt, duzzadt arcza beesik, szinte megránczosodik s vénasszonyi arczot mutat. A kisded sokat sir, nyugtalan, a beszélni tudó bélfájásról panaszkodik, de azért csak nehezebben emészthető eledeleket kiván, milyenek a tésztás ételek, burgonya (krumpli), sajt sat. Az eféle betegek nem akarnak, vagy nehezen tudnak járni; mindig csak ülni vagy feküdni szeretnek; mig végre mindezekhez sorvasztó-láz járulván, a betegek, még jókor kezdendő czélszerü orvosi segély hiányában, meghalnak.

A hasban létező fodormirigyek szenvedő állapota: azoknak gyengesége, dugulásai, organicus hibái miatt fejlődik ki e kór. Elrendelő okaihoz tartoznak: örökségi hajlam, melyben a gyermekek akkor részesülnek, midőn a szülék gyengék, bujakóros vagy görvélyes nyavalyákban szenvedtek; a gyermek-test gyenge alkata; elmulasztott testmozgás; hives, nedves levegő. Előidéző okai: nehezen emészthető eledelek nagyobb mennyisége vagy rosz minősége; lelkiindulatok vagy

betegség által megváltozott anya-, vagy dajkatej; gelizták ; gyengítő gyógyszerekkel való visszaélés. Gyakrabban fordul elő az aszkór szegény szüléktől származott, nedves, tisztátalan házakban lakó gyermekeknél.

A gyógyítás csak ugy sikerülhet, ha az eltávolítható okokat elhárítjuk ; azért, ha a dajka teje rosz, változtassuk meg a dajkát ; vagy ha a csecsemőknek nem szerezhetünk egészséges, könnyen emészthető anya-, dajka-tejet, ekkor tápláljuk őket jó tehéntejjel ; az ételek könynyen emészthetők legyenek és mértékletes mennyiségben adassanak : jók a rizs, gyenge husneműek ; ártalmasak a tésztás, sajtféle eledelek ; a szobai lég legyen tiszta, száraz és mértékletesen meleg ; tartsuk tisztán a gyermekeket és a fehérruhákat gyakran változtassuk ; szoktassuk őket az egészség fentartására szükséges testmozgáshoz.

Sulphur, a nyavalya kezdetén mindenkor alkalmazható, sőt később is a főszerek közé tartozik.

Nux vom., haragos gyermekeknél, ha szorulásban, szelekben szenvednek, gyakran hánynak és azonnal éheznek ; mindig feküdni kivánnak.

Belladonna fejes gyermekeknek ajánlható, kiknek néha csodálatos szeszélyeik vannak ; főleg ha nyugtalanul alszanak vagy aludni nem tudnak ; ha a gyermekek kora fejlődése szembetünő.

Cina, ha geliszták okozzák a nyavalyát ; a betegek minduntalan étel után sóvárognak ; gyakran ágyba vizellenek ; igen sápadtak. Ekkor a *pulsatilla* is indikálva van.

China, ha a beteg hasa igen dagadt ; hasmenésben szenved, mely által emésztetlen vagy fehéres anyag ürittetik ki ; a gyermek igen gyenge, minden iránt közönyös, csak feküdni szeret. — Tiszta takony-, vagy vérrel vegyes hasmenésben jó ismét a *rhus*.

Calcarea carb., kivált scrophulosus gyermekek gyógyszere akkor, midőn jó étvágy mellett igen elsoványodnak; hasuk nagy, kemény és dagadt; duzzadt arczuk megránczosodik, vén emberi arczhoz hasonlít; gyengék, lomhák, hasmenésben szenvednek. — Ha pedig a betegek annyira lusták, hogy játszani sem akarnak és mindig csak aludnának: *baryta carb.*

Arsenicum, ha a beteg külbőre hervadt; sápadt arcza duzzadt; szemei mélyen be vannak esve; sokszor kiván italt, de egyszerre csak keveset iszik; gyakran hány, de még inkább szenved hasmenésben, mely által zöldes vagy emésztetlen anyag üríttetik ki; a beteg nagyon gyenge, kezei, lábai hidegek, éjjel sokat izzad; nyugtalansága kivált éjjel nagy, amikor szüntelen forgolódik ágyában.

Lycopodium, *phosphor* mell-fájás, köhögés, láz jelenlétében. *Rhus*, ha a lázas beteg hasa nagy és kemény; hasmenése véres.

Ezen szerekből eleinte vegyen be napjában négyszer, három golyócskát két evőkanályi vizben; némi javulást látván, kétszer; később minden negyed nap.

Önkénytes sántitás.

Az önkénytes sántítás leginkább görvélyes gyermekeknél fordul elő. E nyavalyának fejlődésére jól figyeljenek a szülék; mert eleinte alig lehet a gyermeken egyebet észlelni, mint hogy reggel fölkeléskor járás alkalmával egykissé sántikál, mely sántikálása azonban mozgás folytán nap közben elmúlik; a gyermek csekély vagy épen semmi fájdalmat sem érez, csakhogy hamar elfárad, beteg részében erőtlenséget tapasztal; azonban egyenesen tud állani és lábait egyiránt kinyujthatja.

Ha a gyermeknek ezen állapotát még jókor észre nem veszik a szülék: hetek, hónapok mulva szembetünőleg látandják, miként egyenes állásban a gyermeknek szenvedő térde sokkal kiljebb áll, mint az egészséges térd; ekkor már fájdalmat is érez leginkább térdében, a lágyék-mirigyekben; és midőn áll, szenvedő térdét befelé fordítván, egészséges lábára támaszkodik; ilyenkor egyszersmind szemlátomást soványodni kezd.

Végre a betegnek csipeje megdagad; szenvedő lábának talpa nem éri a földet; e daganat néha kivülről fakad fel a beteg könnyebbülésére, máskor pedig befelé veszi utját, a midőn is a befelé szivárgó geny a csontokat támadja meg. Ezekhez sorvasztó-láz járulván, a szánandó gyermek élete veszélyben forog.

Azon legyenek a szülék, hogy mielőtt e kór kifejlődnék, h. gyógyításhoz fogjanak; mert ekkor hom. szereink által még lehet segíteni az ártatlan gyermeken. De ha a baj már elhanyagoltatott, vagy külszerek: kenőcsök, izzó vas (Glüheisen) sat. által roszul orvosoltatott, — ekkor a hom. orvos utólagos fáradozásai is többnyire siker nélküliek leendenek.

E bajt csak belső h. szerekkel lehet czélszerüen, alapos valószinűséggel gyógyítani és pedig *mercur*-ral, melyet a baj kezdetén *belladonná*-val szoktam adni felváltva, ugy, hogy egy nap vegyen be a beteg *mercurt*, más nap *belladonnát*: reggel, este három golyócskát.

A baj későbbi stádiumában ajánlom a *colocynthis*, vagy *rhus* szereket; a *canthyridest* akkor, midőn nehéz vizelésben szenved a beteg.

Genyedés (Eiterung) és sorvasztó láz esetében a *silica*, *lycopod*, *sulphur*, *calcarea* választandók, beadván reggel, este; javulást látván, ritkábban.

Ha esés, ütés után támadt a baj, eleinte: *arnica*, *rhus*, *ac. sulph.* adandók.

Ha pedig visszaütődött kütegek következtében fejlődött ki, ekkor e körülmény tekintetbe vételével választandók a gyógyszerek.

Görvély-kór.

Szembetünő jelei ezek: a gyermek egész constitutiója gyengeségre mutat; feje aránylag nagyobb, haja szőke, szemei kékek, homloka széles, halántékai be vannak esve, felső ajkai duzzadtak, igy duzzadt az orra is; nyaka rövid és vastag, arczszine néha piros, de közönségesen halvány; elmetehetsége korán fejlik ki, korán kezd beszélni; kül tekintete is szinte megélemedett korra mutat, de járni nem tud, mert gyenge lábai testét nem birják; izmai lágyak, fonyadtak, soványak; külbőre fehér és oly finom, hogy erei átlátszók; gyakran szenved köhögés-, orrvérfolyás-, szájhólyagzás-, szemgyuladásban, bőrkütegekben; emésztése, székürülése rendetlen; teste jó étvágy mellett is elsoványodik. — Ezen jelenségekre jól figyelvén, czélszerü gyógyszereket még jókor használván, jövőre sok kellemetlenséget, veszedelmet kerülendünk el szerencsésen.

Ilyetén görvélyes hajlam hosszabb rövidebb ideig tartván, ha alkalmas gyógyszerek által le nem győzetik, végre (közönségesen 2—7 év közt) tökéletesen kifejlik a nyavalya. Ekkor a nyak-, későbben a hónalj-, lágyék-mirigyek (Drüsen) megdagadnak, eleinte lágyak, később megkeményednek, sokszor aprók és csak tapintás által észrevehetők, máskor nagyobbak, mint a dió, vagy galambtojás — és a beteg nyakát elrutitják. Ezen mirigy-daganatok nem fájdalmasok, de néha megvörösödnek és ekkor kifejlődvén a gyuladás, ez ismét genyedésbe, keményedésbe megyen át. — Későbben a daganatok szaporodnak, sőt már a hasüregben létező mi-

rígy-daganatok is észlelhetők az által, hogy a has feldagad, feszes és kemény, főkép a köldök körül; a gyermek végtagjai fájnak, de ezt a szülék hibásan a növésnek szokják tulajdonítani.

Végre, specificus orvosságok ügyes alkalmazása nélkül a kül-mirigyek gyuladásba, genyedésbe mennek át, és innen támadnak a görvélyes fekélyek, melyek ha ősz felé begyógyulnak is, tavaszszal közönségesen ismét felfakadnak; — ily állapotba jutnak a hasban levő mirigyek (fodormirigyek, glandulae meseraicae) is, amidőn a has dagadt, kemény és fájdalmas; — — mig végre a beteg egészen elsoványodik s kifejlődvén a sorvasztó-láz, a gyermek időnek előtte szomoruan végzi be életpályáját. A tüdő-gümőkór (tuberculose Lungenschwindsucht) vagy viz-kór gyászos példái itt szintén nem ritkák.

E betegség okai: a szüléktől öröklött hajlam, mely mellett igen nehéz a gyógyítás, — azért minélelőbb igénybe veendő; továbbá, a rosz minőségü eledel, különösen az egészségtelen dajka- vagy anyatej; a tésztás, sajtos, édes eledelekkel való visszaélés; a burgonya (krumpli); langyos italok, thea sat.; a nedves hideg, zárt levegő; a test tisztátlansága; tespedő életmód, kevés testmozgás; a léleknek kora megerőltetése; igen szigoru nevelés; némely orvosságok és betegségek.

Ezen okoknak elhárítása oly föltétel, mely nélkül a görvély-kórt gyógyítani nem lehet. Ennél fogva száraz, tiszta, mértékletesen meleg légben tartózkodjék a beteg, kinek a végből, hogy szerencsésen gyógyíttassék, lakását, sőt az éghajlatot is meg kell változtatnia, különösen a városi lakást falusival, hegyes vidékkel fölcserélnie; mert az itteni egészséges lég, a vér oxydatiójára, a növésben levő organismus szerencsés fejlődésére, hatalmas befolyást gyakorol A zsiros, tejes,

tésztás és sajt-eledeleket mellőzvén, a görvélyes inkább hus- mint növényi eledellel éljen. A dajka-tejre nézve figyelembe vegyük mindazokat, miket bővebb munkámban a „gyermek első nevelésénél" nem ok nélkül mondottam. Ital gyanánt legegészségesebb a jó fris viz. A szükséges testmozgást szabad légben el ne mulaszsza a beteg; nyári időben ösztöne és kedve szerint mászkáljon, hemperegjen a nap által fölmelegitett homokon; későbbi korban igen hasznosak a gymnastikai gyakorlatok, melyek átalában üdvösek. Figyeljünk a legnagyobb tisztaságra; azért a fehérruha- és ágybelinek gyakori változtatása elkerülhetlen. Ne erőltessük a gyermeket tanulásra; könnyebb és kedvesebb tárgyakkal foglaljuk el elméjét; igen szigoruan ne bánjunk vele; ha körülményeink engedik, tegyünk vele utazást hegyes vidékekben; — mindezeknek pontos teljesítése örömünkre szolgáland; ellenben gyógyszereink működésére nem számíthatunk.

Szerencsés körülményekben a görvély-kór egészséggel végződik és ez a test fejlődésével még inkább remélhető. A gyógyszerek több hónapig, sőt néha több évig használandók.

Sulphur, melynek erejét ismerjük már átalában különféle kütegek, mirigydaganatok, fekélyek jelenlétében, — itt is igen hasznos.

Belladonna, gyakori orrvérzés, mirigy- és egyéb gyuladások, orr- és ajk-daganatok alkalmával a leghathatósb orvosságok közé tartozik.

Cina, ha gyakran hányás-, hasfájás-, nyugtalan álomban szenved a beteg, néha ágyába vizel akarata ellen; minduntalan sir.

Mercurius sol., ha éjjel sokat izzad, izzadása következtében elgyengül; mirigyei magdagadnak, gyuladásba, genyedésbe mennek át.

Dulcamara, ha meghűlés után sokat köhög a beteg; hányásban, hasmenésben szenved; mirigyei megdagadnak, megkeményednek; a gyermek nyugtalan. Kemény daganat ellen hasznos szintén a *conium*.

Calcarea carb., e betegségre való hajlam eltörlésére, kezdő gyuladások eloszlatására, sőt később is a fekélyek ellen, legszebb reménynyel használandó gyógyszer.

Baryta carb., ha a kül-mirigyek megdagadnak, megkeményednek; szintén ha a has feldagad, feszes, kemény főleg a köldök körül és fájdalmas.

Arsenicum, ha láza van a betegnek, ereje csökken, elsoványodik: néha, de fájdalom! ritkán, — megmenti a szenvedőt a fenyegető haláltól. Igy a *carbo anim.*

Ide tartoznak még a *silica*, főleg makacs genyedés, keményedés eseteiben; szintén a *lycopodium*, *jod*, *hepar s.*, *bromium*, *aurum*, *rhus*, *ac. nitri*, — körülmények szerint választandók. Az orvosságok több hónapig használandók.

Hogy a **mirigy-daganatok**, keményedések, fekélyek gyógyítására mi semmiféle külszert sem használunk, az eddig mondottakból tudjuk. A fekélyek tisztántartása mellett, a h. gyógyszerek egyedüli használata okszerü levén, azok ily esetekben is mindenkor elegendők. **Szemgyuladások** és egyéb acutus bántalmak ellen ott keressük az orvosságokat, hová ezen bántalmak, munkám felosztása szerint, tartoznak.

Fájdalmas gyuladásokban az aconit, — más acutus esetekben az illendö orvosság minden 2 órában veendö (5 golyócskát 10 *evökanálnyi vizben felolvasztván, kanalonkint), javulást látván, ritkábban. Chronicus esetekben, csak hetenkint kétszer adjunk be: reggel, este 3 golyócskát egyszerre.*

Angol-kór.

Az előbb leirt görvély-kórral nagy hasonlatossága van az angol-kórnak és attól abban különbözik, hogy itt a csontok, ott a mirigyek rendszere szenved. A nyavalya első jelenségei, melyek a kisdednél 7-ik hónaptól kezdve 2—3-ik évkorig mutatkoznak, hasonlók azokhoz, melyek a görvély-kór előpostái szoknak lenni. A halvány kisdedeknél az első fogak későn jelennek meg, nemsokára megfenésednek, kihullanak. A csontok bántalmai különösen a végtagokon észlelhetők. A csontok kitünőleg lágyak és hajlósak maradnak és kivált az alsó végtagokon (untere Extremitäten) meggörbülnek; a csontok eféle görbüléseit tapasztalhatni a hátgerinczen, mely vagy hátra (cystosis), vagy előre (kyphosis), vagy oldalra (scolyosis) görbül; tapasztalhatni a mell- és lapcsontokon, mi által a mell-kas (thorax) megszükül. Sokszor a koponya csontjainak varrányai egymástól elválnak, kutacsai meg nem csontosodván, nyilva maradnak; a két homlokcsont előre áll és néha szegletesen van összekötve, mi által a fej szinte szegletes. A csontok ilyetén bántalmai miatt a kisdedek nehezen tanulnak járni, vagy ha már tudtak is, ismét elszoknak a járástól és mindig ülni szeretnek. A többi organumok működéseit illetőleg: a beteg étvágya jó ugyan, de székürülése rendetlen, majd szorulásban, majd hasmenésben szenved; a vizelet zavaros, nyákos; az izzadás tapadozó. Nevezetes e nyavalyában, mikép valamint a görvélykórban, úgy itt, kevés kivétellel, korán fejlik ki az elmetehetség.

A betegség mindig hosszas, évekig tartó; azonban kedvező körülményekben, az életmód, éghajlat sat változtatása után specificus gyógyszereink altal szerencsésen legyőzhető, sőt 2—3 év körül, vagy a serdülés

időszakában sokszor minden orvosi segély nélkül is beköszönt az egészség, ha a kór nincs még nagy mérvben kifejlődve; de midőn már senyves (cachecticus) állapot járul e nyavalyához, ekkor a tökéletes egészség nem nagy valószinüséggel remélhető. Halállal csak ritkán és közönségesen más idejáruló betegségek következtében, végződik az angol-kór. A nyavalya o k a i hasonlók a görvély-kór okaihoz, ámbár nem ritkán ezek nélkül is fejlődhetik e betegség. Kedvező a kór-jóslat (prognosis) ha csak a végtagok szenvednek; nem hizelgő, ha a hátgerincz és koponya támadtatnak meg. Annál makacsabb, minél később fejlődik ki; veszélyes, ha már csont-szu (caries) van jelen. Rosz jelek közé tartoznak: a fonyadt, összeesett arcz, mely első tekintetre, vén ember arczához hasonlónak látszik; a testnek mindenkori vizirányos helyzete; a lábak elzsibbadása; a fejnek egyik oldalra való csüggése; szintén szomoru a kór-jóslat, midőn az angolkórhoz mell-, vagy fej-betegség (agy-vizkór) symptómái csatlakoznak.

Az angol-kór gyógyitására: az ártalmas befolyások elhárítása, a „görvély-kórnál" ajánlott alkalmas életmód elrendelése után e következő hasonszenvi gyógyszerek ajánlhatók:

Sulphur, ***calcarea***, ***baryta***, ***mercur***, ***lycopod.***, ***carbo an. és veg.***, ***arsenicum***, ***lachesis***, ***staphysagria***, ***ruta***; ezeken kivül a „görvélykórnál" emlitett gyógyszerek, melyek közé a ***pinus silvestris***-t sorolom. Egy orvosság mellett maradjunk több hétig; adjunk be hetenkint kétszer, reggel, este három golyót és ha az orvosságnak jó hatását látjuk, ne változtassuk ok nélkül a gyógyszereket.

A gyermek-betegségek közől itt még néhány esetet ismételve hozok elő: e g y e s k ö r ü l m é n y e k r e

nézve, melyek adott utasitásom szerint méltánylandók.

Szopni nem akaró kisdednek: *cina*, *mercur sol.*, *stannum.*

Szüntelen sirás tudvalevő ok nélkül: *chamom.* vagy *bellad.*

Gonoszság (Bosheit) ellen: *china*, *lachesis*, *natrum m.*, *nux vom*, de czélszerü nevelés mellet.

Álmatlanság (nézzük másutt is); elválasztás után, vagy ha tudvalevő ok nélkül se éjjel, se nappal nem alszik a gyermek: *aconit*, vagy *belladonna.*

Száraz forróság: *aconit*; ez után *chamom.*, égető forróság, szomj, nagy nyugtalanság mellett; *cofea*, ha nem nagy a forróság, a kisded majd vig, majd sir, álmatlan, ingerlékeny.

Nyugtalanság, ideges ingerültség: *aconit*, *chamom.*, *cofea*, *belladonna.*

A későn jövő fogak fejlődését előmozdítják a: *calcarea*, *sulphur.*

Fogzás alatt: forróság: *aconit*, *chamom.*, *calcarea*; egyéb bántalmak: *chamom*, *calcarea*, *cofea*, *mercur*, *ignatia*; (egyébiránt nézzük másutt az eféle bántalmakat).

Ha majd minden lépésnél leesik a gyermek: *causticum*; — állani nem tud: *lachesis*; ha tud és mégis karon akar hordatni: *tartarus em.*

Az izmok gyengesége miatt nehéz járás: *calcarea*, *causticum*, *nux vom.*. *pinus*, *sulphur*, *silica.*

Gyengeség átalában: *calcarea*, *baryta*, *nux vom.*, *sulphur.*

Sorvadás (Abzehrung): *arnica*, *arsenic*, *baryta*, *calcarea*, *jod*, *china*, *ferrum*, *lycopod.*, *sulphur*, *nux vom.*

Szemgyuladás: *aconit*, ez után különösen: *apis.*

Görcs-fuladás, kékes arcz mellett: *ipecac.*, *sambucus.*

Köhögés és egyéb mellbántalmak (nézzük ott, hol le vannak irva).

Száj-holyagcsák: *mercur*, többnyire, *borax*, *sulphur.*

Akadozva beszélés (hebegés): *bellad.*, *euphras.*, *sulphur.*
Gyomor-bántalmakban savanyu hányás, savanyu hasmenés jelenlétében: *chamom.*, *calc.*, *nux*, *pulsat.*
— hányás ellen átalában legjobb az *ipecac.*, vagy ha ez nem használ, a *pulsat*; mindakettő akkor is, midőn egyszersmind hasmenése van a gyermeknek;
— ha pedig szorulásban szenved: *nux vom*;
— ha emésztetlen ürülései vannak: *china*;
— ha gyenge emésztés miatt, legkisebb diaeteticus hiba után is azonnal megromlik a gyermek gyomra: *baryta*, *calc.*, *mercur*, *nux vom.*, *pulsat.*, *sulphur*, hoszszabb időig használandók, de ritkábban (minden negyed nap) veendők akkor is, midőn relativ jól érzi magát a gyermek; megrontván gyomrát: *ipecac.*, vagy *pulsat*, vagy *nux v.* minden órában; igy az *antimon.*, ha a gyermek megterhelte a gyomrát.
Sárgaság ellen: *chamom*, vagy leginkább *mercur*, vagy ha ez nem használ: *china.*
Hasrágás ellen: *chamom*; a szelektől, nézzük ott, hol a „hasrágás" le van irva.
Hasmenés ellen: *chamom*, *calcarea* sat.; nyári forróságban: *ipecac.*, vagy *bryonia*, *carbo veg.*; akkor, midőn meghül a lég: *dulcam.*; ha legnagyobb tisztaság mellett is savanyu szaga van a gyermeknek: *rheum.*
Nehéz vizelés, vagy ágyba-vizelés (nézzük másutt).
Székszorulás: *nux vom.*, *opium*, *bryonia*, *sulphur.*
Végbél-szakadás (Mastdarm-Vorfall): *ignatia*, *mercur*, *nux v.*
Sérvek (Bruchschäden, Hernien): *aurum*, *chamom*, *nux*, *sulphur*, *veratrum.* Ezek közől vagy az egyik, vagy a másik csak minden 4-ik, 6-ik nap veendő.

Azonban mindezt, valamint több más gyermekbetegséget a „gyermek-betegségek" sorában bővebben

leirva találandjuk; és igy e jegyzékem csak rövid és könnyen áttekinthető utasitás gyanánt veendő.

A gyógyszerek bevételét illetőleg: száraz forróság, nyugtalanság, sirás eseteiben, 5 golyót tiz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk be minden $^1/_4$ órában 1 kanállal, mig nem javul a gyermek; hasrágás, gyomor bántalmakban, hasmenésben, ugy, mint e betegségeknél le vanirva; chronicus esetekben, például nehéz járás, görvélyes betegségekben hetenkint kétszer: reggel este 3 golyócskát, vagy ha már szembetünőleg javul a beteg, ekkor hetenkint csak egyszer.

TARTALOM.

Lap.

Lap.

Lap.

E tárgyakon kivül az 1862. évben kiadott nagy 8-rét (652. lapra terjedő) **bővebb munkámban** még ezek foglaltatnak: 1) Hahnemann életrajza. 2) Elméleti homoeopathia. 3) Átalános repertorium : hol egyes symptómák, egyes körülmények tekintetbe-vételével különféle oly kóresetekre lehet találni gyógyszereket, mely kórok rövid utasitással könyvemben nem tárgyaltatnak bővebben. 4) Rövid értekezés az egészségeseket illető ételek és italokról. 5) Gyermek első nevelése és az anyák életmódja terhesség és szoptatás alatt. — A betegségekre vonatkozólag pedig még ezek tárgyaltatnak :

Szembetegségek összesen. Ideges (Fothergill.) arczfájdalom. Ideg-nyavalyák. Légcsővész. Tüdővész. Mellbántalmak. Hasbántalmak. Férfi, női nemzőrészek bántalmai. Vizkór (bőr alatti, mell-, has-vizkór). Kékkór. Sápkór (Bleichsucht). Fehérfolyás. Havitisztulási bántalmak. Méh-bántalmak. Rák (emlő-, méh-rák). Hypochondria. Hysteria sat. — E munkám ára 4 ft. a. é.

HASONSZENVI GYÓGYSZEREK.

Acidum muriaticum
*Acidum nitricum
*Acidum phosphoricum
— sulphuricum
*Aconitum
Aethusa
Agaricus
Agnus castus
Alumina
Ambra
Ammonium carb.
— muriaticum
Anacardium
Anisum
Angustura
*Antimonium
*Apis mellifica
Aranea diadema
Argentum fol.
— nitricum
*Arnica
*Arsenicum
Artemisia
Arum maculatum
Asa foetida
Asarum europ.
Aurum metall.
— muriaticum
*Baryta carbonica
*Belladonna
Berberis
Bismuthum
Borax
Bovista
Bromium
*Bryonia
Caladium sang.
Calendula offic.
*Calcarea carb.
Champhora
*Cannabis
*Cantharis
Capsicum
Carbo animalis
*Carbo vegetabilis
Cascarilla
Castoreum
Causticum
*Chamomilla
Chelidonium
*China
Cicuta virosa
Cimex
*Cina
Cinamomum
Clematis

Coccionella
*Cocculus
*Cofea
* Colchicum
*Colocynthis
*Conium
Copaiva
Corallia rubra
*Crocus
Crotalus
Croton
Cuprum
Cyclamen
Dictamnus
Digitalis
Drosera
*Dulcamara
Eruca brassicae
Eugenia Jambos
Euphorbium
*Euphrasia
Evonymus
Ferrum metall.
— muriaticum
Filix mas
Ginseng
Glonoin
*Graphites
Granatum
Gratiola
Guaiacum
Hamamelis
Helleborus
*Hepar sulphuris calc.
*Hyosciamus
*Ignatia
Indigo
Jodium
*Ipecacuanha
Kali bichromicum
— carbonicum
Kreosotum
Kuosso
*Lachesis
Lactuca
Lamium
Laurocerasus
Ledum palustre
Lobelia infl.
*Lycopodium
Magnesia carbonica
— muriatica
— sulphurica
Manganum
Menyanthes trif.
Mercurius corrosivus
— praecipitatus ruber
— solubilis
*Mercurius vivus (ezt értem mindenütt, hol csak egyszerüen említem a „mercurt")
Mezereum
Millefolium
Moschus
Murex purpurea
Naja tripudians
Natrum
Natrum carbonicum
— muriaticum
— nitricum
-- sulphuricum
Nicolum
Nitrum
Nux moschata
*Nux vomica
Oleander
*Opium
Paeonia
Paris quadrifolia
Paulinia
Petroleum
Petroselinum
Phellandrium
*Phosphor

Pinus sylvestris
Platina
Plumbum
Psorin
*Pulsatilla
Rana Bufo
Ranunculus bulbosus
— sceleratus
Ratanhia
Rheum
Rhododendron
*Rhus
Ruta
Sabadilla
*Sabina
Sambucus
Sanguinaria
Sassaparilla
*Secale
Selenium
Senega
*Sepia
*Silica
Solanum nigrum
*Spigelia
*Spongia
Squilla
Stannum
*Staphysagria
Stramonium
Strontiana
*Sulphur
Symphitum offic.
Tartarus emeticus
Terebinthina
Teucrium marum verum
Teridion
*Thuja
Uva ursi
Urtica
Valeriana
*Veratrum
Verbascum
Vinca minor
Viola odarata
Zincum metall.
Zingiber.

A csillag alatt levő gyógyszerek acutus nyavalyákban átalában és több chronicus betegségben legszükségesebbek.

Az orvosságok dilutióit illetőleg: a növélyekből 6—10—20-dik, — az ásványokból a 10—20 30-dik dilutio közt levő dilutiókat használom közönségesen. Különösen megemlítem az orvosságok adagát oly betegségekben, melyek ellen kivételkép más adagot használok.

Brittle Book Review: Retain and make
enclosure. Transfer to Oak St.
May 2003

